

Årsrapport 2009

Fylkesmannen i Aust-Agder

Innhold

Kapittel 1 - Om embetet	Side 3
Kapittel 2 - Sentrale politiske føringer	Side 8
Kapittel 3 - Resultatområder	Side 29
Kongehuset	Side 29
Miljøverndepartementet	Side 29
Landbruks- og matdepartementet	Side 36
Kunnskapsdepartementet	Side 48
Barne- og likestillingsdepartementet	Side 62
Justis- og politidepartementet	Side 67
Kommunal- og regionaldepartementet	Side 73
Arbeids- og inkluderingsdepartementet	Side 77
Helse- og omsorgsdepartementet	Side 80
Statens Helsetilsyn	Side 100
Samferdselsdepartementet	Side 105
Utenriksdepartementet	Side 105
Kultur- og kirkedepartementet	Side 106
Fomyings- og administrasjonsdepartementet	Side 107

Kapittel 1 - Om embetet

1.1 Tilstanden i embetet og fylket – generelt

Tidligere stortingsrepresentant Øystein Djupedal tiltrådte som fylkesmann i Aust-Agder 1. oktober 2009. Allerede tidlig i januar gjennomførte han sitt første besøk i embetet for å bli kjent med fylket, arbeidsoppgavene og de nærmeste medarbeiderne. Det ble også tid til korte møter med media og sentrale politiske ledere i fylket.

Assisterende fylkesmann Svein Åril har vært konstituert som fylkesmann fram til Djupedals tiltredelse. Fylkeslege Anne Sofie Syvertsen har i samme periode fungert som assisterende fylkesmann. Etter vår vurdering har embetsledelsen fungert godt i denne perioden. Det er også svært gode samarbeidsforhold i embetet mellom ledelse og medarbeidere.

Siste kvartal 2009 har vært preget av en utstrakt møtevirksomhet for embetsledelsen. Dette har vært en bevisst strategi for raskt å introdusere ny fylkesmann for de mest sentrale samarbeidspartnere lokalt, regionalt og sentralt.

Det har vært avholdt møter med ordførere og rådmenn, de regionale statlige etatssjefer, fylkesberedskapsrådet, KS- møte om statsbudsjettet, embetsstyringsmøter, informasjonsmøter for samtlige medarbeidere i embetet, og en rekke andre møter av faglig og samhandlingsmessig karakter. Møtene har vært preget av åpenhet og dialog, og har bekreftet fylkesmannens posisjon som statens fremste representant i fylket.

Den nye fylkesmannen har også rukket å besøke samtlige av fylkets 15 kommuner. Vi har fått gode presentasjoner av kommunens virksomhet, organisasjon og medarbeidere samt eksempler på spennende bedrifter, kultur og natur. Forholdet mellom kommunene og regional stat har gjennomgående vært beskrevet på en positiv måte, selv om det selvfølgelig også har vært pekt på de spenningene som ligger i rollefordelingen.

Med bakgrunn i at fylkesmannsembetets leiekontrakt utgår høsten 2010, er det satt ned et internt utvalg for å vurdere nye lokaler. De eksisterende lokaler har åpenbare svakheter knyttet til sårbarhet ved strøm og databortfall, i tillegg til at de ansatte sitter spredt på flere hus.

Aust-Agder er et lite fylke preget av nærhet og god kommunikasjon. Med bare 15 kommuner er det mulig for fylkesmannen å ha god oversikt over utfordringene i kommunene. Tilstanden i fylket på de ulike politikkområdene vil fremgå av årsrapportens kap. 2 og resultatområderapporteringen i del 3.

Det er under utarbeidelse en felles Regionplan Agder 2010 for Aust-Agder og Vest-Agder. Sentrale stasjonsområder fremover vil være klima, ”det gode liv”, utdanning, kommunikasjon og kultur. Fylkesmannen har deltatt i planprosessen, og satsingene er godt i samsvar med nasjonale føringer.

Fylkesmannen vil peke på at det er et økende og utstrakt samarbeid mellom de to Agderfylkene på en rekke områder. HM Kongen åpnet ny 4 felts motorveg mellom Grimstad og Kristiansand i august 2009. Dette gir en vesentlig tryggere kjøreveg samt 15 minutters kortere kjøretid mellom fylkeshovedstedene i Aust-Agder og Vest-Agder. Etableringen av Universitet i Agder med ny campus i Grimstad og bedre ordretilgang for eksportindustrien på Sørlandet har også bidratt til å gi landsdelen optimisme og tro på fremtiden.

Samtidig er det riktig å peke på de betydelige levekårsutfordringene som er i Agder fylkene. Dette er en utfordring som nå adresseres av mange, og vil bli satt på dagsorden også av fylkesmannen.

De to fylkeskommunene utreder fortsatt en eventuell fylkessammenslutning mellom Aust-Agder og Vest-Agder. Fylkesmennene eller andre statlige etater deltar ikke i prosessen i nåværende fase. Målsettingen er at det skal tas en beslutning i Fylkestingene i løpet av 2010.

Pandemiuutfordringen har vært den enkeltsaken som har satt sitt største preg på embetet i 2009. Embetet har fulgt opp de pålegg og anbefalinger som er gitt fra sentralt hold og har siden sommeren 2009 hatt løpende dialog med kommune og helseforetakene. Vi er godt fornøyd med den måten utfordringen er løst på i Aust-Agder. Det er Sosial- og helseavdelingen som sammen med Beredskapsenheten har hatt de største utfordringene i embetet. Vi har samlet sett brukt ca. ett årsverk ekstra på pandemien i forhold til planlagt ressursbruk ved årets begynnelse. Dette er signifikant i et lite embete og har medført at vi har måttet prioritere ned enkelte andre oppgaver. Pandemiuutfordringen har ellers gitt oss nyttig erfaring i forberedelse og gjennomføring av en krisesituasjon.

Årsrapporten for 2009 må ses i sammenheng med den tilbakemelding vi gir i egne rapporteringsprogrammer og i embetsstyringsmøter. Vi følger den inndeling som er gitt i rapporteringsmalen fra FAD. Samme forhold kan være beskrevet fra litt ulike synsvinkler i ulike underpunkt. Det er derfor viktig at årsrapporten leses i sammenheng.

1.2 Rapportering på ressursbruk

1.2.1 Embetet som helhet

Økonomi

Ved inngangen til 2009 hadde Fylkesmannen i Aust-Agder et meget krevende økonomisk utgangspunkt – trass i mindreforbruk i 2008. Heldigvis fikk vi en relativ større andel av ekstrabevilgningen over 1510, enn embedets størrelse skulle tillsi, noe som lettet trykket. Dersom tildelingen for 2009 hadde hatt samme nivå som tidligere ville vi stått overfor relativt store budsjettkutt og derved aktivitetsreduksjoner i 2009. Grunnen til denne situasjonen ligger i at det ble gjort en feil ved tildeling til embetet i 2007. Det ble ikke lagt inn kompensasjon for lønnsoppgjøret i 2006 ut i fra at en ikke var klar over at omlegging i henhold til ny budsjettfordelingsmodell faktisk ble fullført ved tildelingen i 2006. Å få budsjettreduksjon i denne formen innebærer et ”evigvarende” kutt – så lenge vi har samme personale. Over tid vil de negative virkningene avta etter hvert som medarbeidere slutter og nye kommer til, men det tar lang tid. Vi kan heller ikke lønne nye medarbeidere vesentlig lavere enn de vi har dersom vi skal klare å rekruttere kvalifiserte personer. Fylkesmannen har det laveste lønnsnivået sammenlignet med andre offentlige etater i regionen – det være seg statlige som kommunale. At vi ikke er lønnsmessig konkurransedyktig er en stor utfordring ved nyansettelser.

Vi var derfor svært glade for de midlene 1510 ble styrket med i 2009. Det gjorde oss i stand til å ansette en ny medarbeider på landbruksavdelingen og en ved miljøvernavdelingen (kombinert med gebyrinntektene) samtidig som vi kunne legge opp til et realistisk budsjett for de andre fagavdelingene på samme nivå som tidligere.

Total tildeling på kap 1510 i 2009 var på 44 104 000 kroner inklusiv overskridelsessamtykke på 327 000 kroner og overførte midler fra 2008 på 527 000 kroner.

Regnskapet for 2009 ble gjort opp med et mindreforbruk på 967 444 kroner. Vi viser til brev til FAD datert 280110: Årsavslutning 2009 - regnskapsoppstilling.

Mindreforbruket på vel 900 000 kroner skyldes tilfeldige vakanser og høyere sykelønnsrefusjon enn budsjettet. Det er også tatt inn noe mer i overhead fra fremmedkapitler enn vi budsjetterte med i 2009. Dette er fortsatt en vanskelig oppgave i og med at fagdepartementene og direktorat i mange tilfelle finner det uakseptabelt å skulle dekke inn administrative kostnader i den størrelsesorden som er angitt i brev fra FAD av 29.05.06.

Vakansene har oppstått vesentlig fordi det fortsatt har vært vanskelig å rekruttere inn kvalifisert hjelp til kortere engasjement og vikariater.

Økonomistyring og risikovurdering

Avdelingene utarbeider årlige virksomhetsplaner for de ulike samfunnssektorer og fagområder. Administrativ enhet og samordnings- og beredskapsenheten går i tillegg gjennom fellesområdene og setter opp årsplan for de avdelingsovergripende aktivitetene.

Embetsledelsen setter i samråd med ledergruppen opp eget årlig økonomidirektiv med angivelse av de økonomiske rammer for avdelingene. Embetets strategiske plan gjelder normalt for 4 år. Strategisk plan ble ajourført for årene 2008/2009. Dette hadde sin årsak i tiltredelse for ny fylkesmann høsten 2009. Det utarbeides ny strategisk plan i løpet av 2010.

De foretatte risikovurderinger dreier seg i hovedsak om de økonomiske rammer også i 2009. Det er svært viktig med forutsigbarhet i tildelingene for et lite embete som vårt. Det er også gjennomført en risikovurdering av administrative tjenester og en vurdering av sårbarhet og risiko i forhold til krisehåndtering. Erfaringene ved å ha beredskapsenheten i samordningsstab under assisterende fylkesmanns ledelse, er ikke udelt gode. I samråd med de berørte parter vurderes en endret organisasjonsmessig tilknytning for beredskap.

Vi har ikke gjort organisatoriske endringer i 2009.

Departement	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Kongehuset	8		8	0
Miljøverndepartementet	641	135	641	135
Landbruks- og matdepartementet	490	31	490	31
Kunnskapsdepartementet	254	103	254	103
Barne- og likestillingsdepartementet	150		150	0
Justis- og politidepartementet	184		184	0
Kommunal- og regionaldepartementet	112		112	0
Arbeids- og inkluderingsdepartementet	41	55	41	55
Helse- og omsorgsdepartementet	192	186	192	186
Statens Helsetilsyn	208	0	208	0
Samferdselsdepartementet	1		1	0
Utenriksdepartementet	2		2	0
Kultur- og kirkedepartementet	18		18	0
Fornyings- og administrasjonsdepartementet	1		1	0
Administrasjon	618		618	0
Embetsledelse	73		73	0
Sum:	2993	510	2993	510

1.2.2 Det administrative området

Embetsledelsen er rapportert med 73 ukeverk fordi vi har hatt ass fylkesmann i halv stilling fram til 1. oktober. Fram til første oktober ble stillingen kombinert med fylkeslegestilling. (Se rapportering under pkt 1.1 i årsrapporten)

Informasjonsansvarlig (50% stilling) har vært sykmeldt i 2009 og oppgavene er fordelt på fagavdelingene og rapportert under fagområdene.

Område	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Embetsledelse (FM og ass. FM)	73		73	0
Administrativ ledelse (adm sjef el. tilsvarende)	45		45	0
Arkiv	180		180	0
Regnskap og lønn	148		148	0
Personal	45		45	0
IKT	130		130	0
Informasjon	0		0	0
Ekspedisjon/forværelse	70		70	0
Statens hus (vaktmester, kantinge, sentralbord, renhold mm)	0		0	0
Landsdekkende oppgaver på administrativt område	0		0	0
Sum:	691	0	691	0

1.3 Andre forhold

Styringsdialogen

Vi er brukbart fornøyd med styringsdialogen med oppdragsgivende departementer og direktorater. Forventningene er rimelig klart angitt i tildelingsbrev og embetsoppdrag. Det er imidlertid viktig at embetsoppdraget blir ferdig så tidlig som mulig, og senest ved oversendelsen av endelig tildelingsbrev

Detaljeringsgraden i bestillingene fra departementer/direktorater er svært ulikt angitt i tildelingsbrevets kapittel 2. Dette gjør det vanskelig å rapportere helhetlig og balansert tilbake under punktene 2.2-2.6.

Styringsdialogen er krevende både tids- og ressursmessig. Nesten alle møtene i Oslo medfører 2 dagers fravær. Vi kunne ønske større bruk av videomøter og forenkling av møtestruktur med departementer/direktorater.

Det ble gjennomført 1 embetsstyringsmøte, med DN og SFT, i 2009.

Rapportering

Fylkesmannen i Aust-Agder har fulgt opp arbeidet med systematisk sammenlikning også i 2009. Dette har gått uten store problemer. Ved utarbeidelsen av årsrapporten for 2008 ga vi tilbakemelding til FAD på ressursbruk på de ulike saksområdene. Det var arbeidskrevende og ikke alltid like lett i et lite embete som vårt hvor oppgavene ofte løses på tvers, og en medarbeider har oppgaver innenfor flere resultatområder. Dette vil bli enda mer krevende når vi skal kontere lønn på ulike resultatområder i 2010.

I henhold til tildelingsbrevet for 2009 ga vi også tilbakemelding på forbruk pr 31.09.09 og forventet prognose for årsresultat.

Embetet ble også i august bedt om å rapportere på forbruk av de styringsmidlene som vi fikk tildelt som en del av rammen for 2009. Dette lot seg ikke gjøre i og med at vi ikke øremerket midlene ut til fagavdelingene i budsjettoppsettet. Fylkesmannen i Aust-Agder har lagt opp til mest mulig felles budsjett både for lønn og drift – og det blir da umulig å spore enkeltkroner midt i året uten at midlene fordeles ut i fra dette kravet allerede i budsjettoppsettet.

Dersom departementene og direktoratene ønsker slike tilbakemeldinger midt i året må det angis i embetsoppdrag eller tildelingsbrev.

Saksbehandlingstid og rettssikkerhet

Klagesaksbehandling er et viktig område for fylkesmannen, både i forhold til enkeltpersoner og i forhold til kommunene som førsteinstans. Vårt inntrykk er at vi har et godt omdømme i fylket som rettssikkerhetsinstans.

Vi har i 2009 hatt en liten økning i antall behandlede byggesaksklager, og tilnærmet en fordobling av antall klagesaker etter sosialtjenesteloven fra 50 i 2008 til 92 i 2009.

Fylkesmannen i Aust-Agder påklaget mange dispensasjoner, som kommunene ga mot miljøvernavdelingens tilråding. Det gjaldt særlig i strandsonen. Rollen som klager harmonerer dårlig med rollen som uavhengig klageinstans for til dels samme saksområde. Flere av kystkommunene gir uttrykk for manglende tillit til settefylkesmannsordningen for disse klagesakene. Vi har forståelse for at det problematiseres når nabofylket oppnevnes som settefylkesmann.

Elektroniske forvaltning

Vi kommuniserer med brukerne gjennom Altinn når det gjelder rapportering av årlige utslipp fra private bedrifter som har fått utslippstillatelse med hjemmel i forurensningsloven. Når det gjelder å ta i bruk Min side avventer vi det som skjer i sentrale IKT-prosjekter initiert av FAD. Vi tar i bruk interaktive løsninger etter hvert som de rulles ut i embetene. Slike løsninger stiller imidlertid krav om høyere generell IKT-kompetanse enn tidligere - en utfordring vi må ta på alvor framover.

Pressen er aktive brukere av vår hjemmeside og embetet har mange henvendelser om dokumenter ut i fra den journalen vi legger ut daglig, i tillegg til at de svært ofte tar kontakt og gjør oppslag når vi legger ut nyheter.

Forvaltningsreformen

Berørte medarbeidere er holdt løpende orientert om endringene i oppgavefordelingen og hvordan dette skulle løses. Vi har også hatt en god dialog med fylkeskommunen og inngått en ettårig avtale om kjøp av tjenester innenfor deler av miljøområdet.

Innkjøp

Fylkesmannen i Aust-Agder deltar i et interkommunalt innkjøpssamarbeid for offentlig anskaffelser (Agder IKS). I samarbeidet er det tilsatt flere personer med innkjøpskompetanse og det er etablert rutiner i henhold regelverk for offentlig anskaffelser. Spørsmålet om e-handel er tatt opp med innkjøpssamarbeidet uten at det har kommet til

et konkret valg av løsning enda.

Vi har videreført ordningen med egen innkjøpskoordinator i embetet. Rutinene er gjennomgått og oppdatert samtidig som vi sammen med det interkommunale innkjøpssamarbeidet har gått gjennom avtalene som fylkesmannen avroper på.

Miljøtiltak

Fylkesmannen i Aust-Agder har inngått et samarbeid med Aust-Agder Fylkeskommune om å drifte knutepunktet for iverksetting av regjeringens handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser. Det er etablert styringsgruppe med representanter fra KS, NHO, Universitetet i Agder, Arendal kommune og Fylkeskommunen i tillegg til Fylkesmannen. Det interkommunale innkjøpssamarbeidet mellom fylkeskommunen og kommunene i Aust-Agder er bedt om å ta det praktiske ansvaret med etablering av knutepunkt. Fylkesmannen leder styringsgruppa.

Det legges inn krav om miljømerking i forhold til leverandørene når vi gjør egne kjøp. I tillegg har vi tatt dette opp med det interkommunale innkjøpssamarbeidet med anmodning om at det stilles miljøkrav i de avtalene som vi avroper på.

Det ble påbegynt arbeid med miljøsertifisering av virksomheten i 2009. Arbeidet er planlagt ferdig første kvartal i 2010.

Brukerundersøkelser

Vi har valgt ikke å gjennomføre brukerundersøkelse mot kommunene i 2009. Vi har en meget omfattende og løpende kommunedialog med faste arenaer for alle typer informasjonsutveksling. I tillegg gjennomførte embetsledelsen en besøksrunde til samtlige kommuner i forbindelse med fylkesmannsskiftet i høst. Vi har derfor ønsket å avvente en ny spørreunde, og vil nå bruke den varslede sentralt initierte brukerundersøkelsen i 2010.

Kapittel 2 - Sentrale politiske føringer

2.1 Generelle samordningsoppgaver. Fornyning av offentlig sektor

2.1 Generelle samordningsoppgaver. Fornyning av offentlig sektor

Samordning

Aust-Agder er et lite fylke med bare 15 kommuner. Dette gjør kontakten og samordningsoppgaver noe enklere enn i store fylker. Vi har to fellesmøter med ordførere og rådmenn i løpet av året, i tillegg til en rekke andre møteplasser. Kontakten med kommunene er tett og tillitsfull.

Fylkesmannen i Aust Agder er et lite og kompakt embete med korte kommunikasjonslinjer. De ukentlige ledermøtene samt plan- og tilsynsmøter er viktige interne samordningsarenaer.

Vi har også tett og god kontakt med regionale statlige etater. Vi har 4 egne møtepunkter i året. I tillegg møtes statlige etatsjefer i en rekke ulike sammenhenger. Personlige kontakt og kjennskap er en stor fordel f. eks ved krisehåndtering.

I all vår kommunekontakt er samordning av statlige styringssignaler et gjennomgående tema. Det er meget sjelden kommunene melder om problemer med at staten "taler med flere tunger".

I enkelte av våre kystkommuner er det en stor utfordring å få forståelse for den restriktive nasjonale politikk i strandsonen. Vi vil jobbe videre med dette med grunnlag i ny plan- og bygningslov.

Fra embetsledelsen side arbeides det mye med å øke forståelsen for det kommunale selvstyre internt i embetet. Dette har vært tema på personalseminaret, "embetsskolen" og på flere andre samlinger. Det er en viktig samordningsoppgave og klargjøre det kommunale handlingsrommet.

Tilsyn

Tilsyn er viktig virkemiddel for å sikre gjennomføring av nasjonale politikk på en rekke områder, og vår tilsynsaktivitet er stadig økende.

Vi har i dialog med andre statlige tilsyn og kommunene, blitt enige om en felles tilsynskalender og faste møter for å utveksle tilsynserfaringer. Fylkesmannen har ikke måttet innkalle til egne møter etter Kommunelovens kap. 10A for å samordne statlige reaksjoner ved avvik.

Den gjennomgående tilbakemelding fra kommunene er at tilsyn er et viktig virkemiddel til kvalitetsforbedring og at fylkesmannens tilsynsaktivitet fungerer godt.

Kunnskapsformidling

Den gode kontakten mellom fylkesmannsembetet og kommunene betyr også at våre ledere og saksbehandlere i svært stor grad benyttes som rådgivere og veiledere innenfor alle saksområder. Mesteparten av denne kontakten foregår elektronisk eller pr. telefon. Vi har i 2009 også avholdt en rekke kurs og fagsamlinger innenfor f. eks. ny plan- og bygningslov, valgloven, barnehagelov mv.

Kommuneøkonomi

2009 har vært et vanskelig år for kommuneøkonomien i fylket. Grimstad kommune ble tatt inn på ROBEK-listen høsten 2009 og vi har ytterligere en kommune som antakelig er "på vei inn". Fylkesmannen følger Grimstad tett opp, slik at de igjen skal gjenvinne sin økonomiske handlefrihet. Kommunene sliter gjennomgående med svært lav driftsmargin og høy gjeld. Kun 3 av våre 15 kommuner tilfredsstiller kriteriene for god kommuneøkonomi med driftsresultat bedre enn 3-5 %. De fleste kommunene er avhengig av aksjeutbytte fra Agder Energi for å gå i balanse.

Vi er i løpende dialog med kommunene om utfordringene og praktisk talt alle kommunene v/ordfører, rådmann og økonomisjef møter til årlige skjønnskonsferanser. I tillegg besøkte ny fylkesmann høsten 2009 samtlige kommuner og fikk en presentasjon av de viktigste utfordringene sett fra kommunens side. Det er også god oppslutning om de årlige konferanser om kommuneøkonomiopplegget. Disse samlingene skjer felles for begge

Agderfylkene i KS-regi.

Kommunene i Aust-Agder har på en god måte fulgt opp bruken av ”krisepakka” som kom våren 2009. De aller fleste av kommunene har hatt god nytte av midlene. Vi har ikke eksakt oversikt over den sysselsettingsmessige effekt av tiltakene.

Befolkningsutvikling

Aust Agder fylke hadde en netto befolkningsvekst på 1 229 innbyggere sist år. Til sammen bodde det ved siste årsskiftet 107 359 i fylket. Det var kun 3 kommuner som hadde tilbakegang i folketallet (Gjerstad -23, Bygland -17 og Vegårshei -3). De øvrige 12 kommunene hadde vekst, med Arendal (+540), Grimstad (+302) og Birkenes (+105), som det høyeste. Aust Agder er Norges tredje minste fylke i antall innbygger

Fornyning og utvikling

I de årlige skjønns møtene står fornyings- og utviklingsarbeidet i kommunene sentralt. En ikke uvesentlig del av skjønns midlene går til utviklingsprosjekter. Fylkesmannen får stadig god tilbakemelding på anvendelsen av midler som er gitt til slike tiltak.

Fylkesmannens landbruksavdeling arbeider aktivt med å støtte kommunene som samfunnsutvikler. Vi viser til merknader senere under pkt. 2 og til resultatområderapporteringen.

Universell utforming

Fylkesmannen søker å fremme universell utforming i alle sentrale aktiviteter som planbehandling, kommunedialog m.m. Aust-Agder har fått pilotfylkestatus for universell utforming og fylkeskommunen og fylkesmannen har gått sammen om et eget prosjekt for å styrke dette arbeidet. Arbeidet ble startet sent på høsten 2009.

2.2 Velferd, helse og personleg tenesteyting

Omsorgsplan 2015

Arbeidet med Omsorgsplan 2015 er organisert med en arbeidsgruppe internt i sosial- og helseavdelingen som fylkeslegen leder. Ansvaret for gjennomføring av satsingen er spredt på flere medarbeidere med hver sin faglige plattform, samtidig som regelmessige møter og uformelle drøftinger fører til at vi har en bred og helhetlig tilnærming. Vi ser det som naturlig at både folkehelse, ernæring, pasientrettighetsloven kap 4A, IPLOS og TaKT, har sin naturlige plass i arbeidet.

Det har vært en noe mindre interesse for investeringstilskuddene i Aust-Agder enn mange andre fylker. Vi har imidlertid sett en økende interesse for dette.

Vi har et bredt samarbeid med eksterne aktører, bl.a.: Husbanken region Sør, Undervisningssykehjem og Undervisningshjemmetjenester (Grimstad kommune), Senter for omsorgsforskning Sør, Universitetet i Agder, KS, Aust Agder fylkeskommune og direkte kontakt med flere videregående skoler, tannhelsetjenesten og Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse.

Vi har en regelmessig og god kommunikasjon med kommunene og har avholdt en heldags- og to dagerskonferanser med alle kommunene i fylket, samt emnekurs for allmennlegene i demens.

Det har i 2009 vært rullering av kommuneplaner i 11 kommuner, og vi gir innspill bl.a. om utfordringene innen omsorgstjenesten. Omsorgsplan 2015 har vært presentert for ordførere og rådmenn.

Demensplan 2015

Gjennom et unikt samarbeid mellom undervisningssykehjemmet i Aust-Agder, Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse og Fylkesmannen i Aust-Agder har vi nå over 275 deltagere i ”Demensomsorgens ABC” i 9 kommuner. Alle deltagere inviteres til å delta på seminar som samarbeidspartnerne arrangerer to ganger i året.

Også ved utstrakt opplæring i den nye pasientrettighetslovens kap. 4A, har det vært mulig for Fylkesmannen å sette fokus på den sårbare situasjonen som personer med demens lever med, og stimulere til tiltak som kan bedre deres situasjon.

Kompetanseløftet 2015

12 000 nye årsverk med relevant fagutdanning innen 2015: I Aust Agder har vi følgende situasjon – basert på SSB's personellstatistikk juni 2009: Endring i antall årsverk fra 2007 - 2008: økning med 0,1 % i Aust Agder, mens for landet er økningen 2,4 %. Oversikten viser til dels store forskjeller fra kommune til kommune. Sammenlignet med tidligere år, er vi på status quo i fylket, mens landet som helhet har en mindre økning i antall årsverk. Dette bildet har endret seg, da vi tidligere hadde en større økning enn landsgjennomsnittet.

Det formelle utdanningsnivået i omsorgstjenestene: Aust Agder har i flere år ligget over landsgjennomsnittet når det gjelder andel faglærte i omsorgstjenesten. Denne trenden holder seg også utfra tallene presentert i juni 2009. Andel faglærte i Aust Agder har endret seg fra 71,6 % i 2006 til 71,5 % i 2008. Tilsvarende tall for landet er hhv. 62,3 % og 62,9 %.

Øke andelen som arbeider heltid: Aust Agder ligger fremdeles etter landsgjennomsnittet når det gjelder andel personer i store stillinger. Når det gjelder ansatte med arbeidstid over 30 t/uke er andelen synkende.

Sikre bruttotilgang på om lag 4500 helsefagarbeidere per år: Det er en stor utfordring å få nok søkere til helsefagarbeiderutdanningen, men elevtallet er stabilt fra 2008 til 2009 i Aust Agder. Det har vært læreplaner nok til alle som har søkt i 2009, og det er ledig kapasitet i Setesdal og Vestregionen. I tillegg har 10 voksne tatt fagbrev i helsefag eller omsorgsfaget som praksiskandidater i 2009. Utfordringen framover er å få et stabilt søkergrunnlag til helsefagarbeiderutdanningen, og redusere lekkasjen etter videregående skole. Mindre enn halvparten som gikk ut fra Vg2 våren 2009 søkte om læreplass. Det vil være viktig å opprettholde og videreutvikle tilbudet til voksne uten rett til videregående opplæring. Fylkesmannen samarbeider tett med Aust Agder fylkeskommune for å bruke tilskuddsmidlene på en mest mulig effektiv og konstruktiv måte.

Samarbeid/samhandling

Det er inngått samarbeidsavtale mellom alle kommunene i fylket og sykehuset. I tillegg er Arendal som den største kommunen med i et overordnet strategisk samarbeidsorgan sammen med Kristiansand (Sørlandet sykehus dekker begge fylker). Det er utstrakt samhandling mellom kommunene og sykehus og dette må sies å fungere godt. Sykehuset stiller også i samarbeidsfora ad hoc, og i fylkesmannens regionale samlinger med kommunene omkring rus og psykisk helse, kommunelegemøte, fylkesberedskapsråd mv.

Det er opprettet et samarbeidsorgan mellom Arendal kommune og sykehuset der deltakerne har beslutningsmyndighet. Dette organet møtes månedlig og tar beslutninger i kompliserte enkeltsaker innen rus og psykisk helse som involverer begge forvaltningsorganene. Det er inngått avtale mellom Arendal og sykehuset om avviksrapportering ved svikt ved overføring av pasienter; et eksempel til etterfølgelse. Arendal kommune er også med i et prosjekt med elektronisk overføring av epikriser mv mellom sykehjem, hjemmesykepleie og sykehus.

Det har gjennom året vært hyppig kontakt mellom Fylkestannlegen og Fylkesmannens sosial- og helseavdeling. Tema er tannlegetjenester innenfor eldreomsorgen, spesielt på sykehjemmene og tannhelsetilbud til barn og unge, samt tannhelsetjenestens rolle i forhold til tvangsbestemmelsene i Pasientrettighetsloven kap. 4A, barnevern og i et folkehelseperspektiv.

Tilsynsvirksomhet

Fylkesmannen og Helsetilsynet i Aust Agder har gjennomført systemrevisjoner i henhold til krav fra Statens Helsetilsyn.

Det er gjennomført 7 systemtilsyn innenfor sosialtjenesten, i samsvar med oppdraget. 4 tilsyn var rettet mot barneboliger (landsomfattende tilsyn), og 3 tilsyn var systemrevisjon med tema: Saksbehandling ved søknad om og klage på tildeling av hjemmebaserte tjenester innen pleie- og omsorgssektoren.

Det ble gjennomført 13 tilsyn med helsetjenestene, i samsvar med oppdraget. Helsetilsynet i Aust-Agder har, sammen med Helsetilsynet i Vest-Agder, ført tilsyn med intensivavdelingene i Sørlandet sykehus HF. Det vil si avdelingene i Flekkefjord, Kristiansand og Arendal. Som en del av LOT 2008/2009 - DPS har revisor fra Helsetilsynet i Aust-Agder deltatt i til sammen tre systemrevisjoner i Telemark og Vest-Agder. Sum spesialisthelsetjenesten: 1 i Aust-Agder, 5 utenfor fylket.

Av egeninitierte tilsyn er det gjennomført systemrevisjoner med følgende virksomheter i kommunene: Legevakten i Arendal, (interkommunal men organisert i Arendal kommune), 2 sykehjem med tema legemiddelhåndtering, 4 landsomfattende tilsyn med barneboliger, saksbehandling pleie- og omsorgstjenesten, 3 tilsyn og fysioterapitjenesten, privat og kommunal, 2 tilsyn.

Saksbehandling

Fylkesmannen har registrert en betydelig økning i antall saker/klagesaker på flere områder uten tilførsel av nye ressurser. Klagesaker etter Lov om sosiale tjenester kap 5 (økonomisk stønad) har økt med over 100 %, fra 31 saker i 2008 til 69 saker i 2009. Totalt antall klagesaker etter sosialtjenesteloven har økt fra 50 i 2008 til 92 i 2009. Sakstypen særfradrag har økt i antall fra 12 i 2008 til 22 i 2009. Antall førerkortsaker har økt fra 623 til 712 fra 2008 til 2009.

Kjønnslemlestelse

Det ble i 2009 etablert et godt samarbeid mellom Fylkesmannen og det nyetablerte ressurscenteret mot vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Det ble opprettet en ressursgruppe for gode innspill for videre arbeid. I november ble det arrangert, sammen med utdannings og familieavdelingen, en todagers konferanse i Arendal. Her var det over 80 deltakere, vesentlig helsepersonell, men også noen representanter fra skoler, barneverntjenesten og div. senter for vold og seksuell helse, (Barnehuset, SMSO). Viktigheten av å bruke tolk ble fremhevet, samt kjennskap til de berørte innvandrerkvinnegruppene.

Det er viktig at referansegruppen i Aust Agder kan fortsette som en sentral arena for samhandling, informasjonsutveksling og videreutvikling av tiltak. Videre vil det være av avgjørende betydning at det gjennomføres lokale opplæringstiltak for involverte personellgrupper. Fylkesmannen vil fortsette med å videreføre dette arbeidet i 2010.

Opptrappingsplan for rusfeltet

Fylkesmannen har sammenstilt og kvalitetssikret kommunenes rapporter om bruk av tilskuddsmidler til kommunalt rusarbeid for 2008. Rapporten er oversendt Helsedirektoratet etter avtale. Fylkesmannen har fulgt opp kommuner som omfattes av tilskuddsordningen over kap 0761 post 63 ved å være tilgjengelig med råd og veiledning. Vi har også besøkt alle kommuner/prosjekter som er med i tilskuddsordningen som en del av den faglige oppfølgingen.

Fylkesmannen har iverksatt ulike kompetanseutviklingstiltak for kommuner som mottar tilskudd, samt for de andre kommunene i fylket. Vi har bl.a. arrangert kurset "Fra bekymring til handling" - rus i et familie- og barneperspektiv og kurs i Motiverende intervju/endringsfokustert rådgivning i samarbeid med KoRus Sør (Borgestadklinikken). Fylkesmannen har arrangert barnevernskonferanse med tema: "Ungdom som ruser seg" og treningskontaktkurs. Det er etablert forpliktende samarbeid og samhandling mellom Fylkesmannen og KoRus Sør (Borgestadklinikken). Det er opprettet nettverk mellom KoRus, Fylkesmannsembetene i regionen og Helseforetaket og utviklet en felles kompetanseplan for de 5 fylkene, som Fylkesmannen og KoRus samarbeider om gjennomføring av. Fylkesmannen bidrar til å spre informasjon om andre aktuelle prosjekter og kompetansehevingstiltak i regi av KoRus.

Alle kommuner har fått informasjon om og tilbud om bistand fra Borgestadklinikken for utarbeidelse av helhetlige rusmiddelpolitiske handlingsplaner. Fylkesmannen har i tillegg bidratt direkte inn i dette arbeidet med råd, veiledning og deltakelse i dialogmøter i de kommuner som har skrevet/rullert plan i 2009. Videreformidling av statistikk, forskningsresultater m.v. har vært en del av dette arbeidet.

Fylkesmannen har flere faglige nettverk på rusfeltet og alle kommunene deltar i et eller flere av disse. Rusfaglig forum er et nettverk for ansatte i kommunene som arbeider med mennesker med rusmiddelproblematikk. Ansatte i NAV, hjemmetjenester, ungdomsteam og andre deltar på samlingene som er 4 ganger i året. SSHF v/avd. for rus- og avhengighetsbehandling deltar på møtene. Regionvise faglig fora for psykisk helse og rus er 4 ulike fora der vi har samlet representanter fra flere kommuner fra samme region. Det gjennomføres 2 møter i hver region i året, og Fylkesmannen har ansvar for organisering og gjennomføring av møtene. SSHF og NAV deltar på møtene. Vi har foreløpig ikke fått til fast brukerrepresentasjon.

Fylkesmannen har støttet opprettelse av et forum i regi av lokalgruppa for psykiatriske sykepleiere. Fylkesmannen sitter her i arbeidsgruppen som består av representanter fra lokalgruppen for psykiatriske sykepleiere, teamleder for mestring og rehabilitering i den største kommunen, 2 brukerrepresentanter, representant fra UiA og NAV Fylke, samt overlege ved psykiatrisk avdeling ved SSH og leder av Aust-Agder legeforening. Det er videre ulike faglige nettverk innenfor NAV som også har betydning for arbeidet med rusmiddelavhengige - Nettverk for

økonomisk rådgivning og nettverk KVP.

Fylkesmannen har tatt initiativ til å opprette et brukerråd for rus og psykisk helse, dette arbeidet videreføres i 2010. Det planlegges en bruker-/pårørendekonferanse i samarbeid med brukerrådet. Fylkesmannen har viderefremidlet informasjon om lovendringer og ny veileder "Pårørende som ressurs" på ulike kurs og nettverkssamlinger. Brukermedvirkning blir etterspurt i prosjektsøknader.

Videreutvikling av det psykiske helsearbeidet

Kommunenes rapporter om bruk av øremerkede tilskudd og kommunale tiltak innen psykisk helsearbeid for foregående år er sammenstilt og kvalitetssikret ut fra oppdraget gitt i IS-24/2008. Søknader om tilskudd til tverrfaglige videreutdanninger er behandlet etter resultatkravene

Fylkesmannen har sammenstilt opplysninger om utviklingen i den enkelte kommunen når det gjelder psykisk helsearbeid. Det ser ut som om kommunene greier å skjerme stillinger knyttet til barn og unge.

Aktivitetsreduksjon i driftsbudsjett og stillinger rettet mot voksne rapporteres fra 3 kommuner; Grimstad, Tvedestrand og Valle. Det er grunn til å anta at det ved vakanse i stillinger ikke skjer nyttilsettinger.

Det er etablert regionvise tverrfaglige nettverk der psykisk helse/ rusfeltet / NAV og spesialisthelsetjenesten deltar. Fylkesmannens brukerråd er videreført etter opptrappingsplanen, og utvidet til også å gjelde organisasjoner for personer med rusproblemer.

Vi har i 2009 særlig vektlagt innsatsen inn mot barn og unge, og opprettet en tverrfaglig gruppe hos Fylkesmannen som arbeider med kartlegging på feltet. Grappa skal nå lage en aktivitetsplan for 2010 der hovedfokus er tverrfaglig samarbeid både vertikalt og horisontalt. Fylkesmannen har arrangert og finansiert treningskontaktkurs, med folkehelsekoordinator, rusrådgiver og psykisk helse rådgiver som ansvarlige. Disse har vært svært vellykkede, med stor respons.

Pasientrettighetsloven kap. 4A

I løpet av 2009 har i overkant av 400 personer i Aust-Agder fått opplæring i pasientrettighetsloven kapittel 4 A. Tannhelsetjenesten vil få tilbud om særskilt opplæring i 2010. Det er særlig innen omsorgstjenesten i kommunene bestemmelsene er tatt i aktiv bruk, kapittel 4 A er i liten grad praktisert i øvrig del av kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Det er uklart hva som er årsaken til dette, men det vil ofte ta tid før nye lovbestemmelser blir godt nok kjent og tatt aktivt i bruk. Det er derfor fortsatt behov for opplæring. Foreløpig må det i de aller fleste tilfeller gis veiledende tilbakemelding på vedtakene Helsetilsynet i Aust-Agder mottar. Det medfører at hvert vedtak krever omfattende saksbehandling. Helsetilsynet i Aust-Agder ser derfor utfordringer i vår egen saksbehandling som følge av økningen i antall vedtak, og ressursene som brukes på saksfeltet er raskt økende.

Av de mottatte vedtakene har 22 hatt en varighet utover tre måneder. 17 vedtak er utfyllende besvart fra oss med veiledning og forklaring av lovens vilkår. Videre er sju vedtak tatt til etterretning og to vedtak er opphevet. Det forventes at saksbehandlingen vil bli lettere etter hvert, ettersom helsepersonellet blir fortrolig med og vant til å vurdere den enkelte pasients situasjon ut fra pasientrettighetsloven kapittel 4 A. Vi har ikke mottatt klager på vedtak.

Vedtakene som er mottatt gjelder i stor grad bruk av tvang overfor pasienter med ulike demenslidelser. Hovedtyngden av vedtakene er fra ulike sykehjem i fylket. Det er et stigende antall vedtak som gjelder nødvendig helsehjelp ved stell og pleie, samt bruk av belte, sengehest og andre bevegelseshindrende tiltak.

Helsetilsynet i Aust-Agder ser at dette arbeidsfeltet vil beslaglegger mye ressurser framover dersom vi skal følge opp lovbestemmelsen på en god og grundig måte, og det er beklagelig at det ikke er tilført driftsmidler til vårt embete som står i forhold til arbeidsmengden.

Folkehelse

Fylkesmannen har samarbeidet tett med de øvrige partnerne i det regionale partnerskapet for folkehelse ved å delta i månedlige sekretariatsmøter for å organisere og koordinere det regionale folkehelsearbeidet og deltatt i programkomite for den årlige folkehelsekonferansen med tema: "Vold, trakassering og overgrep - Et folkehelseanliggende" i samarbeid med Folkehelseforeningen i Norge.

Fylkesmannen har deltatt og koordinert arbeidet i ressursgrupper/fagnettverkene for å forebygge tobakksbruk, fremme fysisk aktivitet og bidra til bedre ernæring. Partnerskapet "Folkehelse i Agder" har tre samlinger pr. år for de kommunale folkehelsenettverkene hvor ulike faglige spørsmål blir tatt opp. I år har vi hatt ansvar for det

faglige innholdet disse dagene. Temaene har vært rusforebyggende arbeid i et folkehelseperspektiv og migrasjonshelse.

BEDRE HELSE I AUST- AGDER er vår "Frisklivsmodell". Ordningen ble etablert i de 4 største kystkommunene i samarbeid med Aust-Agder legeförening som et prosjekt høsten 2006. Pr. i dag er 11 av 15 kommuner i gang med etablering og drift av "frisklivssentraler" som skal følge opp personer som har behov for å endre levevaner innen fysisk aktivitet, kosthold og tobakksvaner.

Fylkesmannen har vært representert i planarbeidet for "Regionplan Agder 2020" og vært med på å utarbeide kapittelet om Levekår. I arbeidet med Strategiplan for folkehelse i Agder, som er fylkeskommunenes handlingsplan for å følge opp Regionplan Agder 2020, har vi deltatt med faglige innspill. Det samme i forbindelse med utarbeiding av Sektorplan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og folkehelse og Felles strategiplan for trafikksikkerhet i Agderfylkene 2010-2013. Vi har gitt innspill til alle 11 kommuneplanene som har vært til revidering. Utjevning av sosial ulikhet i helse og universell utforming er alltid tema i disse tilbakemeldingene. I tillegg påpekes ofte betydningen av at kommunene må kople viktige delplaner innen våre innsatsområder og tilsynsoppgaver opp mot kommuneplanens mål, samt at kommunene i større grad bør formulere evaluerbare folkehelsemål i samfunnsdelen.

Aust Agder fikk i 2009 innvilget søknad om å bli pilotfylke for universell utforming som ett av 8 fylker. Det er utarbeidet prosjektplan og det arbeides med å konkretisere denne i handlingsprogram for prosjektperioden.

Ressursgruppen for det tobakksforebyggende arbeidet har hatt tre møter i 2009

Fagnettverket for ernæring har hatt regelmessige møter og har arrangert konferansen "Er det noe i maten? - Matoverfølsomhet hos barn" i samarbeid med Barneklubben Voksentoppen ved Rikshospitalet. Det var god deltakelse på seminaret fra hele regionen. Kurs i kosthold for eldre er avholdt på 7 institusjoner i fylket etter at dette temaet ble presentert på vårt Høstmøte for helse- og sosialpersonell høsten 2008. Bachelorstudent har kartlagt status for ernæring ved alle institusjonene for eldre i fylket.

Fiskeprell: Det er avholdt 4 kurs i Aust-Agder våren 2009. 40 barnehager (av 66 barnehager) var representert.

Sosialtjenesten/NAV/kvalifiseringsprogrammet

Det er opprettet NAV kontorer i alle kommunene i Aust-Agder. Gjennom regelmessige møter med NAV kontorene ved oppfølging av KVP samt egne samlinger for de enkelte resultatområdene ses resultatområdene i sammenheng. NAV kontorene deltar i faglige nettverk for kompetanseutvikling. Nettverkene er også tverrfaglige /tverrettlige, samt at spesialisthelsetjenesten representert ved psykisk helsevern deltar. I 2010 vil også avdeling for rus og avhengighetsbehandling bli med. Det er avholdt halvårslige faglige fora, og vi har delt fylket i 4 regioner. I tillegg er det etablert egne fora for økonomisk rådgivning, rus mv.

Alle NAV-kontor har fått tilbud om kompetansetiltak knyttet til de sosiale tjenestene. Tiltakene er samordnet og koordinert med NAV fylke og er en del av NAV s opplæringsplan.

Det er gjennomført flere møter med NAV, KS og Fylkesmannen. Assisterende fylkesmann har deltatt på disse møtene fra vår embetsledelse.

Fylkesmannen har deltatt i samlingene som Statens helsetilsyn og Arbeids- og velferdsdirektoratet har arrangert som forberedelse til tilsyn med sosiale tjenester i NAV.

Kvalifiseringsprogrammet.

Samtlige 15 kommuner har etablert NAV kontor i 2009. Kommunene er informert om KVP og Fylkesmannen har aktivt bidratt i etableringen av de enkelte NAV kontor. I denne prosessen er det gitt opplæring og oppfølging ved iverksetting av KVP, og gjennomført en grundig innføring i kapittel 5a i sosialtjenesteloven. De kommunale veilederne er gitt jevnlig koordinert og faglig oppfølgingsbistand særlig gjennom egne engasjerte kompetanseveiledere. Fylkesmannen har ikke meklet i tvister mellom NAV og kommuner. Vi har regelmessig og tett kommunikasjon med NAV fylke og den enkelte kommune, og problemstillinger vedr. samhandling mellom tjenester i og utenfor NAV blir satt på dagsorden i ulike sammenhenger.

Flyktninger.

Fylkesmannen har forvaltet tilskuddene til opplæring i norsk med samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkere i henhold til oppdraget. Fylkesmannen har hatt et særskilt fokus på introduksjonsloven i møter med voksenopplæringsaktørene. Fylkesmannen har gjennom hele året hatt et særlig

fokus på kvaliteten og kompetanseheving av lærere og ledere i opplæringen av voksne innvandrere. Det er fordelt midler til prosjekter knyttet til gjennomføring og kvalitet i opplæringen.

Vergemål.

Fylkesmannen har gjennomført tilsyn med overformynderiene i tre kommuner. Gjennom tilsynene er overformynderiets rutiner og saksbehandling gjennomgått og det er gitt veiledning og opplæring til overformynderne. Det ble ikke gitt avvik i tilsynene, men alle 3 overformynderiene fikk merknader. Merknadene knyttet seg til behov for bedre rutiner for å informere om klageadgang og behov for mer utfyllende begrunnelse og vurderinger i vedtak. Fylkesmannen har behandlet 9 saker etter vergemålsloven i 2009. Alle fylkets overformynderier, bortsett fra 3, deltok på Justisdepartementets seminar for overformyndere i desember.

Statsborgerseremonier.

Fylkesmannen gjennomførte en statsborgerseremoni i 2009. Andel nye statsborgere som deltok på seremonien var 37 %. Dette er en betydelig økning fra 2008 da 22 % deltok i seremonien. Fylkesmannen har lagt vekt på å motivere til økt deltakelse

Omsorgsplan 2015

Arbeidet med Omsorgsplan 2015 er organisert med en arbeidsgruppe internt i sosial- og helseavdelingen som fylkeslegen leder. Ansvar for gjennomføring av satsingen er spredt på flere medarbeidere med hver sin faglige plattform, samtidig som regelmessige møter og uformelle drøftinger fører til at vi har en bred og helhetlig tilnærming. Vi ser det som naturlig at både folkehelse, ernæring, pasientrettighetsloven kap 4A, IPLOS og TaKT, har sin naturlige plass i arbeidet.

Det har vært en noe mindre interesse for investeringstilskuddene i Aust-Agder enn mange andre fylker. Vi har imidlertid sett en økende interesse for dette.

Vi har et bredt samarbeid med eksterne aktører, bl.a.: Husbanken region Sør, Undervisningssykehjem og Undervisningshjemmetjenester (Grimstad kommune), Senter for omsorgsforskning Sør, Universitetet i Agder, KS, Aust Agder fylkeskommune og direkte kontakt med flere videregående skoler, tannhelsetjenesten og Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse.

Vi har en regelmessig og god kommunikasjon med kommunene og har avholdt en heldags- og to dagerskonferanser med alle kommunene i fylket, samt emnekurs for allmennlegene i demens.

Det har i 2009 vært rullering av kommuneplaner i 11 kommuner, og vi gir innspill bl.a. om utfordringene innen omsorgstjenesten. Omsorgsplan 2015 har vært presentert for ordførere og rådmenn.

Demensplan 2015

Gjennom et unikt samarbeid mellom undervisningssykehjemmet i Aust-Agder, Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse og Fylkesmannen i Aust-Agder har vi nå over 275 deltagere i "Demensomsorgens ABC" i 9 kommuner. Alle deltagere inviteres til å delta på seminar som samarbeidspartnerne arrangerer to ganger i året.

Også ved utstrakt opplæring i den nye pasientrettighetslovens kap. 4A, har det vært mulig for Fylkesmannen å sette fokus på den sårbare situasjonen som personer med demens lever med, og stimulere til tiltak som kan bedre deres situasjon.

Kompetanseløftet 2015

12 000 nye årsverk med relevant fagutdanning innen 2015: I Aust Agder har vi følgende situasjon – basert på SSB's personellstatistikk juni 2009: Endring i antall årsverk fra 2007 - 2008: økning med 0,1 % i Aust Agder, mens for landet er økningen 2,4 %. Oversikten viser til dels store forskjeller fra kommune til kommune. Sammenlignet med tidligere år, er vi på status quo i fylket, mens landet som helhet har en mindre økning i antall årsverk. Dette bildet har endret seg, da vi tidligere hadde en større økning enn landsgjennomsnittet.

Det formelle utdanningsnivået i omsorgstjenestene: Aust Agder har i flere år ligget over landsgjennomsnittet når det gjelder andel faglærte i omsorgstjenesten. Denne trenden holder seg også utfra tallene presentert i juni 2009. Andel faglærte i Aust Agder har endret seg fra 71,6 % i 2006 til 71,5 % i 2008. Tilsvarende tall for landet er hhv. 62,3 % og 62,9 %.

Øke andelen som arbeider heltid: Aust Agder ligger fremdeles etter landsgjennomsnittet når det gjelder andel personer i store stillinger. Når det gjelder ansatte med arbeidstid over 30 t/uke er andelen synkende.

Sikre bruttotilgang på om lag 4500 helsefagarbeidere per år: Det er en stor utfordring å få nok søkere til helsefagarbeiderutdanningen, men elevtallet er stabilt fra 2008 til 2009 i Aust Agder. Det har vært læreplasser nok til alle som har søkt i 2009, og det er ledig kapasitet i Setesdal og Vestregionen. I tillegg har 10 voksne tatt fagbrev i helsefag eller omsorgsfaget som praksiskandidater i 2009. Utfordringen framover er å få et stabilt søkergrunnlag til helsefagarbeiderutdanningen, og redusere lekkasjen etter videregående skole. Mindre enn halvparten som gikk ut fra Vg2 våren 2009 søkte om læreplass. Det vil være viktig å opprettholde og videreutvikle tilbudet til voksne uten rett til videregående opplæring. Fylkesmannen samarbeider tett med Aust Agder fylkeskommune for å bruke tilskuddsmidlene på en mest mulig effektiv og konstruktiv måte.

Samarbeid/samhandling

Det er inngått samarbeidsavtale mellom alle kommunene i fylket og sykehuset. I tillegg er Arendal som den største kommunen med i et overordnet strategisk samarbeidsorgan sammen med Kristiansand (Sørlandet sykehus dekker begge fylker). Det er utstrakt samhandling mellom kommunene og sykehus og dette må sies å fungere godt. Sykehuset stiller også i samarbeidsfora ad hoc, og i fylkesmannens regionale samlinger med kommunene omkring rus og psykisk helse, kommunelegemøte, fylkesberedskapsråd mv.

Det er opprettet et samarbeidsorgan mellom Arendal kommune og sykehuset der deltakerne har beslutningsmyndighet. Dette organet møtes månedlig og tar beslutninger i kompliserte enkeltsaker innen rus og psykisk helse som involverer begge forvaltningsorganene. Det er inngått avtale mellom Arendal og sykehuset om avviksrapportering ved svikt ved overføring av pasienter; et eksempel til etterfølgelse. Arendal kommune er også med i et prosjekt med elektronisk overføring av epikriser mv mellom sykehjem, hjemmesykepleie og sykehus.

Det har gjennom året vært hyppig kontakt mellom Fylkestannlegen og Fylkesmannens sosial- og helseavdeling. Tema er tannlegetjenester innenfor eldreomsorgen, spesielt på sykehjemmene og tannhelsetilbud til barn og unge, samt tannhelsetjenestens rolle i forhold til tvangsbestemmelsene i Pasientrettighetsloven kap. 4A, barnevern og i et folkehelseperspektiv.

Tilsynsvirksomhet

Fylkesmannen og Helsetilsynet i Aust Agder har gjennomført systemrevisjoner i henhold til krav fra Statens Helsetilsyn.

Det er gjennomført 7 systemtilsyn innenfor sosialtjenesten, i samsvar med oppdraget. 4 tilsyn var rettet mot barneboliger (landsomfattende tilsyn), og 3 tilsyn var systemrevisjon med tema: Saksbehandling ved søknad om og klage på tildeling av hjemmebaserte tjenester innen pleie- og omsorgssektoren.

Det ble gjennomført 13 tilsyn med helsetjenestene, i samsvar med oppdraget. Helsetilsynet i Aust-Agder har, sammen med Helsetilsynet i Vest-Agder, ført tilsyn med intensivavdelingene i Sørlandet sykehus HF. Det vil si avdelingene i Flekkefjord, Kristiansand og Arendal. Som en del av LOT 2008/2009 - DPS har revisor fra Helsetilsynet i Aust-Agder deltatt i til sammen tre systemrevisjoner i Telemark og Vest-Agder. Sum spesialisthelsetjenesten: 1 i Aust-Agder, 5 utenfor fylket.

Av egeninitierte tilsyn er det gjennomført systemrevisjoner med følgende virksomheter i kommunene: Legevakten i Arendal, (interkommunal men organisert i Arendal kommune), 2 sykehjem med tema legemiddelhåndtering, 4 landsomfattende tilsyn med barneboliger, saksbehandling pleie- og omsorgstjenesten, 3 tilsyn og fysioterapitjenesten, privat og kommunal, 2 tilsyn.

Saksbehandling

Fylkesmannen har registrert en betydelig økning i antall saker/klagesaker på flere områder uten tilførsel av nye ressurser. Klagesaker etter Lov om sosiale tjenester kap 5 (økonomisk stønad) har økt med over 100 %, fra 31 saker i 2008 til 69 saker i 2009. Totalt antall klagesaker etter sosialtjenesteloven har økt fra 50 i 2008 til 92 i 2009. Sakstypen særfradrag har økt i antall fra 12 i 2008 til 22 i 2009. Antall førerkortsaker har økt fra 623 til 712 fra 2008 til 2009.

Kjønnslemlestelse

Det ble i 2009 etablert et godt samarbeid mellom Fylkesmannen og det nyetablerte ressurscenteret mot vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). Det ble opprettet en ressursgruppe for gode innspill for videre arbeid. I november ble det arrangert, sammen med utdannings og familieavdelingen, en todagers konferanse i Arendal. Her var det over 80 deltakere, vesentlig helsepersonell, men også noen representanter fra skoler, barneverntjenesten og div. senter for vold og seksuell helse, (Barnehuset, SMSO). Viktigheten av å bruke tolk ble fremhevet, samt kjennskap til de berørte innvandrekvinnegruppene.

Det er viktig at referansegruppen i Aust Agder kan fortsette som en sentral arena for samhandling, informasjonsutveksling og videreutvikling av tiltak. Videre vil det være av avgjørende betydning at det gjennomføres lokale opplæringstiltak for involverte personellgrupper. Fylkesmannen vil fortsette med å

videreføre dette arbeidet i 2010.

Opptrappingsplan for rusfeltet

Fylkesmannen har sammenstilt og kvalitetssikret kommunenes rapporter om bruk av tilskuddsmidler til kommunalt rusarbeid for 2008. Rapporten er oversendt Helsedirektoratet etter avtale. Fylkesmannen har fulgt opp kommuner som omfattes av tilskuddsordningen over kap 0761 post 63 ved å være tilgjengelig med råd og veiledning. Vi har også besøkt alle kommuner/prosjekter som er med i tilskuddsordningen som en del av den faglige oppfølgingen.

Fylkesmannen har iverksatt ulike kompetanseutviklingstiltak for kommuner som mottar tilskudd, samt for de andre kommunene i fylket. Vi har bl.a. arrangert kurset "Fra bekymring til handling" - rus i et familie- og barneperspektiv og kurs i Motiverende intervju/endringsfokusert rådgivning i samarbeid med KoRus Sør (Borgestadklinikken). Fylkesmannen har arrangert barnevernskonferanse med tema: "Ungdom som ruser seg" og treningskontaktkurs. Det er etablert forpliktende samarbeid og samhandling mellom Fylkesmannen og KoRus Sør (Borgestadklinikken). Det er opprettet nettverk mellom KoRus, Fylkesmannsembetene i regionen og Helseforetaket og utviklet en felles kompetanseplan for de 5 fylkene, som Fylkesmannen og KoRus samarbeider om gjennomføring av. Fylkesmannen bidrar til å spre informasjon om andre aktuelle prosjekter og kompetansehevingstiltak i regi av KoRus.

Alle kommuner har fått informasjon om og tilbud om bistand fra Borgestadklinikken for utarbeidelse av helhetlige rusmiddelpolitiske handlingsplaner. Fylkesmannen har i tillegg bidratt direkte inn i dette arbeidet med råd, veiledning og deltakelse i dialogmøter i de kommuner som har skrevet/rullert plan i 2009. Videreformidling av statistikk, forskningsresultater m.v. har vært en del av dette arbeidet.

Fylkesmannen har flere faglige nettverk på rusfeltet og alle kommunene deltar i et eller flere av disse. Rusfaglig forum er et nettverk for ansatte i kommunene som arbeider med mennesker med rusmiddelproblematikk. Ansatte i NAV, hjemmetjenester, ungdomsteam og andre deltar på samlingene som er 4 ganger i året. SSHF v/avd. for rus- og avhengighetsbehandling deltar på møtene. Regionvise faglig fora for psykisk helse og rus er 4 ulike fora der vi har samlet representanter fra flere kommuner fra samme region. Det gjennomføres 2 møter i hver region i året, og Fylkesmannen har ansvar for organisering og gjennomføring av møtene. SSHF og NAV deltar på møtene. Vi har foreløpig ikke fått til fast brukerrepresentasjon.

Fylkesmannen har støttet opprettelse av et forum i regi av lokalgruppa for psykiatriske sykepleiere. Fylkesmannen sitter her i arbeidsgruppen som består av representanter fra lokalgruppen for psykiatriske sykepleiere, teamleder for mestring og rehabilitering i den største kommunen, 2 brukerrepresentanter, representant fra UiA og NAV Fylke, samt overlege ved psykiatrisk avdeling ved SSH og leder av Aust-Agder legeförening. Det er videre ulike faglige nettverk innenfor NAV som også har betydning for arbeidet med rusmiddelavhengige - Nettverk for økonomisk rådgivning og nettverk KVP.

Fylkesmannen har tatt initiativ til å opprette et brukerråd for rus og psykisk helse, dette arbeidet videreføres i 2010. Det planlegges en bruker-/pårørendekonferanse i samarbeid med brukerrådet. Fylkesmannen har videreformidlet informasjon om lovendringer og ny veileder "Pårørende som ressurs" på ulike kurs og nettverkssamlinger. Brukermedvirkning blir etterspurt i prosjektsøknader.

Videreutvikling av det psykiske helsearbeidet

Kommunenes rapporter om bruk av øremerkede tilskudd og kommunale tiltak innen psykisk helsearbeid for foregående år er sammenstilt og kvalitetssikret ut fra oppdraget gitt i IS-24/2008. Søknader om tilskudd til tverrfaglige videreutdanninger er behandlet etter resultatkravene

Fylkesmannen har sammenstilt opplysninger om utviklingen i den enkelte kommunen når det gjelder psykisk helsearbeid. Det ser ut som om kommunene greier å skjerme stillinger knyttet til barn og unge. Aktivitetsreduksjon i driftsbudsjett og stillinger rettet mot voksne rapporteres fra 3 kommuner; Grimstad, Tvedestrand og Valle. Det er grunn til å anta at det ved vakanse i stillinger ikke skjer nyttilsettinger.

Det er etablert regionvise tverrfaglige nettverk der psykisk helse/ rusfeltet / NAV og spesialisthelsetjenesten deltar. Fylkesmannens brukerråd er videreført etter opptrappingsplanen, og utvidet til også å gjelde organisasjoner for personer med rusproblemer.

Vi har i 2009 særlig vektlagt innsatsen inn mot barn og unge, og opprettet en tverrfaglig gruppe hos Fylkesmannen som arbeider med kartlegging på feltet. Gruppen skal nå lage en aktivitetsplan for 2010 der hovedfokus er tverrfaglig samarbeid både vertikalt og horisontalt. Fylkesmannen har arrangert og finansiert treningskontaktkurs, med folkehelsekoordinator, rusrådgiver og psykisk helse rådgiver som ansvarlige. Disse har vært svært vellykkede, med stor respons.

Pasientrettighetsloven kap. 4A

I løpet av 2009 har i overkant av 400 personer i Aust-Agder fått opplæring i pasientrettighetsloven kapittel 4 A. Tannhelsetjenesten vil få tilbud om særskilt opplæring i 2010. Det er særlig innen omsorgstjenesten i kommunene bestemmelsene er tatt i aktiv bruk, kapittel 4 A er i liten grad praktisert i øvrig del av kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Det er uklart hva som er årsaken til dette, men det vil ofte ta tid før nye lovbestemmelser blir godt nok kjent og tatt aktivt i bruk. Det er derfor fortsatt behov for opplæring. Foreløpig må det i de aller fleste tilfeller gis veiledende tilbakemelding på vedtakene Helsetilsynet i Aust-Agder mottar. Det medfører at hvert vedtak krever omfattende saksbehandling. Helsetilsynet i Aust-Agder ser derfor utfordringer i vår egen saksbehandling som følge av økningen i antall vedtak, og ressursene som brukes på sakfeltet er raskt økende.

Av de mottatte vedtakene har 22 hatt en varighet utover tre måneder. 17 vedtak er utfyllende besvart fra oss med veiledning og forklaring av lovens vilkår. Videre er sju vedtak tatt til etterretning og to vedtak er opphevet. Det forventes at saksbehandlingen vil bli lettere etter hvert, ettersom helsepersonellet blir fortrolig med og vant til å vurdere den enkelte pasients situasjon ut fra pasientrettighetsloven kapittel 4 A. Vi har ikke mottatt klager på vedtak.

Vedtakene som er mottatt gjelder i stor grad bruk av tvang overfor pasienter med ulike demenslidelser. Hovedtyngden av vedtakene er fra ulike sykehjem i fylket. Det er et stigende antall vedtak som gjelder nødvendig helsehjelp ved stell og pleie, samt bruk av belte, sengehest og andre bevegelseshindrende tiltak.

Helsetilsynet i Aust-Agder ser at dette arbeidsfeltet vil beslaglegge mye ressurser framover dersom vi skal følge opp lovbestemmelsen på en god og grundig måte, og det er beklagelig at det ikke er tilført driftsmidler til vårt embete som står i forhold til arbeidsmengden.

Folkehelse

Fylkesmannen har samarbeidet tett med de øvrige partnerne i det regionale partnerskapet for folkehelse ved å delta i månedlige sekretariatsmøter for å organisere og koordinere det regionale folkehelsearbeidet og deltatt i programkomite for den årlige folkehelsekonferansen med tema: "Vold, trakassering og overgrep - Et folkehelseanliggende" i samarbeid med Folkehelseforeningen i Norge.

Fylkesmannen har deltatt og koordinert arbeidet i ressursgrupper/fagnettverkene for å forebygge tobakksbruk, fremme fysisk aktivitet og bidra til bedre ernæring. Partnerskapet "Folkehelse i Agder" har tre samlinger pr. år for de kommunale folkehelsenettverkene hvor ulike faglige spørsmål blir tatt opp. I år har vi hatt ansvar for det faglige innholdet disse dagene. Temaene har vært rusforebyggende arbeid i et folkehelseperspektiv og migrasjonshelse.

BEDRE HELSE I AUST- AGDER er vår "Frisklivsmodell". Ordningen ble etablert i de 4 største kystkommunene i samarbeid med Aust-Agder legeförening som et prosjekt høsten 2006. Pr. i dag er 11 av 15 kommuner i gang med etablering og drift av "frisklivssentraler" som skal følge opp personer som har behov for å endre levevaner innen fysisk aktivitet, kosthold og tobakksvaner.

Fylkesmannen har vært representert i planarbeidet for "Regionplan Agder 2020" og vært med på å utarbeide kapittelet om Levekår. I arbeidet med Strategiplan for folkehelse i Agder, som er fylkeskommunenes handlingsplan for å følge opp Regionplan Agder 2020, har vi deltatt med faglige innspill. Det samme i forbindelse med utarbeiding av Sektorplan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og folkehelse og Felles strategiplan for trafikksikkerhet i Agderfylkene 2010-2013. Vi har gitt innspill til alle 11 kommuneplanene som har vært til revidering. Utjevning av sosial ulikhet i helse og universell utforming er alltid tema i disse tilbakemeldingene. I tillegg påpekes ofte betydningen av at kommunene må kople viktige delplaner innen våre innsatsområder og tilsynsoppgaver opp mot kommuneplanens mål, samt at kommunene i større grad bør formulere evaluerbare folkehelsemål i samfunnsdelen.

Aust Agder fikk i 2009 innvilget søknad om å bli pilotfylke for universell utforming som ett av 8 fylker. Det er utarbeidet prosjektplan og det arbeides med å konkretisere denne i handlingsprogram for prosjektperioden.

Ressursgruppen for det tobakksforebyggende arbeidet har hatt tre møter i 2009

Fagnettverket for ernæring har hatt regelmessige møter og har arrangert konferansen "Er det noe i maten? - Matoverfølsomhet hos barn" i samarbeid med Barneklubben Voksentoppen ved Rikshospitalet. Det var god deltakelse på seminaret fra hele regionen. Kurs i kosthold for eldre er avholdt på 7 institusjoner i fylket etter at dette temaet ble presentert på vårt Høstmøte for helse- og sosialpersonell høsten 2008. Bachelorstudent har kartlagt status for ernæring ved alle institusjonene for eldre i fylket.

Fiskeprell: Det er avholdt 4 kurs i Aust-Agder våren 2009. 40 barnehager (av 66 barnehager) var representert.

Sosialtjenesten/NAV/kvalifiseringsprogrammet

Det er opprettet NAV kontorer i alle kommunene i Aust-Agder. Gjennom regelmessige møter med NAV kontorene ved oppfølging av KVP samt egne samlinger for de enkelte resultatområdene ses resultatområdene i sammenheng. NAV kontorene deltar i faglige nettverk for kompetanseutvikling. Nettverkene er også tverrfaglige /tverretatlige, samt at spesialisthelsetjenesten representert ved psykisk helsevern deltar. I 2010 vil også avdeling for rus og avhengighetsbehandling bli med. Det er avholdt halvårlige faglige fora, og vi har delt fylket i 4 regioner. I tillegg er det etablert egne fora for økonomisk rådgivning, rus mv.

Alle NAV-kontor har fått tilbud om kompetansetiltak knyttet til de sosiale tjenestene. Tiltakene er samordnet og koordinert med NAV fylke og er en del av NAV s opplæringsplan.

Det er gjennomført flere møter med NAV, KS og Fylkesmannen. Assisterende fylkesmann har deltatt på disse møtene fra vår embetsledelse.

Fylkesmannen har deltatt i samlingene som Statens helsetilsyn og Arbeids- og velferdsdirektoratet har arrangert som forberedelse til tilsyn med sosiale tjenester i NAV.

Kvalifiseringsprogrammet.

Samtlige 15 kommuner har etablert NAV kontor i 2009. Kommunene er informert om KVP og Fylkesmannen har aktivt bidratt i etableringen av de enkelte NAV kontor. I denne prosessen er det gitt opplæring og oppfølging ved iverksetting av KVP, og gjennomført en grundig innføring i kapittel 5a i sosialtjenesteloven. De kommunale veilederne er gitt jevnlig koordinert og faglig oppfølgingsbistand særlig gjennom egne engasjerte kompetanseveiledere. Fylkesmannen har ikke meklet i tvister mellom NAV og kommuner. Vi har regelmessig og tett kommunikasjon med NAV fylke og den enkelte kommune, og problemstillinger vedr. samhandling mellom tjenester i og utenfor NAV blir satt på dagsorden i ulike sammenhenger.

Flyktninger.

Fylkesmannen har forvaltet tilskuddene til opplæring i norsk med samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkere i henhold til oppdraget. Fylkesmannen har hatt et særskilt fokus på introduksjonsloven i møter med voksenopplæringsaktørene. Fylkesmannen har gjennom hele året hatt et særlig fokus på kvaliteten og kompetanseheving av lærere og ledere i opplæringen av voksne innvandrere. Det er fordelt midler til prosjekter knyttet til gjennomføring og kvalitet i opplæringen.

Vergemål.

Fylkesmannen har gjennomført tilsyn med overformynderiene i tre kommuner. Gjennom tilsynene er overformynderiets rutiner og saksbehandling gjennomgått og det er gitt veiledning og opplæring til overformynderne. Det ble ikke gitt avvik i tilsynene, men alle 3 overformynderiene fikk merknader. Merknadene knyttet seg til behov for bedre rutiner for å informere om klageadgang og behov for mer utfyllende begrunnelse og vurderinger i vedtak. Fylkesmannen har behandlet 9 saker etter vergemålsloven i 2009. Alle fylkets overformyndier, bortsett fra 3, deltok på Justisdepartementets seminar for overformyndere i desember.

Statsborgerseremonier.

Fylkesmannen gjennomførte en statsborgerseremoni i 2009. Andel nye statsborgere som deltok på seremonien var 37 %. Dette er en betydelig økning fra 2008 da 22 % deltok i seremonien. Fylkesmannen har lagt vekt på å motivere til økt deltakelse

2.3 Oppvekst, barnehagar, utdanning og likestilling

Fylkesmannen har i møter med kommunene motivert til samarbeid mellom tjenester og ulike institusjoner som arbeider for og med barn, unge og deres familier. Fylkesmannen har og vektlagt dette i kompetanseutviklingstiltak overfor kommunene.

Barnehage.

Fylkesmannen har gjennomført ulike typer møter med kommunene i arbeidet med å iverksette Regjeringens politikk om full barnehage dekning. I møter som Fylkesmannen har med alle ordførerne og rådmenn i kommunene, har avdelingen informert om statlig politikk på området. Betydningen av full barnehagedekning er understreket i møter med alle kommunene, og i møter med enkelt kommuner. Fylkesmannen har i særlig grad fulgt opp en kommune som var i faresonen for ikke å kunne innfri retten til barnehageplass, men har og hatt fokus

på de kommunene som så ut for å kunne nå målet om full barnehagedekning. Fylkesmannen opplever at det fortsatt er stort behov for veiledning og informasjon, både til kommuner og private barnehageeiere.

Fylkesmannen hadde planlagt en fagdag for barnehageansatte, det var over 500 påmeldte da denne ble avlyst grunnet sykdomsforfall fra foredragsholder. Temaet planlegges satt opp i 2010. Fylkesmannen har gjennomført et 2-dagers kurs med tema tidlig innsats og forebyggende barnevern, med over 80 deltakere.

Alle kommunene i Aust-Agder nådde i 2009 kravet om full barnehagedekning.

Kommunene med unntak av en, samarbeider i tre nettverk som bl.a. tilbyr kurs om kompetanseutvikling til de ansatte i barnehagene. Kommuner og barnehager har i tillegg fått tildelt utviklingsmidler etter søknad. Fylkesmannen har sett til at samtlige barnehager har mulighet for å benytte tiltak som er finansiert fra fylkesmannen.

Fylkesmannen er en pådriver i arbeidet med å rekruttere og ikke minst beholde menn i barnehagene.

Tilsyn på barnehageområdet er et prioritert område for fylkesmannen. Det ble gjennomført tilsyn med 3 kommuner etter systemrevisjonsmetoden i Aust-Agder på barnehageområdet i 2009. Temaet for tilsynet var kommunenes tilsyn med barnehagene og kommunens tilskuddskontroll i forhold til særskilte tilskudd. Fylkesmannen har videreført skriftlig tilsyn i forhold til om det var samsvar mellom rapporterte tall i årsmeldingene sammenholdt med endringsmeldinger i løpet av året. Det ble funnet avvik i 40 av fylkets 150 barnehager. Dette tilsynet ble også foretatt i 2008 og det var en klar nedgang i avvik i forhold til året før. Samtlige avvik ble rettet i første halvdel av 2009.

Tilskuddsforvaltningen er gjennomført etter planen. Fylkesmannen har veiledet kommuner og private eiere i likeverdig behandling. Det vises til særskilt økonomirapportering.

Fylkesmannen i Aust-Agder mottok 5 klager etter barnehageloven i 2009. Fylkesmannen vil peke på at sakene som kommer inn, ofte er ufullstendige og inneholder ikke tilstrekkelig informasjon. Dette medfører lang saksbehandlingstid selv om Fylkesmannen starter behandlingen hurtig.

Utdanning

I embetsoppdraget fra KD/UDIR for 2009 var det klare styringssignaler om at arbeid med tilsyn skulle utgjøre hovedtyngden av oppgavene på utdanningsområdet. I en liten avdeling der arbeid med andre forvaltningsoppgaver tar en stor andel av ressursene, er dette en krevende utfordring. Imidlertid har avdelingen også i 2009 benyttet en stor andel av ressursene på tilsynsoppgaver. De fleste i avdelingen arbeider med tilsyn i større eller mindre andel av stillingen. Avdelingen deltok i 2009 med flere personer på de ulike skoleringssamlinger og konferanser som ble arrangert vedrørende tilsyn.

Tilsynene i 2009 er gjennomført etter ulike modeller, men i hovedsak er systemrevisjonsmetodikken brukt. Det er i alt gjennomført Nasjonalt tilsyn i 4 kommuner etter §§ 13-10, 2.ledd og 8-2 i opplæringslova der en benyttet tilsendt prosedyre og maler for samtalene. Det vises til sær rapportering i rapport per 1. juli 2009 til utdanningsdirektoratet. Videre er det gjennomført tilsyn i 1 kommune etter § 2-15, gratisprinsippet, tilsyn med 3 kommuner etter § 13-1, skolefaglig kompetanse i kommunen, tilsyn med 1 kommune etter kap 5, spesialundervisning, tilsyn i en kommune etter § 8-2, organisering av elevene i grupper og det skriftlige tilsyn i alle kommunene etter § 2-8 språklige minoritetsrettigheter ble avsluttet med rapporter i løpet av mai 2009. Avdelingen gjennomførte felles tilsyn med beredskapsenheten i embetet med tema kommunenes beredskapsplanlegging i forhold til kriser, jf brev fra Kunnskapsdepartement av 1.oktober 2008.

Det er gjennomført Nasjonalt tilsyn med en privatskole. Tre av tilsynene fra 2008 med privatskolene har krevd mye oppfølging i 2009. Fylkesmannen besøkte alle privatskolene med unntak av 2 i 2009 som en oppfølging og avslutning i forbindelse med overføring av tilsynet til Utdanningsdirektoratet.

Fylkesmannen har gjennomført ettersyn og kontroll av folkehøgskolenes regnskap. En har og bidratt folkehøgskolene med råd og veiledning av generell art.

I Aust-Agder var det i 2009 relativt få klager på utdanningsområdet med unntak av klager på standpunktkarakterer der det var en markert økning i forhold til året før. Det er behandlet klager på standpunktkarakterer, spesialundervisning, skoleskyss, og nærskoleprinsippet. For øvrig vises det til kapittel 3 og tabell under resultatområde 31. Mange av sakene er fulgt opp med informasjon og veiledning i etterkant. Det relativt lave klageomfanget kan ha ulike forklaringer, bl.a. at tjenestene oppfyller brukernes forventninger.

Det er imidlertid like trolig at grunnen er mangelfull informasjon om rettigheter og klageadgang. Fylkesmannen mottar mange henvendelser på telefon, e-post og brev med beklagelser fra foreldre som opplever at elevene, barna deres, ikke får rettighetene til tilpasset opplæring og spesialopplæring oppfylt. Disse henvendelsene er ressurskrevende. Fylkesmannen følger opp dette i veiledning mot kommunene og tilsynssammenheng.

Fylkesmannen har gjennomført regelverksamlinger med tema forvaltningsloven og opplæringslovas kapittel 5. Videre gjennomført Fylkesmannen en samling om vurderingsforskriftens kapittel 3. Målgruppe for samlingene var skoleledere på kommune og skolenivå samt ansatte i PPT og lærere. Disse samlingene var et samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder der deltakerne fra begge fylkene kunne velge aktuelle kurs. Fylkesmannen har imidlertid erfart at det er økt fokus på problem angående mobbing og har fått et økende antall henvendelser på dette området.

Oppfølging av Kunnskapsløftet var et annet hovedoppdrag i embetsoppdraget i 2009. Fylkesmannen har informert kommunene, fylkeskommunen og de private skolene om de nasjonale føringer slik de fremkommer i "Kompetanse for kvalitet - strategi for videreutdanning av lærere" og brev fra Kunnskapsdepartementet om "Statlige midler til etter- og videreutdanning av lærere. Det er etablert flere møteplasser for begge Agderfylkene der det sitter representanter for skoleeierne fra kommunene og fylkeskommunene, Universitetet i Agder, KS Agder samt Utdanningsforbundet. Ikke alle er representert i alle foraene. Målsettingen med etablering av disse gruppene er å øke kvaliteten på opplæringen i skolene. Begge fylkene ligger lavt når det gjelder resultater på nasjonale prøver og karakterstatistikker. Fylkesmannen anser satsingen på etter og videreutdanning som viktige tiltak for på sikt å bedre kvaliteten på utdanningen. Det er satt i gang en stor satsing på etter og videreutdanning innen lesing. Fylkesmannen samarbeider videre med UIA om flere andre prosjekter som er initiert av Utdanningsdirektoratet og som forutsetter et slikt samarbeid.

Fylkesmannen har gjennomført embetsoppdraget angående Nasjonale prøver med veiledning og oppfølging av kommunene. Fylkesmannen har i møter med kommunene kommentert og diskutert den relativt høye fritaksprosenten. Fylkesmannen har i 2009 arbeidet videre med denne problemstillingen bl.a. gjennom å gjennomføre tilsyn.

Fylkesmannen har gjennomført arbeidet med eksamensavvikling i henhold til oppdrag. I samarbeid med fylkesmennene i regionen har vi utarbeidet et hefte: "Rettleiing for behandling av klage på standpunktkarakterer for grunnskolen".

Fylkesmannen har medvirket veiledning og rådgivning mot kommunene vedrørende introduksjonsloven. Som et ledd i dette arbeidet har fylkesmannen deltatt i en nettverksgruppe for Agderfylkene og Telemark bestående av representanter for fylkesmennene, IMDI og andre institusjoner med ansvar for området i kommunene. Fylkesmannen har informert kommunene bl.a. i møter der opplæringsansvarlige deltar.

Fylkesmannen har i 2009 utbetalt tilskudd til fremmedspråklig undervisning. Tilskuddsordningen for

fremmedspråklig opplæring viser en sterk økning i saker bl.a. på grunn av to parallelle ordninger (per capita og overgangsordningen). De ulike tilskuddssystemene på området er arbeidskrevende, særlig når begge ordningene går parallelt. Det betyr en stor økning i arbeidsmengde for å få sakene behandlet.

Fylkesmannen har i 2009 utbetalt tilskudd til leirskoleopplæring etter søknader fra kommunene.

Oppgavene på utdanningsfeltet er utført i henhold til oppdrag. Knappe ressurser har imidlertid medført bevisst og hard prioritering og nedprioritering av aktiviteten på området bl.a. for voksenopplæring. Fylkesmannen har hatt problemer med å avsette tilstrekkelig ressurser på å gjennomføre hendelsesbasert tilsyn. En har også måttet nedprioritere arbeidet med andre satsingsområder.

Med utgangspunkt i Utdanningsdirektoratets lister (foreløpige GSI-tall for skoleåret 2007-08) gjennomgikk fylkesmannen materialet for skoler som så ut til å bryte Stortingets forutsetninger om forsvarlig gruppestørrelse. For alle de berørte skolene kom det fram behov for å korrigere de foreløpige GSI-tallene, og det var ikke grunn til å gi pålegg om ressursøkning. Det vises for øvrig til særreporteringen til Utdanningsdirektoratet.

Barnevern

Fylkesmannen har i 2009 gjennomført 4 tilsyn med kommunal barneverntjeneste. Temaet for samtlige tilsyn var henleggelse av meldinger og undersøkelser. Tilsynet resulterte i at 3 av kommunene fikk avvik. Fylkesmannen har i 2009 også fulgt opp kommunene gjennom oppfølging av fristskjemaer og halvårsrapporteringer.

I 2009 gikk ble det avholdt et dagskurs for barneverntjenestene og ansatte i Buf-etat med adv. Rikke Lassen. Tema for kurset var forholdet mellom barnelov og barnevernlov.

Fylkesmannen har oppfylt kravene til tilsyn med barneverninstitusjoner. Det er fremdeles rettighetsforskriften som har fokus på institusjonstilsynene. Disse tilsynene har i hovedsak vært ført på ettermiddag og kveldstid for å ivareta kravet om å føre tilsyn på et tidspunkt der det er størst sannsynlighet for å treffe beboere. Det har vært gjennomført systemrevisjon med to statlige og tre private organisasjoner som har institusjoner i Aust-Agder. Tema var rettighetsforskriften § 10, medisinsk tilsyn og behandling. Det ble gitt avvik ved en institusjon.. Det har i enkelte tilfeller ikke blitt ført tilsyn gjennom hele året, da institusjonene bare delvis har vært i bruk. Fylkesmannen har oppfylt kravene til tilsyn på barnevernsområdet, både når det gjelder individtilsyn og systemrevisjonstilsyn.

Informasjonsmidlene Fylkesmannen har fått fra BLD har i 2009 gått med til å gjennomføre en fjerde 2 dagers samling med Øyvind Kvello om økt kompetanse i undersøkelsessaker for kommunale barneverntjenester. Dette er et samarbeid med fylkesmannen i Vest-Agder og fagteamene i Agderfylkene.

Familierett

Fylkesmannen har i 2009 hatt et betydelig omfang på informasjon og veiledningsoppgavene i forhold til ekteskapsloven og barneloven. Fylkesmannen innvilget i 2009 340 separasjoner og 291 skilsmisser. Sammenliknet med 2008 er dette en liten nedgang i antall separasjoner og en økning i antall skilsmisser.

På området separasjoner og skilsmisser mottar fylkesmannen noen saker vedrørende utenlandske skilsmisser som er meget arbeidskrevende.

Generelt barn og unge

Fylkesmannen har i 2009 lagt ned et betydelig arbeid med barn og unges oppvekstmiljø gjennom prosjekter som er initiert av flere departementer/direktorater. Det er arbeidet på tvers av avdelingene med flere temaområder.

Oppdragene fra nasjonalt nivå er fulgt opp med interne samarbeidsrelasjoner. Helse – og sosialavdelingen og Utdannings- og familieavdelingen har på ledelsesnivå hatt planleggingsmøter med tanke på samordning av opplegg og tiltak. Videre har avdelingen bidratt med gjennomføring av tiltakene ut mot kommunene. Når det gjelder prosjektene Fysisk aktivitet og måltider samt forebyggende arbeid på området rus og tobakk, har det vært et nært samarbeid mellom Helse - og sosialavdelingen og Utdannings- og familieavdelingen. Et annet satsingsområde og samarbeidsområde er Psykisk helse i skolen. Avdelingen har hatt svært begrensede ressurser til å følge opp dette prosjektet som derfor i hovedsak er ivarettatt av Helse - og sosialavdelingen. Utdannings - og familieavdelingen og Helse - og sosialavdelingen gjennomførte en 2-dagers konferanse med tema kjønnslemlestelse. Konferansen hadde over 80 deltakere. Det vises forøvrig til rapportering på resultatområdene i kapittel 3.

Likestilling

Fylkesmannen har også i 2009 hatt et særlig fokus på likestilling. Embetet deltok på flere halvdagsseminar i Likestillingsforum i regi av UIA og Agderforskning. Dette er prioritert for å skape gode nettverk og medvirke som en aktør i likestillingssatsingen i regionen. Temaet likestilling settes på dagsorden i Fylkesmannens møter med kommunene der politisk og administrativ ledelse deltar.

Fylket kommer dårlig ut på SSB's likestillingsindeks, dette gir grunnlag for et særlig fokus. Likestilling handler mye om utdanning og levekår, og er også tatt inn i folkehelsearbeidet, på linje med universell utforming. Et annet viktig fokusområde er heltid og deltidsarbeid. Fylket er her inne i en positiv utvikling, men ligger fortsatt blant de fylker med høyest andel deltidsarbeidende kvinner i omsorgssektoren.

Det ble også i år arrangert en konferanse for menn i barnehagene i samarbeid med fylkesmannen i Vest-Agder. Fylkesmannen er også med i en gruppe ved UiA som har tema ”Menn i barnehage.” Denne gruppa er nå rekrutteringsteam. Det generelle MiB-arbeidet i fylket ligger dessverre langt nede for tiden. Aust-Agder har relativt få menn i barnehagene, og det er vanskelig å rekruttere menn til MiB-arbeidet.

Fylkesmannen har en person med i tiltaket Female Future som Næringslivets Hovedorganisasjon på Agder har tatt initiativ til. Prosjektet har som mål å kvalifisere kvinner til lederstillinger og er et viktig tiltak.

For det interne arbeidet med likestilling i embetet vises det til omtalen under resultatområdet 98.4.

Likestillingsarbeid forbindes ofte med likestilling mellom kjønn, men mye av fylkesmannens arbeid retter seg også mot etnisk likestilling og likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne. Fylkesmannens tilsyn og kompetansehevingstiltak innen barnehage og opplæringssektoren er viktige for å sikre at alle elever oppfyller sine rettigheter etter opplæringsloven. Dette er av stor betydning for å fremme likestilling i forhold til å fremme etnisk likestilling og likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne.

2.4 Arealdisponering og byggjesaker

Oppfølging av statlig politikk

Hovedarbeidet går på oppfølging av plan- og bygningsloven ved dispensasjoner og saksbehandling av planer. Temaene strandsone (kyst og innland), vassdragsforvaltning, INON, villrein, grønnstruktur, støy og klima får spesiell oppmerksomhet. Barn og unge-RPR blir nå håndtert av miljøvernavdelingen, mens det tidligere lå til en annen avdeling i embetet (familie og utdanning).

I samarbeid med fylkeskommunen har vi arrangert en opplæring av kommunene i ny plan- og bygningslov. Vi har gjort en innsats for å rasjonalisere arbeidet mot kommunene med dispensasjoner etter ny lov, det er for tidlig å si om dette har gitt noen konkrete resultater.

Miljøvernavdelingen har behandlet ca 790 dispensasjonssaker i 2009. Dette er en betydelig økning i forhold til 2008 (667 saker). 45 saker ble påklaget, de fleste strandsonesaker.

Miljøvernavdelingen er deltakere i arbeidet med revisjon av fylkesdelplan for kjøpesentre.

Jordvern

Fylkesmannen har lagt stor vekt på å fronte en restriktiv linje i forhold til omdisponering av dyrka og dyrkbar mark og prioriterer deltakelse i alle planprosesser som omfatter landbruksarealer. Erfaringen er at dette gir anledning til å fremme egne innspill i en tidlig fase – både formelt og uformelt.

I lys av ny PBL er det nå særlig viktig å følge de pågående kommuneplanrulleringer. I denne første rullering etter ny lov, forventer vi at det vil måtte gjøres en del viktige, overordnede arealavklaringer.

Sikring av verdifulle jordbruksarealer og kulturlandskap er høyt politisk prioritert i den nasjonale miljø- og landbrukspolitikken. Det er en prioritert oppgave for Fylkesmannen å motivere kommunene til å avgrense kjerneområder for landbruk, stille krav om effektiv utnyttelse av eksisterende og planlagte utbyggingsområder samt legge til rette for en effektiv og god drift av jordbruksarealene.

Kommunenes viktigste styringsredskap i så måte er kommuneplanen. Vår erfaring er at kommuneplanprosessen er noe ulik i de forskjellige kommunene i fylket vårt. Dette avhenger selvsagt av bemanningsnivået og midlene som er tilgjengelig for slikt arbeid, men også hvordan det tilrettelegges for utvikling og samarbeid mellom sektorene i den enkelte kommune. I Aust-Agder er flere kommuner allerede i gang med rullering av kommuneplanen etter at ny plan- og bygningslov trådte i kraft 1. juli 2009. Den gir nye muligheter i areal- og planarbeidet. I denne sammenhengen har Fylkesmannen påpekt de mulighetene som ligger i den nye loven til å følge opp de nasjonale føringene når det gjelder jordvern.

Det er viktig at landbruksforvaltningen i kommunene er medvirkende i kommuneplanprosessene slik at mulighetene og utfordringene innen sektoren blir løftet frem i planen.

Jord- og konsesjonslovgivningen

Endringene i landbrukslovgivningen med virkning fra 01.07.09 var hovedtema på en samling for landbruksforvaltningen i kommunene. Saken var også på dagsorden på det årlige møtet med ordførere og rådmenn høsten 2009.

Fylkesmannen har også etter invitasjon holdt orientering om jord- og konsesjonslovgivningen i kommunene.

Priskontroll

Fylkesmannen har inntrykk av at kommunene håndhever priskontrollen i henhold til gjeldende rundskriv.

Kommunene har imidlertid - i sin praktisering av konsesjonsloven - problemer med å trekke opp skillet mellom eiendommer som skal nyttes til landbruksformål og dermed kommer inn under priskontrollen, jf konsesjonsloven § 9, og eiendommer som ikke skal nyttes til landbruksformål. Denne problematikken kommer på spissen fordi mange eiendommer som er store nok til å være underlagt konsesjonsplikt, består av små jord- og skogressurser med begrenset næringsmessig betydning. Disse har ofte størst verdi som bosted. Det blir da lett et missforhold mellom konsesjonspris på slike eiendommer, hvis de "skal nyttes til landbruksformål", og markedsprisen på boligeiendommer på vanlig tomt i området. Dette kan rettes noe opp ved tillegg av "boverdi" etter prisrundskrivet, opptil kr. 500.000,-, men er likevel i dag ikke nok til å fange opp den reelle verdien på små landbrukseiendommer på en tilfredsstillende måte. Fylkesmannen forstår det slik at Landbruks- og matdepartementet arbeider med en gjennomgang av rundskrivet mht. forholdene rundt boverdi, og vil understreke viktigheten av å se på denne problematikken.

Kulturlandskap

Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet godkjente i brev av 25.03.09 Rygnestad og Flateland som Aust-Agders utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Dette området har stor verdi både kulturhistorisk og biologisk i tillegg til at det fremdeles er i aktiv bruk som jordbruksareal.

På Rygnestad og Flateland har det allerede skjedd mye både av planlegging og av praktisk arbeid på de få månedene som er gått siden oppstarten. Det lokale engasjement er godt, og de aller fleste grunneierne er positive til å gjennomføre prosjektet. En representant fra hvert av de to områdene er valgt til å være i styringsgruppa for prosjektet. De arbeider etter innspill fra allmøter i grendene.

Både kulturminner og biologiske verdier i områdene er kartlagt. På grunnlag av registreringene er det utarbeidd utførlige forvaltningsplaner for tiltak og bruk. Det er lagt vekt på å drive områdene i størst mulig grad på tradisjonell måte med slåttenger, beitedyr og åpen åker der det er mulig. Tallet på beitedyr har gått dramatisk tilbake. En av de store utfordringene er derfor å øke tallet på storfe og sau igjen til et nivå slik at vi kan gjenåpne beitelandskapet og holde det slik.

I 2009 er det utført tiltak for kr 275 000 i området. Det største tiltaket er sikring av elvekantene for å hindre flom utover jordene på Rygnestad. En del rydding langs elva er utført slik at vi igjen kan se beiteområdene i lia opp mot R45. I tillegg er tre mindre bygninger sikret med nye tak.

Det arbeides nå med planene for 2010. Arbeidet med gjenåpning av landskapet vil fortsette, og flere bygninger skal settes i stand.

Samarbeidet med fylkeskommunen har fungert meget godt under prosessen med utvelgelse og prioritering av områdene.

2.5 Landbruksbasert forvaltning og næringsutvikling, naturressursforvaltning og miljøvern

Landbruksbasert næringsutvikling

Fylkesmannen i Aust-Agder har et nært og godt samarbeid med Innovasjon Norge Agder og fylkeskommunen i næringsarbeidet. Vi har også jevnlig møter med Bondelaget og Bonde- og småbrukerlaget, der strategier, handlingsplaner og bruken av utviklings- og tilretteleggingsmidlene blir diskutert. Bondelaget og Bonde- og småbrukerlaget har vært aktive deltakere i utarbeidelsen av strategisk plan for landbruksrelatert næringsutvikling i Aust-Agder.

Ved tildeling av midler til utviklingstiltak blir prosjektene som oftest diskutert med Innovasjon Norge og fylkeskommunen. Vi har flere samarbeidsprosjekter med Innovasjon Norge, Fylkesmannen i Vest-Agder og fylkeskommunene i begge fylkene.

Fylkesmannen har også nær kontakt med næringsarbeidet ute i kommunene da vi deltar i flere regionale næringsteam.

”Kommuneprojektet” er et samarbeidsprosjekt med Innovasjon Norge Agder, KS Agder, fylkeskommunen, Fylkesmannen, NAV i Aust- Agder og Vest-Agder. Innovasjon Norge er eier av prosjektet. Fylkesmannen i Aust-Agder er representert i styret for prosjektet, mens Fylkesmannen i Vest-Agder deltar i arbeidsgruppen.

Det har i 2009 vært avholdt to samlinger for førstelinjetjenesten i kommunene (næringsmedarbeiderne og landbruksmedarbeiderne). Tema på samlingene har vært orientering om virkemiddelapparatet, utfordringer i næringsutviklingsarbeidet i kommunene, rolleavklaring og hvordan få til en god kommunikasjon.

Innovasjon Norge, fylkeskommunen, NAV og Fylkesmannen har arrangert regionale møter med rådmenn og ordførere og informert om prosjektet. Målet med møtene er at kommunen skal bli bevist sitt ansvar som en aktiv næringsutviklingsaktør.

Fylkesmannen har fått god tilbakemelding både fra landbruksmedarbeidere og næringsmedarbeiderne i kommunene. I en travel hverdag ute i kommunene er det ikke alltid like enkelt å informere hverandre om hva som skjer. Vi ser at prosjektet har resultert i bedre samhandling ute i kommunene.

Inn på tunet

En arbeidsgruppe som bestod av representanter fra utdannings og familieavdelingen, sosial- og helseavdelingen og landbruksavdelingen laget i 2009 en tiltaksplan for arbeidet med Inn på tunet i Aust-Agder.

Planen la opp til et samarbeid om en rekke ulike tiltak. Vi har særlig rettet informasjonen mot skole dette året med konferansen ”Gården – mulighetenes arena i samarbeid med skolen” og stand på Sørlandske lærerstevne. I tillegg er det utarbeidet en oppdatert oversikt over tilbydere i fylket.

Kontroll

I 2009 er det gjennomført forvaltningskontroll i 4 kommuner og en foretakskontroll i Aust-Agder. Fylkesmannen har foretatt forvaltningskontroll i kommunene Lillesand, Vegårshei, Valle og Grimstad. Ordningene produksjonstilskudd, tilskudd til avløsning ved sykdom mv., Regionalt miljøprogram og SMIL er kontrollert.

Kommuner og ordninger ble valgt ut etter en risikovurdering, men samtidig er det et mål å ha kontrollert alle kommunene i løpet av fire år.

Kontrollen er foretatt av to personer fra Fylkesmannen. På åpnings- og sluttmøtene deltok rådmann eller assisterende rådmann og enhetsleder sammen med saksbehandlerne for de ulike ordningene.

Vi har ikke funnet avvik av stor betydning. Avvikene er enkle å rette opp og har ikke ført til feil utbetaling av tilskudd. Vi har fått tilbakemelding fra de fleste kommunene om at tiltakene er gjennomført.

Under samlingen for kommunene i november ble det informert om kontrollen og foretatt en gjennomgang av de mest vanlige avvikene som ble funnet.

Skogbruk

Fylkesmannen forsøker å være en aktiv medspiller i den langsiktige ressursutviklingen i skogbruket, i miljøsatsingen i skogbruket og i arbeidet for økt verdiskaping og bruk av trevirke til energiformål. Dette arbeidet er knyttet opp mot verdskapingsprogrammene.

Fylkesmannen har i 2009 fokusert mye på skogens viktige rolle i klimasammenheng. Skogen i Aust-Agder binder årlig ca. 0,9 millioner tonn CO₂ i ren tømmer tilvekst, men dette nivået vil avta om ikke skogkulturen økes. Mange kommuner har startet arbeidet med klima- og energiplaner og har en god prosess for å bli mindre avhengige av ikke-fornybar energi.

Fylkesmannen har i samarbeid med Trefokus og Innovasjon Norge bidratt med informasjonsvirksomhet om tre i en rekke møter og kontaktpunkter mot kommunene, utbyggere og næringen. Det er satt fokus på trebruk i enkelte større byggeprosjekter samt legge til rette for at treindustrien i regionen skal fornye seg.

Etter initiativ fra Fylkesmannen i Aust-Agder og Fylkesmannen i Vest-Agder har Agder Tresenter gjennomført en undersøkelse om verdiskapingen innen skog- og trebasert industri på Agder. Den viser at det er stor verdiskaping innen skog- og trebasert industri. Total brutto omsetning er vel 3,7 milliarder kroner med ca. 2100 ansatte totalt og i alt 120 større bedrifter. I tillegg er det en rekke mindre virksomheter. Aust-Agder og Vest-Agder er omtrent like store i denne undersøkelsen.

Rapporten understreker den store betydningen treindustrien har for landsdelen. Den viser også den nære sammenhengen mellom de ulike leddene i verdikjeden. Det påpekes også i analysen at skogeierne avvirker mindre enn 50 % av den totale tilveksten i Agderfylkene.

Regionalt miljøprogram (RMP)

Siden hovedutfordringen i Aust-Agder er gjengroing av kulturlandskapet, har en valgt å prioritere tiltak i verdifulle kulturlandskap som er truet av gjengroing eller nedbygging.

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor landbruket og har et ansvar for at det er en god kopling mellom de regionale ordningene (RMP) og miljøvirkemidlene (SMIL) som blir forvalta av kommunene. For å understreke dette ansvaret, har en i RMP tatt med et forslag til tiltaksstrategier og retningslinjer for kommunenes arbeid med RMP og SMIL. Videre har Fylkesmannen poengtert overfor kommunene at en sterk kopling mellom RMP og SMIL blir vektlagt ved fordelingen av miljøvirkemidler til kommunene.

Økologisk landbruk

I Aust-Agder er 5,4 % av jordbruksarealet økologisk eller under omlegging til økologisk. Valle har nådd målet med 15 % ferdig omlagt til økologisk, mens 8 % er under omlegging. Iveland har 10 % økologisk areal. Bygland er på veg med mye areal under omlegging.

Grasproduksjonen er dominerende innen økologisk planteproduksjon i Aust-Agder i dag, men det er stort behov i markedet også for korn, potet og hagebruksprodukt. Innen husdyrholdet dominerer mjølkeku og sau.

Fylkesmannen samarbeider med Fylkesmannen i Vest-Agder når det gjelder tiltak innen økologisk landbruk, og vi har en felles arbeidsgruppe. Ut fra handlingsplanen for økologisk landbruk på Agder for 2006–2010 blir det utarbeidet årlige tiltaksplaner.

I 2009 er det ved bruken av handlingsplanmidlene lagt vekt på tiltak for å øke interessen hos produsentene. I tillegg er det satset på å bedre omsetningsmulighetene for økologiske produkter og å styrke nettverksbygging og veiledning.

Tiltak det er bevilget handlingsplanmidler til i 2009:

- Storskalafelt organisk gjødsel og belgvekster
- Fagtur for produsenter
- Fagmøte om økologisk landbruk
- Kornmølle storhusholdning i Grimstad kommune

- Ungt entreprenørskap – sunn økologisk mat i skolen

Fylkesmannen er tett koblet opp mot Økoløftprosjektet i Arendal og Grimstad kommuner, der vi deltar i styringsgruppa for prosjektet. I tillegg har vi vært med i forskjellige fora for planlegging og tilrettelegging av diverse tiltak i regi av dette prosjektet.

Klimapolitikk

Fylkesmannen har i samarbeid med Skogselskapet i Aust-Agder arrangert temamøte om skogens muligheter i klimasammenheng. Formålet med møtet var å sette fokus på betydningen av å drive et aktivt skogbruk, slik at bindingspotensialet på aktuelle arealer utnyttes optimalt. Det er utarbeidd en kommunevis oversikt som viser klimautslipp og skogens opptak av klimagasser.

Fylkesmannen i Aust-Agder arrangerte i samarbeid med Nasjonalt Utdanningscenter for sikkerhet og beredskap og Fylkesmannen i Vest-Agder et seminar om klimatilpassing til et våtere klima i kystsonen på Sørlandet grunnet havnivåstigning og mer ekstremnedbør.

Målet med seminaret var å se på konsekvenser og konsekvensreducerende tiltak ved havnivåstigning og ved ekstreme nedbørmengder i forhold til erosjon, overflatevann og skader på bygg/infrastruktur. Videre fokuserte man på risikovurdering og risikoreducerende tiltak i arealplanlegging (bestemmelser i kommuneplanen, mulige areal- og bygningstekniske løsninger og ny tenkning i forhold til bruk av arealer), og å synliggjøre kommunens ansvar i forhold til forsikringsbransjens regressmuligheter.

Nasjonalparker og større verneområder

Arbeidet omfatter Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene Landskapsvernområde (SVR). Arbeidet med ny organisasjonsmodell er i gang etter oppfordring i brev fra MD til de aktuelle kommunene.

Verneplaner

Utvidet skogvern: 4 områder ble vernet v/kgl. res. i juni i år. Videre har vi pr dags dato 9 områder som er ferdig registrerte, hvorav 5 er avklart for videre forhandlinger. Ett område er snarlig ferdig behandlet og ett område er på høring. Skogbrannen i Froland utløste en god del arbeid for oss, men vi fikk også fredningsvedtak på rekordtid i saken. I tillegg arbeider vi med grensejusteringer for ett OVF-område.

Marin verneplan: Transekt Skagerrak. Oppstartmelding er utsendt og kunngjort som forutsatt. Oppstartsmøte er avholdt i etterkant av oppstartsmelding. Arbeid med utredningsprosessen vil bli prioritert i 2010.

Forvaltning av verneområder

Forvaltningsplaner: Planer for Auesøya LVO, Randvik-Store Furuøy-Leikerøya NR og Urdalen NR er ferdig trykket. 3 planer er under arbeid, hvorav 1 går på høring i januar 2010 og 1 trykkes i januar 2010. Det er meldt oppstart på plan for Kalvøya-Ytre Tronderøy LVO og Risøya NR og arbeidet er satt ut til ekstern konsulent og skal etter kontrakt være trykket i mai 2010.

Naturoppsyn i verna områder skjer gjennom Statens naturoppsyn etter årlig gjennomgang og bestillingsdialog. Samarbeidet med SNO er meget godt.

Oppfølging av vanddirektivet

Aust-Agder og Vest-Agder er nå blitt egen vannregion, og fylkeskommunen i Vest-Agder er vannregionmyndighet. I 2009 startet arbeidet med karakterisering av alle gjenværende vannområder med tanke på å utarbeide tiltaksplaner i henhold til direktivets målsettinger.

Trua arter

Handlingsplan for damfrosk blir fulgt opp i Aust-Agder. Overvåking går som planlagt og flere dammer graves opp for å øke leveområder. Det arbeides for en "demonstrasjonsdam" for publikum.

Fylkesmannen er en aktiv part i arbeidet med villreinforvaltninga og spesielt i saker der man har en interessekonflikt mellom villreinarealer og annen bruk av areal.

Fylkesmannen har deltatt i utarbeidingen av "villreinkartet" i regi av Norsk Villreinsenter på Skinnarbu, og med i fylkesdelplanarbeidet for "våre" nasjonale villreinområder.

Kartlegging av naturmangfold og kvalitetssikring av data går som forutsatt med midler fra DN.

Rovviltforvaltning: Sommeren har vært meget rolig på rovviltfronten. Det er utbetalt erstatninger for sau tatt av gaupe og kongeørn. Utbetalingene i 2009 har vært noe høyere enn for 2008.

Fremmede arter

Det er delt ut midler til Lillesand og Tvedestrand kommuner for kartlegging og bekjemping i offentlige friluftsområder. Verneområder og offentlige friområder er prioritert. 1 månedsverk er brukt på kartlegging av fremmede karplanter i Raet LVO og Hasseltangen LVO/Søm-Ruakerkilen NR. SNO har arbeidet med bekjemping av kartlagte forekomster i verneområdene. Vi har laget en info-folder mot spredning av levende agn beregnet for turister og fremmedarbeidere på 6 språk (hvorav russisk, polsk og estisk).

Klima

I plansammenheng ar vi tatt inn over oss problematikken, og kommenterer planer i henhold til fornuftig bilbruk, oppvarming-, byggområde-plassering og grønnstrukturer i byområder.

Fylkesmannens hjemmesider brukes aktivt. I kommunemøter er klima eget punkt. Vi har et godt samarbeid med prosjektleder i "livskraftige kommuner"/KS. Vi har stilt opp på en del møter som deltakere, og samarbeider med beredskapsavdelingen og landbruksavdelingen. I samarbeid med KS ble det arrangert en klimakonferanse i desember.

Kommunale klima- og energiplaner: 6 kommuner har utarbeidet plan, 7 har vedtak om plan og 3 er uten vedtak om plan. Enova-midler har gitt spillerom for å fremskynde arbeidet med planer.

Forurenset sediment

Det er gjennomført et prosjekt "Kildesøk for PCB i Arendals havneområde". Prosjektet er en oppfølging av Arendal kommunes tiltaksplan for forurensete sedimenter. Det er bevilget midler til videreføring av prosjektet i 2010.

Grunnforurensningsdatabasen og "Forurensning": Det jobbes for å komme à jour med databasene. Dette er en prosess som tar mye tid og vil komme til å være en kontinuerlig prosess fremover.

Miljøstatus: Arbeidet med miljøstatus har ikke vært et prioritert område i 2009 på grunn av kapasitetsproblemer. Formidling av miljødata er imidlertid ivaretatt gjennom egne møter med ordførere og rådmenn samt gjennom den vanlige kommunedialogen forøvrig. Vi har erfart at formidling av nyhetsstoff fungerer best via embetets hjemmeside, der pressen raskt plukker opp nyheter.

2.6 Samfunnstryggleik og beredskap

Oppfølging av pandemien ga en spesiell beredskapsmessig utfordring i 2009. Over tid er det brukt vesentlige ressurser både kommunalt og regionalt. På samme tid har det styrket beredskapsarbeidet og evnen til å samhandle, holde hverandre oppdatert og finne konstruktive løsninger.

I Aust-Agder har smittevernarbeidet vært i fokus de siste 6 årene ved felles tilsyn mellom beredskapsenheten og helseilsynet, 15 fullskala smittevernøvelser i kommunene, samarbeid med SSHF og omfattende temadager på smitte og pandemi. Dette fundamentet var svært nyttig under pandemihåndteringen.

Helsemessig og sosial beredskap og smittevern er i Aust-Agder fulgt opp over en lang periode. Fokuset er gradvis endret til oppfølging av de siste årenes (2006 -) hendelser med kraftig snøfall og sterk vind med påfølgende bortfall av kraft, tele, informasjonskanaler og samferdselsproblemer. Klimaendringer og klimatilpasning står sentralt i dette arbeidet. Samarbeidet har vært opp mot regionale statsetater, Post og teletilsynet og de mest utsatte kommunene.

Fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse skal holdes à jour med en syklus på ca hvert 4 år. Dette arbeidet pågår og trekkes videre med inn i 2010 og da som et prosjekt for felles felles ROS-analyse med Fylkesmannen i Vest-Agder. Analysen er styrende for prioritering av tilsyn, faglige oppdateringer, øvelser, temadager og utforming av beredskapsplaner.

Hovedfokuset var i 2009 rettet mot å avdekke sårbarhet knyttet til ekstremvær, bortfall av kraft, tele, info og samferdselsproblemer.

- **Prosjekt i regi av fylkesmannen med støtte PTs, Agder energi, Telenor, TDC og NRK.** Alle våre kommuner gjennomgås ift sårbarhet i strømforsyning, sårbarhet i kommunikasjon og teletjenester, sårbarhet på internett og sårbarhet på samferdselssiden. Dette er tidligere fulgt opp med en temadag og erfaringsutveksling for alle våre kommuner og fylkets etater. Grimstad og Lillesand er tatt ut som eksempelkommuner for utvikling av veiledere på ROS på henholdsvis strømforsyning og sikring av e-kom tjenester.
- **Prosjekt i regi av PTs i samarbeid med 5 fylker herunder Aust-Agder.** Alle fylkene har definert samfunnskritiske og kritiske brukere. PTs har undersøkt deres avhengighet av tele og e-komtjenester og sett på uavklarte forhold mellom bruker og tilbyder sett opp mot e-kom forskriften §8. Arbeidet er videreført med regionale møter, temadager og øvelser i 2009. Dette arbeidet vil fortsette inn i 2010.

- **Prosjekt i regi av NVE med støtte fra kraftforsyningen, PTs, Vegvesenet og fylkesmannen i Aust-Agder.** I løpet av 2008 har prosjektgruppen laget en nasjonal veileder for øvelser av berørte parter mot ekstremvær, kraftig bortfall av strøm tele og info. Dette basert på vårt øvingsopplegg fra 2007. Det er også utarbeidet fullstendig øvingsopplegg for en pilotøvelse som ble gjennomført 3. februar 2009 for fylkesmannen Vest-Agder m/berørte etater. Opplegget har blitt den nasjonale veilederen for slike øvelser. Basert på ovennevnte efaringsgrunnlag gjennomføres det i ekstremværøvelser i alle kommunene i Aust-Agder. Bykle og Valle kommuner ble øvet i 2009. Erfaringene på klimatilpasning og forhold rundt kraft, tele, info og samferdsel følges systematisk opp etter øvelsene.

Det er i 2009 gjennomført et klimaseminar basert på samarbeid med DSB, Bjerknessenteret, våre fagavdelinger, fylkeskommunen og kommunene og Fylkesmannen i Vest-Agder. Seminaret belyste, klimautfordringene i et globalt perspektiv, organiseringen av klimaarbeidet nasjonalt, regionalt og kommunalt, myndighetenes krav og forventninger ifm miljø, arealplanlegging og beredskap som følge av klimaendringer. Dette arbeidet videreføres i 2010.

Atomberedskapsutvalget, berørte etater og enkelte kommuner ble fulgt opp med en temadag/øvelse høsten i 2009. Ny mal for atomberedskapsplaner i kommunene blir fulgt opp ved tilsyn/beredskapsgjennomganger.

Fylkets ROS-analyse og andre etatsvise analyser/trusselvurderinger blir presentert der hvor det er naturlig. Fylkesberedskapsrådet har gjennomført sitt årlige møte.

Deler av fylkesmannens krisestab er øvet/orientert høsten 2009.

Kommunenes arbeid med beredskapsplaner, risiko- og sårbarhetsanalyser, planer for vannverk, beredskapsplaner i skole og barnehager, smittevernplaner, planer for helsemessig og sosial beredskap følges opp i forbindelse med tilsyn, beredskapsdager og øvelser.

Arbeidet med samfunnsikkerhet følges opp kontinuerlig ved gjennomgang av kommuneplaner, arealplaner og bebyggelsesplaner. Det legges stor vekt på dialog og tidlig involvering. Det er derfor lite innsigelser fra beredskapsenheten.

Kapittel 3 - Resultatområder

Kongehuset

00.1 Kongelige besøk

H.M. Kong Harald åpnet E18 i Lillesand 26. august 2009.

Prinsesse Märtha Loise besøkte europamesterskapet i dressur-ridning for funksjonshemmede på Epona ryttersenter i Lillesand 20.-21 august 2009.

Embetet og involverte etater/kommuner løste oppdraget i henhold til protokoll.

00.2 Tildeling av ordener og medaljer

Fylkesmannen har mottatt 9 søknader om Kongens Fortjenstmedaljer og en om St. Olavs orden i 2009.

Ressursrapportering

2. uker medaljesaker

Resultatområde	FMAA	Sum
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 00.1 og 00.2	8	8
Sum:	8	8

Miljøverndepartementet

Resultatområde 01 Naturen mangfold og friluftsliv

01.1 Bærekraftig bruk og beskyttelse av leveområder

Utvidet skogvern

Fortsatt god fremdrift. 4 områder ble vernet v/kgl. res. i juni i år. Videre har vi pr dags dato 9 områder som er ferdig registrerte, hvorav 5 er avklart for videre forhandlinger. Ett område er snarlig ferdig behandlet og ett område er på høring. Skogbrannen i Froland utløste en god del arbeid for oss, men vi fikk også fredningsvedtak på rekordtid i saken. I tillegg arbeider vi med grensejusteringer for ett OVF-område. Oppfølging av bekkekløftregistreringer og edelløvskogkartlegging foretas først i 2010.

Nasjonalparker og større verneområder

01SO8. Som før. Ingen større verneområder utenom Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene Landskapsvernområde (SVR). Arbeidet med ny organisasjonsmodell er i gang etter oppfordring i brev fra MD til de aktuelle

kommunene. Vi har deltatt på møte i referansegruppa. Her er det noe uavklart i forhold til FM's rolle videre utover, og vi avventer utspill fra MD. Pr i dag har vi avsatt lite ressurser til dette arbeidet.

Marin verneplan

Ett område: Transekt Skagerrak. Oppstartmelding er utsendt og kunngjort som forutsatt. Oppstartsmøte er avholdt i etterkant av oppstartsmelding. Arbeid med utredningsprosessen vil bli prioritert i 2010.

Forvaltning og naturoppsyn i verna områder

Generelt bilde: Situasjonen er som før bra. Samarbeid med SNO er grunnleggende godt. Generelt få problemer, men behovet for oppfølging er stort.

Forvaltningsplaner: Planer for Auesøya LVO, Randvik-Store Furuøy-Leikerøya NR og Urdalen NR er ferdig trykket. 3 planer er under arbeid, hvorav 1 går på høring i januar 2010 og 1 trykkes i januar 2010. Arbeidet ble noe forsinket pga at ansatt med ansvar for planer sluttet etter halvgått løp. Det er meldt oppstart på plan for Kalvøya-Ytre Tronderøy LVO og Risøya NR og arbeidet er satt ut til ekstern konsulent og skal etter kontrakt være trykket i mai 2010.

Arbeidet med kartlegging av fremmede karplanter i verneområder er gjennomført for Raet LVO og Hasseltangen LVO/Søm-Ruakerkilen NR. SNO har startet arbeid med bekjemping av kartlagte forekomster. Dette blir et omfattende og ressurskrevende arbeid som vil følges opp over flere år.

01SO14: Arbeidet er utført i tråd med oppdraget og FM var aktiv med i søknadsrunden. Prosjektskissen fra Fylkeskommunene-SVR nådde ikke opp.

Kartlegging og overvåking av biologisk mangfold

01SO15: Nykartlegging og kvalitetssikring er foretatt i Lillesand og Grimstad kommuner. Her er det stort trykk på arealene. Kr 400 000 er brukt til dette formålet, og kr 100 000 til kvalitetssikring av viltdata i henhold til 01SO16.

01SO18: Elvedeltadatabasen: Ingen endringer gjort - ikke behov for korrigeringer.

01SO19: Vi anser oss som ferdige med førstegenerasjons marin naturtypekartlegging.

01SO20: Data fra forsvaret: ikke nye data tilgjengelig.

Ivaretagelse av viktige arealer for biologisk mangfold

Dette arbeides det med i forbindelse med kommuneplaner og andre planoppgaver. Her legges et ned et betydelig arbeid, og vi bruker mye ressurser på dette. Det er på det formelle, skriftlige planet det meste arbeidet gjøres. Vi har liten tid til å følge opp dette arbeidet på kurs, møter og som generell informasjon.

01SO20: Ingen regionale planer er på gang

01SO21: Fylkesdelplan om småkraft ligger i bero. Fylkeskommunen er bevisst på bestillingen, men har ikke begynt planprosessen. Et par kommuner arbeider med kommunedelplaner. For øvrig arbeider vi løpende med saksbehandling i vassdragssaker.

01RA9: Frarådninger som gis etter akvakulturloven rapporteres med kopi til DN. Ingen enkeltsaker i 2009.

01RA10: Frarådninger på konsesjoner etter vannressursloven eller vassdragsreguleringsloven skal rapporteres med kopi til DN. Her er det liten aktivitet for tiden.

Motorferdsel i utmark

Det vi rapporterte i fjor er dekkende for årets situasjon: Vi får inn en del vedtak i kommunene som er påklaget og som vi avgjør. Saksbehandlingstiden blir ofte lang i disse sakene. Ellers er det svært lite vi gjør utover å svare på henvendelser fra kommunene som ofte er i tvil om hvordan regelverket skal tolkes. Vi mottar svært mange vedtak som burde vært gjenstand for legalitetskontroll, men på grunn av begrenset tid prioriterer vi kun de "verste" vedtakene. Planlagt møte overfor kommunene om praktisering av dagens regelverk ble avlyst pga manglende ressurser hos politiet. Offentlig innsats på området er spredt og lite samordnet. De eneste som gjør noe som monner, er etter vårt syn SNO med sine kontroller, dels i samarbeid med politiet. ATV'ene begynner å gjøre seg gjeldende i antall, og selges fortsatt fritt.

01SO23: Ikke fått forespørsel.

01SO24: Er tidligere avklart (lokalitet i Telemark).

Kulturlandskap

Samarbeider godt med landbruksavdelingen. Opp-prioriteringen av kulturlandskap i miljøforvaltningen har blitt fulgt opp og vi har fått midler til prosjekter og aktiviteter som har gitt store utslag på aktiviteter, slik som slått på mange arealer (slåtteprosjektet).

01SO27: Handlingsplanen er fulgt opp med slått i 8 områder. Skjøtselsplaner utarbeidet og arbeidet med avtaler blir fulgt opp. Nettverk og referansegruppe er opprettet.

01.2 Bærekraftig bruk og beskyttelse av arter, bestander og genressurser

Generell viltforvaltning og tilskuddsforvaltning - vilt

Her går arbeidet stort sett greit. Vi må jobbe mer med spredning av informasjon om elektronisk søknadsenter. Få elektroniske søknader om vilttiltak levert i år.

Forvaltning av hjortevilt

01SO29: Fulkesmannen er en aktiv part i arbeidet med villreinforvaltninga og spesielt i saker der man har en interessekonflikt mellom villreinarealer og annen bruk av areal.

01SO30: Fylkesmannen har vært aktiv med i utarbeidingen av "villreinkartet" i regi av Norsk Villreinsenter på Skinnarbu, og med i fylkesdelplanarbeidet for "våre" nasjonale villreinområder.

01SO31: Hjorteviltregisteret er oppdatert i henhold til kravspesifikasjonen. Oppdatering av data på sett elg og sett hjort er satt bort til ekstern konsulent.

01SO32: Så langt Fylkesmannen kan se registrerer kommunene irregulære avganger i hjorteviltregisteret forløpende.

Forvaltning av anadrom laksefisk og innlandsfisk

Her er stort sett alt i orden. Obs: 01RA13 er ikke blitt utført. Vi har heller ikke prioritert 01SO35 (delta på samling).

Fylkesspesifikke oppgaver: Kalkingsoppgaver: Utført i henhold til oppdrag. Pilot på vannmiljøsystem: OK

Rovviltforvaltning

Sommeren har vært meget rolig på rovviltfronten. Det er utbetalt erstatninger for sau tatt av gaupe og kongeørn. Utbetalingene i 2009 har vært noe høyere enn for 2008.

Forvaltning av trua arter

Vi følger opp handlingsplan for **damfrosk**. (Arbeids- og framdriftsplan er laget i avdelingen på bakgrunn av handlingsplan. Eget punkt i fylkesspesifikke oppgaver). På grunn av bemanningssituasjonen har ikke arbeidet fått stor prioritet i 2009. Overvåking går som planlagt og flere dammer er gravd vinteren 08/09. Det arbeides for en "demonstrasjonsdam" for publikum.

Innsigelse mot reguleringsplan i Tvedestrand på bakgrunn av generelle stransonehensyn og spesielt hensyn mot **klippeblåvinge**-lokalitet ga medhold i MD.

På bakgrunn av gamle funn av **garveren** på Myra i Arendal ble følgende bestemmelse innarbeidet som rekkefølgekrav i en allerede vedtatt kommunedelplan for Myra-Bråstad. Bestemmelsen er veldig spesiell - i forhold til at den fokuserer på en spesiell art. Opplysningen førte også til at kommunen valgte å kjøre en reguleringsplanprosess på nytt - da med konsekvensutredning og planprogram

Arbeidet med **narrmarihånd** går sin gang i regi av Grimstad kommune.

Rød skogfrue er registrert i fylket igjen, men vi har ingen aktivitet knyttet til dette. Om handlingsplaner: Fokuset på handlingsplaner har styrket arbeidet for å bevare artene dette gjelder.

01.3 Fremmede arter og GMOer

Her har det vært en god aktivitet. En del av midlene er gitt til Lillesand og Tvedestrand kommuner for kartlegging og bekjemping i offentlige friluftsområder. Verneområder og offentlige friområder er prioritert. 1 månedesverk er brukt på kartlegging av fremmede karplanter i Raet LVO og Hasseltangen LVO/Søm-Ruakerkilen NR. SNO har arbeidet med bekjemping av kartlagte forekomster i verneområdene. Vi har laget en info-folder mot spredning av levende agn beregnet for turister og fremmedarbeidere på 6 språk (hvorav russisk, polsk og estisk).

01.4 Friluftsliv

Generelt: Isolert sett er dette et nedprioritert område fra vår side pga av ressurser, men ser vi på friluftsperspektivet i plansammenheng, brukes det betydelig tid på saken. Vi har tre vesentlige innfallsporarter til saksområdet. 1) Planarbeid ved kommuneplaner, reguleringsplaner og dispensasjoner, (arbeid med tanke på å ivareta særlig strandarealer for allment friluftsliv) 2) vi bruker en del ressurser på offentlig sikring av friluftslivsområder. 3) Diverse arbeid knytta til allemannsretten. Vi har kontakt mot fylkekommunen mhp overføring av oppgavene, men på dette området har vi enda ikke begynt detaljplanlegging.

Allemannsretten

Vi arbeider med allemannsretten i mange sammenhenger; generell opplysning, svar-tjeneste på telefon, strandsonerforvaltning (plan). Ordningen om juridisk hjelp er formidlet. 01SO40: OK

Stimulerings/motiveringstiltak

Her bruker vi svært lite ressurser, uten det som følger av planarbeid etter plan-og bygningsloven og at tilskuddsmidlene blir fordelt. I forbindelse med tiltakspakka ble det gjort en del ekstra-arbeid mot kommunene. I samråd med DN har vi bl.a gått inn i et samarbeid med fylkeskommunen, vegvesenet og primærkommene om å utvide parkeringsplass til hoved-skiutfarts-lokaliteten til Arendal.

Sikring og ivaretagelse av attraktive friluftslivsområder

Her mener vi at vi er årvåke og gjør en god jobb. Kommunene har svært ulik innsatsfaktor på dette området, men stort sett gjøres det et godt arbeide i kystkommunene, og Lillesand, Grimstad og Arendal har merkbart bedre aktivitet på dette området enn Tvedestrand og Risør. For innlandskommunenes vedkommende er det bare unntaksvis at dette er aktuelt. Dette skyldes både vår kapasitet og kommunenes interesse. Oppfordringen om å få bykommuner til å etablere markagrensa er videreformidla, men blir ikke etterfulgt av kommunene. Dette er vanskelig. Egen landbruksavdeling er kritiske til konsekvensene for landbruket da det fører til press på jordbruksarealer nærmere bykjernen. Ivaretagelse av nære grøntområder er også en vanskelig sak i byene, med mange motstridende interesser. Vi forsøker å formidle nasjonale føringer.

01SO49: Vi er ikke kjent med at DN har tatt noe initiativ

Forvaltning og drift av de statlig sikra friluftslivsområdene

01SO50: Vi har endelig fått revidert forvaltningsplanen for skjærgårdsparken m/tiltaksliste. Alle statlig og kommunalt sikra friluftslivsarealer er gitt oppdatert/kvalitetssikra kartfesting. For øvrig har vi et godt samarbeide med de kommunale skjærgårdstilsynene og SNO, og det er ikke noen åpenbar svikt i opplegget. Med dagens ressurser i avdelinga mener vi at vi gjør et ”godt nok” arbeid. I forbindelse med tiltakspakka fikk vi en del eksta arbeid overfor kommunene og skjærgårdsforvaltningen. Dette har gått bra, tiltak satt i gang og midler er utbetalt.

Tilrettelegging for jakt og fiske

Mtp fiske gjøres det mye indirekte gjennom kalkingsarbeidet. Vi har også en bra ”svar-tjeneste” med tanke på henvendelser til avdelingen. For øvrig har vi svært liten kapasitet til aktivt å tilrettelegge for fiske og jakt.

Resultatområde 02 Bevaring av kulturminner

02.3 Kulturmiljø

Se rapportering under resultatområde 1

Resultatområde 03 Rent hav og vann og giftfritt samfunn

03.1 Helhetlig hav- og vannforvaltning

Faste oppgaver og 03SO1,2,3,4 og 7. Her utfører vi stort sett oppdragene. Vest-Agder er vannregionmyndighet, så mye av arbeidet gjøres/koordineres derfra. Vi har fått en ny medarbeider på arbeidsområdet vannrammedirektivet.

03SO6. Her har vår fiskeforvalter hatt pilotoppgaver og deltatt i flere testperioder så langt. Han vil være superbruker inntil videre.

03SO8 (oppdatering av SESAM): Dette har vi ikke fått gjort fordi vi ikke har klart å få lagt inn databasen på noen av maskinene våre, selv etter kontakt med IT-personell hos SFT.

03SO9 (registre i Miljøreferanser): ikke gjort, se 03SO8. Savner informasjon fra Klif om Miljøreferanser.

03.2 Overgjødning og nedslamming

03SO10: Vi har deltatt på kurs med en medarbeider. Planlegging av undersøkelse av 3 kommuner startet opp i

2009, men selve undersøkelsen vil bli forskjøvet til 2010.

03SO11: Stort sett avsluttet. 6 av våre 8 avløpsanlegg har nå lukket alle avvik etter aksjonen.

03.3 Oljeforurensning

Kontaktpersonene ved FMVA er oppdatert og meldt inn til Kystverket og IUAene. Arbeidet med faglig bistand og samarbeid med IUA, SNO og Kystverket under Full City-aksjonen sist sommer gikk bra. Evalueringene i ettertid har gitt mange nyttige innspill. Vi har nå fått alle kyst-MOB-kartene på nettet, og Kystverket legger dem inn på sine databaser. Vi avventer klare strategier på "vask av sjøfugl" som må bakes inn i IUAenes beredskapsplaner.

03.4 Miljøgifter

03SO12P (galvanoaksjonen): Er gjennomført

03SO13P (skipsverft): Blir gjennomført som forutatt. Vi har to saker på gang, disse har vært til klagebehandling i Klif, vi rekker ikke tidsløpet som er satt i embetsoppdraget.

03SO14P og 15 (grunnforurensning): Vi er ikke ajour med oppdatering, men jobbes stadig så langt vi har kapasitet.

03SO17 (brannøvingsfelt) Vi kan ikke se at vi har fått noe mer detaljert spesifisering av Klif.

Avfall og gjenvinning

03SO18P og 19P (bygg og anlegg og PCB-aksjonene): Er gjennomført

RA5 (avfall fra skip) Vi har sendt henvendelser til de 3 prioriterte kommunale havnene, men har enda ikke fått svar.

RA4 (mudring og dumping) Vi har rapportert innen fristen - ingen dumping i Aust-Agder i 2008, alle muddermasser blir tatt på land.

03.5 Avfall og gjenvinning

Avfall og gjenvinning

03SO18P og 19P (bygg og anlegg og PCB-aksjonene): Er gjennomført

03RA5 (avfall fra skip) Vi har sendt henvendelser til de 3 prioriterte kommunale havnene, men har enda ikke fått svar.

03RA4 (mudring og dumping) Vi har rapportert innen fristen - ingen dumping i Aust-Agder i 2008, alle muddermasser blir tatt på land.

03RA7P(deponi): Nye tillatelser er gitt til alle 4 deponier for ordinært avfall som skal drives videre. Mangler ny tillatelse til Rugsland glassfiberdeponi. Grenstøl i Tvedestrand skal avsluttes, vi venter på søknad om avslutningstillatelse. Rapporteringsskjema er sendt Klif.

03SO23P: Det er gitt midlertidige dispensasjoner for deponiforbudet, etter en klagerunde i Klif er de nå avgjort.

Resultatområde 04 Et stabilt klima og ren luft

04.1 Klimaendringer

Vi har forsøkt å følge opp klimaarbeidet. I plansammenheng ar vi selvsagt tatt inn over oss problematikken, og kommenterer planer i henhold til fornuftig bilbruk, oppvarming-, byggområde-plassering og grønnstrukturer i byområder. Vi har imidlertid ikke mange innsigelser med direkte henvisning til klimaproblematikk, det er mer snakk om sumvirkninger av flere faktorer i kommuneplansammenheng.

Fylkesmannens hjemmesider brukes aktivt. I kommunemøter er klima eget punkt. Vi har et godt samarbeid med prosjektleder i "livskraftlige kommuner"/KS. Vi har stilt opp på en del møter som deltakere, og samarbeider med beredskapsavdelingen og landbruksavdelingen. I samarbeid med KS ble det arrangert en klimakonferanse i

desember.

Kommunale klima- og energiplaner: 6 kommuner har utarbeidet plan, 7 har vedtak om plan og 3 er uten vedtak om plan. Enova-midler har gitt spillerom for å fremskynde arbeidet med planer.

04.4 Lokal luftkvalitet og støy

I plansammenheng blir støy fulgt opp og påpekt med mangler. Vi har arrangert kurs for kommunene i T-1442 i 2005 og har ikke planer om noe ytterligere kurs.

04SO4 (endring av forurensningsforskriftens kap.7): Vi kan ikke se at vi har mottatt eget høringsbrev fra Klif.

Resultatområde 06 Planlegging for en bærekraftig utvikling

06.1 Ansvar for at nasjonal politikk formidles og ivaretas

Generell status

Vi gjentar det vi har formidla til ansvarlige direktorater flere ganger: plan/dispensasjon-arbeidet i avdelingen/embetet får prioritet pga disse sakenes politiske fokus og at dette saksområdet i større grad enn andre ikke muliggjør "halv" innsats. Skal vi være en troverdig forvalter i plan- og bygningslovs-segmentet, krever det full innsats. Det betyr i neste omgang at andre områder blir tilsvarende nedprioritert. Med en total ressursnedskjæring for avdelingen i 2008 fikk dette betydelige konsekvenser for andre resultatområder. Se blant annet resultatområde 07. Plan- og dispensasjonsarbeidet er i ferd med å "knekke" avdelingens kapasitet. 2009 har imidlertid vært lysere pga av økte fagmidler fra DN og også økte 1510 midler via FAD. Vi har hatt en betydelig underbemanning på avdelingen da flere planmedarbeidere sluttet eller gikk ut i permisjon og dette har gitt midlertidige problemer.

Hovedarbeidet går på oppfølging av plan- og bygningsloven ved dispensasjoner og saksbehandling av planer. Når det gjelder strandsone, vassdragsforvaltning, INON, villrein, grønnstruktur, støy, klima og andre prioriterte områder mener vi at vi i forhold til ressursene gjør en god jobb. Barn og unge-RPR blir nå håndtert av miljøvernavdelingen, mens det tidligere lå til en annen avdeling i embetet (familie og utdanning).

06SO1 (oppfølging av ny plan- og bygningslov): I samarbeid med fylkeskommunen har vi arrangert en opplæring av kommunene i ny plan- og bygningslov. Vi har gjort en innsats for å rasjonalisere arbeidet mot kommunene med dispensasjoner etter ny lov, det er for tidlig å si om dette har gitt noen konkrete resultater.

Miljøvernavdelingen har behandlet ca 790 dispensasjonssaker i 2009. Dette er en betydelig økning i forhold til 2008 (667 saker). 45 saker ble påklaget.

06SO2 (vindkraft og småkraft): Ingen regionale planer på gang. Vindkraft virker lite aktuelt i Aust-Agder. Et par kommuner arbeider med kommunedelplaner for småkraft. For øvrig arbeider vi løpende med saksbehandling i vassdragsaker.

06.2 Fylkesmannen som styringsmessig bindeledd og rettssikkerhetsgarantist

Justis- og byggesaksavdelingen:

Har behandlet ca 178 klagesaker etter pbl. av 1985 og 2 saker etter 2008-loven i 2009. De fleste sakene gjelder dispensasjon fra planbestemmelser. 9 saker som settefylkesmann for Telemark. Ressursbruk for settefylkesmannssakene ca 4 uker. Ellers en meget omfattende veiledning av kommunene, næringslivet og enkeltpersoner etter gammel og ny lov. Foretatt mekling i 6 innsigelsessaker i 2009. Har behandlet 2 saker om forlengelse av midlertidig bygge- og deleforbud i 2009.

Viser til rapportering i SYSAM.

06.3 Samordning av statlige interesser

OK. Innafor dette resultatområdet (hele 6) er det et utstrakt og godt samarbeid internt i embetet, og vi mener at vi gjør en god jobb. Utenfor embetet deltar vi i planforum i regi av fylkeskommunen, som også gir anledning til å treffe andre statlige etater.

06.4 Kart og geodata

Geodataarbeidet går greit, vi har medarbeidere med god kompetanse både i avdelingen og embetet, og det brukes som et aktivt hjelpemiddel av aktuelle saksbehandlere. Det overordnede GIS-ansvaret for embetet er lagt til ADME-leder. Internt samarbeider embetet godt, men det er en stor utfordring knyttet til det å kunne prioritere ressurser slik at vi kan holde systemer vedlike og å videreutvikle nye rutiner/systemer.

Tilbakemeldinger fra Statens kartverk har ikke indikert at det eksisterte store restanser med saker etter delingsloven i Aust-Agder. Fylkesmannen har derfor ikke tatt spesielle initiativ overfor kommunene i denne sammenheng.

De geodata som er produsert og oversendt Direktoratet for naturforvaltning er kvalitetssikret i hht gjeldende SOSI standard. For andre datasett innen organisasjonen er dette en meget stor utfordring.

Som eksempel kan nevnes utfordringen med å produsere et standardisert temasett med traktorveier som er av betydning for skogbruket. Her vil ikke gjeldende SOSI standard "FKB Veg" være dekkende for den detaljeringsgrad som er nødvendig.

Fylkesmannen har fokus på GIS-strategien for fylkesmannsembetene, og innehar nødvendig kompetanse for dette. I 2009 er det brukt betydelig med ressurser til videre oppbygging av GIS kompetanse blant medarbeiderne. Innen plansaksbehandling øker fortsatt den daglige bruken av geodata. Vår innsynsløsning er nå stabil i drift, og den er utbygd for å kunne gi et godt overblikk. Løsningen har ingen selvstendig GIS funksjonalitet ut over tilrettelagte søk, noe som etterspørres av medarbeiderne. Flere av medarbeidere velger derfor å bruke felles GIS verktøy fremfor innsynsløsningen. Bruk av GIS øker mest innen miljøvernsektoren, den er stabil på landbruk, mens beredskap og justis fortsatt benytter GIS verktøy i svært liten grad.

Kontakten mot kommunene skjer vesentlig i Geovekst / Norge Digitalt sammenheng, og da i nær kontakt med Statens Kartverk Kristiansand. Fylkesmannen har deltatt i opplæring i ny kartforskrift etter ny PB, men en forventer at det først i 2010 vil bli volum på meldte plansaker etter ny PBL.

Fast oppgave om å oversende DN en samlet framdriftsplan for leveranser av datasett til de nasjonale fagsystemene: Vi har ikke noe utestående data.

Resultatområde 07 Tverrgående virkemidler og oppgaver

07.2 Kunnskapsoppbygging og miljøinformasjon

Det gjenstår en del arbeid med innlegging og kvalitetssikring av Forurensning. Stort sett går dette greit, men det tar mye tid. Også i år det vært problemer med å få inn data fra noen anlegg i egenrapporteringen, og flere klager over problemer med Altinn. Likevel har vi en oppfatning av at ting går noe greiere nå enn tidligere.

07SO1P (identifisere duplikate anlegg): Er delvis gjennomført, en del gjenstår

07SO3P (registrering av skytebanetillatelse): Vi har kun en bane med tillatelse og denne legges ned. Tillatelsen er fra før 2004.

07SO4P (anleggsaktivitet mm): Utført

07SO6P (PDF av tillatelse og rapporter): Alle tillatelse for rapporteringspliktige anlegg er lagt inn.

01SO7P (kvalitetssikring - landbasert): Fortløpende

07SO8P (spesifikt energiforbruk): Det er ennå noe igjen på dette

Miljøstatus: Her har vi et problem fordi sentrale medarbeidere har sluttet. Arbeidet har blitt lavt prioritert i 2009.

Sikre at miljøhensyn blir formidlet, forankret og integrert i alle sektorer av samfunnet: Ordførere og rådmenn blir spesielt orientert om aktuelle saker i eget møte med embetet. Dessuten inngår den vanlige kommunedialogen i dette opplegget. For øvrig er det ikke tvil om at formidling av nyhetsstoff fungerer best via embetets hjemmeside, der både NRK og presse raskt plukker opp nyheter.

For øvrig setter vi av minimalt med ressurser på arbeidet med utadrettet virksomhet/informasjon mot skole og allmennheten om generelle og spesifikke miljøtema. Miljøprofil på skjønnsmidler jobbes det med, og vi får

gjennomslag i embetsledelsen.

07.3 Virkemidler og prosesser

Vi er usikre på hva som gjenstår i arbeidet med gjennomgang av tillatelser på fagområdene som skal dekkes av de seks nye kapitlene i forurensningsforskriften.

Tilsyn med virksomheter: De landsomfattende tilsynsaksjonene fungerer greit. Målsettingen om 1,3 årsverk har vi hatt problemer med, men har et mål om å komme så langt opp som mulig. En fast stilling er nå avsatt til tilsynsvirksomhet, og det vil gi oss bedre muligheter enn tidligere.

07RA1 Vi har ikke foretatt noen politianmeldelser i 2009, men det er krevd inn tvangsmulkt av Sollia Bilsenter. Virksomheten blir anmeldt i 2010, og tillatelsen blir trukket tilbake.

Fastsettelse av tillatelser: Vi har fått unna en del større saker, men fortsatt gjenstår noe.

07SO11 (plassering i risikoklasser): Er ikke gjort pga ressursituasjonen

07SO12 (kontrollaksjoner): Er utført. Galvanoaksjonen ble gjennomført i samarbeid med Arbeidstilsynet.

07SO13 (plan for tilsyn): Utført

07SO14 (registrere planlagte tilsyn i Forurensning): Ikke gjort, blir lagt inn i ettertid

07SO15P (ressursbruk på forurensningstilsynet): Se ovenfor

07SO16P (kommuneundersøkelsen avløp): vil bli gjennomført i 2010

07RA2: Utført

07RA3: Utført

07RA4: Utført

07RA5: Utført

07RA6: Eneste IPPC-bedriftene vi har i fylket er deponiene

Ressursrapportering

Resultatområde	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 01	253	97	253	97
Resultatområde 02			0	0
Resultatområde 03	76		76	0
Resultatområde 04	12		12	0
Resultatområde 05			0	0
Resultatområde 06	181	13	181	13
Resultatområde 07	119	25	119	25
Sum:	641	135	641	135

Landbruks- og matdepartementet

Resultatområde 21 Landbruksbasert næringsutvikling

21.1 Jordbruk

Beskrive kort de viktigste utfordringene i fylket innen jordbruksområdet, og Fylkesmannens utfordringer knyttet til gjennomføring av aktiviteter og tiltak på området.

Aust-Agder har en småskala bruksstruktur med mindre areal og dyretall pr. bruk enn de fleste andre fylkene, men vi har hatt en større prosentvis økning i størrelsen på driftsenhetene de siste årene enn landet forøvrig. Dette henger sammen med større avgang i antall bruk. I 2008 var gjennomsnittlig driftsenhet i Aust-Agder på 163

dekar. Dette er 53 % mer enn i 2000. Antall driftsenheter er redusert med 38 % i samme periode. Strukturrasjonaliseringen i næringen har med andre ord vært betydelig de siste årene.

Jordbruksarealet i Aust-Agder er redusert med 5 % fra 2000 til 2009, mot 1 % i gjennomsnitt på landsbasis. Det grovfôrbaserte husdyrholdet i Aust-Agder er redusert med 19 % fra 2000 til 2008 målt i antall storfeenheter. Det blir en utfordring framover å opprettholde jordbruksarealet og unngå gjengroing av kulturlandskapet i fylket dersom nedgangen i dyretallet fortsetter. Når det gjelder nedgang i jordbruksareal, skiller Gjerstad og Risør seg negativt ut av kommunene. Iveland har hatt den mest positive utviklingen på dette området.

Det har foregått en betydelig strukturendring innenfor melkeproduksjonen i fylket. I løpet av 10 år har 55 % av melkebøndene i Aust-Agder sluttet, men mange av de gjenværende har kjøpt kvote og utvidet produksjonen. Dermed har ikke antall kyr og antall liter melk produsert i fylket blitt redusert i samme grad. Det er et stort behov for oppgradering av bygningsmassen på husdyrbrukene i fylket spesielt innen melk- og kjøttproduksjon på storfe. Det blir derfor en utfordring å opprettholde melk- og kjøtteproduksjon på små og middels store bruk ved framtidige generasjonsskifter. Det er av avgjørende betydning for kulturlandskapet og for all nærings- og bygdeutvikling knyttet til landbruket at denne produksjonen opprettholdes i framtida. Fylkesmannen er bekymret over nedgangen i antall melkeprodusenter og frykter ytterligere svekkelse av et sårbart produksjonsmiljø.

Som følge av strukturendringene blir husdyra konsentrert på færre og større enheter. Utviklinga gjør at beiteressursene på tidligere kulturmark i mange tilfeller ikke blir nytta. Dette gjelder kanskje spesielt areal i beltet mellom den fulldyrka marka og utmarka, men også i mange andre landskap er det behov for flerer beitedyr. Landbrukets rolle som skjøtter av kulturlandskapet blir stadig viktigere, både for bonden, innbyggerene og turistnæringen.

Med bakgrunn i disse utfordringene satte bondelaga og bonde- og småbrukarlaga i Telemark og Agderfylka i gang samarbeidsprosjektet "Beite som ressurs for landbruket og bygda". LMD og Fylkesmennene har gitt økonomisk støtte til prosjektet. Prosjektet ble organisert med eit hovudprosjekt og 10 delprosjekt i utvalte pilotkommuner. I Aust-Agder ble Valle og Gjerstad/Risør valgt ut. Fylkesmannen har forventninger til at resultatene fra pilotkommunene kan overføres til andre kommuner i fylket. Utfordringa vil være å finne driftsformer og samarbeidsløsninger som gjør at en kan utnytte beiteressursene innenfor større inmarksområder.

Rekrutteringen til landbruket i fylket har over lengre tid gitt grunn til bekymring og vært gjenstand for drøftinger i mange ulike sammenheng. Landbrukets Samarbeidsråd satte ned en gruppe, der Fylkesmannen var representert, som ble bedt om å skissere et opplegg for øke rekrutteringen til landbruket. Gruppen inviterte yngre næringsutøvere og potensielle bønder med på et møte for å registrere ønsker og behov i denne gruppen. Tilbud om relevant kompetanse og et faglig nettverk hadde høyeste prioritet.

Under Sørlandssamlingen 2010 var det et eget opplegg for yngre bønder som samlet 40 deltakere fra begge Agderfylkene. Fylkesmennene i begge fylkene har støttet arrangementet med BU-midler. Tilbakemeldingene fra ungdommene har vært svært positive. De ønsker tilbud på lignende arrangementer og gjerne en studietur der en kunne treffe unge bønder.

Det er opprettet en facebookgruppe som heter "**Klart det gård**" og som nå har ca. 100 medlemmer i begge Agderfylkene.

Fylkesmannen har ellers et godt samarbeid med næringsorganisasjonene og rådgivingstjenesten på Agder om tiltak og aktiviteter i næringen.

Rovviltkompensasjon

Det er ikke gitt rovviltkompensasjon over kapittel 1144 post 77 i Aust-Agder i 2009.

Landbruksavdelingen deltar i arbeidet under den regionale rovviltneimnda og er representert i Kontaktutvalget for rovviltsaker i fylket. Rovvilterstatning og midler til forebyggende tiltak forvaltes av miljøvernavdelingen. Konfliktnivået i 2009 var relativt lavt, men det var store tap i Bygland kommune pga. gaupe og ørn. Det ble søkt om erstatning for 99 sau og 599 lam som tatt av freda rovvilt i Aust-Agder. Tilsammen ble 35 sau og 312 lam erstattet. Total erstatning ble utmålt til kr 659 001.

Beskrive utviklingen i beitebruk og utarbeide tapsstatistikk.

Antall beitelag er uendret fra 2008, men antall medlemmer har gått ned fra 90 til 85. Antall dyr (sau+lam) har også gått ned fra 16 084 til 15 573. Dvs. en nedgang på 3,2 %.

Tapstalla har gått opp siste år fra 5,5 til 6,2. Det største tapet er registrert i Bygland kommune med 10,5 %. Viktigste tapsårsaken ser ut til å være gaupe og ørn.

Beskrive erfaringene med at ansvaret for dekningen av veterinærtjenester er overført til kommunene

I Aust-Agder ble overføring til kommunene gjennomført i henhold til gitte retningslinjer. Kommunene har inngått et utstrakt samarbeid for å sikre tilgang på veterinære tjenester, og det er opprettet tre vakt-distrikter i fylket:

- Bykle og Valle
- Iveland, Evje og Hornnes og Bygland
- Arendal, Birkenes, Froland, Gjerstad, Grimstad, Lillesand, Risør, Tvedestrand, Vegårshei og Åmli

I hvert av disse vakt-distriktene er det inngått skriftlige avtaler om at en av kommunene administrerer ordningen for hele vakt-distriktet.

Rapport fra første tildeling av stimuleringsstøtte i 2009 ble avgitt til SLF innen fristen 31.03.09.

Det kom inn tre søknader om stimuleringsstøtte, en fra enkeltkommuner og to fra felles vakt-distrikter. De tildelte midlene er benyttet til å styrke og videreføre etablerte ordninger med driftstøtte fra kommunene. Det er klart behov for ordningen med stimuleringsstøtte for å opprettholde veterinærtjenester i kommuner med store avstander.

Tapsstatistikk sau på utmarksbeite

Embeter	Antall sau sluppet (innen organisert beitebruk)		% tilslutning til org. beitebruk i fylket	Tapsprosent		Total tapsprosent	
	Sau	Lam		Sau	Lam	2008	2007
FMAA	5710	9863	36	2,8	8,2	5,5	7,2
Sum	5710	9863	36	0	0	0	

21.2 Skogbruk

Rapportere kort om utviklingen og utfordringene på skogområdet i fylket og Fylkesmannens arbeid på området.

Avvirking til salg og industriell produksjon i 2009 var 239 227 m³, som er en nedgang på hele 28,5 % fra forrige år. Vi må tilbake til 1950 for å finne lavere avvirking i Aust-Agder.

Aktiviteten på skogkultursektoren gikk noe opp i 2009. Det ble satt ut 458 072 planter mot 396 453 året før. Tilsvarende tall for utført ungskogpleie er 17 186 daa, en liten økning i forhold til 2008.

I 2009 ble det bygd 2,6 km nye skogsbilveier, ombygd 14,7 km skogsbilvei og bygd 4,4 km med nye helårs traktorveier (veikl. 7). Resultatet for 2009 bekrefter en positiv utvikling de siste par årene.

Årets resultat må sees på bakgrunn av at skognæringen har vært i gjennom et svært turbulent år på grunn av finanskrisen. Med et slikt bakteppe må vi si oss fornøyd med aktiviteten på skogkultur- og skogveisektoren. Den negative utviklingen for næringen ser imidlertid ut til å ha stoppet opp, og markedene er i ferd med å ta seg litt inn igjen. Det er likevel for tidlig å avblåse finanskrisen, og globalt vil den generelle økonomiske utviklingen være avgjørende for hvordan markedet for trebaserte produkter vil utvikle seg.

Det har vært relativt høy aktivitet innen skogbruksplanlegging i Aust-Agder gjennom 2009. Kurs for skogeiere etter mottatt skogbruksplan er gjennomført i Lillesand og Bygland.

I kommunene Valle, Bykle, Evje og Hornnes samt Iveland pågår prosjekter. I de to sistnevnte kommuner gjennomføres prosjektene med såkalte lasertakster.

I kommunene Vegårshei og Gjerstad er det i løpet av året startet nye kommunedekkende prosjekter. Disse vil gjennomføres som lasertakster, bl.a. med feltkontroll av behandlingsforslag i ungskog.

I Froland kommune er det initiert et prosjekt for å taksere restarealet på de skogeierdommer som ble direkte berørt av skogbrannen i Mykland sommeren 2008, også dette som lasertakst.

I Birkenes kommune er det foretatt en fullstendig MiS-etterregistrering, som formelt avsluttes 2010.

Kursserien Aktivt Skogbruk er et viktig tilbud til skogbruksnæringen både for å styrke faglig kvalitet og rekruttering av arbeidskraft. Denne kursserien har stått meget sterkt i fylket helt siden etableringen i 1977. I 2009 ble det avviklet 44 kurs med ca. 260 deltakere. Til sammenligning kan nevnes at de tilsvarende tall for 2008 var

55 kurs med 320 deltakere. Selv om det registreres en nedgang i 2009 kommer vi sammenlignet med landet forøvrig fortsatt godt ut på statistikken. Aust-Agder ligger på toppen med samme antall kurs som Østfold. Den høye kursaktiviteten over tid skyltes i første rekke et meget dyktig og velrenommert lokalt instruktørkorps.

Avvirkningen og investeringene har de siste årene gått ned med den følge at skognæringen har fått mindre samfunnsmessig betydning. I Aust -Agder er det mulig å øke den årlige avvirkningen fra dagens nivå på vel 300 000 m³ og opp mot 450 000 m³. Økt avvirkning forutsetter mer hogst av furu og lauvtre og større aktivitet i områder med lavere avkastningsevne.

Plantetallet har gjennom lang tid vært altfor lavt selv om mulighetene for naturlig foryngelse er tilfredsstillende over store deler av fylket. Nivået på utført ungskogpleie er noenlunde akseptabelt for fylket sett under ett. Det er imidlertid alt for store variasjoner mellom kommunene noe som blant annet henger sammen med ulik tilgang på arbeidskraft. Det er fortsatt sterkt ønskelig å øke aktiviteten innen skogkultursektoren.

Rammevilkårene for bruk av skogfond, gode tilskuddsatser og lavere byggekostnader burde gi en ekstra stimulans til å prioritere ombygging av de viktigste skogsbilveiene som skal inngå i et langsiktig og permanent hovedveinett for skogbruket. Her er behovet meget stort i enkelte kommuner.

For skogbruksnæringa ligger det også en utfordring i å holde oppe kvaliteten på den delen (hoveddelen) av veinettet som er bygd med en tilfredsstillende standard ved anleggstidspunkt. Dette bekreftes igjen med resultater fra vedlikeholdskontrollen som vi startet på ny rullering av i 2007.

Fylkesmannen har forvaltet tilskuddsordninger til nærings- og miljøtiltak i skogbruket knyttet til skogsveg, taubane m.m. og skogbruksplanlegging med miljøregistreringer. Resultatkontrollen for skogbruk og miljø er gjennomført i tråd med fastlagte retningslinjer.

Fylkesmannen har tatt initiativ til et prosjekt for å øke innsatsen på skogkultur i Setesdalskommunene. Bakgrunnen for initiativet i denne regionen, og med spesiell vekt på Bygland, ligger i de svake resultater regionen og denne skogkommunen har hatt på skogkulturarbeidene gjennom mange år. Fra Fylkesmannen sitt ståsted ser en at muligheter og potensialer for å øke aktiviteten på fylkesnivå i første rekke må knyttes til denne regionen. Det er også godt sammenfall mellom ferdigstillelse av nye områdetakster for kommunen(ene) og oppstart av et slikt prosjekt. Erfaringsmessig er de dette et godt utgangspunkt for økt oppsøkende virksomhet som en aktiv faghjelpsordning går ut på.

Resultatene fra første prosjektår er oppløftene, og Fylkesmannen har forhåpninger om at prosjektet vil føre til ytterligere heving av nivået på skogkultur i årene som kommer.

I samarbeid med Skogelskapet i Aust-Agder er det avholdt et åpent møte med fokus på å synliggjøre skogens positive bidrag og muligheter i klimasammenheng. Forøvrig har landbruksavdelingen medvirket med innlegg på seminarer der det er redegjort for St.meld. nr 39 Klimautfordringene - landbruket en del av løsningen.

21.3 Bygde- og næringsutvikling

Beskrive samarbeidet med regionale aktører innen næringsutvikling, herunder gjøre rede for hvilke aktører som følger opp de ulike delene av den regionale næringsstrategier

Fylkesmannen i Aust-Agder har et nært og godt samarbeid med Innovasjon Norge Agder og fylkeskommunen i næringsarbeidet. Vi har også jevnlig møter med Bondelaget og Bonde- og småbrukerlaget, der strategier, handlingsplaner og bruken av utviklings- og tilretteleggingsmidlene blir diskutert. Bondelaget og Bonde- og småbrukerlaget har vært aktive deltakere i utarbeidelsen av strategisk plan for landbruksrelatert næringsutvikling i Aust-Agder.

Fylkesmannen følger opp den regionale strategien for næringsutvikling i tråd med nasjonale føringer, mens Innovasjon Norge Agder følger opp strategien som går på bedriftsrettede tiltak.

Ved tildeling av midler til utviklingstiltak blir prosjektene som oftest diskutert med Innovasjon Norge og fylkeskommunen. Vi har flere samarbeidsprosjekter med Innovasjon Norge, Fylkesmannen i Vest-Agder og fylkeskommunene i begge fylkene.

I samsvar med samarbeidsavtalen med Innovasjon Norge er det avholdt to felles kontaktmøter mellom IN og FM i Aust-Agder og Buskerud. Landbruksdirektøren deltar i styremøtene til Innovasjon Norge Agder.

Vi har også nær kontakt med næringsarbeidet ute i kommunene da vi deltar i flere regionale næringsteam.

Fylkesmannen vil rapportere på bruken av BU-midlene i forhold til den regionale næringsstrategien innen 27. februar.

Beskrive samarbeidet og resultater i arbeidet med styrking av førstelinjetjenesten på landbruksområdet i kommunene, særskilt i forhold til ”kommuneprosjektet”

”Kommuneprosjektet” er et samarbeidsprosjekt med Innovasjon Norge Agder, KS Agder, fylkeskommunen, Fylkesmannen, NAV i Aust- Agder og Vest-Agder. Innovasjon Norge er eier av prosjektet.

Fylkesmannen i Aust-Agder er representert i styret for prosjektet, mens Fylkesmannen i Vest-Agder deltar i arbeidsgruppen.

Det har i 2009 vært avholdt to samlinger for førstelinjetjenesten i kommunene (næringsmedarbeiderne og landbruksmedarbeiderne). Tema på samlingene har vært orientering om virkemiddelapparatet, utfordringer i næringsutviklingsarbeidet i kommunene, rolleavklaring og hvordan få til en god kommunikasjon.

Innovasjon Norge, fylkeskommunen, NAV og Fylkesmannen har arrangert regionale møter med rådmenn og ordførere og informert om prosjektet. Målet med møtene er at kommunen skal bli bevist sitt ansvar som en aktiv næringsutviklingsaktør.

Vi har fått god tilbakemelding både fra landbruksmedarbeidere og næringsmedarbeiderne i kommunene. I en travel hverdag ute i kommunene er det ikke alltid like enkelt å informere hverandre om hva som skjer. Vi ser at prosjektet har resultert i bedre samhandling ute i kommunene.

21.4 Verdiskapingsprogrammene

Beskrive aktiviteten og samarbeidet med ulike aktører i tilknytning til verdiskapingsprogrammene

Det har vært et nært samarbeid med Innovasjon Norge, Aust-Agder fylkeskommune og næringsorganisasjonene for å få fram prosjekter som kan finansieres gjennom verdiskapningsprogrammene.

Bioenergi

Innovasjon Norge har i 2009 bevilget 4 mill. kr til 13 saker i Aust-Agder fra LUF Bio og tileggsbevilgningen som kom over Skog og Klima. Det er et stigende antall saker over LUF Bio. Det ble i 2009 blant annet gitt tilskudd til en større flisterminal i Arendal kommune.

Trebruk

Gjennom Trebasert Innovasjonsprogram har Innovasjon Norge bevilget 8,2 mill. kr til bedrifter i Agderfylkene. Av dette er over halvparten gått til bedrifter i Aust-Agder. I tillegg er det gitt investeringsstøtte og lån til flere bedrifter gjennom de ordinære rammene som Innovasjon Norge disponerer. Gjennom hele 2009 var det stor interesse og vilje blant bedriftene for nyinvesteringer. Det er et godt tegn at det er vilje til nytenking i et år som må betegnes som rolig for treindustrien.

Mat

Gjennom Verdiskapningsprogrammet for matproduksjon har Innovasjon Norge bevilget kr 196 000 til 4 saker i Aust-Agder.

Fylkesmannen i Aust-Agder har et styremedlem i Kompetansenettverket for småskala matproduksjon, Region Sør.

Resultatområde 22 Miljøtiltak i landbruket

22.3 Miljøprogram og miljøplan

I Aust-Agder er det forholdsvis små problemer med forurensing fra landbruket. Fylkesmannens arbeid for å redusere forurensing fra landbruket består i stimulerings tiltak til miljøvennlig drift og tiltak mot forurensing. Virkemiddelet er de fylkesvise midler til informasjons- og utviklingstiltak og Regionalt miljøprogram for Aust-Agder.

I fylket dominerer grovfôrproduksjonen. Det er et relativt stort og økende areal bak hver dyreenhet, noe som tilsier lite problem med arealavrenning. I enkelte områder av fylket er det imidlertid problemer med erosjon og avrenning av næringsstoffer til vassdrag. Spesielt gjelder dette områder med intensiv potet- og grønnsaksproduksjon. Aust-Agder forsøksring har gjennomført forsøk med fangvekster og registrering av de ulike fangvekstenes overvintringsevne.

I Regionalt miljøprogram er ordningen med tilskudd til endret jordarbeiding og vegetasjonssone langs gytebekker for sjørret videreført. I tillegg er det innført en ny ordning med tilskudd til vegetasjonssone langs åpne åkerarealer i avrenningsutsatte vassdrag. I 2009 er det mest problematiske området i Aust-Agder valgt ut: Reddalsvassdraget i Grimstad.

Når det gjelder plantevernautorisasjonsordningen, samarbeider Fylkesmannen med Landbruksrådgiving Agder og Aktivt Skogbruk. Vi mener at vi har et tilfredstillende kurstilbud i fylket. Fylkesmannen har i 2009 avholdt til sammen 37 eksamener/avsluttende oppgaver i kurset Håndtering og bruk av plantevernmidler. Autorisasjonsordningen har medført en økt bevissthet om plantevernmidler, spesielt med tanke på helse og miljø.

Regionalt miljøprogram ble revidert i 2008 og gjelder for perioden 2009–2012. Fylkesmannen har informert om miljøprogrammet og prioriteringene gjennom utsending av skriftlig materiale, befaringer, lokale møter og gjennom Internett. Resultater fra den første søknadsomgangen i den nye programperioden viser at halvparten av de som søkte produksjonstilskudd også søkte om RMP-midler i 2009. Tilskudd til beitende dyr organisert gjennom innmarksbeitelag ble ikke videreført for perioden 2009–2012 da det viste seg vanskelig å få til effektive løsninger.

Fylkesmannen har deltatt i ei referansegruppe for et forprosjekt hos Institutt for Skog og Landskap sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder og Fylkesmannen i Telemark. Hensikten var å se nærmere på muligheten for å utvikle objektive kriterier for å avgrense områder med verdifullt kulturlandskap. Forprosjektet er avsluttet og konklusjonen fra Skog og landskap er at det teknisk sett er gjennomførbart å etablere en database for hele landet, og å lage et verktøy som gjør at en kan plukke ut områder som tilfredsstillende ulike kriterier. Det trengs imidlertid gode begrunnelser for hvorfor en plukker ut bestemte valgkriterier og hvilke data i databasen en ser på for å skille ut rutene med bestemte type kulturlandskap. Fylkesmannen mener at det ut fra de ulike data som foreligger og er tilgjengelige per i dag ikke vil være mulig å få utarbeidet en metode for å gjøre utvalget helt objektivt. Uansett vil en viss skjønnsmessig vurdering måtte ligge til grunn.

I Aust-Agder er det bare vannområdet Otra som det er laget tiltaksprogram for gjennom vanddirektivarbeidet i første planperiode. Hovedbegrunnelsen for at de fleste vannforekomstene i Otra ikke har god miljøtilstand er forhold uavhengig av landbruksdrift. I neste planperiode skal de vannområder der miljøtilstanden er negativt påvirket av landbruket arbeides med, og vi vil delta som forutsatt i dette arbeidet.

Gjennom forvaltningskontroll i kommunene har Fylkesmannen erfart at det er en del mangler ved miljøplanene. Vi har hatt behov for å tydeliggjøre grenseoppgangen mellom miljøplan trinn 1 og trinn 2 ovenfor landbruksforvaltningen i kommunene. I tillegg har Fylkesmannen deltatt på informasjonsmøte for bønder sammen med forsøksringen og kommunene i østre del av Aust-Agder. Dette har resultert i at forsøksringen har utarbeidet flere nye og oppdaterte miljøplaner for brukere i fylket.

Det blir stilt krav om skjøtselplaner for tilskudd til skjøtsel av biologiske verdier i Regionalt miljøprogram. Fylkesmannen i Aust-Agder vil opprettholde prosjektet "Arvesølv" sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder, genressursutvalget og Bioforsk Øst Landvik. Det er få fagpersoner i vårt område som har kompetanse på å utarbeide faglig gode skjøtselplaner, og gjennom dette prosjektet vil det legges opp til opplæring av aktuelle fagpersoner.

Tilskudd fra regionalt miljøprogram utbetalt 2008 etter søknadsomgang 2007 - kroner utbetalt til hovedområder

Embeter	Gjengroing	Avrenning til vassdrag	Kulturminneverdier	Tilgjengelighet og friluftsverdier	Verdifulle kulturlandskap	Plantevernmidler	Avfallsinnsa
FMAA	2465123	443410	347128	0	177500	0	0
Sum	2465123	443410	347128	0	177500	0	

22.4 Økologisk landbruk

I Aust-Agder er 5,4 % av jordbruksarealet økologisk eller under omlegging til økologisk. Valle har nådd målet med 15 % ferdig omlagt til økologisk, mens 8 % er under omlegging. Iveland har 10 % økologisk areal. Bygland er på veg med mye areal under omlegging.

Grasproduksjonen er dominerende innen økologisk planteproduksjon i Aust-Agder i dag, men det er stort behov i markedet også for korn, potet og hagebruksprodukt. Innen husdyrholdet dominerer mjølkeku og sau.

Fylkesmannen samarbeider med Fylkesmannen i Vest-Agder når det gjelder tiltak innen økologisk landbruk, og vi har en felles arbeidsgruppe. Ut fra handlingsplanen for økologisk landbruk på Agder for 2006–2010 blir det utarbeidet årlige tiltaksplaner.

I 2009 er det ved bruken av handlingsplanmidlene lagt vekt på tiltak for å øke interessen hos produsentene. I tillegg er det satset på å bedre omsetningsmulighetene for økologiske produkter og å styrke nettverksbygging og veiledning.

Tiltak det er bevilget handlingsplanmidler til i 2009:

- Storskalafelt organisk gjødsel og belgvekster
- Fagtur for produsenter
- Fagmøte om økologisk landbruk
- Kornmølle storhusholdning i Grimstad kommune
- Ungt entreprenørskap – sunn økologisk mat i skolen

Fylkesmannen er tett koblet opp mot Økoløftprosjektet i Arendal og Grimstad kommuner, der vi deltar i styringsgruppa for prosjektet. I tillegg har vi vært med i forskjellige fora for planlegging og tilrettelegging av diverse tiltak i regi av dette prosjektet.

22.5 Tre og miljø

Fylkesmannen prøver å være en aktiv medspiller i den langsiktige ressursutviklingen i skogbruket, i miljøatsingen i skogbruket og i arbeidet for økt verdiskapning og bruk av trevirke til energiformål. Dette arbeidet er knyttet tett opp mot verdskapingsprogrammene.

Bioenergi

Fylkesmannen i Aust-Agder har ansvaret for prosjektet ”Grønn varme på Agder”. Prosjektet starta opp i 2006 og prosjektleder fungerer i en 60 % stilling. Fylkesmannen i Vest-Agder, Aust-Agder fylkeskommune, Vest-Agder fylkeskommune og Innovasjon Norge Agder er med i prosjektet. AT Skog BA deltar i styringsgruppen for prosjektet.

Prosjektet Grønn Varme på Agder har som formål å få til økt bruk av bioenergi og at landbruket skal ha en sentral rolle som leverandør av ferdig varme basert på biobrensel.

Arbeidet har i hovedsak vært konsentrert om informasjon og tilretteleggingstiltak for bioenergi på Agder. Gjennom året har det vært kontakt med mange av aktørene som arbeider med ulike prosjekter i fylket. Fylkesmannen har også vært involvert i drøftinger om planer for etablering av terminaler for oppflising av skogsvirke.

Fylkesmannen har vært en aktiv pådriver for bruk av bioenergi i kommunene. I 2009 er det på gang arbeid mht. bruk av bioenergi i Arendal, Grimstad, Froland. Åmli, Vegårshei, Birkenes, Gjerstad, Valle, Bykle og Risør.

Det er fortsatt bare to gartnerier som har tatt i bruk bioenergi i sine drivhus. Årsaken til dette kan være utfordringene knyttet til store variasjoner i effektbehovet og gunstige vilkår når det gjelder alternative energibærere som varmpumpe.

I Aust-Agder er det en del prosjekter og prosesser på gang. Forutsigbare rammebetingelser og stabile energipriser er nødvendig for å få en sikker og lønnsom drift. Bioenergi som næring er fortsatt en umoden bransje i vår landsdel, men har et stort potensial mht. til lokal verdiskapning og utnytting av lokale ressurser. Det er fortsatt et betydelig behov for å gi informasjon og kompetanse om bioenergi til kommunene og andre større byggeiere i Aust-Agder.

Trebruk

Fylkesmannen har i samarbeid med Trefokus og Innovasjon Norge, Agder bidratt med informasjonsvirksomhet om tre i en rekke møter og kontaktpunkter mot kommunene, utbyggere og næringen. Det er satt fokus på trebruk i enkelte større byggeprosjekter samt lagt til rette for at treindustrien i regionen skal fornye seg.

Agder Tresenter har gjennomført en undersøkelse av verdskapingen innen skog- og trebasert industri på Agder. Analysen viser at det er stor verdiskapning innen skog- og trebasert industri. Total brutto omsetning er på over 3,7

milliarder kr med ca. 2100 ansatte totalt og totalt 120 større bedrifter. I tillegg er det en rekke mindre virksomheter. Aust-Agder og Vest-Agder er omtrent like store i denne undersøkelsen.

Formålet med undersøkelsen var å synliggjøre verdiskapningen og betydningen skog- og treindustrien har på Agder. Det er nyttig for bedriftene og offentlige instanser å ha oppdatert informasjon om skog- og trebransjen. Rapporten understreker den store betydningen treindustrien har for landsdelen. Den viser også den nære sammenhengen mellom de ulike leddene i verdikjeden. Det påpekes også i analysen at skogeierne avvirker mindre enn 50 % av den totale tilveksten på Agder.

Gjennom verdiskapingsanalysen er det pekt på fordelene med produksjon av elementene innendørs hvor en kan kontrollere kvalitet og fukt for så å lukke elementene. Elementene kan leveres ferdigisolert med kledning, vinduer og innvendig vegg. Ferdighusproduksjonen var tidligere preget av serieproduksjon og standardisering. Ny teknologi har ført til at byggelementer kan produseres rasjonelt og har større tilpassningsmuligheter til den enkelte kundens behov.

Fylkesmannen har tatt initiativ til å bygge nettverk mellom produsenter av trehus og treelementer i Agderfylkene. Formålet er å vurdere muligheten for et nærmere samarbeid, profilering og kompetanseheving for denne typen industri. Det vurderes at denne type treindustri har et stort potensial for videre vekst om de utvikler konsepter og prosjekter med tanke på å bygge større trebygg i flere etasjer. Denne typen industri vil også være en stor forbruker av trelast.

Fylkesmannen og fylkeskommunen i begge Agderfylkene samt Innovasjon Norge, Agder støtter et felles verdiskapingsprosjekt innen treindustrien på Agder i regi av Agder Tresenter. Det er engasjert en prosjektleder som fungerer som en driver/koordinator innen verdiskapingsprosjekter for treindustrien på Agder. Hovedmålene er: Produkt- og bedriftsutvikling, kompetanseutvikling, profilering og informasjon og nettverksbygging. Gjennom prosjektet håper en at det blir en varig og gjennomtenkt FoU-aktivitet i bransjen. Agder Tresenter kan muligens innta en rolle som ”motor” og koordinator for FoU-virksomhet i hele verdikjeden fra skog til ferdig produkt innen treindustrien på Agder.

Fylkeskommunene på Agder har startet et utviklingsprosjekt, Agder Wood, en regional satsning for bruk av trevirke i utbygginger på en klima- og miljøriktig måte. En slik satsning forener mange hensyn og ambisjoner: klimatiltak, regional verdiskapning og at det bidrar til en mer miljøeffektiv og god byggepraksis. I forbindelse med en slik regional tresatsning er det fokus på bruk av tre i en rekke byggeprosjekter. Det er et ønske om at regional treindustri videreutvikler seg og at vi får til verdikjedeutvikling i prosessen.

Kvalitetskriterier som vil ligge til grunn:

- klimaeffektivt byggeri
- god trebruk
- klimatilpasning
- arkitektonisk kvalitet
- miljøvennlige byggematerialer
- gjennomføring av klimaregnskap i alle byggeprosjekt

Gjennom prosjektet vil en ta for seg ulike typer bygg og gjennomføring av dette. En vil også ta opp i seg en satsning på landbruksbygg i dette prosjektet.

Resultatområde 23 Eiendoms- og bosettingspolitikk

Rapportere om fylkeslandbruksstyrets arbeid, herunder klagebehandlingen.

I 2009 hadde fylkeslandbruksstyret 8 klagesaker etter jordloven, konsesjonsloven og odelsloven til behandling:

Styret behandlet 1 delingssak etter jordloven § 12. Kommunens vedtak ble opprettholdt.

Styret behandlet 2 omdisponeringssaker, 1 vedtak ble opprettholdt, og 1 klage ble tatt til følge.

Styret behandlet 3 bopliktssaker. 2 vedtak ble opprettholdt, og 1 klage ble delvis tatt til følge.

Styret behandlet 1 klage på melding etter konsesjonsloven § 6, 2. ledd (50%-regelen). Klagen ble tatt til følge.

Styret behandlet 1 klage på fastsatt konsesjonsvilkår. Klagen ble tatt til følge.

Som **førsteinstans** behandlet fylkeslandbruksstyret:

2 saker vedrørende omgjøring av delingssamtykke etter fvl. § 35. Omgjøring ble vedtatt. En av sakene er påklaget til SLF.

5 konsesjonssaker og 3 delingssaker hvor kommunen var part i saken. Søknadene ble innvilget (7 av disse av administrasjonen etter fullmakt)

1 sak vedrørende spørsmål om to eiendommer er en driftsenhet etter jordloven § 12, 4. ledd. Ansett som en driftsenhet av fylkeslandbruksstyret.

Rapportere om særlige problemer knyttet til kommunenes praktisering av regelverket.

Kommunene har i sin praktisering av konsesjonsloven problemer med å trekke opp skillet mellom eiendommer som skal nyttes til landbruksformål og dermed kommer inn under priskontrollen, jf konsesjonsloven § 9, og eiendommer som ikke skal nyttes til landbruksformål. Denne problematikken kommer på spissen fordi mange eiendommer som er store nok til å være underlagt konsesjonsplikt, består av små jord- og skogressurser med begrenset næringsmessig betydning. Disse har ofte størst verdi som bosted. Det blir da lett et missforhold mellom konsesjonspris på slike eiendommer, hvis de "skal nyttes til landbruksformål", og markedsprisen på boligeiendommer på vanlig tomt i området. Dette kan rettes noe opp ved tillegg av "boverdi" etter prisrundskrivet, opptil kr. 500.000,-, men er likevel i dag ikke nok til å fange opp den reelle verdien på små landbrukseiendommer på en tilfredsstillende måte. Vi forstår det slik at Landbruks- og matdepartementet arbeider med en gjennomgang av rundskrivet mht. forholdene rundt boverdi, og vil understreke viktigheten av å se på denne problematikken.

Rapportere til Statens landbruksforvaltning om jordfondet innen 1.2.2009.

Vi har ingen saker igjen i jordfondet.

Resultatområde 24 Inntekts- og velferdspolitiske tiltak

Omtale organiseringen av kontrolloppgavene, hvilke kontroller som er gjennomført og hvordan ev. avvik er fulgt opp, jf. fullmaktsbrev til Fylkesmannen fra SLF.

I 2009 er det gjennomført forvaltningskontroll i 4 kommuner og en foretakskontroll i Aust-Agder. Fylkesmannen har foretatt forvaltningskontroll i kommunene Lillesand, Vegårshei, Valle og Grimstad. Ordningene produksjonstilskudd, tilskudd til avløsning ved sykdom mv., Regionalt miljøprogram og SMIL er kontrollert.

Kommuner og ordninger ble valgt ut etter en risikovurdering, men samtidig er det et mål å ha kontrollert alle kommunene i løpet av fire år.

Kontrollen er foretatt av to personer fra Fylkesmannen. På åpnings- og sluttmøtene deltok rådmann eller assisterende rådmann og enhetsleder sammen med saksbehandlere for de ulike ordningene.

Vi har ikke funnet avvik av stor betydning. Avvikene er enkle å rette opp og har ikke ført til feil utbetaling av tilskudd. Vi har fått tilbakemelding fra de fleste kommunene om at tiltakene er gjennomført.

Under samlingen for kommunene i november ble det informert om kontrollen og foretatt en gjennomgang av de mest vanlige avvikene som ble funnet.

Gi en oversikt over klager og dispensasjonssøknader behandlet av Fylkesmannen for samtlige tilskuddsordninger på landbruksområdet der kommunen er førsteinstans.

Fylkesmannen har mottatt 9 søknader om dispensasjon fra forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket.

Det er innvilget 6 dispensasjoner fra kravet om en omsetning på kr 20 000. Alle søkerne er i en oppstartsfasen og vil ha en omsetning på over dette beløpet i løpet av et år. Det er innvilget en dispensasjon fra kravet om å være registrert i Brønnøysundregistrene på søknadsdato, grunnen var at foretaket var registrert uten bedrift. Fylkesmannen har avslått to søknader, en om dispensasjon fra søknadsfristen og en som søkte om dispensasjon fra taket på 250 bikuber.

Beskrive status i fylket når det gjelder dekningsgraden av landbruksvikartjenester

Avløserlaget Landbruksvikartjenester Sør dekker hele Aust-Agder og Vest-Agder. Det er landbruksvikardekning i hele

fylket.

Rapport om landbruksvikarvirksomheten er sendt SLF innen 6.2.10.
Oversikt over behandling av klager og dispensasjonssøknader 2008 - antall

Klagebehandling

Embeter	Produksjonstilskudd		Miljøvirkemidler		Andre tilskuddsordninger	
	Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått	Innvilget	Avslått
FMAA	0	0	0	0	0	0
Sum	0	0	0	0	0	0

Dispensasjonssøknader

Embeter	Produksjonstilskudd			Miljøvirkemidler			Andre tilskuddsordninger		
	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått	Innvilget	Delvis innvilget	Avslått
FMAA	7	0	2	0	0	0	5	0	1
Sum	7	0	2	0	0	0			

Resultatområde 25 Kommunene som landbrukspolitisk aktør

Beskrive hvordan rollen som kompetansesenter blir ivarettatt og hvilke tiltak som er gjennomført for å styrke kommunenes kompetanse på landbruks- og matområdet:

Fylkesmennene i Rogaland, Hordaland, Aust-Agder og Vest-Agder starta i 2007 et treårig samarbeidsprosjekt om kompetanseutvikling for tilsatte i kommunal landbruksforvaltning. I 2009 ble det arrangert et kompetansegivende kurs innen "Prosjektretta nærings- og bygdeutvikling". Kurset ga 10 studiepoeng og hadde en deltaker fra kommunal forvaltning i Aust-Agder. I tillegg var landbruksavdelingen representert med to personer.

Den årlige to-dagers kommunekonferansen for landbruksforvaltningen i fylket ble gjennomført i november. Tema var blant annet Klimameldingen, naturmangfoldloven, plan- og bygningslov, økologisk landbruk og endringene i landbrukslovgivningen.

Fylkesmannen har avviklet en samling for skogfaglig personale i kommunene og skogfunksjonærene i AT-Skog BA der behovet for langsiktige investeringer, miljøtiltak og bruk av skogfundsordningen var hovedtema. I regi av Fylkesmannen er det arrangert fagdager med vekt på tiltak i jordbrukets kulturlandskap og forvaltning av SMIL-ordningen.

Konferansen Framtidsbygda ble arrangert på Evje av fylkeskommunene og fylkesmannsembetene i de to Agder-fylkene. Medarrangører var Setesdal Regionråd, Innovasjon Norge, KS Agder, K-14 Indre Agder, Norges Bondelag og Evje utvikling. Ulike produsenter av lokal mat leverte lunsjen "En smak av Agder".

Konferansen samlet rundt 90 politikere, administrasjonstilsatte og andre som arbeider med bygdeutvikling på Agder. Tema var "Stedsutvikling og entreprenørskap" og "Framtidsretta landbruk".

Fylkesmannen har fulgt opp gårdskartprosessen i kommunene med feltkurs og oppstartkurs.

Beskrive hvordan den landbrukspolitiske dialogen med kommunene har bidratt til økt landbrukspolitisk engasjement:

Fylkesmannen har valgt å prioritere dialog og direkte kommunikasjon i samhandlingen med kommunene. I "Aust-Agder" modellen har vi utviklet et sett med møteplasser for direkte dialog med kommunene. Vi opplever at vi har god kontakt med kommunenes fagpersonale innenfor vårt fagområde, og vi får også positive tilbakemeldinger fra kommunene.

Landbruksavdelingen prioriterer deltakelse på møter med kommunens administrative og politiske ledelse, kommunestyre og ulike politiske utvalg. Landbruksdirektøren har en fast sekvens om kommunens ansvar og oppgaver på landbruksområdet under embetsledelsens kommunemøter. Alle kommunene blir dekket i løpet av fire år.

Det er vårt inntrykk at både politisk og administrativ ledelse i økende grad er klar over kommunenes nye rolle på landbruksområdet, og det registreres en positiv utvikling når det gjelder politisk oppmerksomhet overfor landbruket.

Styret i Setesdal regionråd har f. eks. tatt tak i utfordringene for landbruket i Setesdalen og ønsker å sette fokus på

landbruk som basisnæring for bosetting, som viktige aktører for lokal verdiskaping og levende bygder og som ”leverandører” av kulturlandskap med artsmangfold.

Melkeproduksjon er den næringsgreina som har flest heltidsarbeidsplasser innenfor landbruket i Setesdal i dag. Regionrådet ønsker å inspirere og medvirke til at melkeprodusentene både holder fram, utvikler egen produksjon, og at det blir rekruttering til landbruket framover. Dette har stor betydning for meieriet på Byglandsfjord som trenger råvarer og representerer viktige arbeidsplasser i regionen.

Beskrive utviklingen i kommunenes kapasitet og ressursbruk:

Fylkesmannen gjorde i 2007 og 2009 et estimat over ressursbruk i den kommunale landbruksforvaltningen i Aust-Agder. Pr 01.01.94 ble det i følge avtaler som ble inngått med kommunene overført i alt 31,5 årsverk. Av disse årsverkene var 8,5 knyttet til stillingshjempler som førstekontorfullmektig.

Antall årsverk i kommunal landbruksforvaltning ble i 2007 og 2009 anslått til henholdsvis 20,4 og 19,4. Det kan se ut som om reduksjonen i vesentlig grad er skjedd innenfor merkantil sektor.

Fylkesmannen er generelt bekymret for kommunenes kapasitet og kompetanse på landbruksområdet og tar opp saken i møter med kommunens administrative og politiske ledelse. Det er særlig bekymringsfullt at den største reduksjonen er kommet i noen av de viktigste landbrukskommunene.

Beskrive samarbeidet med KS regionalt:

Fylkesmannen har god kontakt med KS, særlig om konkrete prosjekter, men KS Agder har begrensede ressurser og landbruk er ikke høyt prioritert av styret i KS Agder.

Beskrive konkret bruk av midler over kap. 1144 post 77 Miljørettet prosjektarbeid m.m. til kommunerettet arbeid:

De kommuneretta midlene for 2009 har i sin helhet gått til kurs for kommunene.

Resultatområde 26 Jord- og landskapsressurser

26.1 Jordvern og kulturlandskap

Gi tilbakemelding på behovet for konkrete tiltak og endret virkemiddelbruk.

Økte ressurser gjør at landbruksavdelingen nå i større grad enn tidligere år har kunnet følge med på enkeltsaker og gripe for å begrense enkelte kommuners liberale dispensasjonspraksis.

I noen kommuner ønsker politisk nivå å tillate spredt boligbygging over en størst mulig del av kommunen. En slik praksis vil etter vår vurdering videreføre en uheldig utviklingsretning for rurale arealer – herunder arealer som ligger nær dyrket mark. Det vil derfor være viktig å følge kommuneplanene også under den politiske behandling i kommunene og vurdere bruk av innsigelse.

Beskrive aktivitet og utfordringer i dialog med kommunene for å nå de nye nasjonale målene om å ivareta jord- og kulturlandskapsressursene.

Fylkesmannen i Aust-Agder vektlegger deltakelse i alle planprosesser som omfatter landbruksarealer. Erfaringen er at dette gir anledning til å fremme egne innspill i en tidlig fase – både formelt og uformelt.

I lys av ny PBL er det nå særlig viktig å følge de pågående kommuneplanrulleringer. I denne første rullering etter ny lov, forventer vi at det vil måtte gjøres en del viktige, overordnede arealavklaringer.

Arealprosjektet i Kristiansandsregionen, som omfatter kommunene Birkenes, Lillesand og Iveland i Aust-Agder, ble beskrevet i fjorårets rapport. Prosjektgruppen har nå levert sitt forslag til regional plan, og en står nå foran en omfattende politisk behandling. Hvorvidt Fylkesmannen kan akseptere den endelige plan vil i stor grad avhenge av hvilke endringer som politisk nivå i Aust-Agder-kommunene legger inn.

For egen del har Fylkesmannen i Aust-Agder lagt vekt på å fronte en restriktiv linje i forhold til jordvernet innen Aust-Agder-kommunene i regionen. Noe dyrket mark er avgitt i tilknytning til utvikling av lokale sentre, men jordvern og satsing nær kollektivakser er krevende å kombinere. I de tilfeller Fylkesmannen har signalisert vilje til å avgi dyrket mark, forutsettes høy utnyttingsgrad samt krav om hensynssone landbruk for andre og viktige arealer.

Beskrive status for tiltak, dokumentasjon og forvaltning for de områdene som inngår blant utvalgte kulturlandskap i jordbruket.

Rygnestad/Flateland i Valle kommune er vårt utvalgte kulturlandskap. Det er nå laget forvaltningsplan for de biologiske verdiene for begge grendene. Det er også laget en enklere plan for hva som bør gjøres med kulturminnene. En mer detaljert plan for tiltak i et område med ca. 50 gravhauger er under arbeid. Det har vært stor aktivitet i området dette året med sikring av elvekanter og rydding av gammel kulturmark for å ivareta spesielt verdifullt biomangfold. Tre mindre bygninger i området er også sikret. Samarbeidet mellom grunneierne fungerer godt. Valle kommune følger opp arbeidet på en god måte.

Planene for 2010 er å sette i stand minst en av bygningene på husmannsplassen Slengen og gå videre med rydding og gjenåpning av gammel slåttemark. Vi håper også å få til istandsetting av to kverner langs Rygnestadåne.

Beskrive status i avgang på dyrka jord i fylket sett i forhold til halveringsmålet.

Bare 1,2 % av arealet i Aust-Agder er dyrka mark. Dette tilsvarer ca. 1,1 dekar jord pr. innbygger.

Målet om halvering av årlig omdisponering av viktige jordressursene ble politisk markert første gang i 2004. Jordverngruppa la derfor til grunn at det er naturlig å vurdere faktisk omdisponering opp mot situasjonen i en periode før 2004, dvs. 10-årsperioden 1994–2003. Jordverngruppa mente også at de mest verdifulle jordressursene er dyrka mark.

Snitt for perioden 1994–2003 i Aust-Agder var 183 dekar. Dette betyr at Aust-Agder fra 2010 ikke skal omdisponere mer enn **91 dekar dyrka mark i året i gjennomsnitt**. Det er da nødvendig med ei betydelig innstramning i forhold til nivået på omdisponeringa i 2000–2004.

I 2008 ble 74 dekar dyrka mark i Aust-Agder omdisponert til utbygging, mens tilsvarende tall for 2007 var 167 dekar.

Det kreves en fortsatt restriktiv politikk for å nå målet. I Aust-Agder er utfordringen stor med høyproduktiv dyrka mark i pressområder nær byene Arendal, Grimstad og Lillesand.

26.2 Samfunnsplanlegging

Beskrive de viktigste utfordringene og aktivitetene som er iverksatt for å sikre at landbrukets arealinteresser og utviklingsmuligheter blir ivaretatt i samfunnsplanleggingen, herunder arbeidet med verneplaner og konsekvensutredninger.

Landbruksavdelingen har i 2009 hatt fokus på behandling av enkeltplaner og deltakelse i planprosesser. Planprosessene i fylkets kommuner oppleves som åpne, men det er vanskelig å skape forståelse for jordvern uten at man aktivt varsler innsigelse.

Økte ressurser har gjort landbruksavdelingen bedre rustet til å følge med på enkeltsaker og påklage dispensasjonssaker som strider mot nasjonale interesser. Imidlertid ser vi fortsatt at mange saker som frarådes administrativt, blir godkjent politisk. Vår bekymring for fragmentering av landskapet gjennom en liberal dispensasjonspraksis veier ikke like tungt som rettferdighetsbetraktning grunneiere mellom ute i kommunene. Det oppleves som krevende å argumentere for at arealplaner skal være et aktivt og langsiktig styringsredskap.

Arbeidet med verneplaner og konsekvensutredninger blir tett fulgt opp. Det har i løpet av året vært fremmet et betydelig antall saker knyttet til frivillig vern av barskog. I disse sakene bidrar et konstruktivt samarbeid med miljøvernavdelingen til å gi gode løsninger.

Beskrive kort bruk og nytte av data fra Geovekst og ”Norge digitalt” hos alle avdelingene ved embetet.

Interessen for bruk av geodata er økende blant medarbeiderne, spesielt gjelder dette innenfor planbehandling. Tilgang på nyere ortofoto og skråfoto, sammen med ajourførte basisdata, blir stadig viktigere for en korrekt saksbehandling. Av FKB basisdata er oppdaterte eiendomsdata samt en effektiv oppslagsmulighet for eiendom i GIS verktøy spesielt etterspurt av medarbeiderne. I mange tilfeller eiendom kombinert med AR 5 og et ”historisk” N5 Raster gi et meget godt bilde av situasjonen.

Bruk av geodata hos Fylkesmannen vil bases på lokalt lagrede data, inntil man har tilstrekkelig hastighet til å gi nettbasert tilgang til sentralt lagrede data.

Gårdskartprosessen gir et vesentlig forbedret AR5 i jordbruksområdene, men for skogarealene er dessverre situasjonen status quo ettersom geodata for skog ikke prioriteres. Det er særlig ukorrekte eiendomsdata som medfører feil og unødvendig kostbart ekstraarbeid ved gjennomføring av bl.a.

skogbruksplanprosjekter. Dessuten er det en vedvarende kilde til feil i verneprosesser mv.

Miljøvernavdelingen har et utstrakt bruk geodata innen en rekke områder. For behandling av arealsaker er tilgang til FKB-data, ortofoto og skråfoto sammen med informasjon fra Naturbasen meget viktig. Dette legger grunnlag for bedre avgjørelser samtidig som georeferert, oppdatert bildeinformasjon vesentlig reduserer behovet for befaringer. Geodata brukes også til ulike former for analyser og overlay.

Ressursrapportering

Vi fikk ikke tilsatt i ny stilling før 1 august og vi rapporterer derfor ca 30 ukeverk mindre enn det det skulle ha vært om vedkommende var på plass slik vi hadde beregnet.

Resultatområde	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.		
Resultatområde 21	150		150	0
Resultatområde 22	55	31	55	31
Resultatområde 23	45		45	0
Resultatområde 24	70		70	0
Resultatområde 25	80		80	0
Resultatområde 26	90		90	0
Sum:	490	31	490	31

Kunnskapsdepartementet

Resultatområde 31 Tilsyn og forvaltningsoppgaver på utdanningsområdet

31.1 Tilsyn og oppfølging av regelverk

Tilsynsaktiviteten utgjorde også i 2009 hovedinnsatsen for utdanningsområdet. Tilsynene i 2009 ble gjennomgående gjennomført etter systemrevisjonsmetoden. De nasjonale tilsynene våren 2009 er gjennomført som beskrevet i oppdragsbrev fra UDir. Se egen rapportering 01.07.2009. Tilsynsobjektene har sendt inn planer for lukking av avvik og tilsynene er formelt avsluttet.

Drøftinger og vurderinger av risiko er basis for utvelgelse av tema og enheter for tilsyn. Som grunnlag for disse vurderingene trekker vi veksler på data fra GSI, Skoleporten og Kostra. I tillegg er annen og mer erfaringsnær kunnskap om kommunene og skolene viktig for å velge ut enhetene. Eksempelvis har hendelser i løpet av året gjort det nødvendig å foreta tilsyn. Fylkesmannen har i begrenset omfang benyttet resultater fra eksamen og nasjonale prøver for å velge ut kommuner, men slik informasjon brukes i forberedelsen av tilsynene og i overvåkingen av sektoren.

Parallelt med vurderinger av risiko har det også vært nødvendig å ta i betraktning hensynet til frekvensen av tilsyn. Fylket har 15 kommuner, og avdelingen gjennomførte i 2009 tilsyn både på barnevern-, barnehage- og utdanningsområdet. Følgelig må tilsynsaktiviteten koordineres og balanseres nøye i forhold til belastningen for enkeltkommuner og dessuten i forhold til oppfølging av tidligere tilsyn. Dette hensynet har også gjort det nødvendig å justere på omfanget av enkelttilsyn, samt på tilsynsmetodikken.

Når det gjelder bruk av data fra databaser slik som GSI, Kostra og Skoleporten, er bruk av data herfra til å velge ut enheter for tilsyn bare en side. Ved gjennomføring av selve tilsynene brukes ofte statistiske data som en del av bakgrunnskunnskapen om temaene og tilsynsenhetene. For noen tilsyn inngår dessuten data fra databasene også som en del av selve faktagrunnlaget.

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn innen grunnopplæringen med 10 kommuner, det utgjør to tredjedeler av kommunene i fylket i 2010, 3 av disse kommunene fikk 2 ulike tilsyn. Videre ble det skriftlige tilsynet etter § 2-8 i alle kommunene som ble påbegynt høsten 2008 avsluttet i løpet av våren 2009. Temaene for tilsynene var det

nasjonale tilsynet, ellers var tema § 2-15 (gratisprinsippet) i oppl. § 13-1 (skolefaglig kompetanse) i oppl. kap 5 (spesialundervisning) i oppl. og § 8-2 (organisering av opplæringen) i oppl.

Avdelingen gjennomførte også et felles tilsyn med beredskapsenheten, jf brev fra Kunnskapsdepartementet av 01.10.08. Dette tilsynet ble gjennomført i 3 kommuner og temaet var kommunenes beredskapsplaner på skole og barnehageområdet sett i sammenheng med kommunens overordnede beredskapsplan ved kriser. Under selve tilsynet ble systemrevisjonsmetoden benyttet. Sluttmøtet inneholdt en tilbakemelding og konklusjon på tilsynet samt en veiledning med råd og erfaringsutveksling. Alt i løpet av en dag.

Det ble gjennomført tilsyn med 3 private skoler (Steinerskolen i Arendal, Hesnes skole – Montessoriskolen i Grimstad og Justøy skole – Montessoriskolen i Lillesand) høsten 2008 på området spesialundervisning. Disse tilsynene er verifisert lukket.

Fylkesmannen har lukket alle avvik som er gitt til de private skolene i perioden 2007 - 2009 fram til Utdanningsdirektoratet fra 1.august 2009 overtok ansvaret for tilsyn av privatskolene. Fylkesmannen har forlenget en midlertidig godkjenning av lokalene til Steinerskolen i Arendal ut inneværende skoleår og fram til 31.07.10. Årsak til denne prolongeringen, er at skolen har kjøpt en bygning der de planlegger å etablere seg permanent. Bygningen og tomten må omreguleres, det er søkt om dette.

Fylkesmannen har fulgt opp Arendal kommune med 2 møter i 2009 for å kunne vurdere om kommunens planer for å lukke avviket fra 2007 er fulgt opp og at kommunen nå har forsvarlige systemer for å ivareta barn og unges rettigheter etter opplæringslova kap 5. Bakgrunnen for dette er flere henvendelser og klager på spesialundervisningsområdet i løpet av 2008 og 2009.

Høsten 2009 gjennomførte fylkesmannen et tilsyn på området spesialundervisning i Grimstad kommune. Avslutningsmøtet ble gjennomført 11.12.2009. Det ble funnet 3 avvik, og fylkesmannen har 08.01.2010 sendt varsel om pålegg. Fylkesmannen hadde også et møte med kommunen våren 2009 angående Langemyr skole som er en spesialscole.

Fylkesmannen har gjennomført skriftlig tilsyn med alle fylkets 15 kommuner om retten til særskilt norsk etter opplæringslova § 2-8. Data fra GSI, samt innhentet materiale fra kommunene, dannet grunnlag for tilsynet. Det ble konkludert med avvik i alle kommunene. Det samlede materialet har gitt et solid grunnlag for å velge ut tilsynsobjekter for ytterligere tilsyn på denne tematikken.

Fylkesmannen gjennomførte tilsyn med gruppestørrelse etter GSI rapporteringen. Dette er omtalt under 31.3

Fylkesmannen har videre gjennomført tilsyn med to kommuner med tema skolefaglig kompetanse, i den ene kommunen som et tilsyn etter informasjon vi fikk under det nasjonale tilsynet, den andre kommunen var temaet nasjonale prøver og skolefaglig kompetanse.

Det ble gjennomført tilsyn i en kommune med tema organisering av undervisningen, § 8-2. Utgangspunktet for dette tilsynet var informasjon fylkesmannen mottok i en annen sak.

Fylkesmannen har sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder gjennomført 3 regelverksamlinger i Grimstad, Kristiansand og Lyngdal høsten 2009. Temaene på disse samlingene var Forvaltningslovens regler for saksbehandling, Opplæringsloven kap 5 og kap 9A. Målgrupper for disse samlingene var skolefaglig ansvarlige, rektorer, ansatte i PP-tjenesten, spesialpedagogiske koordinatore og andre med ansvar for saksbehandling i kommunene og fylkeskommunene i disse 2 fylkene. Det har vært god deltakelse på disse kursene og deltakerne har gitt positive tilbakemeldinger. Vi ser imidlertid at det kan være behov for tilbud om særlige kurs i kommunene der vi kan ta utgangspunkt i den praksis og de særlige erfaringene og behovene den enkelte kommune har. Dette vurderes som tiltak i 2010.

Fylkesmannen vurderer at embetet har god måloppnåelse på området tilsyn. Avdelingen har i 2009 hatt et svært høyt sykefravær, i hovedsak langtidssykemelding. Det har ikke vært mulig å erstatte dette fraværet med vikariater. Det er svært vanskelig å rekruttere kvalifiserte personer til tidsbegrensede stillinger i Aust-Agder, og det er tilnærmet umulig dersom tidsrammen er mindre enn ett år eller stillingsandelen mindre enn 100%. Avdelingens ansatte har arbeidet overtid i perioder for å kunne fylle kravene i embetsoppdraget. Avdelingen har endel ansatte med lang erfaring og god kompetanse innen tilsyn, men har også hatt stort opplæringsbehov innen tilsyn på grunn av vikariater og midlertidige stillinger.

Oppdraget er utført i henhold til embetsoppdraget.

Tilsynsoversikt utdanningsområdet

	Tilsynsobjekt	Tema/Myndighetskrav	Avvik	Merknad	Pålegg	Metode
--	---------------	---------------------	-------	---------	--------	--------

FMAA					☐	
FMAA	Evje og Hornnes kommune	§ 13-10, 2.ledd og § 8-2 i oppl	Ikke avvik		☐	Systemrevisjons
FMAA	Valle kommune	§ 13-10, 2.ledd og § 8-2 i oppl	Ikke avvik		☐	Systemrevisjons
FMAA	Vegårshei	§ 13-10, 2.ledd og § 13-1 (skolefaglig)	Vegårshei kommune oppfyller ikke grunnleggende krav til forsvarlig system etter oppl. 13-10, andre ledd, i tilsynet undersøkt på området organisering av elevene i grupper.	Under det nasjonale tilsynet avdekket FM mangler ved kommunes organsiering. Fylkesmannen gjennomførte nytt tilsyn med § 13-1 (skolefaglig) som tema.	☒	Systemrevisjons
FMAA	Iveland kommune	§ 2-15 og 13-10. 2.ledd i oppl	Iveland kommune har ikke sikret at håndteringen av klassekassene er i tråd med gratisprinsippet i opplæringslovens § 2-15, jf § 13-10, 2. ledd		☒	Systemrevisjons
FMAA	Åmli kommune	§ 13-1 (skolefaglig) og § 2-4 (nasjonale prøver) i oppl	Kommunen si ordning for skolefagleg kompetanse i kommuneadministrasjonen over skolenivået oppfyller ikke kravet i opplæringslova § 13-1 fjerde leddet	Kommunen bør forbedre arbeidet knytt til fritak fra nasjonale prøver, både kva gjeld delen elevar som får fritak og arbeidet med sjølve vedtaka.	☒	Systemrevisjons
FMAA	St. Franciskus skole	§ 13-10, 2.ledd og § 8-2 i oppl	Ingen avvik		☐	Systemrevisjons
FMAA					☐	
FMAA	Bygland kommune	§ 13-1 (skolefaglig) og kommunens oppfølging av forrige § 13-10, 2.ledd	Kommunen si ordning for skolefagleg kompetanse i kommuneadministrasjonen over skolenivået oppfyller ikke kravet i opplæringslova § 13-1 fjerde leddet	Kommunen bør forbedre arbeidet knytt til fritak fra nasjonale prøver, både kva gjeld delen elevar som får fritak og arbeidet med sjølve vedtaka.	☐	Systemrevisjons
FMAA	Grimstad kommune	Kap 5 og § 13-10, 2.ledd i oppl	Avvik 1 Grimstad kommune har ikke dokumentert at kravene til klarhet sikres i de sakkyndige vurderingene, jf oppl § 5-3 og § 13-10 andre ledd. Avvik 2 Grimstad kommune har ikke dokumentert at kravene til klarhet sikres i vedtakene og at vedtakene følges opp i praksis, jf oppl § 5-1 og § 13-10 andre ledd Avvik 3 Grimstad kommune har ikke dokumentert at det	Merknad 1 Grimstad kommune bør styrke forebyggende tiltak og vurderings- og oppfølgingsaktiviteten i de forsvarlige systemene knyttet til spesialundervisning, jf oppl § 13-10 andre ledd.	☒	Systemrevisjons

			blir utarbeidet sakkyndige vurderinger innen rimelig tid, jf oppll § 5-6, § 5-1 og § 13-10 andre ledd.		
FMAA	Grimstad kommune	§ 8-2 gruppeinndeling	Avvik. Grimstad kommune har ikke i tilstrekkelig grad sikret at bestemmelsen om gruppeinndeling er i samsvar med opplæringslovens § 8-2, jf § 13-10, 2. ledd.		☒ Systemrevisjons
FMAA	Alle kommunene i Aust-Agder	§ 2-8 spr.min, jf § 13-10, 2.ledd	Alle kommunene fikk avvik		☐ Skriftlig tilsyn
FMAA	Birkenes kommune	Kommunens beredskapsplaner, jf brev fra dep av 01.10.08			☐ Dialogbasert tils
FMAA	Valle kommune	Kommunens beredskapsplaner, jf brev fra dep av 01.10.08			☐ Dialogbasert tils
FMAA	Bykle kommune	Kommunens beredskapsplaner, jf brev fra dep av 01.10.08			☐ Dialogbasert tils
FMAA	Vegårshei kommune	§ 13-1, skolefaglig kompetanse, i oppll.			☐ Systemrevisjons

31.2 Klagesaksbehandling

Fylkesmannen har i 2009 behandlet kun 4 formelle klager på enkeltvedtak etter oppll § 5-1 i grunnskolen og 1 i videregående opplæring, og i tillegg 1 klage på utvidet rett til et 5. år i videregående opplæring etter oppll § 3-1 femte ledd, der vi har fattet nytt vedtak. Vi har ingen klager fra private skoler. For rett til spesialpedagogisk hjelp etter oppll § 5-7 har fylkesmannen i 2009 behandlet 7 klager. For grunnopplæringen er det færre klager på enkeltvedtak enn tidligere år. Vi er usikre på hva som kan være årsaker til dette, og vi er fortsatt bekymret for om skoleeier gir tilstrekkelig informasjon og veiledning om elevers rettigheter og muligheter for å klage på enkeltvedtakene.

For området spesialpedagogisk hjelp har det vært en økning i saker i 2009. 6 av 7 saker kom fra Grimstad kommune og 1 fra Arendal kommune. Forklaringen på økningen i Grimstad, kan skyldes en endring i praksis for tildeling av ressurser og uklare formuleringer i enkeltvedtakene.

I 2009 har fylkesmannen behandlet 29 klager på standpunkt karakterer. Det er markert økning fra 2008.

Fylkesmannen har i 2009 behandlet 2 saker på skoleplass i grunnskolen, 1 sak fra videregående om rett til videregående opplæring.

Fylkesmannen har behandlet i alt 10 klager på rett til skyss, alle sakene gjelder grunnskolen.

Fylkesmannen har fått oversendt 3 saker (to angående utdanning og 1 angående barnehage) fra 2 kommuner til lovlighetskontroll. De er behandlet av utdannings- og familieavdelingen. Arbeidet med lovlighetskontrollene har tatt mye ressurser.

Fylkesmannen har gjennom tilsyn, kurs og veiledning arbeidet for å kvalitetssikre saksbehandlingen på enkeltvedtak etter opplæringslova de siste årene. Vi har også gjennomgående opphevet vedtak og sendt klager i retur når det har vært feil og mangler ved saksbehandlingen. Hensikten med dette har vært å presse skoleeier til å utrede sakene tilstrekkelig og sørge for forsvarlig saksbehandling. Det er mulig å tolke det lave tallet på oversendte klager for grunnopplæringen med bakgrunn i disse tiltakene.

Når vi likevel uttrykker bekymring for at det oversendes svært få klager til behandling, er det begrunnet i at vi får stadig flere henvendelser – skriftlig og muntlig - der foresatte på ulike måter opplever at vedtakene ikke blir fulgt opp i praksis. Ikke alle henvendelser registreres, men vi har registrert 16 slike saker bare på spesialundervisningsområdet i 2009. Disse sakene sendes over til skoleeier for behandling, og vi ber om kopi av svar til klager og en redegjørelse for hvordan skoleeier følger opp disse sakene og sikrer forsvarlige systemer som kan ivareta elevs rettigheter. Vi følger også opp med særlige møter, informasjon og veiledning og bruker opplysningene fra disse sakene som risikovurderinger ved prioritering av tilsyn.

Fylkesmannen vurderer opplysningene fra de ulike henvendelsene til oss slik at det fortsatt er behov for økt kompetanse på saksbehandlingsområdet og for tilsyn innenfor spesialundervisningsområdet. I 2009 har vi derfor fulgt opp noen skoleeiere særlig (se 31.1 Tilsyn) og gjennomført særlige kompetansetiltak for brukere og skoleeiere og ansatte i skoler og barnehager i forhold til opplæringslova kap 5 (se 31.1, 31.4 og 32.5) .

Fylkesmannen erfarer at mange av klagesakene er dårlig opplyst og må ofte sende sakene tilbake for ny behandling eller innhente supplerende informasjon. Denne prosessen fører ofte til at enkelte saker tar lang tid. Embetet har god kompetanse på området selv om det i 2009 var behov for opplæring av ny medarbeider. Ny medarbeider uten erfaring fra utdanningssektoren, medfører videre at ressursbruken øker i forhold til antall saker. Totalt vurdert har embetet god måloppnåelse på området.

	Type klage	Medhold/Delvis medhold	Avslag	Sum
FMAA Klage i grunnskolen	Klage på standpunkt karakterer	16	13	29
FMAA Klage i grunnskolen	Spesialundervisning	3	1	4
FMAA Klage i videregående opplæring	Spesialundervisning	1	1	2
FMAA Klage i forbindelse med spesialpedagogisk hjelp til barn under opplæringspliktig alder	Spesialpedagogisk hjelp	6	1	7
FMAA Klage i grunnskolen	Skoleplass, § 8-1 i oppl	2	5	7
FMAA Klage i grunnskolen	utsatt skolestart § 2-1 i oppl	0	2	2
FMAA Klage i grunnskolen	Skoleskyss § 7-1 i oppl	2	8	10
FMAA Klage i videregående opplæring	Inntak til videregående opplæring, § 3-1 i oppl	1	0	1

31.3 Grunnskolens informasjonssystem (GSI)

For å bidra til mest mulig valide og reliable data, har fylkesmannen hatt oversyn med innsamlingen og assistert kommuner og skoler underveis i prosessen. I tillegg kommer kvalitetssikring og revisjon av de innrapporterte dataene. Som en del av årets innsamling, har fylkesmannen hatt et særlig øye med at skolenes timetallsfordeling er korrekt, at det er ført timer til fysisk aktivitet og at kommunene har registrert rett med hensyn til PP-tjenesten. Erfaringsmessig vil kvalitetssikringsarbeidet fortsette frem til GSI stenges for endringer.

Som nevnt ovenfor gjennomgikk fylkesmannen GSI-materialet for skoler som så ut til å bryte Stortingets forutsetninger om forsvarlig gruppestørrelse. På den første oppfølgingslisten vi mottok fra direktoratet var det 7 skoler fra i alt 3 kommuner. For 4 av disse skolene kom det fram behov for å korrigere de foreløpige GSI-tallene. For de resterende 3 skolene ble det vurdert ikke å være grunnlag for å gi pålegg om ressursøkning for skoleåret 2008-09. Det vises for øvrig til den elektroniske særreporteringen til Utdanningsdirektoratet.

Det har også i år vært en del tekniske utfordringer og mye spørsmål fra kommunene og skolene. Fylkesmannen har derfor også denne gangen brukt mye tid og ressurser på kvalitetssikring av GSI-innsamlingen. Dette vurderes som en hensiktsmessig strategi for å sikre måloppnåelsen på dette feltet. Måloppnåelsen vurderes alt i alt som god.

Fylkesmannen har også i år brukt relativt mye tid og ressurser på årets GSI-innsamling. Det har også i år vært en del tekniske utfordringer og mye spørsmål fra kommunene og skolene.

Måloppnåelsen for den delen av oppdraget som handler om innsamling av dataene og gi teknisk og faglig bistand til kommunene vurderes som god. Også når det gjelder måloppnåelsen knyttet til kvalitetssikring av dataene i GSI, vurderes denne som god selv om det er brukt noe mindre ressurser her. Fylkesmannen har god teknisk og faglig kompetanse på området, dessuten solid kompetanse til å bearbeide og vurdere dataene og bistå kommunene til å bruke dem i eget arbeid.

31.5 Eksamen og nasjonale prøver

Arbeidsområde Nasjonale prøver

Fylkesmannen har brukt data fra nasjonale prøver i ulike sammenhenger gjennom 2009, både i tilsyns og veiledningssammenheng. Fylkesmannen har registrert at det i noen kommuner og på noen skoler i enkelte kommuner var en særlig høy fritaksprosent i 2009. Fylkesmannen har tatt opp problemstillingen i møter med kommunene der en har informert om regelverket omkring gjennomføring og fritak av prøvene. Det er og gjennomført tilsyn med tema nasjonale prøver i en kommune. Fylkesmannen følger opp temaet og vil ha fokus på feltet.

Fylkesmannen har informert kommunene og de private skolene om innhold, mål, etterarbeid, organisering og gjennomføring av de nasjonale prøvene. Informasjonen og veiledning har foregått på ulike måter så som møter, brev, elektronisk og via telefon. Det ble særlig informert om hvordan fritaksretten skulle håndteres, da vi foregående år hadde en forholdsvis høy fritaksprosent. Fylkesmannen har og gjennomført tilsyn med en kommune med tema nasjonale prøver. Fylkesmannens brukerstøttefunksjon i PAS har blitt hyppig benyttet i avviklingen av eksamen og nasjonale prøver. God kommunikasjon med kommuner og skoler medførte at gjennomføring av prøvene og avvikling av eksamen gikk gjennomgående etter planen. Fylkesmannen fikk imidlertid henvendelser om at skoler ikke fikk gjennomført prøvene grunnet sammenbrudd i systemet. Elektronisk avvikling av eksamen ble og vanskeliggjort da mange elever samtidig skulle inn på de samme nettadressene. Et par skoler fikk ikke gjennomført elektronisk prøve i engelsk pga interne feil på skolene.

Fylkesmannen har oppnevnt sensorer og bidratt til gjennomføring av sentralt og lokalt gitt eksamen i henhold til embetsoppdraget. Fylkesmannen har brukt relativt mye ressurser på informasjon og veiledning i forbindelse med både sentralt og lokalt gitt eksamen i grunnskolen. Det er gjennomført fellessensur i grunnskolen i faget engelsk for regionene Rogaland, Vest- og AustAgder.

Alle sensorene var invitert til en skoleringsdag der representanter for sentralt fagutvalg i engelsk var faglig ansvarlig. Fylkesmannen deltok på fellessensuren for videregående opplæring i Stavanger for eksamensregionen.

Fylkesmannen har gjennomført samtaler med fylkeskommunen for å få innsikt i arbeidet med eksamen i videregående opplæring.

Fylkesmannen vurderer arbeidet med eksamen og nasjonale prøver svært viktig. Det har stor betydning for den enkelte elev, foresatte, skole og samfunn. Derfor er det viktig at beredskapen på disse områdene til enhver tid må prioriteres. Denne prioriteringen gjelder både vedlikehold og erverving av kompetanse samt tilstrekkelig med ressurser til arbeidet.

Embetet har god kompetanse innen dette området både i forhold til gjennomføring og vurdering av resultater. Avdelingens totale ressursituasjon medfører imidlertid at tiltak må prioriteres nøye.

Måloppnåelsen for oppdraget vurderes som god vurdert ut fra embetets kompetanse, ressurser, strategi - og metodevalg.

i 2009 gjennomført oppgavene i henhold til oppdraget.

Særskild Rapportering	JA	NEI	Øvrige kommentarer
1. Benytter embetet informasjonen som fremkommer ved avvikling av prøver og eksamener i tilsynsarbeidet?	X		Fylkesmannen benytter bl.a disse opplysningene ved vurdering av kommuner en skal føre tilsyn med.

Særskild Rapportering	Spesifiser dersom avvik fra lands-gjennomsnittet totalt eller på enkeltprøver)	Spesifiser dersom stor variasjon mellom skoleeiere innad i fylket	Vurdering av årsak til avvik	Beskrivelse av tiltak over skoleeiere med høy andel elever med fritak

<p>2. Hvor stor andel av elevene har fått fritak fra deltakelse på nasjonale prøver</p>	<p>Det er avvik for 8.trinn i fagene engelsk, lesing og regning, størst avvik på lesing der fylket ligger på 4,1%, mens landssnittet er 1,9%. På 5.trinn har Aust-Agder mindre avvik fra landssnittet. For skoleåret 09-10 er det en nedgang i fritak ift. året før da fylket lå relativt høyt med fritak</p>	<p>Det er stor variasjon mellom kommunene i fylket når det gjelder fritak. Et par kommuner peker seg negativt ut. Det er og stor variasjon mellom skolene innen en og samme kommunen.</p>	<p>Årsakene til avvik er ulike fra kommune til kommune. Fylkesmannen er kjent med at enkelt kommuner gir fritak for elever med IOP. Fylkesmannen nevner at det høye prosent fritaket i en kommune har sammenheng med at kommune er liten og har få elever på trinnet, hver elev utgjør da en høy prosentandel.</p>	<p>Fylkesmannen har gjort følgende tiltak. Vi har informert samtlige kommuner om bestemmelsene i lov og forskrift. Videre har vi tatt det særskilt opp i møter med et par kommuner. Fylkesmannen har gjennomført tilsyn på dette mot en kommune med høyt fritak.</p>
---	---	---	--	--

31.7 Tilskuddsforvaltning

Tilskuddene knyttet til leirskoleopplæring, barn og unge i statlige asylmottak og språklige minoriteter i videregående opplæring er forvaltet på grunnlag av forutsetningene fra sentralt hold. Måloppnåelsen vurderes som god, og kompetansen som er opparbeidet på dette feltet sikrer en hensiktsmessig gjennomføring av oppgavene. Oppgavene er utført i henhold til oppdrag. Det vises for øvrig til økonomirapporteringen og særskilt tilskuddsrapportering.

Fylkesmannen har laget interne retningslinjer for forvaltningen av tilskuddene. Disse inneholder også føringer for administrativ kontroll knyttet til saksbehandlingen.

Fylkesmannen vil bemerke at tilskudd for grunnskoleopplæring for barn og unge i starlige asylmottak har vært krevende å forvalte, da det ikke forligger klare retningslinjer for unge asylsøkere i målgruppen som oppholder seg på omsorgssenter og i barnevernsinstitusjoner.

Fylkesmannen har god kompetanse på området. Oppgavene er utført i henhold til oppdraget.

Resultatområde 32 Oppgaver for økt kvalitet i grunnopplæringen

32.2 Kompetanseutvikling

Fylkesmannen har informert kommunene, fylkeskommunen og de private skolene om nasjonale føringer slik de fremkommer i "Kompetanse for kvalitet - strategi for videreutdanning av lærere" og brev fra Kunnskapsdepartementet om "Statlige midler til etter- og videreutdanning i 2009 – fortsatt satsing på kompetanseutvikling". Fylkesmannen har fortløpende orientert skoleeierne om krav, kriterier og søknadsprosedyrer samt lokale tilpasninger.

Fylkesmannen i Aust-Agder har som tidligere samarbeidet nært med fylkesmannen i Vest-Ager. Dette samarbeidet vurderes å gi en bedre måloppnåelse for alle parter samt bedre samlet ressursutnyttelse. Samarbeidet i agderfylkene er videre en naturlig følge av at Universitetet i Agder er felles for de to fylkene og KS har en felles organisasjon

Det er opprettet et koordineringsutvalg for etter- og videreutdanning i Aust-Agder, bestående av KS Agder, Utdanningsforbundet Aust-Agder og fylkesmannen. Dette utvalget har utarbeidet regionale føringer for tildeling av midler for etter- og videreutdanning og har behandlet søknadene på bakgrunn av nasjonale og regionale føringer.

Fylkesmannen har videre bidradd til regionalt samarbeid gjennom deltakelse i "Skoleeierforum". Skoleeierforum er et samarbeidsforum mellom kommunene og fylkeskommunene i begge agderfylkene. KS har sekretariatsfunksjon for forumet. Skoleeierforum har regelmessige møter med Utdanningsforbundet og med Universitetet i Agder. Skoleeierforum bidrar til regional samordning og koordinering både i forhold til videre og

etterutdanning og vil også kunne spille en viktig rolle i å fremme mer praksisrettet FOU arbeid i regionen.

Midlene til kompetanseutvikling er overført kommunene, fylkeskommunen og de private skolene etter intensjonene i styringsbrevene, og midlene overføres etter at fylkesmannen har mottatt dokumentasjon på politisk godkjenning (for de private skolene, skolestyrets godkjenning). Fylkesmannen har bedt skoleeier spesielt om dokumentasjon som viser at lokal delaktighet og forankring på det enkelte lærested er sikret, før utbetaling har skjedd.

Skoleeierne er orientert om nytt system for økonomirapportering som er tilpasset innretningen av etter- og videreutdanningsmidlene for 2009..

Flere kommunene finner det også hensiktsmessig å arbeide i fellesskap seg imellom når det gjelder kompetanseutvikling. Fylkesmannen har mottatt henvendelser om behov for tildelings- og rapporteringsmodeller som i større grad ivaretar behov til kommuner som deltar i regionale nettverk på tvers av fylkesgrenser.

Kommunene Risør, Froland, Tvedestrand, Åmli, Gjerstad, Vegårshei og Arendal samarbeider om etter- og videreutdanning av et stort antall lærere i lesing. Leverandør av tjenestene er UiA. 60 lærere fra 21 skoler fikk 5 dager med etterutdanning i 2008/2009. Høsten 2009 startet en ny gruppe på 60 lærere fra 22 skoler det samme opplæringsløpet. I tillegg begynte 63 lærere på videreutdanning i løpet av 2009. Fylkesmannen deltar med representasjon i prosjektgruppa for Leseprosjektet 2008 – 11 Østre-Agder. Fylkesmannen har vurdert deltakelsen i prosjektgruppen som viktig på bakgrunn av den store betydningen et slikt prosjekt vil kunne få i forhold til regionens utfordringer innen grunnleggende ferdigheter.

Kommunene Valle og Bykle er i nært samarbeid om etter- og videreutdanning og har felles skolefaglig rådgiver.

Grimstad kommune har innledet samarbeid med Pedagogisk senter i Kristiansand.

Lillesand, Birkenes og Iveland er i et regionalt skolenettverk, Knutepunkt Sørlandet, der pedagogisk utviklingsarbeid er prioritert samarbeidsområde. Dette nettverket dekker kommuner både i Aust- og Vest-Agder.

Aust-Agder fylkeskommune har, som ledd i sin strategi i arbeidet mot frafall i videregående opplæring, tilbudt videreutdanning(30 studiepoeng) innen karriereveiledning til rådgivere i grunnopplæringen og rådgivere i NAV. Dette tilbudet er uten studieavgift for kommunene og har ført til at et høyt antall rådgivere har fått videreutdanning. Det gode tilbudet fra fylkeskommunen har ført til at det har vært liten etterspørsel etter annen videreutdanning innen rådgivning.

Når det gjelder de ekstraordinære midlene til etterutdanning i lesing som ble påbegynt i 2008 og avsluttet i 2009, kan følgende rapporteres:

- 7 kommuner deltok: Bygland, Evje og Hornnes, Froland, Vegårshei, Tvedestrand, Valle og Iveland.
- 16 skoler deltok: Bygland skule, Byglandsfjord oppvekstsenter, Evje ungdomsskule, Evje barneskule, Hornnes barneskule, Vatnestrøm oppvekstsenter, Valle skule, Hylestad skule, Mykland oppvekstsenter, Blakstadheia oppvekstsenter, Froland skole, Dypvåg skole, Lyngmyr skole, Holt skole, Songe skole og Vegårshei skole.
- Antall lærere påmeldt i 2008 var 72
- Antall lærere som fullførte i 2009 var 67

Når det gjelder rapportering fra skoleeierne som i 2008 mottok øremerkede midler til videreutdanning, i henhold til eget fullmaktsbrev, 13.06.2008, ble dette utført av skoleeierne innen fristen 01.02.2009. Fylkesmannen fulgte opp denne rapporteringen med veiledning og kvalitetssikring.

Fylkesmannen har god kompetanse på dette området og tilstrekkelige ressurser for å utføre oppdraget. Arbeidet med kompetanseutvikling krever kontinuerlig motivasjonsarbeid. Fylkesmannen har derfor fokusert på fylkeskommunen/kommunenes ansvar og de mulighetene de ekstra midlene gir, både ved egne møter og ved andre samlinger. Flertallet av kommunene i Aust-Agder har hatt stort fokus på manglende økonomisk evne til å finansiere den kommunale egenandelen i modellen for videreutdanning, jfr brev fra Skoleeierforum til Utdanningsdirektoratet. Dette er en stor utfordring for kommunene og derfor også en utfordring i arbeidet for å motivere dem til å ta ordningen i bruk. Som nevnt over er det et tett og godt samarbeid mellom agderfylkene på dette området. Dette samarbeidet fører til bedre måloppnåelse totalt sett. Fylkesmannen vurderer at oppdraget er utført i henhold til embetsoppdraget.

32.3 Skoleporten

Tre ansatte ved vårt embete fungerer som brukerstøtte i Skoleporten. Det har vært noe mer pågang fra kommuner og skoler med behov for brukerstøtte og veiledning dette året enn foregående år, uten at endringen kan karakteriseres som stor.

Skoleporten har vært preget av en lite brukervennlig rapportgenerator, samt at dataene har kommet på plass relativt sent. Vi har dermed oppfattet at brukerne i liten grad har etterspurt veiledning om dette verktøyet, og embetets ressursbruk har vært begrenset til om lag 3 ukeverk til dette formålet. I og med at Skoleporten nå har blitt bedre hva angår brukervennlighet, jf også den nye malen for tilstandsrapportering, har vi i samråd med kommunene og fylkeskommunen planlagt flere seminarer om UBAS og Skoleporten våren 2010. Følgelig vil ressursbruken til dette øke betydelig neste år.

Som nevnt tidligere har embetet brukt informasjon fra Skoleporten i tilsynsarbeidsarbeidet og i forhold til veiledning. Dette gjelder blant annet informasjon om ressurser, nasjonale prøver og elevundersøkelsen.

Måloppnåelsen for den delen av oppdraget som handler om brukerstøtte samt bidrag i tilsynsarbeidet vurderes som god. Embetet har god kompetanse på området. Når det gjelder måloppnåelsen knyttet til at Skoleporten skal brukes som ledd i den lokale kvalitetsvurderingen, har vi brukt mindre ressurser. Fylkesmannen har bevisst valgt denne strategien for å lykkes med å få sektoren til å bruke Skoleporten som ledd i den lokale kvalitetsutviklingen. Dersom vi hadde intensivert dette arbeidet inneværende år, med den brukervennlighet og nytte Skoleporten har hatt til nå, ville det etter vår vurdering vært til hinder for å motivere for bruk av en sterkt forbedret Skoleport. Dette siste feltet vil styrkes i 2010.

Fylkesmannen har god kompetanse både i forhold til brukerstøttefunksjonen og bruk av skoleporten i det lokale kvalitetsvurderingsarbeidet. Vurdert i forhold til fylkesmannens bevisste strategi om å vente på en mer brukervennlig og nyttig Skoleport, har fylkesmannen oppfylt oppgavene i henhold til embetsoppdraget.

Særskild Rapportering	J A N E I	Spesifiser dersom avvik	Øvrige kommentarer
1. Har embetet oppdatert brukerstøtte- og veiledningsfunksjon?	X		Fylkesmannen gir brukerstøtte ved henvendelser over telefon og gjennom veiledning på e-post
2. Benytter embetet Skoleporten på en formålstjenlig måte i tilsynsarbeidet?	X		Skoleporten har vært lite formålstjenlig å bruke. Se forøvrig kommentarer under 31.1
3. Brukes Skoleporten i lokal kvalitetsvurdering?	X	i begrenset grad.	Fylkesmannen har i begrenset grad benyttet skoleporten i dette arbeidet.

4. Innspill fra embetet til forbedringer av Skoleporten:

32.4 Erfarings- og kunnskapsinnhenting

Fylkesmannen har bistått Utdanningsdirektoratet i erfarings- og kunnskapsinnhenting fra eget fylke i alle de sammenhenger Utdanningsdirektoratet har bedt om dette.

Fylkesmannen har i stor grad bidratt med å følge opp landsdekkende prosjekt initiert av Utdanningsdirektoratet, eksempelvis "Kunnskapsløftet fra ord til handling" og "Bedre vurderingspraksis – kjennetegn på måloppnåelse i fag". Kommunene setter stor pris på at fylkesmannen er en aktiv medspiller i utviklingsarbeid. Fylkesmannen får på denne måten en breddekunnskap og god oversikt over utviklingsarbeid i fylket og kan gi nyttig informasjon til aktørene samt koble enhetlige tiltak sammen i nye samarbeidskonstellasjoner.

Fylkesmannen har også i 2009 bidratt med innspill og oppfølging av tiltak for kompetanseutvikling på oppfordring fra Utdanningsområdet. Det være seg å anbefale kommuner/skoler til ulike oppgaver og utviklingsprosjektet, eller å være mer delaktig som å følge opp prosjekter initiert av direktoratet.

Fylkesmannen har medvirket til at det videreutvikles formålstjenelige læringsarenaer for IKT og læring i skolen. Fylkesmannen i begge Agderfylkene har i fellesskap og i samarbeid med Universitetet i Agder, koordinert og driftet prosjektet Lærende nettverk. Tilskuddet er utbetalt i henhold til oppdraget. Prosjektet ble avsluttet våren 2009.

Fylkesmannen har bidratt til informasjon knyttet til utviklingsprosjekter i EU-programmene. På grunn av begrensede ressurser har det kun vært anledning til elektronisk videreformidling av informasjon fra SIU til skoleeiere, skoler og voksenopplæringer.

Fylkesmannen har sammen med NAFO innkalt til ett Hjulmøter med referansegruppen knyttet til Likeverdig opplæring i praksis. Fylkesmannen videresender og tar i bruk informasjon til relevante aktører om spørsmål knyttet til likeverdig opplæring i praksis.

Fylkesmannen er medlem av Trafikksikkerhetsforum Aust-Agder (TS-forum). TS-forum er pådriver for trafikksikkerhet, erfaringsutveksling og samordning av tiltak i fylket. I forumet sitter representanter for Statens Vegvesen, fylkeskommunen, politiet, fylkesmannen og Trygg Trafikk. I 2009 ble det avholdt nyttårsaksjon over antall skadde og drepte i trafikken i Aust-Agder i 2008.

Fylkesmannen har god kompetanse på området, men tilgjengelige ressurser setter stramme grenser for omfanget av ressursinnsats. Fylkesmannen vurderer at det er av stor betydning at fylkesmannen har en koordinerende og motiverende rolle i forhold til sektoren for å oppnå en best mulig effekt av nasjonale prosjekter og program. Fylkesmannen vurderer på den bakgrunn at det er behov for større innsats på dette området, men i forhold til embetsoppdraget er oppgavene utført i henhold til oppdraget.

32.5 Tiltak innen tilpasset opplæring og spesialundervisning – kap 230.01

Fylkesmannen har i også i 2009 fulgt opp informasjon og veiledning på området spesialundervisning og tilpasset opplæring for flere målgrupper og vurderer at embetsoppdraget er utført.

Fylkesmannen har i 2009 vært initiativtaker til nettverksbygging mellom ulike instanser som arbeider på området barn og unge med særskilte behov.

Fylkesmannen har i forståelse med skoleeier faste nettverksmøter med PP-tjenesten der det informeres om statlig utdanningspolitikk og lovforståelse. Det er også i 2009 gjennomført en årlig nettverksamling med spesialpedagogiske kompetansesentra i Stat.ped. med ansvar i Aust-Agder. Representanter for skoleeiere møter også. På disse møtene er det en generell informasjonsutveksling om tiltak og strategier på området spesialundervisning og tilpasset opplæring. Det har også vært møter med HABU og A-BUP i Aust-Agder. I disse møtene har det bl.a. vært diskutert avklaringer i forhold til ansvar hos PP-tjenesten og ansvar i de andre hjelpetjenestene. I 2009 ble fylkesmannen oppfordret til å gjenopprette et nettverk på området hjelpemidler og læremidler. Deltakere er HABU, NAV ved Hjelpemiddelsentralen, Sørlandet kompetansesenter og Langemyr skole. Dette nettverket arbeidet i flere år - fra begynnelsen av 90-tallet - med å gjennomføre gode, konkrete samarbeidstiltak og gjensidig informasjonsutveksling. Fokuset i 2009 har vært på informasjonsutveksling og konkret samarbeid på området alternativ kommunikasjon.

Aust-Agder ligger svært høyt i omfang av barn og unge som får vedtak om spesialundervisning. Fylkesmannen vurderer derfor dette som et risikoområde som det er kontinuerlig fokus på i dialogen med kommunene, fylkeskommunen og private skoler. Årsaksforholdene til de høye tallene i Aust-Agder på spesialundervisningsområdet vurderer fylkesmannen som kompliserte og sammensatte. Forklaringsmodeller kan knyttes til kommuneøkonomi, befolkningsgrunnlag, kvalitet på den ordinære tilpassede opplæringen, kulturelle holdninger til skole og opplæring i befolkningen, skolemiljøfaktorer, ressurser og organisasjonsmodeller i skoleeieradministrasjonene – og andre faktorer.

Fylkesmannen mottar flere henvendelser fra foresatte angående skolens tilrettelegging av opplæringen og elevenes opplærings situasjon. Henvendelsene sammen med annen kunnskap gjør at fylkesmannen fortsatt vurderer behovet for oppfølging på dette området som stort. Særlig viser det seg at elever med spesielle behov ikke får den hjelpen de har rett på. Henvendelsene viser at skolene ikke gir den tilpassingen elevene skal ha etter kravet om rett til tilpasset opplæring.

Fylkesmannen har vurdert at det er stort behov for tilsyn på dette området og har derfor prioritert dette. Tilsynene er beskrevet under 31.1. Vi vurderer behovet for fortsatt oppfølging på dette området som stort.

Under resultatområde 31.1 er det også beskrevet 3 regelverksamlinger der temaene har vært forvaltningsloven og opplæringslova kap 5 med henvisning bl.a. til ny veileder om spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp.

I tillegg til disse regelverksamlingene har fylkesmannen gjennomført en samling for kommunene i Aust-Agder der temaet har vært forvaltningslov, rett til spesialpedagogisk hjelp og tilskuddsordning barnehageloven § 13. Dette temaet blir fulgt opp med en samling i januar 2010. Fylkesmannen har også bidratt med innlegg på samling for brukere våren 2009 i regi av Habiliteringstjenesten for barn og unge (HABU).

Som en del av klagesaksbehandlingen utfører fylkesmannen stor grad av informasjon og veiledning. Se 31.2.

Fylkesmannen i Aust-Agder har også informert om NOU 2009 : 18 Rett til læring og avgitt høringsuttalelse.

Fylkesmannen har oppfylt embetsoppdraget og utført de oppgaver vi er tildelt innenfor de ressurser en har til disposisjon. Fylkesmannen har god kompetanse på området. Fylkesmannen ser spesialundervisningsområdet i sammenheng med andre områder som tilsyn, klagebehandling, oppfølging av regelverk slik det er beskrevet i teksten over.

Resultatområde 38 Tilsyn og forvaltning på barnehageområdet

38.1 Tilskuddsforvaltning

Fylkesmannen forvalter de statlige tilskuddsordningene, fatter vedtak om tildeling av tilskudd til den enkelte barnehageeier og betaler ut tilskuddet via kommunene.

Tilskuddene utbetales fra fylkesmannen uten ugrunnet opphold. Saksbehandlingstiden er sjelden mer enn 14 dager.

Type tilskudd	Utbetalt i 2009 (pr 31.12)
Statstilskudd til drift	374 668 320
Tilskudd til tiltak for nyankomne flyktningers ba	300 000
Investeringsstilskudd	3 449 072
Tilskudd barn med nedsatt funksjonsevne	17 828 277
Tilskudd tiltak for bedre språkforståelse	1 840 554
Skjønnsmidler	98 356 436
Tilskudd til midlertidige lokaler	1 930 000
Totalt	499 372 659

Tilskuddsordningene fungerer stort sett etter forutsetningene. Det er en jevn og forventet økning for de fleste ordningene. Vi har sett en markant nedgang i investeringstilskudd til nye barnehageplasser i 2009.

Fylkesmannen mottar mange endringsmeldinger fra barnehageeiere, dette resulterer mye ekstraarbeid i forbindelse med justering av utbetalingene.

Fylkesmannen i Aust-Agder fører kontroll med de ulike tilskuddsordningene i tråd med føringene i embetsoppdraget. Det foregår en løpende kontroll i forbindelse med den enkelte sak, og en grundigere gjennomgang i forbindelse med tilsyn. Fylkesmannen viser for øvrig til særreporteringene som er gjort innen fristene i henhold til oppdraget, og vedlagte skjema for tilskuddskontroll

Embetsoppdraget er oppfylt.

38.2 Klagesaksbehandling

Det er gjennomgående få klagesaker på barnehageområdet i Aust-Agder.

En klagesak på kommunalt tilskudd som kom inn i 2008, ble ferdigbehandlet i 2009. Klager ble ikke gitt medhold. I 2009 har Fylkesmannen i Aust-Agder mottatt 3 klager i forhold til regelverket om likeverdig behandling. Av disse er 1 ferdigbehandlet. I denne saken er kommunens vedtak opphevet, og saken sendt tilbake

til kommunen for ny behandling. Fylkesmannen har bedt om at kommunen beregner tilskudd til private barnehager på nytt for samtlige private barnehager i kommunen. De to andre sakene har kommunen bedt om å få sendt tilbake fordi de selv har oppdaget at de hadde gjort feil.

Klagene som kommer inn er ofte ufullstendige og inneholder ikke tilstrekkelig informasjon slik at fylkesmannen kan behandle sakene. I samtlige saker har vi bedt om ytterligere opplysninger fra kommunen, i noen saker flere ganger. Dette resulterer i at sakene får lang saksbehandlingstid selv om Fylkesmannen starter behandlingen hurtig.

Fylkesmannen mottok en klage på driftstilskudd i 2008. Klagen er sendt departementet for endelig avgjørelse og ferdigbehandlet i 2009. Da avgjørelsen kom fra departementet, fattet fylkesmannen nytt vedtak i tråd med denne. Dette vedtaket ble også påklaget og klager ble gitt medhold. Denne klagen er en av de to som i tabellen er ført opp i rubrikken medhold.

Fylkesmannen har hatt en sak om lovlighetskontroll av kommunestyrevedtak som gjaldt omorganisering av de kommunale barnehagen i kommunen. Fylkesmannen kjente vedtaket ulovlig.

Fylkesmannen vurderer at oppgaven er utført i henhold til embetsoppdraget.

Klagesaksbehandling barnehageloven med forskrifter

		Type klage	Medhold/delvis medhold	Avslag
FMAA				
FMAA	Klage etter barnehageloven med forskrifter	Forskrift om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlige tiskudd, § 6	2	3
FMAA				

38.3 Informasjon og veiledning

Fylkesmannen har løpende dialog med saksbehandlerleddet for barnehageområdet i kommunene. Videre er det tett kontakt i forhold til de ulike tilskuddsordningene og rapporteringene. Det ble gjennomført to saksbehandlersamlinger med kommunene der aktuelle tema ble tatt opp. På siste samling ble regelverk omkring tilskudd til barn med nedsatt funksjonsevne, bhl § 13 og spesialpedagogisk hjelp etter oppl. § 5-7 gjennomgått. Vi har sett at kommunene trenger mer skolering på dette området, og følger opp med en kursdag for PPT, barnehageadministrasjon og barnehagene i 2010.

Fylkesmannen gir også løpende veiledning når det gjelder kommunenes praktisering av forskrift om likeverdig behandling. Vi har få henvendelser og spørsmål om dette, og som vist ovenfor, svært få klagesaker. Vi ser imidlertid at innarbeidet praksis i kommunen ikke nødvendigvis er i samsvar med forskriften.

Fylkesmannen hadde derfor dagskurs for barnehageansvarlige og økonomiansvarlige i kommunen i forhold til kommunalt tilskudd til private barnehager, likeverdig behandling og regnearkmodellen. Konsulent fra Telemarksforskning var hovedinnleder på kurset.

Det er fortsatt stort behov for veiledning og informasjon både til kommuner og private barnehageeiere. Barnehagereformen ser nå ut til å ha fått rotfeste i kommunene. Vi opplever at rundskrivene er så vidt generelle at det er mye rom for ulike tolkninger.

Fylkesmannen vurderer at oppgavene er utført i henhold til embetsoppdraget.

38.4 Tilsyn

Fylkesmannen har gjennomført tilsyn med 3 kommuner i 2009. Alle tilsynene ble gjennomført etter systemrevisjonsmetoden.

Tema for alle tilsynene var kommunenes tilsyn med barnehagene, kommunens godkjenning av barnehager samt håndtering av regelverk om pedagogisk bemanning. Vi gjennomførte kontroll av rutiner og tildeling i forhold til de særskilte tilskuddene.

De tre kommunen ble valgt på bakgrunn av kjennskap til barnehagesektoren, og at vi tidligere ikke har ført tilsyn på dette området. Systemrevisjonsmetoden er grundig og gir god oversikt over området tilsynet har fokus på.

Fylkesmannen gav ikke avvik ved ett av tilsynene knyttet til pedagogisk bemanning og tilskuddskontroll. Det ble heller ikke gitt avvik på hovedtemaet for tilsyn; kommunenes tilsynsansvar i forhold til barnehagene i kommunen. Ved de øvrige ble det gitt merknader. Frist for retting av avvik er februar 2010. Merknadene knytter seg i stor grad til mangelfulle rutiner knyttet opp mot kommunens saksbehandling i forbindelse med godkjenning av nye barnehager, samt fordeling av de særlige tilskuddene.

Fylkesmannen har gjennomført oppdraget i henhold oppdragsbrevet.

Tilsynsoversikt barnehageområdet

	Tilsynsobjekt	Tema/Myndighetskrav	Avvik/Funn	Frist for lukking av avvik	Pålegg	Merknad	Ressursbruk	Komm
FMAA					■			
FMAA	Iveland kommune	Kommunens tilsyn bhl § 16, herunder §§ 2,3,17, 18, 22. Godkjenning bhl §§ 10 og 11 tilskuddskontroll	Ingen		■	2 merknader: 1. kommunens godkjenningsrutiner 2. bevisstheten knyttet til disponering av tilskudd etter bhl § 13 og oppl. § 5-7		
FMAA	Lillesand kommune	Kommunens tilsyn bhl § 16, herunder §§ 2, 3, 17, 18, 22. Godkjenning bhl §§ 10 og 11 Tilskuddskontroll	Ingen		■	1 merknad Kommunens godkjenningsrutiner		
FMAA	Froland kommune	Kommunens tilsyn bhl § 16, herunder §§ 3, 17, 18, 22. Godkjenning bhl §§ 10 og 11. Tilskuddskontroll. Barnehage dekning, bhl § 8.	2 avvik 1. bhl § 18 dispensasjon 2. disponering av de særlige tilskuddene	01.02.2010	■	2 merknader 1. klargjøre kommunens to roller som eier og myndighet 2. kommunens godkjenningsrutiner		

Resultatområde 39 Oppgaver for økt kvalitet i barnehagen

39.1 Tilgjengelig barnehagetilbud

Fylkesmannen har fulgt nøye med på prognosene for full barnehagedekning og har fulgt opp de kommuner der det har vært grunn for bekymring om de ville nå målsettingen. Fylkesmannen har fokusert på tilgjengelig barnehagetilbud gjennom veiledning, dialog og møter med kommunene. Fylkesmannen har merket seg at samtlige kommuner har hatt stort fokus på å oppfylle målet om full barnehagedekning, og at de også er seg bevisst at dette er en kontinuerlig oppgave.

Fylkesmannen hadde av den grunn tett kontakt med en kommune som var usikker på om de ville kunne gi tilbud om barnehageplass til alle med rett fra august -09. Alle kommunene nådde målet om full barnehagedekning, og alle barn med rett til barnehageplass fikk tilbud om plass fra høsten 2009. Under tilsynet har Fylkesmannen også hatt oppmerksomhet rettet mot kommunenes utbyggingsplaner.

Fylkesmannen vurderer at oppgavene er utført i henhold til embetsoppdraget.

39.2 Kompetanseutvikling og rekruttering

Fylkesmannen har forvaltet tilskuddet til kompetanseutvikling i samsvar med føringene slik at både kommunale og ikke kommunale barnehagers behov for kompetanseutvikling er blitt ivaretatt. Tilskuddet er imidlertid så begrenset at det dekker en liten del av det totale behovet. Fylkesmannen har som strategi at utviklingsarbeid og

implementering av tiltak skjer i nær kontakt med kommunen som lokal barnehagemyndighet. Fylkesmannen har og et nært samarbeid med universitet og andre relevante fagmiljø.

Fylkesmannen i Aust-Agder har gjennom en rekke år gjennomført fagdag for alle barnehageansatte i fylket. Tema for fagdagen 2009 var "Barnehagen rom og form", med foredragsholder Eli Thorbergsen fra HiT. Foredragsholderen ble dessverre syk, og på to dagers varsel måtte kurset avlyses for over 500 påmeldte. Kurset blir isteden arrangert i begynnelsen av 2010.

Fylkesmannen arrangerte høsten 2009 kurs over to dager, som vi har kalt "Tidlig innsats og forebyggende barnevern i barnehagen". Det var noe over 80 deltakere og kurset ble opplevd som svært vellykket. Vi følger dette opp våren 2010 med et nytt to-dagers kurs. Denne satsingen er et viktig element i fylkesmannens satsing for å motivere kommunene til samarbeid mellom ulike tjenester som arbeider med barn og unge.

Fylkesmannen gav i 2009 støtte til et arrangement knyttet til IKT i barnehagen. Vi gir også økonomisk støtte til studenter som vil følge PUB – studiet ved UiA. Fylkesmannen er også med i videreføringen av NAFOs satsing på språkstimulering i forhold til fremmedspråklige barn. Opplegget fra høsten 2008 ble videreført våren 2009. I høst er videreføringen redusert, men 5 barnehager i Aust-Agder er fortsatt med, og får veiledning fra UiA.

Fylkesmannen fordelte i 2009 om lag 650 000 kr til barnehager, kommuner og kommunale nettverk.

På bakgrunn av føringer fra departementet og søknad fra kommunene, ble midlene delt ut til kommuner og barnehager i fylket. Midlene ble gitt til 13 enkeltbarnehager og 4 kommuner, i tillegg til nettverkene. Alle kommunene er med i et nettverk, så nær som en. Denne kommunen fikk tildelt kompetansemidler. Temaene var mye de samme som i fjor og året før; språk – språkstimulering, ped. ledelse og barns medvirkning. I samsvar med strategiplanen ble det gitt tilskudd til kompetanseheving for assistenter og fagarbeidere.

Alle de tre nettverkene gir tilbud om kompetanseutvikling til alle barnehagene i regionen. Nettverkene utarbeider kompetanseplaner for sine barnehager, og tilbudene går til alle, både private og kommunale barnehager. Dette har vært praksis i fylket i mange år, og midlene når på denne måten ut til alle. Nettverkene samarbeider med flere høyskoler i forbindelse med kurstilbudet sitt. Alle som får kompetansemidler sender rapport til fylkesmannen om bruk av midlene, innhold i prosjektene og om hvem som deltar.

Det er gitt noen flere dispensasjoner fra utdanningskravet i fylket i 2009. Dette gjelder først og fremst vikariater, deltidsstillinger og veiledere for familiebarnehager. Men fortsatt anser vi ikke dette som et stort problem i fylket. Vi hilser likevel satsingen på desentralisert førskolelærerutdanning ved UiA med oppstart høsten 2010 velkommen.

Fylkesmannen vurderer at den strategien som er valgt for kompetanseutvikling har fungert bra. Den ansvarliggjør kommunene som barnehagemyndighet samtidig som betingelsene knyttet til kompetanseutviklingsmidlene om at tiltakene skal rette seg mot alle barnehager sikrer at alle barnehager får et tilbud. Fylkesmannen følger opp ved rapportering, tilsyn og på annen måte at midlene brukes etter forutsetningene.

Fylkesmannen har rapportert på bruken av kompetansemidlene i egen mal.

Fylkesmannen vurderer at embetsoppdraget er oppfylt.

39.3 Andre satsingsområder

Fylkesmannen har veiledet og informert om sentralt initierte tiltak i nasjonale strategiplaner og på særskilte satsingsområder i forhold til kommunen som barnehagemyndighet. På bakgrunn av utfordringene knyttet til likstilling i fylket har fylkesmannen særlig vektlagt arbeidet relatert til handlingsplan for likestilling i barnehage og grunnopplæring.

Fylkesmannen i Aust-Agder har hatt en særlig satsing på likestilling og menn i barnehage i 2009. Oversikt over aktiviteter i året har vært:

- deltakelse i rekrutteringsteam for menn i barnehager, sammen med UiA og fylkesmannen i Vest-Agder
- vi inviterte menn og styrere til fagkonferanse "Likestilling i barnehagen". Konferansen måtte avlyses fordi bare 4-5 deltakere var påmeldt
- deltakelse på nasjonal likestillingskonferanse i Bergen

- kartlegging av menn i barnehagene i Aust-Agder
- konferanse i samarbeid med Vest-Agder "Vi skaper framtida" for styrere og menn i barnehagene
- Aust-Agder har fått sin første barnehage som har nådd målet om 20 % menn. Barnehagen fikk en ekstra "påskjønnelse" av fylkesmannen i form av 20 000 kr.
- Prosjektmidler ble gitt til to prosjekter som handlet om likestilling.

MiB-arbeidet i fylket var i 2009 lite aktivt. Fylkesmannen arbeider med å få det i gang.

Fylkesmannen vurderer at det er viktig å videreføre arbeidet med likestilling i fylket.

Fylkesmannen har også prioritert arbeidet for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning gjennom deltakelse i NAFOs kompetanseutviklingsprosjekt Språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Aust-Agder har vært med i prosjektet fra 2006 – 2008, og videreføringen i 2008 – 2009 samt 2009 - 2010.

Kommunene i fylket arbeider i stor grad i interkommunale nettverk. Fylkesmannen stimulerer til slikt arbeid blant annet gjennom å tildele midler til kompetanseutvikling til nettverkene. Fylkesmannen har videre et nært samarbeid med universitetet i Agder og andre kompetansemiljø. Fylkesmannen bidrar til samarbeid mellom kommunene og kompetansemiljøene.

Fylkesmannen vurderer at embetsoppdraget er oppfylt, men ser at dette er et område der det alltid er mulig å intensivere innsatsen.

Ressursrapportering

Resultatområde	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.		
Resultatområde 31	109	81	109	81
31.1 Tilsyn og opp	49	63	0	0
31.5 Eksamen og na	20	8	0	0
Resultatområde 32	77	17	77	17
32.2 Kompetanseutv	31	1	0	0
32.3 Skoleporten	1	2	0	0
Resultatområde 38	52	0	52	0
38.1 Tilskuddsforv	30		0	0
38.2 Klagesaksbeha	7		0	0
38.4 Tilsyn	15	0	0	0
Resultatområde 39	16	5	16	5
Landsdekkende oppgaver			0	0
Sum:	254	103	254	103

Barne- og likestillingsdepartementet

Resultatområde 42 Familierett

42.1 Ekteskapsloven

Fylkesmannen har i 2009 innvilget 340 separasjoner og 291 skillsmisser. I forhold til 2008 er det en liten nedgang i separasjoner og en stor økning i skillsmisser

42.3 Barneloven

Fylkesmannen har hatt mange henvendelser på telefon, men ingen skriftlige saker.

Antall saker rapp. fra Ephorte

42.5 Veiledning og informasjon

Rapportering

Ingen

42.2 Anerkjennelsesloven

Fylkesmannen har behandlet 15 saker om anerkjennelse av utenlandske separasjoner og skillsmisser i 2009.

Resultatområde 44 Familievern

Aust-Agder fylke har ett Familievernkontor.

Fylkesmannen i Aust-Agder gjennomførte tilsyn med Familiekontoret i 2009. Tilsynet ble gjennomført som et dialog – inspeksjonstilsyn, der ledelsen og de tillitsvalgte var til stede. Tema som ble tatt opp i tilsynet var:

saksmengde – ventetid, forholdet mellom ulike sakstyper

- meklinger - antall, utvidet tilbud
- meldeplikt til barnevern- og sosialtjeneste
- forskrift om journalføring

Det ble ikke gitt avvik eller merknader under tilsynet

Fylkesmannen har utført oppgavene i embetsoppdraget.

Resultatområde 45 Barnevern

45.1 Tilsyn med barneverninstitusjoner og oppfølging av og tilsyn med den kommunale barneverntjenesten

Fylkesmannen har oppfylt kravene til tilsyn med private og offentlige barneverninstitusjoner.

Flere institusjoner og særskilte fosterhjem har ikke vært drift deler av året, og det har derfor heller ikke blitt ført tilsyn. Det er fremdeles rettighetsforskriften som har fokus på institusjonstilsynene. Disse har i det alt vesentligste blitt ført på ettermiddag og kveldstid for å ivareta kravet om å føre tilsyn på et tidspunkt det er størst sannsynlighet for å treffe beboere. Det har imidlertid ikke vært til å unngå at det ved flere uanmeldte tilsyn ikke har vært ungdom hjemme. Når det gjelder tilsyn i de særskilte fosterhjemmene har disse stort sett vært anmeldt på forhånd.

Det har vært gjennomført systemrevisjon med de to statlige og tre private organisasjonene som har institusjoner i Aust-Agder. Tema var Rettighetsforskriften § 10, Medisinsk tilsyn og behandling. Det ble gitt et avvik ved en av institusjonene. Avviket gjaldt krav om legesjekk innen 24 timer ved akutt plasseringer. I ett tilfelle gikk det tre døgn før ungdommen ble undersøkt av lege.

De kommunale barneverntjenestene har blitt fulgt opp ved gjennomgang av fristskjemaer og halvårsrapporteringer. Det er vanskelig å få inn fristskjemaer fra alle kommuner til alle frister. Fristoversittelser har imidlertid blitt fulgt opp..

Fylkesmannen i Aust-Agder har gjennomført 4 tilsyn med kommunal barneverntjeneste i 2009. Tilsynet ble gjennomført i Arendal, Vegårshei, Grimstad og Birkenes kommuner. Temaet har i samtlige kommuner vært Henleggelse av meldinger og undersøkelser. Tilsynet resulterte i at 3 av kommunene fikk avvik.

Veiledning av kommuner har skjedd fortløpende ved telefonkontakt i enkeltsaker. I året som gikk ble det avholdt et dagskurs for barneverntjenestene og ansatte i Buf-etat med adv. Rikke Lassen. Tema for kurset var forholdet mellom barnelov og barnevernlov.

Det har ikke vært klagesaker knyttet til enkeltvedtak fra kommunalt barnevern i året som gikk. Fylkesmannen har imidlertid behandlet et fåtall klager knyttet til at brukere av barneverntjenestene ikke har følt seg godt nok ivaretatt.

Informasjonsmidlene fylkesmannen har fått fra BLD har i 2009 gått med til å gjennomføre en fjerde 2 dagers samling med Øyvind Kvello om økt kompetanse i undersøkelsessaker for kommunale barneverntjenester. Dette er et samarbeid med fylkesmannen i Vest-Agder og fagteamene i agderfylkene. Videre har det vært arrangert en to-dagers samling for kommunale barneverntjenester og ansatte i barneverninstitusjoner.

For øvrig vises det til særreportering til BLD.

Fylkesmannen har utført embetsoppdraget.

45.2 Fritak for taushetsplikt

Fylkesmannen har i 2009 behandlet 8 saker med fritak for taushetsplikten.

45.3 Kompetansetiltak/Informasjonsvirksomhet

Rapportere om bruk av budsjettmidler for 2009 på kap./post 854.21 til informasjonsvirksomheten til BLD innen 01.03.2010.

45.4 Biologisk opphav

i følge oppdragsbrevet skal det ikke rapporteres i årsrapporten

45.6 Handlingsplan mot kjønnslemlesting

I 2009 samarbeidet Fylkesmannen de nyetablerte ressursentrene ressursentre og vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, (RVTS). Senteret har hovedkontor i Sørlandet sykehus Kristiansand. Fylkesmannen i Aust-Agder deltok med 3 deltakere på den regionale nettverkssamlingen

Fylkesmannen tok initiativ til et møte med nøkkelpersoner for dette arbeidet.

Fylkesmannen med utdannings- og familieavdelingen og helse-sosialavdelingen arrangerte i en to-dagers konferanse i november i Arendal med team kjønnslemlestelse. Totalt var det over 80 deltager, vesentlig helsepersonell, men også noen representanter fra skoler, div. senter for vold og seksuell helse, (Barnehuset, SMSO).

Det er krevende å etablere en god kommunikasjon med utsatte grupper, blandt annet er det ofte store kulturelle og språklige utfordringer med innvandrere gruppene. Dersom en skal lykkes i arbeidet med å forebygge kjønnslemlestes er gode relasjoner og god kommunikasjon en vesentlig forutsetning.

Fylkesmannen planlegger å videreføre arbeidet gjennom den etablerte gruppen og arbeide videre med informasjonstiltak og samhandlingsarenaer.

Det rapporteres på dette temaet også på resultatområde 84.10

Resultatområde 46 Universell utforming

I løpet av 2009 har Fylkesmannen samarbeidet med Aust-Agder fylkeskommune om å utarbeide en prosjektsøknad for å bli pilotfylke for universell utforming. Det er blitt holdt møter i forbindelse med utarbeiding av søknaden og konkretisering av prosjektplanen. Aust-Agder er nå blitt godkjent som pilotfylke på universell utforming, og det er i den forbindelse blitt ansatt en prosjektleder. Fylkesmannen sitter både i styringsgruppen og referansegruppen med to representanter. Både familie- og utdanning og sosial og helseavdelingen er representert i prosjektorganisasjonen

Aust-Agder som pilotfylke har valgt å rette innsatsen spesielt innenfor områdene: **Transport, Byrom (uteområder/planlegging) og friluftsliv (uteområder/planlegging).**

Alle fylkene som er piloter har utarbeidet felles hovedmål for pilotarbeidet. Disse hovedmålene er formulert på bakgrunn av mål i regjeringens handlingsplan. Hovedmålene skal bidra til at det regionale arbeidet samlet sett får en innretning som peker direkte mot de nasjonale målene. Under hvert hovedmål skal det enkelte fylke utarbeide resultatmål.

Resultatmålene skal: Utformes som konkrete arbeidsmål for det regionale arbeidet innenfor prosjektets hovedmål, slik de er nedfelt i felles prosjektbeskrivelse. De skal utarbeides og prioriteres av pilotfylkene som grunnlag for deres aktivitet som pilotfylker. Inngå i den årlige prosjektplanen for pilotfylket og gi dokumentasjon til nasjonalt nivå gjennom årlig rapportering. Vår prosjektplan er utarbeidet for perioden og vil bli behandlet av prosjekt- og arbeidsgruppen i løpet av februar 2010.

Fylkesmannen har vært på en pilotfylkesamling i juni 2009. Det er også planlagt en nettverksamling for barnerepresentantene i egen region hvor temaet skal være universell utforming, barn og medvirkning i henhold til den nye plan- og bygningsloven. Dette seminaret skulle vært avholdt i 2009, men har blitt utsatt til 2010.

Resultatområde 48 Likestilling

Aust-Agder kommer dårlig ut på SSBs likestillingsindeks, dette gir grunnlag for særlig fokus på området. Likestilling handler mye om utdanning og levekår, og er også tatt inn i folkehelsearbeidet, på linje med universell

utforming. NHO står bak satsingen "Female future" i fylket. Dette tiltaket for å rekruttere og kvalifisere kvinner til lederoppgaver, er et svært positivt tiltak.

Fylkesmannen vil nevne følgende egne tiltak:

- Fylkesmannen har deltatt på 5 halvdagsseminarer i *Likestillingsforum* i regi av UIA og Agderforskning. Dette er blitt prioritert i den hensikt å skape nettverk og å medvirke som en aktør i likestillingssatsingen i regionen.
- Fylkesmannen har bidradd med kr. 5000 til den årlige likestillingskonferansen i regi av UIA
- Fylkesmannen i Aust-Agder har i 2009 tilstrebet lik fordeling menn og kvinner som bidragsytere og foredragsholdere på våre kurs og konferanser og andre oppdrag som for eksempel sensorer og prosjektmedarbeidere med mer.
- Fylkesmannen inviterte *Fritt valg-10 årssatsing for likestilling på Sørlandet* til å holde foredrag for embetet, og tok initiativ til videre samarbeid. Fylkesmannen har blant annet støttet opp om NHOs arrangement om ungdom og teknologifag (ungteknologi, som også er en del av fritt valg – satsingen) i form av deltakelse og distribusjon av invitasjoner.
- Fylkesmannen avga i høringsuttalelse om forslag til ny diskrimineringslov. Der oppfordret fylkesmannen til en gjennomgang av de mange aldersgrenser og beslutningskompetanse som barn har. På den måten blir målsetningen å skape en helhetlig tilnærming til de ulike aldersgrensene, og med det unngå en utilsiktet ulik sektorvis regulering slik at diskriminering kan forhindres.
- Fylkesmannen er med i et interregionalt prosjekt som heter Women in business. Dette er et næring/samfunnsprosjekt med likestillingsmessige sider. Målet er to delt; lage en ny nordisk modell for entreprenørskap med fokus på kvinner (grunnen er at det er langt færre kvinner enn menn som etablerer egen bedrift), og det andre er å få flere kvinner inn i ledende posisjoner.
- Fylkesmannen i Aust-Agder har hatt en særlig satsing på likestilling og menn i barnehage i 2009. Aktiviteter i året har vært:
  - deltakelse i rekrutteringsteam for menn i barnehager, sammen med UiA og fylkesmannen i Vest-Agder
  - vi inviterte menn og styrere til fagkonferanse "Likestilling i barnehagen." Konferansen måtte avlyses fordi bare 4-5 deltakere var påmeldt
  - deltakelse på nasjonal likestillingskonferanse i Bergen
  - kartlegging av menn i barnehagene i Aust-Agder
  - konferanse i samarbeid med Vest-Agder "Vi skaper framtida" for styrere og menn i barnehagene
  - Aust-Agder har fått sin første barnehage som har nådd målet om 20 % menn. Barnehagen fikk en ekstra "påskjønnelse" av fylkesmannen i form av 20 000 kr.
  - Prosjektmidler ble gitt til to prosjekter som handlet om likestilling.

Likestilling forbindes ofte med likestilling mellom kjønn, men mye av fylkesmannens arbeid retter seg også mot etnisk likestilling og likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne. Fylkesmannens tilsyn og kompetansehevingstiltak innen barnehage og opplæringssektoren er viktige for å sikre at alle elever får oppfylt sine rettigheter etter barnehage og opplæringslov. Dette er av stor betydning for å fremme likestilling både i forhold til etnisk likestilling og likestilling for personer med nedsatt funksjonsevne.

I februar 2009 ble det opprettet en likestillingsgruppe hvor medarbeidere med særlige oppgaver innenfor likestilling sitter. Alle avdelinger i embetet er representert. Det er blitt avholdt til sammen fem fellesmøter, samt tre mindre møter i forbindelse med konkrete arbeidsoppgaver (høringsuttalelse om ny diskrimineringslov og idemøte om bedre utlysningstekster på stillingsannonser). Hensikten er å løfte frem likestillingssatsingen og forankre det i embetet som sådan. Gruppen har først og fremst vært en koordineringsgruppe, men har som målsetning å drive mer aktivt likstillingsarbeid i 2010. I forhold til eget embete, har vi startet et arbeid med å forbedre utlysningstekster til nye stillinger slik at det samsvarer med nytt relevant lovverk.

Ressursrapportering

Resultatområde	FMAA	Sum	
	1510	Fagdep.	1510
Resultatområde 42	53	53	0
Resultatområde 44	3	3	0
Resultatområde 45	82	82	0

45.1 Tilsyn med ba	50	0	0
Resultatområde 46 og 48	12	12	0
Sum:	150	0	150

Justis- og politidepartementet

Resultatområde 51 Siviladministrasjon

51.2 Vergemålsloven

Fylkesmannen behandlet ni saker som gjaldt vergemålsloven i 2009. Av disse var det fem saker som gjaldt Fylkesmannens godkjenning/samtykke og fire saker som gjaldt klage på overformynderiens vedtak. Fire av kommunene i fylket har etablert et felles overformynderi med felles fast formann. Fylkesmannen har behandlet og innvilget søknad om etablering og godkjenning av fast formann. Dette samarbeidet er i løpet av året utvidet til å omfatte ytterligere en kommune. Fylkesmannen har behandlet og gitt samtykke til lån av umyndiges midler i to saker. Av de fire sakene som var klage på overformynderiets vedtak resulterte tre i avslag og en i medhold.

Fylkesmannen mottar jevnlig henvendelser fra private og overformynderiene og gir veiledning.

Fylkesmannen har gjennomført tilsyn med tre overformyndier og kommuner i 2009. Gjennom tilsynene er overformynderiens rutiner og saksbehandling gjennomgått, og det er gitt veiledning og opplæring til overformynderne. Det ble ikke gitt avvik i tilsynene, men alle tre overformynderiene fikk merknader. Merknadene knyttet seg til bedre rutiner for å informere om klageadgang og mer utfyllende begrunnelser og vurderinger i vedtak.

Alle fylkets overformyndere, bortsett fra tre, deltok på Justisdepartementets seminar for overformyndere i desember. Fylkesmannen har derfor utsatt det seminaret som var planlagt gjennomført i desember 2009 til 2010.

Fylkesmannen har desisert overformynderiens regnskap og hjelpevergeregnskap.

Fylkesmannen vurderer at oppdraget er utført i henhold til embetsoppdraget
Oppgaver etter vergemålsloven

Embeter	Antall saker	Antall tilsyn
FMAA	7	3
Sum	7	3

51.3 Forliksrådene

Vanlig tilsyn. Få henvendelser i 2009.

51.4 Tilsynsråd for fengslene

I følge embetsoppdraget skal det ikke rapporteres på området

51.5 Tomtefestelov

Ingen saker i 2009.

51.7 Kommunale politivedtekter

Ingen saker i 2009.

Resultatområde 52 Borgerrettigheter

52.1 Fri rettshjelp

Rapportert særskilt pr. kvartal.

52.3 Navneloven

Fylkesmannen har behandlet 1 klagesak i 2009. Folkeregisterets vedtak ble stadfestet.

Resultatområde 53 Forebyggende samfunnsikkerhet

53.1 Oversikt over regionale samfunnsikkerhetsutfordringer

Det er i 2009 arbeidet med beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen, videreutvikling av fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse. I denne sammenheng er det arbeidet med å styrke kommunenes evne til å forebygge og håndtere kriser og katastrofer. Det er fortsatt utfordringer i å skaffe datagrunnlag fra aktuelle aktører. Fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse er presentert i mange forskjellige fora som ledd i en bevisst satsing på synliggjøring av forventninger om at det skal tas beredskapsmessige hensyn i all samfunnsplanlegging.

Hele embetet har tilgang til egne og nasjonale kartdatabaser på vårt intranett. Denne løsningen, sammen med øvrig GIS- verktøy, representerer en god støttefunksjon.

Temaene flom, skred, dambrudd, tilfluktsrom, storulykkesbedrifter og eksisterende varslingsanlegg er registrert i GIS. Beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen følges opp i alle relevante planprosesser. Godt forarbeid tidlig i planprosessen førte til at vi hadde få innsigelser i 2009.

Arbeidet med håndtering av flom, skred i og ved vassdrag, dambrudd og ekstraordinære kraftsituasjoner har foregått over en årrekke og fortsatte i 2009. Deler av fylkets flomutsatte vassdrag er kartlagt av fylkesmannen og NVE.

Det er iverksatt et interkommunalt samarbeid for utvikling av beredskapsplaner ved dambrudd og evakuering. Kommunale og regionale beredskapsforberedelser for håndtering av flom og skred i og ved vassdrag, samt ekstraordinære kraftsituasjoner er fulgt opp gjennom tilsyn i kommunene, kommunemøter og planarbeid.

Det har vært økt fokus på sikkerhet knyttet til kraft, tele, informasjon og samferdsel etter det langvarige og kraftige snøfall som rammet Agder fylkene i 2006 - 09. Det ble gjennomført omfattende evalueringer etter snøfallene. Agder Energi AS fikk pålegg om å forsere linjerydding og styrke beredskapen. Teletjenestene er styrket, og erfaringene er trukket med i forebyggende og skadebøtende tiltak knyttet til samferdsel og operative redningsmyndigheter.

Kraft, tele og informasjon er systematisk fulgt opp med berørte etater og med en full beredskapsgjennomgang i våre kystkommuner. Det er også gjennomført en temadag hvor sårbarhet knyttet til kraft tele og info er belyst og aktuelle mottiltak er drøftet og eksemplifisert. Etter dette er det etablert 2 eksempelkommuner for utvikling av ros-analyser og planverk. Lillesand kommune ift sårbarhet på tele og ekom siden og Grimstad kommune ift sårbarhet innen strømforsyningen. Dette arbeidet skal fortsette inn i 2010 og følges opp med tilsyn og øvelser og en påfølgende erfaringsutveksling på seminar for alle kommuner og aktuelle etater i fylket. Bykle og Valle kommune ble øvet på ekstremvær med bortfall av kraft, tele og info høsten 2009.

Arbeidet har også gitt resultater ift å avdekke og følge opp kritisk og samfunnskritisk infrastruktur og brukere.

Embetet samarbeider også med Post og teletilsynet via flere prosjekter for å analysere og følge opp samfunnskritiske brukere.

Embetet har gjennomført en temadag på klimaendringer og klimatilpasning sammen med NUSB og Fylkesmannen i Vest-Agder. Det var engasjert gode foredragsholdere og god representasjon fra etater og kommuner. Regionale og lokale eksempler ble belyst og drøftet.

Beredskapsenheten har deltatt i pilotprosjektet for en nasjonal øvingsmal for ekstremvær sammen med NVE, DSB, PTs, Vegvesenet og Agder Energi. Malen ble øvet i Aust-Agder 2007 og er nå videreutviklet slik at den kan brukes i andre fylker med denne utfordringen. Embetet har også deltatt i planleggingen av en slik øvelse som ble gjennomført i Vest-Agder 3. februar 2009.

Fylkesmannen skaffer oversikt over aktuelle samarbeidsaktører og hva de kan bidra med i samfunnsikkerhetsarbeidet gjennom det kontinuerlige beredskapsarbeidet, statlige etatssjefsmøter, temadager og fylkesberedskapsrådsmøter.

53.2 Risiko- og sårbarhetsanalyser

Det er i 2009 arbeidet noe med videreutvikling av fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse. Temaene kraft, tele og informasjon samt smitte og dyresykdommer var valgte tema for revisjon. Dette arbeidet fortsetter inn i 2010.

Pandemiarbeidet i 2009 har påvirket fremdriften i ROS-arbeidet. Parallelt har beredskapsenheten hatt vakanser og langvarig sykefravær. Vi har derfor valgt å gjennomføre dette arbeidet i et fellesprosjekt sammen med Fylkesmannen i Vest-Agder. Revisjon av Fylkes ROS skal gjennom dette prosjektet foreligge medio mars 2011.

Fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse er presentert i mange forskjellige fora som ledd i en bevisst satsing på synliggjøring av forventninger om at det skal tas beredskapsmessige hensyn i all samfunnsplanlegging.

Grimstad kommune er vår eksempelkommune på kartbasert ROS. Dette arbeidet blir mer og mer overført og implementer i øvrige kommuner.

Øvrige statlige etater utfordres til samordning av ROS via naturlige møter, temadager og i fylkesberedskapsrådsmøter. Nasjonale ROS-analyser formidles via tilsvarende fora.

53.3 Arealplanlegging

Fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse er presentert i mange forskjellige fora som ledd i en bevisst satsing på synliggjøring av forventninger om at det skal tas beredskapsmessige hensyn i all samfunnsplanlegging.

Hele embetet har tilgang til egne og nasjonale kartdatabaser på vårt intranett. Denne løsningen, sammen med øvrig GIS- verktøy, representerer en god støttefunksjon. Temaene flom, skred, dambrudd, tilfluktsrom, storulykkesbedrifter og eksisterende varslingsanlegg er registrert i GIS.

Beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen følges opp i alle relevante planprosesser herunder planforum.

Godt forarbeid tidlig i planprosessen førte til at vi har hatt få innsigelser i 2009.

En klimakonferanse ble gjennomført høsten 2009 - klimatilpasning var her et sentralt tema ift arealplanlegging. Arealplanlegging og DSBs nye veileder hadde stort fokus under konferansen.

Fylkesmannen har deltatt på kurs og temadager i regi av DSB.

Klimatilpasning vurderes og følges opp i plansakene.

Fylkesmannen bidrar til at forebyggende samfunnsikkerhet ivaretas i fylkesplanleggingen, i konsekvensutredninger og i kommunenes arealplanlegging etter plan- og bygningsloven for å sikre liv, helse, kritiske samfunnsfunksjoner og miljøverdier mot ekstraordinære hendelser.

53.4 Veiledning og systematisk gjennomgang og vurdering av kommunene

Fylkesmannen har i 2009 gjennomført omfattende beredskapsgjennomgang i Bykle, Birkenes og Valle kommuner. Fokuset har vært på deres ROS-analyser, forebyggende og skadebøtende tiltak knyttet til kraft, tele og info, men også beredskapsplaner i skole og barnehager. (helsemessig og sosial beredskap er fulgt opp tidligere)

Tema for beredskapsgjennomgangen er valgt med bakgrunn i vår fylkes-ROS, aktuelle hendelser, kommuner og etaters forventede investeringer samt som en vinn – vinn situasjon i forhold til pågående prosjekter for å sikre kraft, tele og ekom sammen med Post og teletilsynet, Agder Energi og NRK Sørlandet. Erfaringene fra tilsynene følges systematisk opp med kompetansetiltak, beredskapsdager og øvelser.

Sistnevnte etater har derfor tidvis vært deltakere på våre beredskapsgjennomganger/tilsyn. Det er ved disse gjennomgangene, og ifm en temadag på kraft, tele og info, gitt betydelig råd og veiledning. Dette arbeidet fortsetter i 2010.

Klimaseminar ble gjennomført høsten 2009 sammen med NUSB, embetets fagavdelinger og innleide foredragsholdere. Det er etablert en tverrfaglig samarbeidsgruppe for videre oppfølging av klima

Ved beredskapsgjennomganger, temadager og behandling av plansaker bidrar vi til bevisstgjøring omkring kommunenes ansvar i forhold til håndtering, informasjon og oppfølging ved industriulykker. Spesielt fokus er lagt på storulykkesbedriftene.

Resultatområde 54 Beredskapsforberedelser

Se egen rapportering under de respektive rapporteringsområdene.

54.1 Beredskapsplaner innen samfunnssikkerhet

Det er i 2009 arbeidet med beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen, videreutvikling av fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse. I denne sammenheng er det arbeidet med å styrke kommunenes evne til å forebygge og håndtere kriser og katastrofer. Det er fortsatt utfordringer i å skaffe datagrunnlag fra aktuelle aktører. Fylkets risiko- og sårbarhetsanalyse er presentert i mange forskjellige fora som ledd i en bevisst satsing på synliggjøring av forventninger om at det skal tas beredskapsmessige hensyn i all samfunnsplanlegging.

Hele embetet har tilgang til egne og nasjonale kartdatabaser på vårt intranett. Denne løsningen, sammen med øvrig GIS- verktøy, representerer en god støttefunksjon.

Temaene flom, skred, dambrudd, tilfluktsrom og eksisterende varslingsanlegg er registrert i GIS. Beredskapsmessige hensyn i samfunnsplanleggingen følges opp i alle relevante planprosesser. Godt forarbeid tidlig i planprosessen førte til at vi hadde få innsigelser i 2009.

Arbeidet med håndtering av flom, skred i og ved vassdrag, dambrudd og ekstraordinære kraftsituasjoner har foregått over en årrekke og fortsatte i 2009. Deler av fylkets flomutsatte vassdrag er kartlagt av fylkesmannen og NVE.

Under et dagsseminar ble aktuelle tema for samfunnssikkerhet i arealplanlegging, flomsonekart og dambruddsbølgeberegninger presentert for alle berørte kommuner og etater. Det ble deretter iverksatt et interkommunalt samarbeid for utvikling av beredskapsplaner ved dambrudd og evakuering. Kommunale og regionale beredskapsforberedelser for håndtering av flom og skred i og ved vassdrag, samt ekstraordinære kraftsituasjoner er fulgt opp gjennom tilsyn i kommunene, kommunemøter og planarbeid.

Det har vært økt fokus på sikkerhet knyttet til kraft, tele, informasjon og samferdsel etter det langvarige og kraftige snøfall som rammet Agder fylkene i 2006 -07 og delvis i 2008. Det ble gjennomført omfattende evalueringer etter snøfallene. Agder energi AS fikk pålegg om å forsere linjerydding og styrke beredskapen. Teletjenestene er styrket, og erfaringene er trukket med i forebyggende og skadebøtende tiltak knyttet til samferdsel og operative redningsmyndigheter.

Kraft, tele og informasjon er systematisk fulgt opp med berørte etater og med en full beredskapsgjennomgang i våre kystkommuner. Det er også gjennomført en temadag hvor sårbarhet knyttet til kraft tele og info er belyst og aktuelle mottiltak er drøftet og eksemplifisert. Etter dette er det etablert 2 eksempelkommuner for utvikling av ros-analyser og planverk. Lillesand kommune ift sårbarhet på tele og ekom siden og Grimstad kommune ift sårbarhet innen strømforsyningen. Dette arbeidet skal fortsette inn i 2010 og følges opp med tilsyn og øvelser og en påfølgende erfaringsutveksling på seminar for alle kommuner og aktuelle etater i fylket.

Arbeidet har også gitt resultater ift å avdekke og følge opp kritisk og samfunnskritisk infrastruktur og brukere.

Embetet samarbeider også med Post og teletilsynet via flere prosjekter for å analysere og følge opp samfunnskritiske brukere.

Embetet har gjennomført en temadag på klimaendringer og klimatilpasning. Det var engasjert gode foredragsholdere og god representasjon fra etater og kommuner. Regionale og lokale eksempler ble belyst og drøftet.

Beredskapsenheten har deltatt i pilotprosjektet for en nasjonal øvingsmal for ekstremvær sammen med NVE, DSB, PTs, Vegvesenet og Agder Energi. Malen ble øvet i Aust-Agder 2007 og er nå videreutviklet slik at den kan brukes i andre fylker med denne utfordringen. Embetet har også deltatt i planleggingen av en slik øvelse som ble gjennomført i Vest-Agder 3. februar 2009.

Fylkesmannen skaffer oversikt over aktuelle samarbeidsaktører og hva de kan bidra med i samfunnsikkerhetsarbeidet gjennom det kontinuerlige beredskapsarbeidet, statlige etatssjefsmøter, temadager og fylkesberedskapsrådsmøter.

Avvik:

Det har ikke vært avvik

Skjemaet er riktig utfyllt

Rapporteringen er godkjent og derfor låst for editering, kun administrator kan hjelpe deg nå.

54.2 Kommuneøvelser

Øvelse på ekstremvær og bortfall av kraft, tele og informasjon er gjennomført i kommunene Bykle og Valle. Alt arbeidet faller inn i en langsiktig satsing basert på de mest prioriterte områder i fylkets ROS-analyse og faktiske hendelser de siste 5 årene.

Øvelsene gjennomføres innen rammen av Aust-Agder modellen som innbefatter:

- Felles tilsyn med familie og utdanningsavdelingen
- Faglige oppdateringer i berørte kommuner – herunder kriseinformasjonskurs
- Omfattende beredskapsdager – gjennomgang av planverk
- Fullskala tabletopøvelse
- Evalueringsrapporter etter øvelsene
- Systematisk oppfølging av tilsynsrapporter

3 kommuner skulle deltatt på embetets tabletopøvelse sammen med DSB 16.09.09. Scenario pandemi. DSB avlyste øvelsen pga den pågående pandemiplanleggingen.

De to største byene i Aust-Agder prioriteres med oppfølging. Begge kommunen skal etter planen øves i 2011. Alle kommunene i Aust-Agder skal etter planen være øvet i løpet av en 4 års periode.

54.3 Regional samordning – øvelse

Embetets ledergruppe og deler av staben har fått verdifull øvelse i håndteringen av pandemiplanlegging, oppfølging og rapportering i 2009.

Pandemiøvelsen i regi av DSB planlagt til 16.09.09 ble avlyst pga den pågående pandemihåndteringen.

Deler av krisestaben - seksjonssjefer og deler av ledergruppen har blitt orientert om vår fylkes ROS, planverk, instruksjoner og erfaringer fra tidligere øvelser og hendelser.

Krisestaben og planverket er revidert.

Øvelse for krisestaben er planlagt 16.jui 2010 i samarbeid med DSB. Dette for å øve etter at ny fylkesmann har kommet på plass.

Deler av krisestaben deltok på LRS øvelse høsten 2009.

54.4 Havneberedskap – øvelse

Havneberedskapsøvelse ble gjennomført over 2 dager i samarbeid mellom Kystdirektoratet i 2008.

Oppdragsformuleringen er derfor ikke aktuell for Aust-Agder i 2009.

54.5 Samarbeid med Forsvaret – øvelse

HV 07/08 møter til felles planlegging i LRS- øvingsutvalget.

Forsvaret deltok på våre øvelser i kommune og atomberedskapsøvelse 2009.

Fylkesmannen v/fylkesberedskapssjef er representant i HV distriktsråd.

Fylkesberedskapssjefen holder beredskapsrelaterte foredrag for forsvaret og frivillige organisasjoner.

54.6 Regional samordning

I 2009 var hele fylkesberedskapsrådet samlet til møte 6. november. Aktuelle beredskapsspørsmål ble drøftet der. Deler av fylkesberedskapsrådet var i tillegg berørt ifm pandemihåndteringen.

Aktuelle etater har også vært involvert i planarbeid ifm kraft, tele og info prosjektene.

Samfunnskritiske brukere har også vært involvert i fellesprosjekter mellom Agder Energi og Telenor og embetet for å avdekke kritisk infrastruktur og sikring av dette.

Fritaksordning er fulgt opp etter regelverket.

Frivillige organisasjoner er trukket med på øvelser, temadager og er representert i fylkesberedskapsrådet.

Fylkesberedskapssjefen har holdt noen foredrag om samfunnssikkerhet og tidvis orientert om fylkets ROS-analyse for frivillige organisasjoner.

Avtale om skogbrannovervåking er opprettholdt sammen med Telemark, Vest-Agder og Norsk Aero Klubb.

54.8 Felles digitalt nødnett

Aust-Agder er ikke berørt av målsettingen i 2009.

Resultatområde 55 Regional og kommunal krisehåndtering

Se egen rapportering under de respektive rapporteringsområdene.

55.1 Organisering for krisehåndtering

Fylkesmannen har en krisestab, forberedte lokaler og en egen kriseplan. Alle kommunene i Aust-Agder har kriseplaner. Øvelser fremkommer tidligere i rapporten og kommuneundersøkelsen fra DSB.

Gradert samband og krypto kompetanse holdes ved like slik at det er operativt ved behov.

55.2 Krisehåndtering

Aust-Agder fylke hadde flere utfall av strøm, tele og informasjonskanaler i 2009. Dette ble fulgt opp etter føre var prinsippet med en aktiv innhenting av informasjon, vidererapportering til DSB, koordinering der hvor dette var nødvendig og stor tilgjengelighet for informasjon til media.

Fylkesmannen utøver en koordinerende funksjon slik at samhandling ble ivaretatt der hvor dette var naturlig. Rapporter ble innhentet og videreformidlet. Informasjon ble i noen grad samordnet.

Planverk og direktiver blir koordinert der hvor dette er naturlig og følger beredskapsenhetens IK- rutiner.

55.3 Evaluering

Fylkesmannen har bistått berørte kommuner og etater ift evaluering etter bortfall av strøm og tele.

2 separate brudd på fiberoptiske kabler i fylket er evaluert sammen med berørte etater og Post og teletilsynet.

Ressursrapportering

I ukeverkstallene for resultatområde 5 er det tatt med 20 ukeverk knyttet til pandemihåndteringen. Det har vært noe usikkerhet hvorvidt disse ukeverkene skal rapporteres under Helse og omsorgsdepartementet eller her.

Resultatområde	FMAA	Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	
Resultatområde 51	19	19	0
51.2 Vergemålslove	18	0	0
Resultatområde 52	40	40	0
52.1 Fri rettshjel	40	0	0
Resultatområde 53	39	39	0
Resultatområde 54	71	71	0
Resultatområde 55	15	15	0
Sum:	184	0	184

Kommunal- og regionaldepartementet

Resultatområde 61 Samordning, omstilling og fornying i kommunene

61.1 Kommunerettet samordning

Vi prioriterer sterkt oppgaven å være det sentrale statlige samordningsorgan på fylkesnivå. Vår hovedstrategi (Strategisk plan 2008-2009) er å søke å oppnå resultat gjennom kommunikasjon og samordning.

Vi har ikke funnet forventningsbrevsmetoden hensiktsmessig i vår kommunedialog. Vi vil heller benytte de mulighetene vi har til løpende direkte dialog med kommunene. Kommunedialog er omfattende og gjennomføres etter et fastlagt mønster. I samsvar med "Aust-Agder modellen" gjennomførte vi i 2009 brede dialogmøter med 3 kommuner (Bykle, Valle og Arendal kommune). Det settes fokus på kommunenes politikk i møtene. Under forberedelsene til møtene gjennomfører fylkesmannen en omfattende analyse av kommunene etter tilgjengelige KOSTRA-tall. I møtene veiledes det om lovlighetsgrensen for kommunale ytelser, særlig innenfor sosialtjenester, helse og utdanning, med spesiell vekt på forbedringspotensiale. Fylkesmannen bruker også møtene til å skape entusiasme og gi ros der vi finner grunn til det. Det er en samstemt oppfatning at møtene er svært nyttige både for kommunene og regional stat.

Fylkesmannen har faste årlige møter med ordførerkollegiet og rådmannskollegiet. I disse møtene deltar også KS-Agder og fylkeskommunen. Det er stor interesse blant statlige etater for å benytte disse møtene til dialog med kommunene.

Vi gjennomførte 2 statlige etatsjefsmøter i 2009 der viktige temaer bl.a. i forhold til kommunene tas opp. I tillegg avholdes det 2 møter hvert år mellom de statlige etater som dekker fylkene Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud og de 5 respektive fylkemenn.

Ukentlige ledermøter og møter hver 14. dag i planforum er med på å sikre god samhandling internt. Vi har skriftlige rutiner og samordning av enkeltsaker, plansaker og høringer. Embetet er samlokalisert i fylkeshuset i Arendal sammen med bl.a. fylkeskommunenes sentraladministrasjon. Vi vurderer samhandlingen internt, og samarbeidet med fylkeskommunen, til å være svært godt.

Etter vår oppfatning er samordningsfunksjonen godt ivaretatt, også etter at en rekke statlige etater har endret geografisk ansvarsområde. Det er en klar fordel å være et lite fylke med bare 15 kommuner, relativt korte avstander og tette, nære relasjoner.

Henviser til årsrapportens kapittel 2.1 for mer om kommunerettet samordning.

61.2 Omstilling og fornying i kommunene

Etter bortfall av egen tildeling, har vi ikke kunnet videreføre arbeidet med modernisering og omstilling i kommunene på samme nivå som tidligere. Vi har sterk oppmerksomhet rettet mot dette ved fordeling av skjønnsmidlene. Ordførere og rådmenn i 14 av 15 kommuner møter til separat konferanse hos fylkesmann om skjønnsmidler. Fylkesmannen deltar også i nettverk for kvalitetsutvikling av enkelte tjenester i kommunene. Kommunene i Aust-Agder er gjennomgående godt motivert for å fornye og utvikle egen organisasjon.

Fylkesmannen tildelte prosjektskjønn til 20 forskjellige prosjekter på tilsammen 3,371 millioner kroner. Av disse var 9 interkommunale prosjekter. De to interkommunale prosjektene som fikk mest var Østre Agder leseprosjektet fikk 0,4 millioner kroner som er et samarbeid mellom Gjerstad, Froland, Risør, Tvedestrand, Vegårshei og Grimstad kommune og Interkommunalt helsesamarbeid i Setesdal fikk 0,295 millioner kroner som er et samarbeid mellom Bykle, Valle, Bygland og Evje og Hornnes.

Vi vil i 2010 forsøke å styrke innsatsen for modernisering og omstilling i kommunene. Det er stor interesse i Aust-Agder for interkommunalt samarbeid. Dette fremkommer særlig ved søknader om prosjektskjønn. For fylkesmannen har det vært viktig med kommunal enighet om prioritet av de omsøkte prosjekter.

61.3 Samordning av statlig tilsyn

i 2009 har vi hatt 2 interne tilsynsmøter og 1 felles tilsynsseminar der andre statlige etater som har tilsyn med kommunesektoren var invitert. Alle avdelingene hos FMAA, Arbeidstilsynet og Mattilsynet var deltakere på vår felles årlige tilsynsmøte, der vi blant annet videreutviklet en felles tilsynskalender for FMAA, Arbeidstilsynet og Mattilsynet. Den felles koordinerte tilsynskalenderen administreres av FMAA og ligger på FMAA sine hjemmesider.

Internt har vi en stor grad felles tilsyn innenfor sosial og helse og mellom utdanning og beredskapsenheten.

Resultatområde 62 Kommuneøkonomi

62.1 Kontroll og godkjenning etter økonomibestemmelsene i kommuneloven

Fylkesmannen har gjennomgått alle årsbudsjett og økonomiplaner mht. om kommunene skal undelegges kontroll. Tilbakemelding er i ettertid gitt til kommunene.

I forbindelse med behandlingen av regnskap 2008 ble Grimstad kommune 7. august 2009 innmeldt i register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK-listen). Grimstad kommune fikk et regnskapsmessig merforbruk på 39,7 millioner som Bystyret i Grimstad kommune vedtok å dekke over 4 år, innen 2012. Det er mulig at Risør kommune vil bli innmeldt i ROBEK i forbindelse med regnskapsbehandling 2009.

Kommunene i Aust-Agder budsjetterte for 2009 i snitt med et bedre netto driftsresultat enn resultat for 2008. Fra å ha et netto driftsresultat i 2007 og 2008 på 2,3 % og -1,6 %, budsjetterte kommunen i Aust-Agder for 2009 med et netto driftsresultat på 0,4 %. Av 15 kommuner i Aust-Agder budsjetterte 6 kommuner med negativ netto driftsresultat og kun 4 kommuner et resultat bedre enn 3 %. Fortsatt er de fleste kommunene i fylket avhengig av aksjeutbytte fra Agder Energi AS for å gå i balanse.

Noe bekymringsfullt er den fortsatte store lånegjelden enkelte kommuner har i forhold til landsgjennomsnittet, samt at bare 4 kommuner budsjetterer for 2009 med et netto driftsresultat høyere enn 3 %.

Det ble avgitt 1 godkjennelse på kommunale garantier i 2009.

62.2 Økonomiforvaltning – veiledning

Fylkesmannen har veiledet kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning, både igjennom informasjonsmøter og via brev, telefon, e-post og internett.

Fylkesmannen har informert om kommuneproposisjonen og statsbudsjettet via felles informasjonsmøte med Fylkesmannen i Vest-Agder og KS-Agder i mai måned og oktober måned.

Fylkesmannen har gitt faglig støtte og veiledning til kommunene i bruk av KOSTRA-data. Til kommunemøtene, jf. "Aust-Agder-modellen", har vi utarbeidet "kommunenotat", som i stor grad bygger på aktuelle KOSTRA-statistikk. I de årlige ordfører- og rådmannsmøtene samt ved statlige etatssjefsmøter blir KOSTRA-data presentert. Vi har veiledet kommunene i utfylling av skjema for tjenesterapportering. Vi har også veiledet i forhold til bruk av art og funksjoner i KOSTRA-regnskapet. Vi har i eget brev til kommunene presisert at gitte tidsfrister for KOSTRA-rapportering må overholdes.

Vi har invitert alle kommunene til skjønns møte i August og september. 14 av 15 kommuner deltok med ordfører, rådmann og økonomisjef på skjønns møtet for å gi en orientering om gjeldende utfordringer i kommunene.

I februar inviterte vi kommunene til et ekstra ordinært møte der kommunene enkeltvis fikk redgjøre for årsregnskapet 2008, hvordan de hadde tenkt å bruke tiltakspakken, om budsjett 2009 og legge frem prosjekter de hadde ifm restskjønn for 2009. 9 av 15 kommuner deltok på møtet på ledernivå. Restskjønn for 2009 ble fordelt i mars måned. Det kom inn søknader på 41 prosjekter på vel 70 millioner kroner, der 2 av prosjektene hadde en kostandsramme på ca 20 millioner kroner hver. 3,371 millioner kroner ble fordelt i prosjektskjønn for 2009.

Skjønnsmidlene er et nyttig og effektivt bidrag til omstillings- og endringsarbeid i kommunene. Vi har lagt oversikt over fordelingene ut på vår hjemmeside under moderniserings- og omstillingsprosjekter.

Aust-Agder fikk en kommune inn i ROBEK-lista i 2009. Grimstad kommune hadde et regnskapsmessig merforbruk på ca 39 millioner i 2008 som de vedtok å dekke inn over 4 år. Fylkesmannen har vært i tett dialog med kommunen på telefon, mail og vi har hatt 2 oppfølgingsmøter høsten 2009 der ordfører, rådmann og økonomisjef har vært tilstede. Vi har informert om at kommunen må lage en forpliktende plan ifm budsjett 2010 og økonomiplan 2010-2013 for indektning av merforbruket og kommunen skal rapportere inn til Fylkesmannen hvordan planen følges 4 ganger i løpet av 2010.

Fylkesmannen rapporterte i juni inn til KRD om bruken av tiltakspakken for kommunene i Aust-Agder. Samlet fikk Aust-Agder ca. 71,7 millioner kroner av dette ble 29 % brukt/skal brukes innenfor skole, 19,7 % til samferdsel og 16,7 % til pleie og omsorg.

Resultatområde 63 Kommunalrett og valg

Mange henvendelser fra kommunene vedr. kommuneloven på e- post og telefon.

63.1 Kommunalrett

Lovlighetskontroll

Embeter	Saker om lovlighetskontroll etter klage som det er truffet vedtak i			Lovlighetskontroll initiert av fylkesmannen			Vedr. habilitet	Vedr. lukking av møter
	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig	Antall saker	Antall opprettholdt	Antall ulovelig		
FMAA	3	2	1	4	4	0	0	0
Sum	3	2	1	4	4	0		

63.2 Valg

Det er avholdt valgkonferanse for valgstyrene i samarbeide med Fylkesmannen i Vest- Agder og KS. Ingen merknader til gjennomføringen av valget.

Ressursbruk: en uke.

Resultatområde 64 Forvaltningsloven og offentleglova i forhold til kommunesektoren

Lite omfattende veiledning i 2009. Noe om ny offentlighetslov.

Ingen klager på enkeltvedtak av kom.styret, jf fvl. § 28, annet ledd.

En klagesak om partsinnsyn etter fvl. § 21.

En klagesak om innsyn etter off.l. § 32.

Resultatområde 65 Kommuneinndeling og interkommunalt samarbeid

65.1 Kommuneinndeling

Fylkesmannen har mottatt en sak ang. kommunal inndeling i 2009.

Ressursbruk : en uke

65.2 Interkommunalt samarbeid

Fylkesmannen har ikke hatt noen sak om interkommunalt samarbeide i 2009.

Resultatområde 66. Bolig- og bygningsrett

66.1 Byggesaker

Viser til særskilt rapportering om klagesaker etter plan- og bygningsloven i SYSAM.

Det er innkommet ca 180 klagesaker etter plan- og bygningsloven i 2009. Noe restanseøkning på grunn av sykdom høsten 2008 og våren 2009. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid noe over 3 mnd. i 2009.

66.2 Saker om ekspropriasjon

Har behandlet en klagesak om ekspropriasjon etter plan- og bygningsloven i 2009.

66.3 Klage etter eierseksjonsloven

Klage etter eierseksjonsloven - antall

Embeter	Antall klager	Tatt til følge	Ikke tatt til følge	lovbestemmelser er vurdert under klagebehandlingen
FMAA	0	0	0	
Sum	0	0		

66.4 Klage på kommunalt vedtak om forkjøpsrett av leiegård

Klage på kommunalt vedtak om forkjøpsrett av leiegård - antall

Embeter	Antall klager	Tatt til følge	Ikke tatt til følge	lovbestemmelser er vurdert under klagebehandlingen
FMAA	0	0	0	
Sum	0	0		

Ressursrapportering

Kommunalrett- ressursbruk 15 uker

Resultatområde	FMAA	Sum
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 61, 63, 64 og 65	22	22
Resultatområde 62	40	40
Resultatområde 66.	50	50
Sum:	112	112

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Resultatområde 73 Levekår og sosiale tjenester

se underpunkter

73.1 Lov om sosiale tjenester

Antallet klagesaker er økt med nær 100%, fra 50 behandlede saker i 2008 til 92 behandlede klagesaker i 2009. Det er saker etter kapittel 5, økonomisk stønad som hovedsaklig står for økningen, fra 31 i 2008 til 69 i 2009.

90 % av sakene etter lov om sosiale tjenester med tilhørende forskrifter er behandlet innen tre måneder.

Rapportering er utført i samsvar med krav fra Statens helsetilsyn.

73.2 Arbeids- og velferdsforvaltningen og sosiale tjenester -formidlingstiltak og kompetanseutvikling

- Det er opprettet NAV kontorer i alle kommunene i Aust-Agder.
- Gjennom regelmessige møter med NAV kontorene ved oppfølging av KVP samt egne samlinger for de enkelte resultatområdene ses resultatområdene i sammenheng.
- NAV kontorene deltar i faglige nettverk for kompetanseutvikling. Nettverkene er også tverrfaglige /tverretatlige, samt at spesialisthelsetjenesten representert ved psykisk helsevern deltar. I 2010 vil også avdeling for rus og avhengighetsbehandling bli med. Det er avholdt halvårlige faglige fora, og vi har delt fylket i 4 regioner. I tillegg er det etablert egne fora for økonomisk rådgivning, rus mv.
- Alle NAV-kontor har fått tilbud om kompetansetiltak knyttet til de sosiale tjenestene. Tiltakene er samordnet og koordinert med NAV fylke og er en del av NAV s opplæringsplan .
- Det er gjennomført flere møter med NAV, KS og Fylkesmannen. Assisterende Fylkesmann har deltatt på disse møtene fra vår embetsledelse.

73.3 Kvalifiseringsprogrammet

Samtlige 15 kommuner har etablert NAV kontor i 2009.

Kommunene er informert om KVP og Fylkesmannen har aktivt bidratt i etableringen av de enkelte NAV kontor .

I denne prosessen er det gitt opplæring og oppfølging ved iverksetting av KVP, og gjennomført en grundig innføring i kapittel 5a i sosialtjenesteloven. De kommunale veilederne er gitt jevnlig koordinert og faglig

oppfølgingsbistand særlig gjennom egne engasjerte kompetanseveiledere.

73.4 Økonomisk rådgivning

De etablerte faglige fora for økonomisk rådgivning i kommunene er videreført. Det er gjennomført videregående kurs i økonomisk rådgivning.

Det ha også i 2009 vært fokus på problemstillinger knyttet til strømutfgifter.

Det er etablert interkommunalt samarbeid innen temaene økonomisk rådgivning og gjeldsrådgivning ved at enkelte NAV kontor benytter/kjøper kompetanse fra NAV Arendal

73.5 Boligsosialt arbeid

Fylkesmannen har deltatt i konferanse med Husbanken region Sør , hvor de større kommunene i region Sør deltok . Det er også holdt samarbeidsmøte med deltakelse fra fylkesmannsembetene i Telemark, Aust og Vest Agder og Husbanken.

Fylkesmannen har i de faglige fora særlig hatt oppmerksomhet mot tiltak for rusmiddelbrukere og personer med psykiske lidelser. Gjennom egne kartlegginger, blant annet "klype-rapporten" er det dokumentert udekkede behov for boliger med tilrettelagte tjenester. Vi har for 2 kommuners del hatt en særlig oppfølging etter tilsyn som er gjennomført med tema midlertidig botilbud. En av kommunene har ennå ikke lukket avvik som gjelder midlertidig bolig. Vi har også reist tilsynssak etter sosialtj. loven § 2-6 mot et kommunalt botiltak for personer med psykiske lidelser og rusproblemer. Fokus her var på innhold i tjenestene knyttet til boligene.

Etter søknad har vi gitt støtte til videreføring av et boligprosjekt spesielt rettet mot unge mennesker som er marginalisert.

Gjennom de tverrfaglige faglige fora arbeides det systematisk med koordinering og samordning av tiltak gjennom refleksjon og drøfting.

Vi registrerer at tjenestetilbudet for denne gruppen er utsatt for press. Dette er tiltak som er arbeidsintensive og hvor kommunene sliter med å etablere tiltak grunnet presset kommuneøkonomi.

Vi arbeider systematisk inn mot både kommunene og spesialisthelsetjenesten når det gjelder IP og for å sikre at brukerperspektivet ivaretas. Vi har videreført eget brukerråd for rus og psykisk helse

Internt er arbeidet med tilskuddsordninger koordinert i en arbeidsgruppe bestående av prosjektansvarlig for rusfeltet, psykisk helse og sosialtjenesten for å sikre effektiv og målrettet tilskuddsforvaltning. Vi har gitt faglig bistand til tilskuddskommunene Arendal, Gjerstad og Grimstad. For Arendal kommunes del er det etablert faste møter mellom leder av NAV kontoret og representanter fra Fylkesmannen. Grimstad har et interessant prosjekt rettet inn mot ungdom og forebyggende tiltak/bolig som vi følger.

Det er fortsatt store uløste oppgaver innen feltet boligsosialt arbeid. Det er mangel på boliger, særlig er det en utfordring i overgang fra midlertidig bolig til mer permanent bolig. Det er også utfordringer knyttet opp mot samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunale tiltak. Mange av de som har særskilte boligbehov har også behandlingsbehov og ansvarsområde/samarbeid mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten er ofte vanskelig å avklare.

Resultatområde 78 Innvandring og integrering

78.1 Statsborgersaker

Fylkesmannen har arrangert én statsborgerseremoni i 2009. Til seremonien ble 176 nye statsborgere invitert. Av disse takket 66 ja. Andel nye statsborgere som deltok var på om lag 37 prosent. Det er en økning fra 22 prosent i 2008.

Statsborgerseremonier

Embeter	Antall seremonier	Prosent nye statsborgere som har deltatt
FMAA	1	37
Sum	1	

78.2 Bosetting av flyktninger

Fylkesmannen har både i 2008 og 2009 invitert UDI til møte med kommunal ledelse (ordfører/rådmenn) slik at tema flyktninger er på dagsorden. Fylket mottar flere flyktninger enn forholdsmessighet ut fra folketallet.

Når det kommer til bosetting er det i hovedsak Arendal, som den største byen, som også kan forvente bosetting av flyktninger - også fordi de har desentralt mottak. Bosetting av flyktninger er ikke rapportert som problemområde fra kommunene. Noen kommuner viser til gode resultater av integreringsarbeidet (bl a Vegårshei og Froland) og viser synlig stolthet over resultater.

78.3 Introduksjonsordning for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven)

Fylkesmannen har ikke behandlet klager som gjelder rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Fylkesmannen har behandlet 2 klager som gjelder introduksjonsprogram.

78.4 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkere

Tilskuddene knyttet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (per capita og overgangsordning), og norskopplæring for asylsøkere, er forvaltet på grunnlag av forutsetningene fra sentralt hold. Oppgavene er utført i henhold til oppdraget. Det utbetales stadig færre midler etter overgangsordningen, men det er fortsatt mange personer i målgruppen for ordningen. Ikke minst gjelder dette asylsøkere mellom 16-18 år. Her har det vært en økning i 2009, da det er opprettet mottak for enslige mindreårige asylsøkere i flere av våre kommuner. Det vises for øvrig til særskilt økonomirapportering til IMDi (3. tertialrapportering). Fylkesmannen har foretatt stikkprøvekontroll for tilskudd etter overgangsordningen, og utført et tilsyn i tilknytning til denne kontrollen. Fylkesmannen har laget interne retningslinjer for forvaltningen av tilskuddene. Disse inneholder også føringer for administrativ kontroll knyttet til saksbehandlingen.

Fylkesmannen har på bakgrunn av mange henvendelser fra flere kommuner gitt informasjon og veiledning om anvendelse av voksne innvandreres rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven. Fylkesmannen har hatt særskilt fokus på introduksjonsloven i møter med voksenopplæringsaktører, og et nettverk i regi av IMDi Sør med deltakelse fra fylkesmannsembetene i Telemark, Vest-Agder og Aust-Agder. Vi har også deltatt på møter som IMDi Sør har hatt med kommunene om den nye versjonen av Nasjonalt introduksjonsregister (NIR). I tillegg har fylkesmannen hatt egne møter med etatsledere for alle kommunene og for rektorer ved flere voksenopplæringer om forholdet mellom introduksjonsloven, opplæringsloven og ulike tilskuddsordninger for voksne innvandrere og asylsøkere.

Tilskuddet til faglig og pedagogisk utvikling i opplæring i norsk og samfunnskunnskap er forvaltet på grunnlag av forutsetningene. Fylkesmannen har gjennom hele året hatt et særskilt fokus på kvaliteten og kompetanseheving av lærere og ledere i opplæringen av voksne innvandrere. Vi arrangerer møter med en egen referansegruppe bestående av et utvalg av ledere for ulike voksenopplæringer i fylket. Referansegruppen har gitt råd og tips om ulike kompetansehevingstiltak. Fylkesmannen har arrangert to ettermiddagskurs for alle lærerne i voksenopplæringene i Aust-Agder, i henholdsvis grammatikk og uttale. Vi har også deltatt sammen med

fylkesmannen i Vest-Agder om et eget seminar for ledere i voksenopplæringene for begge agderfylkene, og gitt støtte til gjennomføringen av seminaret. Selve seminaret ble arrangert av voksenopplæringene i Arendal, Lillesand, Birkenes og Grimstad. Fylkesmennene i Agderfylkene har videre samarbeidet med IMDi sør og VOX om en regional konferanse for å styrke kompetansen blant ledere og lærere i voksenopplæringene. Vi har videre fordelt midler til prosjekter knyttet til gjennomføring og kvaliteten i opplæringen.

Fylkesmannen vil påpeke at arbeid i tilknytning til tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og norskopplæring for asylsøkere, er et stort og tidkrevende felt. Embetet bruker mye ressurser på å forvalte tilskuddsordningene, både per capita og overgangsordningen. Søknader i NIR har forenklet arbeidet noe. Ikke minst bruker vi mye ressurser på å bidra til kompetanseheving av ledere og lærer i voksenopplæringene. Tilskuddet til å drive dette arbeidet er begrenset, men vi får mange positive tilbakemeldinger på de tiltakene som er iverksatt.

Fylkesmannen har ikke mottatt klager knyttet til §17-19 i introduksjonsloven i 2009

Ressursrapportering

Her er rapportert ukeverk knyttet til utviklingsoppgaver innen sosialtjenesten. Ressursinnsats knyttet til klagesaksbehandling og tilsynsoppgaver innen sosialtjenesten er rapportert på resultatområde 81.

Resultatområde	FMAA	Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	
Resultatområde 73	55	0	55
73.3 Kvalifisering	41	0	0
Resultatområde 78	41	41	0
Resultatområde 79		0	0
Sum:	41	55	41 55

Helse- og omsorgsdepartementet

Resultatområde 75 Habilitering og rehabilitering

75.1 Habilitering og rehabilitering – nasjonal strategi

Det vises til egen rapportering på post 75.1, Habilitering og rehabilitering - Nasjonal strategi i brev av 26.06.09 Saksnr. 09/1182 og E-post av 30.09.09 til saksbehandlerne Sigrunn Gjønnnes, May Cecilie Lossius og Tove Eikrem med tilbakemelding på brev av 11.09.09 09/2091 - Nasjonal strategi for habilitering og rehabilitering - oppfølging av sentrale rettsbestemmelser på helse- og sosialtjenestens del av rehabiliteringsområdet.

Alle kommunene i Aust-Agder har etablert koordinerende enhet, og så og si alle kommunene har tydelig adresse og egen temaside om dette på kommunens hjemmeside.

Våre tilsynserfaringer og kontakt med kommunene tilsier at prosedyrene for arbeidet med individuell plan er forankret i kommunenes kvalitetssystem. I hvilken grad de er kjent i de ulike ledd i tjenestene og hvordan de følges opp varierer. Se forøvrig våre rapporter på dette.

Vi har hatt ett nettverksmøte for systemkoordinatorne i kommunene i 2009 hvor temaet var samhandling med spesialisthelsetjenesten og revitalisering av avtalene mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten. På grunn tidspress har vi utsatt høstens nettverksmøte for systemkoordinatorne. Temaet for dette møtet var koplingen mellom kommunenes arbeid med IP og NAV's arbeid med kvalifiseringsprogrammet. Dette møtet er berammet til 1. kvartal 2010.

75.2 Barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier

Har ikke hatt dette som egen satsning, men integrert TaKT i de samlingene og møtepunktene vi har med kommunene hvor dette har vært et aktuelt tema. Har formidlet eksempelsamling både på eget initiativ, og på forespørsel.

75.3 Unge personer med nedsatt funksjonsevne i alders og sykehjem

Oppdraget er fulgt opp etter resultatkravet. Det er p.t. ingen aktuelle brukere i Aust-Agder.

Resultatområde 76 Kvalitet og samhandling

76.1 Samarbeid mellom 1. og 2. linjetjenesten

Det er inngått samarbeidsavtale mellom alle kommunene i fylket og sykehuset. I tillegg er Arendal som den største kommunen med i et overordnet strategisk samarbeidsorgan sammen med Kristiansand (Sørlandet sykehus dekker begge fylker). Det er utstrakt samhandling mellom kommunene og sykehus og dette må sies å fungere godt. Sykehuset stiller også i samarbeidsfora ad hoc, og i fylkesmannens regionale samlinger med kommunene omkring rus og psykisk helse.

Det er opprettet et samarbeidsorgan mellom Arendal kommune og sykehuset der deltakerne har beslutningsmyndighet. Dette organet møtes månedlig og behandler og tar beslutninger i kompliserte enkeltsaker innen rus og psykisk helse som involverer begge forvaltningsorganene.

Det er inngått avtale mellom Arendal og sykehuset om avviksrapportering ved svikt ved overføring av pasienter; et eksempel til etterfølgelse. Arendal kommune er også med i et prosjekt med elektronisk overføring av epikriser mv mellom sykehjem, hjemmesykepleie og sykehus.

76.2 Individuell plan

Våre tilsynserfaringer og kontakt med kommunene tilsier at prosedyrene for arbeidet med individuell plan er forankret i kommunenes kvalitetssystem. I hvilken grad de er kjent i de ulike ledd i tjenestene og hvordan de følges opp varierer. Se forøvrig våre rapporter på dette.

Vi har hatt ett nettverksmøte for systemkoordinatorne i kommunene i 2009 hvor temaet var samhandling med spesialisthelsetjenesten og revitalisering av avtalene mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten. På grunn tidspress har vi utsatt høstens nettverksmøte for systemkoordinatorne. Temaet for dette møtet var koplingen mellom kommunenes arbeid med IP og NAV's arbeid med kvalifiseringsprogrammet. Dette møtet er berammet til 1. kvartal 2010.

76.3 Nasjonal strategi for kvalitetsforbedring i sosial- og helsetjenesten

Fylkesmannen ser fortsatt mange utfordringer innen nasjonal strategi for kvalitetsforbedring. Det er mange krav og til dels vanskelige begrep. Det kan være vanskelig både å forstå hvordan man skal gripe kvalitetsarbeidet an i praksis, og å forene det med alle de andre utfordringer tjenestene står ovenfor. Kvalitetsarbeidets prosessenkning med dokumentasjon av alle delprosesser, systematisk registrering av avvik, og revurdering av prosedyrer og rutiner på bakgrunn av registrerte avvik, kan synes å stå i et motsetningsforhold til helse- og sosialtjenestens ideal om medmenneskelighet og "varme hender". Vi ser derfor stadig behov for å sette fokus på kvalitet og internkontroll.

Tema har vært fremtredende i det årlige møtet med systemansvarlig for IP i kommunene med 30 deltakere. Fylkesmannen har drøftet temaet i de regionale tverrfaglige fora for rus/ psykisk helse 4 x 2 per år med gjennomsnittlig 25 deltakere = 200 deltagere og i rusfaglige fora, 4 ganger årlig, med 30 deltakere hver gang, tilsammen 120 deltakere.

Tema ble også tatt opp innledningsvis i et videregående kurs om økonomisk gjeldsrådgivning med 40 deltakere og i eget foredrag i Forum for kvalifiseringsprogrammet med 35 deltakere.

Kvalitetstrategien er tema for Fylkesmannen på møter med NAV kontorene. Alle kommuner er besøkt i løpet av året, gjennomsnittlig deltar 5-6 ansatte; dvs 90 deltakere. Det fokuseres også på kvalitet i KVP prosjektets individuelle oppfølging av saksbehandlere. Kvalitet har dessuten vært tema i NAV lederforum der Fylkeslegen har hatt innlegg om dette, 2 ganger i løpet av året, tilsammen ca 30 deltakere.

Kvalitetsarbeid var tema for årets Høstmøte som Fylkesmannen/Helsetilsynet arrangerer for sosial- og helsepersonell i fylket. Det ble god respons med over 100 deltakere til stede på en todagers konferanse. Sentrale tema var gjennomgang av hvordan et systemtilsyn fungerer, og forelesninger om hvordan man i praksis og på håndterlig vis kan nærme seg kvalitetskravene. Det ble levert ut et spørreskjema der deltakerne ble spurt om på hvilke områder de mente de hadde behov for mer oppfølging. Mange føler de trenger mer veiledning om, og oppfølging i nettopp kvalitetsarbeid.

I flere andre sammenhenger har kvalitet og internkontroll blitt tatt opp, ikke minst i forbindelse med den omfattende opplæringen Fylkesmannen har gjennomført i forbindelse med innføring av nye tvangsbestemmelser i Pasientrettighetslovens kapittel 4A. Alle kommuner og sykehuset i fylket har fått tilbud om opplæring, og det er gjennomført i alt 18 opplæringsseminar av rådgiver og jurist med i overkant av tilsammen 400 deltakere. I tillegg er det gitt veiledning i en rekke enkeltsaker. Lovens krav om systematikk i vurderingen av pasienten, utprøving av tillitskapende tiltak, vurdering av samtykkekompetanse og så videre, gir en god innføring i kvalitetstenkning, og et praktisk relevant grunnlag for videre kvalitetsarbeid.

76.5 Felles digitalt nødnett

Aust-Agder er foreløpig ikke med, spørsmål er derfor uaktuelt.

Det er avgitt høringer på de høringsbrev som er kommet.

Resultatområde 77 Andre oppdrag

77.1 Helsemessig og sosial beredskap

Fylkesmannen har avholdt øvelse med atomberedskapsutvalget. Det er også avholdt møter med fylkesberedskapsrådet. Tillyst øvelse med fylkesberedskapsrådet, der tema var pandemi, ble avlyst på grunn av pandemien.

Pandemien har satt helse-messig og sosial beredskap på dagsorden dette året, og det har preget aktivitetene i stor grad. Fylkesmannen regner med at det har gått med ca 1 årsverk totalt i embetet til oppfølging av dette arbeidet. Pandemi og beredskap har vært tema på en samling for fylkesberedskapsrådet, kommunene og andre interesserte (juni, ca 100 deltakere), og samtlige samlinger med kommunal ledelse og statlig etatsjefsmøte. Det har også vært gjennomført telefonmøter med kommunene ca 1 gang i måneden. Kommunene har rapportert ukentlig til Fylkesmannen siden april, og Fylkesmannen har rapportert videre til Helsedirektoratet, også dette ukentlig, med et kort opphold fra midten av juni til slutten av juli.

Det har ikke vært hensiktsmessig å gjennomføre tilsyn og øvelser i den belastede situasjonen som kommunene har vært i. På den annen side har pandemien også fungert som en sammenhengende øvelse siden slutten av april, og Fylkesmannen vil sørge for at erfaringene blir samlet inn slik at de kan brukes til forbedring både hos oss og i kommunene. Dette vil finne sted i januar.

Det har vært et nært samarbeid mellom Beredskapsenheten og Sosial- og helseavdelingen i dette arbeidet. Avdelingen medvirker forøvrig i de tiltak som Beredskapsenheten iverksetter.

77.2 Fritak for forvaltningsmessig taushetsplikt

Vi har få saker og disse besvares senest innen en uke.

Fritak for forvaltningsmessig taushetsplikt

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	2	5
Sum	2	

77.3 Særfradrag

Særfradrag for utgifter til behandling utenfor den offentlige helsetjenesten. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid.

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	22	15
Sum	22	

77.4 Førerkortsaker

Vi har i 2009 behandlet 366 søknader om dispensasjon fra førerkortforskriftens helsekrav. 332 av disse har fått innvilget dispensasjon, noe som innebærer at 91% fikk helt eller delvis "ja" til førerkort. 34 har fått avslag, og 10 saker ble oversendt til klagebehandling i Helsedirektoratet.

Vi har tatt i mot 195 meldinger om helsesvikt i forhold til førerkortforskriftens helsekrav og sendt tilrådning til politiet om inndragning av førerkortet.

Vi har avgitt uttalelse til politiet, vegmyndighetene og leger i 151 saker som gjelder spørsmål om enkeltpersoner/førerkortinnehaver tilfredsstiller førerkortforskriftens helsekrav.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid er 4,5 dager.

Registrerte data sendes to ganger i året til Helsedirektoratet.

Saksområdet er omtalt i Medisinalmelding 2009.

Førerkort. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	712	5
Sum	712	

77.5 Pasientjournaler

Pasientjournaler. Antall saker.

Embeter	Antall
FMAA	0
Sum	0

77.7 Helse- og omsorgsmelding (tidligere Helse og sosialmelding)

Medisinalmelding / Helse- og omsorgsmelding ble ferdigstilt innen fristen 1.mars, og er også sendt Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet.

77.8 Rettssikkerhet ved ytelse av helsehjelp med hjemmel i Pasientrettighetsloven kap. 4A

Fylkesmannen i Aust-Agder gikk i 2009 aktivt ut til fylkets kommuner med et undervisningstilbud. Målet var å gjennomføre opplæring for kommunehelsetjenesten, spesialisthelsetjenesten og tannhelsetjenesten. Formålet har vært å gi helsepersonell en innføring i det nye kapittelet og gi dem et godt grunnlag for selvstendig arbeid med å fatte vedtak. Vi ville også foreta en vurdering av det videre behovet for opplæring.

Opplæringstilbudet har blitt godt mottatt i kommunene. Vi har hatt opplæring for helsepersonell i Gjerstad, Evje og Hornnes, Tvedestrand, Froland, Åmli, Grimstad, Bykle, Valle, Bygland, Risør, Lillesand og Arendal. Undervisningen har vært tilrettelagt for de gruppene av helsepersonell som har deltatt, med teori og praktiske oppgaver. Opplæringen har fokusert på viktigheten av å iverksette tillitskapende tiltak, og for øvrig vektlagt de øvrige vilkårene og saksbehandlingen. I tillegg har vi invitert alle fastlegene i fylket til et eget todagers kurs, der den ene dagen i sin helhet var viet til pasientrettighetsloven § 4 A. I løpet av 2009 har i overkant av 400 personer i Aust-Agder fått opplæring i pasientrettighetsloven kapittel 4 A. Tannhelsetjenesten er den gruppen som foreløpig ikke har fått opplæring fra Fylkesmannen i Aust-Agder.

To kvelder i oktober inviterte Fylkesmannen til åpent møte for brukere, pårørende og andre interesserte, den ene i Grimstad og den andre i Bygland. Til sammen var det nærmere 60 personer som møtte opp, responsen var meget positiv og engasjementet stort.

Videre utfordringer i arbeidet med kapittel 4 A, er blant annet opplæring av ansatte i tannhelsetjenesten. Det vil i 2010 bli fokusert på å gi tannleger og helsepersonell i tannlegevirksomheter et tilsvarende opplæringstilbud som er gjennomført for øvrig helsepersonell. Det er særlig innen omsorgstjenesten i kommunene bestemmelsene er tatt i aktiv bruk, kapittel 4 A er i liten grad praktisert i øvrig del av kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Det er uklart hva som er årsaken til dette, men det vil ofte ta tid før nye lovbestemmelser blir godt nok kjent og tatt aktivt i bruk. Det er derfor fortsatt behov for opplæring. Foreløpig må det i de aller fleste tilfeller gis veiledende tilbakemelding på vedtakene Helsetilsynet i Aust-Agder mottar. Det medfører at hvert vedtak krever omfattende saksbehandling. Helsetilsynet i Aust-Agder ser derfor utfordringer i vår egen saksbehandling som følge av økningen i antall vedtak som fatte, og ressursene som brukes på saksfeltet er raskt økende.

Resultatområde 83 Folkehelsearbeid

83.1 Folkehelsearbeid generelt

Fylkesmannen har samarbeidet tett med de øvrige partnerne i det regionale partnerskapet for folkehelse ved å delta i månedlige sekretariatsmøter for å organisere og koordinere det regionale folkehelsearbeidet. Videre har vi deltatt i programkomite for den årlige folkehelsekonferansen med tema: "Vold, trakassering og overgrep - Et folkehelseanliggende" i samarbeid med Folkehelseforeningen i Norge.

Fylkesmannen har deltatt og koordinert arbeidet i ressursgrupper/fagnettverkene for å forebygge tobakksbruk, fremme fysisk aktivitet og bidra til bedre ernæring. Partnerskapet "Folkehelse i Agder" har tre samlinger pr. år for de kommunale folkehelsenettverkene hvor ulike faglige spørsmål blir tatt opp. I år har vi hatt ansvar for det faglige innholdet disse dagene. Temaene har vært rusforebyggende arbeid i et folkehelseperspektiv og migrasjonshelse.

Fylkesmannen har tatt initiativ til og vært med på å arrangere et 20 timers kurs for å utdanne treningskontakter i kommunene. Fire kommuner (2 av de største kommunene) er i gang med ordningen, mens flere ønsker å komme i gang. Vi inviterer kontaktpersonene for ordningen i kommunene og treningskontaktene til årlig nettversksamling for utveksling av erfaringer og for faglig oppdatering og inspirasjon.

BEDRE HELSE I AUST- AGDER er vår "Frisklivsmodell". Ordningen ble etablert i de 4 største kystkommunene i samarbeid med Aust-Agder legeförening som et prosjekt høsten 2006. I samarbeid med Aust-Agder fylkeskommune har vi utlyst og fordelt kr. 700.000 til videreutvikling og nyetablering av ordningen. Pr. idag er 11 av 15 kommuner igang med etablering og drift av "frisklivssentraler" som skal kunne følge opp personer som har behov for å endre levevaner innen fysisk aktivitet, kosthold og tobakksvaner.

I 2009 er det brukt betydelige ressurser på å lage strategiplaner for levekår og folkehelse. Fylkesmannen har vært representert i planarbeidet for "Regionplan Agder 2020" og vært med på å utarbeide kapittelet om Levekår. I

arbeidet med Strategiplan for folkehelse i Agder, som er fylkeskommunenes handlingsplan for å følge opp Regionplan Agder 2020, har vi deltatt med faglige innspill. Det samme i forbindelse med utarbeiding av Sektorplan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og folkehelse og Felles strategiplan for trafikksikkerhet i Agderfylkene 2010-2013. I forbindelse med disse planarbeidene har vi fått god mulighet til å rette fokus på Agders spesielle levekårsutfordringer og viktige folkehelseiltak. I tillegg har vi hatt mulighet til å få fokus på universell utforming i strategiske dokumenter.

Internt hos Fylkesmannen har vi ukentlige planmøter hvor regulerings- bebyggelsessaker og planprogram for kommuneplaner blir drøftet. Her spiller vi inn tema som universell utforming, miljørettet helsevern og folkehelse.

I løpet av året har 11 av fylkets 15 kommuner rullert kommuneplanen. I den forbindelse deltar vi i oppstartsmøter med kommunen. Her blir som regel data fra kommunehelseprofiler og kommunehelsebarometeret presentert og drøftet. Det er i denne sammenhengen vi i hovedsak har presentert dette dataverktøyet overfor kommunene i 2009. I disse oppstartsmøtene har vi prøvd å fokusere på kommuneplanen som et viktig styringsverktøy for å utvikle gode lokalsamfunn til beste for befolkningens helse. Vi har gitt innspill til alle 11 kommuneplanene som har vært til revidering. Utjevning av sosial ulikhet i helse og universell utforming er alltid tema i disse tilbakemeldingene. I tillegg påpekes ofte betydningen av at kommunene må kople viktige delplaner innen våre innsatsområder og tilsynsoppgaver opp mot kommuneplanens mål, samt at kommunene i større grad bør formulere evaluerbare folkehelsemål i samfunnsdelen.

Partnerskapskommunene blir i hovedsak fulgt opp av henholdsvis Fylkesmannen og AA-fylkeskommune. Fylkesmannen følger opp kommunene Lillesand, Grimstad, Arendal, Tvedestrand og Risør og inviterer til 1-2 kontaktmøter i året. I to av kommunene er statistikkverktøyet Kommunehelseprofiler gjennomgått i 2009

I løpet av året har vi i samarbeid med Aust-Agder fylkeskommune etablert en prosjektgruppe for å søke om å bli pilotfylke for universell utforming. Vi fikk innvilget søknaden og er en av de 8 pilotfylkene i landet. Det er utarbeidet en prosjektpå plan og det arbeides med å konkretisere denne i et konkret handlingsprogram for prosjektperioden.

Ressursgruppen for det tobakksforebyggende arbeidet har hatt tre møter i 2009. Gruppen har medvirket i flere aktiviteter:

- Brev til alle fastleger med informasjon om Minimal intervensjon og oppfordring til å ta opp tobakksbruk med pasientene i konsultasjonen.
- Gjennomføring av Verdens tobakksfrie dag i samarbeid med kommunehelsetjenesten, Sørlandet sykehus, LHL og Kreftforeningen.
- Tildeling av årets "tobakksfripriis" - Kreftforeningen fikk tildelt denne i 2009.
- Kurs i samtaleteknikk om endring av levevaner basert på endringsfokusert rådgivning med psykologspesialist Magne Vik (7 timer). I år ble det koplet opp mot kurslederkurs i røykeslutt (6 timer). Det var god deltakelse fra kommunene og Sørlandet sykehus på dette kurset.
- FRI programmet. Agder har egen prosjektmedarbeider på dette temaet. Se punkt 83.3.

Fagnettverket for ernæring har hatt regelmessige møter og har arrangert konferansen "Er det noe i maten? - Matoverfølsomhet hos barn" i samarbeid med Barneklivnikken Voksentoppen ved Rikshospitalet. Det var god deltakelse på seminaret fra hele regionen.

Kurs i kosthold for eldre er avholdt på 7 institusjoner i fylket etter at dette temaet ble presentert på vårt Høstmøte for helse- og sosialpersonell høsten 2008. Temaet ble også satt på dagsorden ved høstens møte.

Bachelorstudent har kartlagt status for ernæring ved alle institusjonene for eldre i fylket.

Fiskeprell: Det er avholdt 4 kurs i Aust-Agder våren 2009. 40 barnehager (av 66 barnehager) var representert med totalt 71 deltakere, hvorav 1 var førskolelærerstudent. Innholdet bestod av 2 timer med teoretisk/praktisk undervisning basert på det didaktiske materialet fra Helsedirektoratet og fra Eksportrådet for fisk. I tillegg presentert prosjektleder eget ernæringsfysiologisk materiale passende for anledningen.

Det er tatt initiativ til aksjonene "Sykle til og gå til jobben" og "Sykle og gå til skolen". Responsen var marginal, men vi fikk betydelig medieinteresse og oppfordring til å følge dette opp i 2010.

Det ble tatt initiativ overfor kommuner og folkehelsekoordinatorene især om å markere Verdens aktivitetsdag. Dette ble ikke fulgt i den grad vi hadde håpet.

Folkehelsearbeid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA		
Sum	0	

83.2 Miljørettet helsevern

Tendensen er at disse sakene blir stadig mer kompliserte og omfattende. I noen saker det betydelige økonomiske og industrielle interesser inne i bildet, mens andre saker er mellom private der saksforholdet bærer mer preg av uenighet og uoverensstemmelser mellom naboer. Støy, forurensning og lukt er eksempler på hva som tas opp. Kommunene har fått tilbud om kurs om regelverket i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder i 2009. Vi følger opp nytt regelverk løpende i kontakt med kommunene og i forbindelse med planarbeid, f eks inn klima og ulykker. Det er fremdeles manglende kjennskap til regelverket generelt i en del små kommuner, men mht godkjenning av skoler og barnehager er inntrykket at dette skjer som forutsatt.

Saksbehandlingstiden er blitt betydelig overskredet pga. sakenes kompleksitet og vår bemanningssituasjon i 2009. Ingen av sakene ble løst innen 8 uker, tilsammen 4 saker.

83.3 Ernæring, fysisk aktivitet og tobakk

Andel kommuner som ikke tilbyr ungdomsskoler og kombinerte barne og ungdomsskoler gratis frukt hverdag. Utdannings- og familieavdelingen gjennomførte tilsyn med alle skoler og privatskoler våren 2009. Det ble oppdaget ett avvik. Grimstad kommune hadde besluttet å kutte fra 1,2 millioner kroner til 200.000 kr. til frukt og grønt ordningen for å benytte disse midlene til kompetanseheving for lærerne og økt lærertetthet. Kommunen fikk pålegg om å sørge for at elevene ble tilbudt frukt og grønnsaker hver skoledag.

FRI programmet: Agder har hatt egen prosjektmedarbeider på FRI programmet. Pr. 1.1.2010 har Aust-Agder 70% deltakelse i FRI programmet. Vi har lite kunnskap om hvor mange leksjoner av programmet som gjennomføres. Ved invitasjon til kurs om "Fagdag om FRI programmet i skolen" har det vært laber interesse i begge fylker.

Andel tobakksfrie VGS med vedtak i fylkestinget: Utdanningsavdelingen i Aust-Agder fylkeskommune har kommet med følgende tilbakemelding etter kartleggingen i de videregående skoler: "Skolereglementet for elever ved de fylkeskommunale videregående skolene i Aust-Agder sier at det ikke er tillatt å røyke på skolens område. Forbudet gjelder også leide lokaler. Bruk, omsetning eller oppbevaring av rusmidler er forbudt på skolens område. Det er også forbudt å møte påvirket av rusmidler. Vedtatt av fylkestinget 21.02.2000 Ft-sak 010/00. Endret av fylkestinget i sak 039/03 og fylkesutvalget i sak 038/07. Skolereglementet finnes tilgjengelig på Aust-Agder fylkeskommunes hjemmesider. Reglementet er under revisjon".

Andel grunnskoler som har minimum 60 minutter fysisk aktivitet daglig: Gjennom GSI rapporteringen, fra november 2009, som Utdannings- og familieavdelingen gjennomfører, har vi fått en kvantitativ oversikt over innføringen av 1 times fysisk aktivitet i skolehverdagen. De fleste kommuner gjennomfører dette, unntatt Arendal kommune, som er den største kommunen. Her har vi imidlertid en modellskole fra prosjektet Fysisk aktivitet og måltider i skolen, som har promotert sin modell med elever som aktivitetsledere. Alle skolene i Arendal innfører denne ordningen fra 1.1.2010.

Andel videregående skoler som tilrettelegger for fysisk aktivitet: Utdanningsavdelingen i Aust-Agder fylkeskommune har gjennomført en kartlegging ved alle de videregående skoler og vi har fått følgende tilbakemelding: "Så langt en kjenner til er det ingen av de fylkeskommunale videregående skolene i Aust-Agder som tilrettelegger for 1 times fysisk aktivitet utover det som er timeplanfestet. Alle elever har fellesfaget kroppsøving. En del skoler tilbyr programfag fra utdanningsprogrammet for idrettsfag. Åmli videregående skole er den eneste videregående skolen i fylket som tilbyr utdanningsprogrammet idrettsfag hvor det er en betydelig mengde fysisk aktivitet".

Andel barneskoler med abonnementsordning for frukt og grønt: Tilsammen er det 11 skoler som har denne ordningen i fylket. Det er ikke de samme skoler som har ordningen gjennom året.

Andel videregående skoler som følger Retningslinjer for mattilbud i kantiner: Utdanningsavdelingen i Aust-Agder fylkeskommune har følgende kommentar til dette spørsmålet: "Retningslinjer for skolemåltidet i

grunnskole og videregående skole samsvarer i moderat grad med kantinetilbudet ved de fleste fylkeskommunale videregående skolene i Aust-Agder. Brus selges ved flere kantiner".

Andel kommuner som har lagt til rette for lavterskelaktiviteter knyttet til fysisk aktivitet, kostholdsveiledning og røykslutt. 11 av 15 kommuner

Lavterskelaktiviteter knyttet til fysisk aktivitet, kostholdsveiledning og røykslutt. Som beskrevet under resultatområde 83.1 har vi siden 2006 arbeidet for at kommunene etablerer lavterskelaktiviteter. Arendal, Grimstad, Tvedestrand og Lillesand var prosjektkommuner. Arendal og Grimstad er kommet godt i gang med sin drift. Tvedestrand er i gang, men trenger å knytte modellen bedre opp mot de kommunale tjenestene. Lillesand er med i et samarbeid i Knutepunkt Sør og Vest-Agders modell "Aktivitetsresepten". Det samme har Birkenes og Iveland. Øvrige kommuner som har etablert lavterskelaktiviteter er Froland, Bykle og Gjerstad. Risør er i oppstartsfasen. Tilsammen 11 av 15 kommuner.

83.5 Forebygging av uønsket svangerskap og abort

Fylkesmannen har informert om tilskuddsmidlene. Alle kommunene i Aust-Agder ble oppfordret til å vurdere å sette i gang tiltak og søke om tildeling av midler.

Det kom inn to søknader, fra henholdsvis Arendal og Grimstad kommuner. Begge ble grundig vurdert, og tildelt penger.

Det legges spesielt merke til at Grimstad, fra 2010, vil være universitetsby for Aust-Agder, med en stor campus. I denne forbindelsen er det behov for mye aktivitet rundt forebygging av uønsket svangerskap og abort i gruppen fra 18 til 25 år, og det er etablert kontakt mellom helsestasjonen i Grimstad og Universitetet. Fylkesmannen ser på dette samarbeidet som svært positivt, Universitetet vil være en svært viktig arena for dette forebyggende arbeidet og Fylkesmannen har tilbudt å støtte arbeidet også med veiledning og rådgivning.

Aust Agder scorer lavt på div. levekårsstatistikker, dette får også sin betydning for barn og unge. Fylkesmannen har opprettet en "styringsgruppe for barn og ungdom" i embetet der vi ønsker å samle kunnskap om levekårene for barn og unge i fylket og lage en felles strategi for å sette temaet på dagsordenen. Vi vil videre bidra til økt kompetanse om sammenhenger og opptre samlet ut mot de ulike deltjenestene for også på den måten å synliggjøre sammenhenger. Ett sentralt tema her er seksuell helse. Vi har i 2009 kartlagt områdene og sett på hvor forskjellige oppgaver vi har kan overlapse og supplere hverandre. I løpet av 2010 vil vi konkretisere dette arbeidet og lage et strategi for å nå flest mulig aktører.

83.6 Smittevern

Smittevernarbeidet var preget av pandemien med influensa A (H1N1), kalt svineinfluensa.

Smittevern ble tatt opp gjennom telefonmøter med fylkets kommuner vedrørende pandemien, samt gjennom utstrakt korrespondanse.

Ingen konkrete saker behandlet (se videre)

Etter at alle fylkets kommuner har hatt tilsyn med helsemessig og sosial beredskap gjennom de siste fire årene, var det ikke planlagt tilsyn i 2009. Noen av kommunene står med avvik som ikke er lukket, og disse hadde vi tenkt å følge opp i løpet av året.

Det var også planlagt en temadag i juni for fylkets kommuner og andre om pandemi i samarbeid med Fylkesmannen i Vest-Agder. Som en oppfølging av denne dagen var det planlagt pandemiøvelse i Arendal kommune i september.

Da pandemien kom innover landet valgte vi å avlyse disse arrangementene og også å utsette oppfølgingen av kommunene. Det viste seg at kommunenes planverk var et godt grunnlag for det arbeidet som måtte gjøres i forbindelse med influensapandemien. Da planene etter hvert kom inn til Fylkesmannen viste det seg at de, for de flestes vedkommende, bare trengte justeringer og tilpasninger.

Resultatområde 84 Primærhelsetjeneste

84.1 Allmennelegetjenesten inkludert fastlegeordningen

Om fastlegers arbeid med LAR: Det har vært dialogmøter med LAR-tiltak om samarbeid med fastlegene i fylket. Vi har etterspurt rutiner for overføring/opplæring av fastleger i forbindelse med overføring av LAR-pasienter til primærhelsetjenesten.

Det har vært arrangert emnekurs for fastleger omkring samtykke og tvang. Rusbehandling var tema den ene dagen, kap 4A i Pasientrettighetsloven dag to.

Samhandling mellom kommuner og fastleger var en stor oppgave under pandemien. De fleste kommunene rapporterer om bedre samarbeid under og etter pandemien og at fastlegene tok sin rolle som en del av kommunens helsetjeneste. Kommunen opplevde dette som nyttig erfaring.

Med den belastning som det ble på helsetjenestene og fastlegene dette året under pandemien, fant vi ikke rom for (heller ikke hos Fylkesmannen) å iverksette særskilte tiltak overfor fastlegene.

Fylket har god legedekning. Mange kommuneleger har imidlertid små stillinger og lite kompetanse innen samfunnsmedisinsk arbeid. Det arrangeres årlig 2-dagers møte for kommunelegene i fylket, slik også i 2009. Dette er en god arena for erfaringsutveksling og oppdatering innenfor miljørettet helsevern, samfunnsmedisin og forebyggende arbeid.

Både kommunens plikter etter kommunhelsetjenesteloven og forskrift om miljø rettet helsevern; og samhandlingsutvalg (LSU) blir påpekt i møter med kommunens ledelse.

Legevakten i Arendal er en interkommunal ordning med 8 deltakende kommuner i fylket, det ble gjennomført tilsyn der i 2009 og det ble ikke gitt avvik. 5 kommuner samarbeider med nabofylket (Vest Agder) om legevakt.

Det ble arrangert 2-dagers introduksjonskurs i forbindelse med aktivitetshåndboka, i regi av legeföreningen. Den er også lansert for turnuslegene på deres kurs i offentlig legearbeid.

Legene er etter vårt syn for lite involvert i røykeslutt, og deres involvering er avhengig av graden av personlige engasjement. Alle legene har i brev fått påminnelse om betydningen av å ta opp røykeavvenning med sine pasienter, og visittkort med henvisning til røyketelefon / røykesluttkurs.

84.2 Turnustjeneste

Det er tre kommuner som tar imot fysioterapikandidater i aktuelle periode. Sørlandet sykehus, Arendal tar imot to kandidater. Vi har inntrykk av at dette er tilstrekkelig. Det er stadig etterspørsel etter veiledningskurs for veilederne. Vi har ikke hatt kapasitet til å tilby nettverkssamling eller opplæring dette året. Kandidatene deltar på kurs i offentlig helsearbeid i regionen. Vestfold har hatt ansvar for kurset dette året. Vi har fått signaler om at veiledningen i periodevis er mangelfull både i spesialisthelsetjenesten og i kommunehelsetjenesten.

Det er ansatt veileder for turnuslegene. Denne gir også veiledning til leger som har leger i turnustjeneste, og avholder kurs i akuttmedisin / legevaktsmedisin i samarbeid med SSHF. Kurs i offentlig helsearbeid arrangeres av Fylkesmannen i samarbeid med turnusveileder.

Fylkesmannen opplever et økende trykk på antall turnusleger . Uforutsigbarhet om antall ved tiltredelsestidspunkt (frafall på grunn av svangerskapspermisjoner spesielt) utgjør et stort administrativt problem, ikke minst for kommunene.

Etter vår vurdering bør også turnusleger i sykehus tilbys veiledning relatert til den rollen legen har, som samfunnsaktør og forvalter av samfunnets verdier og befolkningens helse samlet sett. Turnuslegene er dyktige faglig (teoretisk) sett, men mindre skolerte i praktiske ferdigheter, i legekunsten og i rollen som "medvirkende mer enn besluttende". I lys av samhandlingsreformen er her store utfordringer.

84.3 Lov om helsetjenesten i kommunene/ Pasientrettighetsloven, klagesaksbehandling

Det er behandlet 22 klagesaker i 2009 med en gjennomsnittlig saksbehandlingstid på 77 dager. En sak er avvist. Pr 31.12.09 var det en restanse på 2 saker. Av 22 klagesaker var 13 rettet mot helseforetaket, mens ni var klager mot kommune.

De vurderte tjenesteområdene var blant annet sykehjem/boform for heldøgns pleie- og omsorgstjenester (4). Av disse sakene fikk to helt eller delvis medhold, mens to ikke fikk medhold i klagen. Videre gjaldt flere klager annen kommunehelsetjeneste (5). Her fikk to helt eller delvis medhold, to ikke medhold og et vedtak ble opphevet. Innen området somatikk (5) fikk fire klagere ikke medhold. Klager på psykisk helsevern fikk også flere klager (5). I disse ble utfallet helt eller delvis medhold i tre og ikke medhold i to. På rusområdet (3) fikk en klager medhold.

I 2009 var det totalt 26 vurderingsgrunnlag. Vurderingsgrunnlagene var retting/sletting av journal (1), retten til nødvendig helsehjelp (14), rett til vurdering (1), rett til syketransport (5), rett til medvirkning for pasienten(1), rett til informasjon for pasienten (1) og annet (3).

Lov om helsetjenesten i kommunene med tilhørende forskrifter. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	22	77
Sum	22	

84.4 Helsetjenesten til innsatte i fengsel

Fylkesmannen har hatt møte med helsetjenesten i Arendal kommune, DPS, Avdeling for rus og avhengighetsbehandling og NAV. Vi har bedt om at det utarbeides skriftlige avtaler for samarbeidet mellom psykiatrisk avdeling, DPS og fengselshelsetjenesten. Det er satt fokus på NAV og fengselshelsetjenesten sitt samarbeide i forbindelse med å organisere bolig evt arbeid etter avsluttet soning. Problemstillinger vedrørende smittevern i fengselet ble tatt opp og er rapportert å være under kontroll. Det ble også tatt opp videreføring eller etablering av individuell plan. Det planlegges et nytt møte i 2010. Helsetilsynet i fylket planlegger revisjonstilsyn med fengselshelsetjenesten i inneværende år.

84.5 Helsetjenestetilbud til asylsøkere, flyktninger og innvandrere

Fylkesmannen har fått til en god dialog med UDI ved opprettelse av nye mottak, for å sikre at vertskommunene har en helsetjeneste som er tilstrekkelig dimensjonert til å kunne ta i mot nye flyktninger. Dette har sikret et tilgjengelig helsetjenestetilbud til denne gruppen.

De mindre kommunene har bedre oversikt over utfordringsbildet og god kontakt og tilsøking fra flyktninger. Etablering av desentraliserte mottak representerer en utfordring for kommunene, dette ble tatt opp med blant annet Arendal i 2008.

Ved tilsyn med legevakten 2009 (denne betjener 8 kommuner i Aust-Agder og 2 kommuner i Telemark) ble det eksplisitt bekreftet at de bruker- og får tak i - tolk ved behov. Vi har kun mottatt en klage over mangel på tolk ved ytelse av helsetjeneste i 2009.

Det har ikke vært avholdt smittevernkurs i 2009 (hvert annet år, dvs at nytt kurs avholdes i 2010) . Det har ikke vært samlinger der veilederen spesielt har vært tema.

Fylkesmannen har ikke iverksatt noen særskilt strategi for kartlegging av helsetjenestene til flyktninger og asylsøkere, men bidratt til å sikre et tilgjengelig og forsvarlig tjenestetilbud generelt (se over).

84.6 Helse- og omsorgstjenester i et flerkulturelt samfunn

I Aust-Agder er anslagsvis rundt 5 % av befolkningen innvandrere av ikke-vestlig bakgrunn, ca. halvparten av disse bor i Arendal. Her er det etablert internasjonal forum, og det arrangeres hvert år internasjonale dager. Dette mener vi er et fint bidrag i nærmiljø til integrering og forståelse av forskjellige kulturer. Flere andre kommuner, deriblant Vegårshei, har gode erfaringer med integrering i lokalsamfunnet.

Migrasjonshelse har vært ett av fagtemaene denne høsten for folkehelsekoordinatorene i kommunene i regi av

I forbindelse med Fylkesmannens satsing på bekjempelse av kjønnslemlestelse i 2009 har vi etablert et godt samarbeid med Ressurssenteret mot vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), og har fått en bedre innsikt i deres arbeid mot innvandregrupper. I høst arrangerte Fylkesmannen en to dagers konferanse om kjønnslemlestelse og tvangsekteskap der over 80 personer, vesentlig helsesøstre deltok.

Videre har vi etablert en referansegruppe til å bistå oss med innspill til temaet i fylket og for å etablere en arena for erfaringsutveksling og samhandling. Dette er i første omgang rettet spesifikk mot område kjønnslemlestelse, men vi håper at dette forum kan være en viktig ressurs i flere typer oppdrag rundt innvandreregrupper.

84.7 Helsetjenestetilbud til personer utsatt for seksuelle overgrep eller vold i nære relasjoner

Fylkesmannen opplever at Aust-Agder har et godt utbygd apparat til å ta imot personer som er utsatt for seksuelle overgrep eller vold i nære relasjoner. Gjennom den felles legevaktsordning for 8 av vår 15 kommuner (Arendal, Froland, Risør, Tvedestrand, Grimstad, Vegårshei, Gjerstad og Åmli pluss Nissedal og Fyresdal i Telemark) er det laget et overgrepsmottak. Legevakten har gitt særskilt opplæring til en gruppe av legevaktens sykepleiere som står i beredskap og trer inn i dette arbeidet når en aktuell situasjon oppstår. Videre er det en gruppe av de faste legevaktslegene som også har fått spesiell opplæring, disse står på en frivillig liste og innkalles spesielt ved en hendelse.

Overgrepsmottaket har også etablert god kontakt med de øvrige deler av det ordinære behandlingsapparatet slik at videre oppfølging etter den akutte situasjonen kan avtales.

De ansatte gis anledning til å delta på jevnlig faglig oppdatering, og får økt sin kompetanse også ved regelmessig arbeid med slike saker.

Tidlig i 2009 arrangerte Fylkesmannen et dags kurs med Tema "vold i nære relasjoner" med nærmere 70 deltakere.

I høst var det samme tema på programmet på Folkehelsekonferansen 2009, med over 50 deltakere.

Det er ikke etablert særskilte tiltak spesielt rettet mot menn eller mot barn ved overgrepsmottaket, med mottaket vil, i den grad det er aktuelt, også håndtere slike saker.

Imidlertid finnes det flere aktører i fylket som bidrar i situasjoner der personer er utsatt for seksuelle overgrep eller vold i nære relasjoner. Fylkesmannen har god kontakt med disse og er godt orientert om deres arbeid, selv om vi ikke bidrar aktivt i deres arbeid. Dette gjelder blant annet:

- Barnehuset
- SMSO
- Regnbuen
- Alternativ til VOLD
- Aust Agder krisesenter

84.8 Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Det er store variasjoner i hvordan kommunene har tatt imot tilbud om gratis vitamin D-dråper til spedbarn med innvandrerbakgrunn. De fleste (9 av 15) kommuner sier de ikke bruker denne ordningen, dels pga. at de ikke har spedbarn av innvandrerbakgrunn, noen gir ut tran til alle nybaket foreldre, og andre igjen anbefaler heller tran enn vitamin D-dråper. Noen kommuner vil gi vitamin D-dråper når det er aktuelt.

Kapasiteten i skolehelsetjenesten varierer en god del i kommunene i Aust - Agder, og det er nærliggende å tro at mye skyldes forskjellige prioriteringer de enkelte kommunene har foretatt. På videregående skoler i fylket er det samlet sett fire helsesøstre årsverk til å betjene ca 4300 elever.

Nye faglige retningslinjer:

Veileder om forebyggende arbeid mot kjønnslemlestelse ved tilbud om samtale og frivillig underlivsundersøkelse

ble sendt ut til kommunene i løpet av høsten, og vil bli fulgt opp i vårt arbeid mot kjønnslemlestelse i 2010.

Fylkesmannen har tatt initiativ til å starte en referansegruppe i Aust-Agder for nøkkelpersonell innenfor dette tema og i november arrangerte vi en todagers konferanse om kjønnslemlestelse i Arendal. Her var det over 80 deltakere, vesentlig helsesøstre. Her ble temaet grundig gjennomgått, og det ble laget en handlingsplan for det videre arbeidet.

Fylkesmannen arrangerte et kurs for helsestasjonene og skolehelsetjenesten i alle kommuner i fylket om endringene i retningslinjene for barnevaksinasjonsprogrammet, og sammen med fylkets helsesøstergruppe ytterligere en kursdag om foreldreveiledning. På begge disse dagene har Fylkesmannen, med bred tverrfaglig deltakelse gjennom rådgiverne for rus, psykisk helse, folkehelse og kommunehelsetjeneste, også tatt opp andre aktuelle tema for helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Fylkesmannen arrangerte, i samarbeid med ABUP, et 2-dagers erfaringsseminar om spe - og småbarns psykiske helse for alle tjenester i kommunene rettet mot barn. Hovedfokus var på hvordan bistå foreldre som har egne vansker som hindrer eller begrenser dem i å være i et godt samspill med barna.

84.9 Svangerskapsomsorgen

Det er store forskjeller i jordmordekningen i Aust-Agder. De minste kommunene har god jordmordekning.

Kun 2 av kommunene har lavere dekning enn landsgjennomsnittet på 49 årsverk per 10 000 fødte. Arendal har 43,5, mens Grimstad ligger lavest med 16,7.

Tallet for Grimstad er veldig lavt, men i løpet av høsten 2009 ble jordmorstillingen utvidet til 80% og fra 1. februar 2010 vil den bli ytterligere utvidet til 100%, dog som en prøveordning.

84.10 Kjønnslemlestelse

Det ble i 2009 etablert et godt samarbeid mellom Fylkesmannen og det nyetablerte ressurscenteret mot vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). RVTS drives av de regionale helseforetak, og RVTS Sør har sitt regionkontor i Sørlandet sykehus Kristiansand. Fylkesmannen i Aust-Agder deltok med tre representanter ved den regionale nettverksamling for Fylkesmennene som RTVS inviterte til.

For å få en oversikt over forholdene i vårt fylke tok Fylkesmannen initiativ til et møte mellom de vi betraktet som nøkkelpersoner for dette arbeidet i Aust-Agder. Ut fra de innspill vi fikk under denne samlingen ble det besluttet at det var behov for kunnskap/oppdatering for flere instanser i Aust-Agder. I november ble det arrangert, sammen med familie og utdanningsavdelingen, en todagers konferanse i Arendal. Her var det over 80 deltakere, vesentlig helsepersonell, men også noen representanter fra skoler, barneverntjenesten og div. senter for vold og seksuell helse, (Barnehuset, SMSO). I løpet av konferansen ble det gjennomført to økter med gruppearbeid der deltakerne ble satt sammen regionvis.

Deltakergruppene gjennomførte en SWOT-analyse og laget et forslag til handlingsplan for videre arbeid mot kjønnslemlestelse. Her ble det understreket betydningen av å ha etablert et nettverk mellom de instanser som er involvert i arbeidet, både som et sted for erfaringsutveksling, men også for at man kan ha kjennskap til hverandre, knytte kontakter og ut fra dette kan samhandle bedre.

God kommunikasjon med de utsatte gruppene er utfordrende, men helt avgjørende for å kunne nå frem med informasjonsarbeidet og å lykkes med å forebygge kjønnslemlestelse. Viktigheten av å bruke tolk ble fremhevet, samt kjennskap til de berørte innvandrerkvinnegruppene.

Fylkesmannen anser det som svært viktig at referansegruppen i Aust Agder kan fortsette som en sentral arena for samhandling, informasjonsutveksling og videreutvikling av tiltak. Videre vil det være av avgjørende betydning at det gjennomføres lokale opplæringstiltak for involverte personellgrupper. Fylkesmannen vil fortsette med å videreføre dette arbeidet i 2010.

84.11 Tannhelse

Det har gjennom året vært hyppig kontakt mellom Fylkestannlegen og Fylkesmannens sosial- og helseavdeling, og det er etablert et godt samarbeid. De områdene som det har vært spesielt fokusert på er tannlegetjenester innenfor eldreomsorgen, spesielt på sykehjemmene. Fylkestannlegen deltok i et møte med omsorgsledere i fylket,

underviste og informerte om tjenestene og regelverket. Samarbeidsavtaler mellom den offentlige tannhelsetjenesten og omsorgstjenesten i kommunen var også tema på denne samlingen, og Fylkestannlegen skulle ta initiativ til å inngå/ajourføre avtaler om samarbeid.

Et annet tema der vi har involvert Fylkestannlegen er i forhold til tannhelsetilbud til barn og unge. Fylkestannlegen var bedt inn i Fylkesmannens styringsgruppe for barn og unge. Her kartla vi samhandlingsmuligheter mellom tannhelsetjenesten og de øvrige tjenestene rettet mot barn og unge. Dette arbeidet vil vi følge opp videre i 2010.

Et tredje område er tannhelsetjenestens rolle i forhold til tvangsbestemmelsene i Pasientrettighetslovens kap. 4A. Fylkesmannen planlegger å gjennomføre en halvdagssamling for offentlige og private tannleger i fylket for å gjennomgå det nye regelverket, innhente erfaringer fra tannhelsetjenesten så langt, og på bakgrunn av dette bidra til å lage gode prosedyrer for dette arbeidet.

Resultatområde 85 Spesialisthelsetjenesten

85.3 Lov om transplantasjon

Ingen saker mottatt.

85.4 Tillatelse til å rekvirere sentralstimulerende legemidler

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid var 2 uker i 2009

Tillatelser til å rekvirere sentralstimulerende legemidler. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	174	10
Sum	174	

85.5 Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep

Kosmetisk plastikkirurgiske inngrep. Antall saker og gjennomsnittlig saksbehandlingstid

Embeter	Antall saker	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid
FMAA	0	
Sum	0	

85.6 Godkjenning av private sykehus, privat medisinsk laboratorie- og røntgenvirksomhet*

Ingen saker mottatt.

85.7 Funksjonsprogram for nye offentlige sykehusbygg

Ingen saker mottatt

Resultatområde 86 Omsorgstjenester

86.1 Omsorgsplan 2015

Jobben er utført i henhold til oppdraget. Arbeidte er organisert slik som rapportert i fjor, og er evaluert til å fungere godt. Det har vært en noe mindre interesse for investeringstilskuddene i Aust-Agder enn mange andre fylker. Vi har imidlertid sett en økende interesse for dette.

Vi har valgt å ha en bred tilnærming, og ser det som naturlig at både folkehelse, ernæring, pasientrettighetsloven kap 4A, IPLOS og TaKT, har sin naturlige plass i arbeidet.

I 2009 har vi bl.a. hatt følgende aktiviteter:

- 3 styringsgruppemøter, en heldags- og to todagerskonferanser med alle kommunene i fylket.
- Det har vært avholdt et emnekurs for allmennlegene.
- Behandlet søknader om diverse tilskudd, samt presentert investeringsordningen på de arenaer hvor aktuelle personer er tilstede: Enhetsledere, rådmenn, sentrale politikere m.m.
- Hele Omsorgsplan 2015 har vært presentert og omtalt på diverse samlinger som nevnt i kulepunkt over.
- Knyttet folkehelsearbeidet opp mot Omsorgsplan 2015
- Hatt samarbeidsmøter med Husbanken både lokalt og regionalt.
- Deltatt på de samlinger Helsedirektorat og Helsetilsyn har hatt.
- Deltatt i nettverksarbeid.
- Lagt stoff ut på hjemmesiden.
- Tett kontakt med Undervisningssykehjemmet i Aust Agder (Feviktun, Grimstad) og undervisningshjemmetjenesten, også Grimstad.
- Samarbeid med Universitetet i Agder, Fagskolen på Dahlske videregående skole, Aust Agder Fylkeskommune, Aksjon Helsefagarbeider, Folkeuniversitetet, KS

86.2 Demensplan 2015

Gjennom et unikt samarbeid mellom undervisningssykehjemmet i Aust-Agder, Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse og Fylkesmannen i Aust-Agder har vi nå over 275 deltagere som deltar på "Demensomsorgens ABC" i 9 av fylkets kommuner. Modellen går ut på at alle deltagere er invitert til å delta på seminar som samarbeidspartnerne arrangerer to ganger i året. Seminardeltakere kan velge en av to dager med likt innhold, noe som gjør at arbeidsplassene ikke blir "tømt" for ansatte, og som betyr at flere kan delta. Gjennom en slik ordning sikrer vi høyt faglig nivå på samlingene og gode foredragsholdere, det er enkelt for kommuneansatte å delta, det gir deltakerne mer følelsen av å "dra på kurs" enn det de ville få ved en samling i nærmiljøet med få deltakere. Fylkesmannen sender ut informasjonen til kontaktpersonene i kommunene, og tar imot påmeldinger. Fylkesmannen dekker kostnadene for en enkel lunsj med midler fra "kompetanseløftet".

Undervisningssykehjemmet sørger for lokaler, og i tråd med anbefalingene fra kompetansesenteret, er alle samarbeidspartnerne involvert i planleggingen av seminarene og i å skaffe de ønskede foredragsholdere.

Setesdalsregionen var ikke med på dette samarbeidet fra starten. Fylkesmannen har i høst hatt et møte med Bykle, Bygland, Evje-Hornes, Valle og Iveland kommuner sammen med undervisningssykehjemmet. Formålet har vært å tilrettelegge for et liknende program for Setesdalsregionen, og oppstartseminar vil bli arrangert for denne regionen i januar 2010

Samarbeidet om "Demensomsorgens ABC" tjener som en viktig kontaktarena for gjensidig utveksling av informasjon om hva de ulike partene arbeider med. Det bidrar også til tverrfaglig nettverksbygging, og til å gjøre det vesentlig lettere å få distribuert informasjon til alle som arbeider i feltet om nyheter, anbefalinger og diskusjoner omkring behandling og sosial og praktisk tilrettelegging for personer med demens.

Fylkesmannen har på årets to seminarer også sørget for at alle som ønsket har fått kopi av henholdsvis "Demensplan 2015" og "Glemsk men ikke glemt". Dette har vist seg å være et populært tiltak, det er langt fra slik at de enkelte kommunene alltid sørger for å distribuere denne type offentlige dokumenter til alle de fagpersoner som arbeider i feltet.

Samtidig har Fylkesmannen deltatt i den interkommunale referansegruppen for palliativ omsorg, og i den tilsvarende referansegruppen for demensomsorg.

Den sistnevnte består av sentrale personer fra omsorgstjenestene i kommunene. Ved å delta i denne gis Fylkesmannen en god anledning til aktivt å gi veiledning, rådgivning og gi innspill til det faglige planleggingsarbeidet i kommunene. Sentrale temaer som har vært tatt opp i 2009 har vært kompetansesenterets kartleggingsverktøy for utredning av demens, utfordringer ved demensutredning i omsorgstjenesten,

pårørendearbeid, pårørendeskole og etikk.

Gjennom utstrakt opplæring i den nye pasientrettighetslovens kap. 4A, har det vært mulig for Fylkesmannen å sette fokus på den sårbare situasjonen som personer med demens lever med, og stimulere til tiltak som kan bedre deres situasjon.

Fylkesmannen har opprettet god kontakt med KS regionkontor i Arendal, spesielt i prosjektsatsning ”*Flink med folk i første rekke*”. Fylkesmannen har vært en aktiv pådriver for å rekruttere flere kommuner inn i prosjekter som kan øke kommunenes kompetanse, og styrke deres evne til å jobbe med etisk kompetanseheving. Det er et stort behov for etisk kompetanse i alle lag av helse- og sosialtjenestene. Brukergruppene blir stadig flere og mer sammensatte, tjenestene mer komplekse, og det er skjerpede krav til dokumentasjon, rettighetstenkning og forvaltningspraksis. Fylkesmannen ser derfor dette som en viktig oppgave.

86.3 Kompetanseløftet 2015

1. Sammenfatning av kommunenes planer og resultatrapporteringer ble sendt inn til Helsedirektoratet innen 1. mars 2009.
2. Rapportering på de ulike delmålene i Kompetanseløftet 2015 ble sendt Helsedirektoratet innen 1. mars med kopi til HOD.
3. Det ble også sendt inn rapport til Helsedirektoratet som en del av samlet rapportering på Omsorgsplan 2015 i august 2009.

Vi viser til oppdrag og resultatkrav i embetsoppdraget, og vil gi følgende redegjørelse som tillegg til rapporteringskravene:

12 000 nye årsverk med relevant fagutdanning innen 2015.

I brev til kommunene i november 2009 skriver Helsedirektoratet at målet om 10 000 nye årsverk på det nærmeste ble realisert innen utgangen av 2007, og at målet nå er 12 000 nye årsverk. I Aust Agder har vi følgende situasjon – basert på SSB’s personellstatistikk juni 2009:

Endring i antall årsverk fra 2007 - 2008: økning med 0,1% i Aust Agder, mens for landet er økningen 2,4%.

Oversikten viser til dels store forskjeller fra kommune til kommune. Risør, Froland og Bygland øker mest, mens Grimstad, Åmli og Valle alle har en tilbakegang i antall årsverk i omsorgstjenesten. Flere av kommunene har i løpet av 2008 fått dårligere økonomi. Dette kan være forklaringen på reduksjon i antall stillinger, men samtidig er ikke bildet entydig. Sammenlignet med tidligere år, er på vi status quo i fylket, mens landet som helhet har en mindre økning i antall årsverk. Dette bildet har endret seg, da vi i tidligere hadde en større økning enn landsgjennomsnittet.

Heve det formelle utdanningsnivået i omsorgstjenestene

Aust Agder har i flere år ligget over landsgjennomsnittet når det gjelder andel faglærte som arbeider i omsorgstjenesten. Denne trenden holder seg også utfra tallene presentert i juni 2009. Andel faglærte i brukerrettet pleie- og omsorgstjeneste utvikler seg slik:

Andel faglærte i Aust Agder har endret seg fra 71,6% i 2006 til 71,5% i 2008. Tilsvarende tall for landet er hhv. 62,3% og 62,9%.

Ser vi tallene brutt ned på kommunenivå, er den største økningen i Bykle (12,2%), Åmli (8,5%) og Froland (6,4%). Kommunen som utfra SSB statistikken har flest faglærte innen omsorgstjenesten er Grimstad (79,5%), tett fulgt av Evje og Hornnes (78,5%). Kommunene med lavest andel faglærte er Iveland (54,0%), Risør (56,3%) og Bykle (62,9%).

Vårt inntrykk er at kommunene er opptatt av å få faglærte inn i tjenesten, men mange i små stillingsbrøker kan medføre flere uten formell utdanning. 2009 har vært preget av et stramt arbeidsmarked som også har slått ut på tilgangen av faglærte innen omsorgstjenesten. Eldreomsorgens ABC og Demensomsorgens ABC har tradisjonelt stått sterkt i fylket, med mange deltakere. I løpet av 2009 er i alt 275 personer deltakere i studiegrupper innenfor Demensomsorgens ABC.

Øke andelen som arbeider heltid

Aust Agder ligger fremdeles etter landsgjennomsnittet når det gjelder andel personer i store stillinger, og når det gjelder ansatte med arbeidstid over 30 t/uke er andelen synkende. Flere ansatte i større stillingsbrøker gir bedre kontinuitet for brukerne, bedre mulighet til å holde seg faglig oppdatert og virker derfor inn på kvaliteten og innholdet i omsorgstjenestene. Det vil også være et viktig rekrutteringsfortrinn i framtida å kunne tilby stillingsbrøker ”til å leve av.”

Sikre bruttotilgang på om lag 4500 helsefagarbeidere per år.

Det er en stor utfordring å få nok søkere til helsefagarbeiderutdanningen. I oktober 2009 var det 237 elever i Vg1 og 133 elever i Vg2. Tallet på Vg2 inkluderer også de voksne. Elevtallet er stabilt fra 2008 til 2009. Helsefagarbeiderne skal etter 2 år på videregående skole ut i lære. Voksne kan ta Vg2 og Vg1 på ett skoleår hvis de ønsker det. Det var knyttet usikkerhet til om det var mulig å få opprettet nok lærlingeplasser. Kommunene har imidlertid tatt utfordringen på strak arm, og det er i 2009 tegnet 45 nye lærekontrakter. Det har vært læreplasser nok til alle som har søkt i 2009, og det er ledig kapasitet i Setesdal og Vestregionen. I tillegg har 10 voksne tatt fagbrev i helsefag eller omsorgsfaget som praksiskandidater i 2009. Utfordringen framover vil være å få et stabilt søkergrunnlag til helsefagarbeiderutdanningen, og redusere lekkasjen etter videregående skole. Mindre enn halvparten som gikk ut fra Vg2 våren 2009 søkte om læreplass. Det vil videre være viktig å opprettholde og videreutvikle tilbudet til voksne uten rett til videregående opplæring. Flere av disse har allerede et arbeidsforhold i kommunene. Fylkesmannen bidrar med delfinansiering av 2 klasser for voksne som har startet helsefagarbeiderutdanning, hhv. i Grimstad og i Arendal. I tillegg har ansatte i omsorgstjenesten i Valle kommune tatt initiativ til å starte en klasse tilknyttet Setesdalen videregående skole. Her går 13 elever, hvorav 12 kommer fra Valle kommune! I tillegg til Fylkesmannen er Aust Agder Fylkeskommune og NAV med som bidragsytere.

Tilskudd til Demensomsorgens ABC.

Som nevnt tidligere er det en stor gruppe innen omsorgstjenesten som deltar i studieopplegget Demensomsorgens ABC, ved årsskiftet var antallet 275 i Aust Agder. Fylkesmannen bidro med i alt 200 000 kr. i direkte støtte til kommunene for gjennomføringen. I tillegg finansierte vi oppstartsseminarer. Fylkesmannen bidro også til finansiering av grunnutdanning innen geriatri arrangert av Songdalen Undervisningssykehjem.

Fagskoleutdanning for personell med videregående opplæring

Aust Agder fylkeskommune søkte og fikk innvilget tilskudd til fagskole innen psykisk helse, barsel og eldreomsorg med vekt på demens fra høsten 2009. Det startet klasser i alle tre fagdisiplinene. Fylkesmannen gir tilskudd til kommunene som har studenter på fagskole, for øvrig gis tilskudd til drift nå direkte fra Helsedirektoratet til Aust Agder Fylkeskommune.

Desentralisert sykepleieutdanning

Slik utdanning startet opp i Setesdalen høsten 2009, og Fylkesmannen har bidratt til finansiering med tilskudd til kommunene som har studenter på utdanningen.

Videre- og etterutdanning for høyskoleutdannet personell

Videreutdanning innen demens/alderpsykiatri startet tidlig 2009, studiet dekker begge Agderfylkene. Studiet organiseres av Universitetet i Agder, finansieres av begge fylkesmannsembetene og kanaliseres via Undervisningssykehjemmet. Videre har Fylkesmannen finansiert enkeltstående studier innen andre fagområder etter søknad fra kommunene.

Kompetanseplanlegging

Et delmål innen Kompetanseløftet 2015 er å øke aktiviteten i planarbeidet når det gjelder *kompetansebeholdning* (hvilken kompetanse de ansatte i kommunen innehar) *kompetansebehov* (hvilket kompetansebehov kommunen vil stå overfor i årene framover) og planer for *kompetanseoppbygging* (hvordan kommunen skal greie å skaffe den nødvendige kompetansen. Planarbeidet bør også inneholde tiltak for rekruttering til nye stillinger og erstatningsbehov, dvs. når ansatte slutter i tjenesten, enten ved overgang til andre stillinger eller med pensjon. I 2009 er det startet opp et felles prosjekt som et samarbeid mellom 6 kommuner og SSHF. KS ”Flink med folk i første rekke” har bidratt med prosjektmidler. Prosjektet har som mål å samordne kompetansebehov kommunene har overfor bl.a. helseforetak, universitet og videregående skoler, samt felles kompetansebehov som kan dekkes ved interkommunale kurs/konferanser.

86.4 Investeringstilskudd til sykehjem og omsorgsboliger

Det er i 2009 gitt tilskudd til:

10 omsorgsboliger (5 hver Lillesand og Risør)

13 sykehjemsenheter Lillesand (Høvågheimen).

86.5 Kvalitet i helse- og omsorgstjenesten

På dagskonferansen om IPLOS-opplæring i Kristiansand den 14. mai, kom 50 deltagere fra Aust-Agder. Fra vårt ståsted synes det ikke som om kommunene bruker IPLOS som et aktivt verktøy for å kartlegge endringer hos brukerne, men heller oppfyller sin plikt til å registrere nye brukere, og en eller to ganger i året og foreta en gjennomgang av IPLOS og registrere eventuelt endringer de ser. Det er derfor et stykke igjen før IPLOS kan anses være et aktivt hjelpemiddel for kvalitetssikring.

Med utgangspunkt i den registreringen av legetjenester i sykehjem kommunene gjennomførte i 2008 ser vi at fylkets kommuner, samlet sett, ligger over landsgjennomsnittet. De fem minste kommunene har gjennomgående veldig god legedekning i forhold til innbyggerantall. Legene er på fastlønn, og debatten om ivaretagelse av offentlige legeoppgaver blir mindre relevant. Bygland kommune har gjennom 2009 slitt en del i forhold til sin legedekning på grunn av vakanser, men har gjennom hele perioden hatt tilstrekkelig dekning gjennom mer eller mindre kortvarige vikariater. De har imidlertid ansatt to nye leger per 05. jan 2010.

Flere offentlig dokumenter de siste årene har definert et faglig behov for å styrke sykehjemslegetjenesten. Dels er det påpekt behov for å styrke den faglige kompetansen innen geriatri, dels å styrke arbeidets status, og i forhold til kapasitet anslås behovet til å være en økning av legedekningen ved sykehjemmene med 50 % fra 2007-nivået. Det har imidlertid ikke vært noen økonomiske eller vesentlige faglige insentiver for verken kommunene eller legetjenestene som har støttet opp om en slik utvikling. Det er derfor foreløpig ikke lett å finne vesentlige og synlige resultater av slike anbefalinger.

86.6 Undervisningssykehjem/ Undervisningshjemmetjenester

Undervisningssykehjem - Feviktn

Fylkesmannen deltar i undervisningssykehjemets styringsråd. Vi har også avgitt uttalelser og foreslått prioriteing av søknader fra Aust Agder om tilskudd til lindrende behandling og omsorg ved livets slutt. Vi viser forøvrig til rapport om Omsorgsplan 2015 med kritiske kommentarer rundt søknadsprosessen.

I samarbeid med Feviktn har vi finansiert videreutdanning for høyskoleutdannede innen lindrende behandling og demens, og bidratt til å etablere samarbeid mellom undervisningssykehjemmet og fylkets fagskole i helse- og sosialfag. Fylkesmannen er aktive deltakere i undervisningssykehjemets referansegruppe og nettverk for demens.

Det er underskrevet skriftlig samarbeidavtale mellom Fylkesmannen, Kompetansesenteret for aldring og helse og Feviktn om ansvarsfordeling for planlegging, markedsføring og gjennomføring av oppstartsseminar for Demensomsorgens ABC. Vi har tatt initiativ til og deltatt i informasjonsmøte i Setesdalen sammen med USH for å få igang studiegrupper for Demensomsorgens ABC også der. Grupper starter opp i januar 2010.

Undervisningssykehjemmet gis tid og rom for presentasjon av aktuelle saker/tiltak under Fylkesmannens ulike arrangementer for omsorgstjenesten.

Vi har tatt initiativ til et felles prosjekt som et samarbeid mellom 6 kommuner og SSHF der ledelse av prosjektet

ligger i Grimstad kommune representert med undervisningssykehjem og undervisningshjemmetjenester. KS "Flink med folk i første rekke" har bidratt med prosjektmidler. Prosjektet har som mål å samordne kompetansebehov kommunene har overfor bl.a. helseforetak, universitet og videregående skoler, samt felles kompetansebehov som kan dekkes ved interkommunale kurs/konferanser.

Fylkets undervisningshjemmetjeneste ble tildelt Grimstad kommune. Ingen andre kommuner søkte. Planen er å samle prosjektene, med felles styringsråd, og Fylkesmannen vil videreføre sin rolle i dette rådet.

86.7 Økt forvaltningskompetanse. Saksbehandling i helse- og omsorgstjenesten

Vi har de foregående år hatt diverse kurs og opplæring for kommunene. I 2009 har vi fulgt opp saksbehandlingsreglene i tilsyn med tre kommuners saksbehandling ved søknad/klage på hjemmebaserte tjenester. Vi har også "vasket" mange kommuners standardskjemaer for søknad, klage, vedtak etc.

86.9 Rettssikkerhet ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming

Det har vært tilsammen 12 forhåndsgodkjente vedtak i Aust-Agder i 2009, tilsyn ble gjennomført med 50 % av godkjente vedtak.

Minste saksbehandlingstid på tre måneder er overskredet i tre av de 12 sakene, og ellers varierte saksbehandlingstiden fra to uker til 17 uker, med et gjennomsnitt på 8 uker.

Fylkesmannen i Aust-Agder har ikke i egen regi arrangert felles kurs for kommunene i 2009, men alle kommuner har stående tilbud om å bestille kursholdere fra Fylkesmannen til kommunale samlinger og personalmøter, og kommunene får veiledning når de henvender seg skriftlig eller muntlig. Kommunene har benyttet seg av dette etter behov, og Fylkesmannen har drevet og driver fortsatt en utstrakt råsd- og veiledningstjeneste, også ved å delta på personalsamlinger, kommunal opplæring osv.

Vi dekker også utgifter for kommuner som selv arrangerer kommunale eller interkommunale fagmøter/konferanser for å få økt kompetanse på feltet.

86.10 IPLOS – individbasert pleie- og omsorgsstatistikk

Fylkesmannen har gjennomført de oppgavene Direktoratet har initiert. Vi har deltatt på møter med Direktoraett, samt deltatt i oppfølging av kommuner som ligger etter. I følge Helsedirektoratet leverer alle kommunene i Aust-Agder brukbare rapporteringer. Vi har ingen oppdatert liste over kontaktperson pr. d.d., da denne endrer seg. Når det gjelder spørsmålet om sikkerhet, har dette vært drøftet på flere samlinger med H-dir. Det synes fremdeles 2009 sendt ut spørsmålet til alle kommuner i henhold til direktoratets brev av 28.08.09: 10 av 15 kommuner har svart, og det er kun en av disse (10) som ikke kan gi tilfredsstillende tilbakemelding. Undersøkelsen vil bli fulgt opp.

Se forøvrig merknadene under pkt. 86.5.

Resultatområde 87 Psykisk helse

87.1 Tvungen undersøkelse

Vi har ikke mottatt klager på vedtak fra kommunelege på tvungen undersøkelse.

87.2 Behandling uten eget samtykke

Det er behandlet 51 klager på vedtak om tvungen behandling med legemidler, 1 klage på tvungen næringstilførsel.

Dette innebærer en økning på 85% fra 2008. Antall kvinner som har klaget er tredoblet fra 2008, antall menn som har klaget har økt med ca 50%.

2 klagere har fått medhold.

De fleste av klagen kommer fra spes. helsetjenesten, som ikke har registrert en økning i antall vedtak fra 2008. Vi har ikke fått tall på antall vedtak fra DPS. 36% av klagen dreier seg om brukere med dobbeltdiagnose(rus og alvorlig sinnslidelse).

87.3 Privat forpleining i det psykiske helsevernet

Ingen saker mottatt i 2009.

87.4 Godkjenning av institusjoner som skal ha ansvar for tvungent psykisk helsevern

Ingen saker motatt i 2009

87.5 Vedtak om overføring

Ingen saker mottatt i 2009.

87.7 Videre utvikling av det psykiske helsearbeidet i kommunene

Kommunenes rapporter om bruk av øremerkede tilskudd og kommunale tiltak innen psykisk helsearbeid for foregående er sammenstilt og kvalitetssikret, utfra oppdraget gitt i IS-24/2008 .

Fylkesmannen har sammenstilt opplysninger om utviklingen i den enkelte kommunen når det gjelder psykisk helsearbeid. Det ser ut som om kommunene greier å skjerme stillinger knyttet til barn og unge.

Aktivitetsreduksjon i driftsbudsjett og stillinger rettet mot voksne rapporteres fra 3 kommuner; Grimstad , Tvedestrand og Valle. Det er grunn til å anta at det ved vakanse i stillinger ikke skjer nyttilsettinger.

Det er etablert regionvise tverrfaglige nettverk der psykisk helse/ rusfeltet / NAV og spesialisthelsetjenesten deltar. Fylkesmannens brukerråd er videreført etter opptrappingsplanen, og utvidet til også å gjelde organisasjoner for personer med rusproblemer.

Vi har ikke mottatt særskilt opplegg for kartlegging av tiltak for mennesker med psykiske lidelser. I april publiserte vi en rapport " om psykisk helse og rusmiddelarbeid i et kvalitetsperspektiv". Rapporten var basert på spørreskjema som ble sendt samtlige kommuner, samt drøfting av svarene i de regionsvise tverrfaglige nettverkene. Hovedfunn er at det fortsatt er et stort udekket behov for boliger og tjenestetilbud knyttet til bolig for denne gruppen mennesker. Det er videre behov for at rutiner for samarbeid videreutvikles og at det er rom for kvalitetsforbedringer. Vi har gjennom det boligsosiale arbeidet og gjennom oppfølging av tilsyn avdekket utfordringer knyttet til denne gruppen.

Fylkesmannen er med i gruppe som har arbeidet for opprettelse av ACT team i fylket. Det er spesialisthelsetjenesten sammen med Arendal og Grimstad kommune som har deltatt i arbeidet. Pr. idag er det knyttet usikkerhet til prosjektet pga. manglende finansiering av stillinger i kommunene, men det er sterkt vilje fra de ulike fagmiljøene til å få dette til, og Fylkesmannen er en aktiv støttespiller i prosessen.

Søknader om tilskudd til tverrfaglige videreutdanninger er behandlet etter resultatkravene.

Vi har i 2009 særlig vektlagt innsatsen inn mot barn og unge, og opprettet en tverrfaglig gruppe hos Fylkesmannen som arbeider med kartlegging på feltet. Gruppen skal nå lage en aktivitetsplan for 2010 der hovedfokus er tverrfaglig samarbeid både vertikalt (mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene) og horisontalt. (internt i spesialisthelsetjenesten og internt i kommunene, men også opp mot NAV kontorene.

Fylkesmannen har arrangert og finansiert treningskontaktkurs, med folkehelsekoordinator, rusrådgiver og psykisk helse rådgiver som ansvarlige. Disse har vært svært vellykkede, med stor respons.

To representanter fra det nasjonale kompetansesenteret var tilstede på ett av våre regionsvise faglige nettverksmøter høsten 2009, og vi har også hatt annen kontak med senteret, bl. a besvart en spørreundersøkelse.

Resultatområde 88 Rusområdet

88.1 Alkoholloven

I 2009 hadde vi en klagesak etter alkoholloven, saksbehandlingstid 3 mnd. Vi har en god del telefoner fra kommunene som gjelder veiledning. Vi deltar på møter med politikere/administrasjon i kommunen ved behov. Vi har ikke hatt noen saker om statlig bevilling på skip, det ble gitt en slik bevilling i 2005 som gjelder "inntil videre".

88.2 Rusmiddelarbeid

Fylkesmannen har sammenstilt og kvalitetssikret kommunenes rapporter om bruk av tilskuddsmidler til kommunalt rusarbeid for 2008. Rapporten er oversendt Helsedirektoratet etter avtale.

Fylkesmannen har fulgt opp kommuner som omfattes av tilskuddsordningen over kap 0761 post 63 ved å være tilgjengelig med råd og veiledning. Vi har også besøkt alle kommuner/prosjekter som er med i tilskuddsordningen som en del av den faglige oppfølgingen.

Fylkesmannen har iverksatt ulike kompetanseutviklingstiltak for kommuner som mottar tilskudd, samt for de andre kommunene i fylket. Vi har arrangert kurset "Fra bekymring til handling" - rus i et familie- og barneperspektiv og kurs i Motiverende intervju/endringsfokuseret rådgivning i samarbeid med KoRus Sør (Borgestadklinikken). Fylkesmannen har videre arrangert en barnevernskonferanse med tema: "Ungdom som ruser seg" og treningskontaktkurs. På Fylkesmannens årlige møte for helse- og sosialpersonell var kvalitet i helse- og omsorgssektoren hovedtema.

Alle kommuner ble invitert til "Prosjektverksted" for å få råd og bistand ved søknad om tilskuddsmidler, og vi ønsket da å se de ulike tilskuddordningene i sammenheng. Sen utlysning av tilskuddene fra Direktoratets side førte til at dette ikke lot seg gjennomføre, kommunene fikk da tilbud om kommunevis oppfølging og besøk. Kommunen som er med i forsøk med "koordinerende tillitspersoner" har fått oppfølging fra Fylkesmannen ved at rusrådgiver er tilgjengelig med råd og veiledning, rusrådgiver har deltatt på styringsgruppemøte i prosjektet og deltatt på direktoratssamlinger sammen med kommunen. Invitasjoner til aktuelle kompetansehevingstiltak sendes til alle kommuner, med egen kopi til prosjektledere i tilskuddskommunene.

Det er etablert forpliktende samarbeid og samhandling mellom Fylkesmannen og KoRus Sør (Borgestadklinikken). Det er opprettet nettverk mellom KoRus, Fylkesmannsembetene i regionen og Helseforetaket. Det er utviklet en felles kompetanseplan for de 5 fylkene, som Fylkesmannen og KoRus samarbeider om gjennomføring av. Fylkesmannen bidrar til å spre informasjon om andre aktuelle prosjekter og kompetansehevingstiltak i regi av KoRus.

Alle kommuner har fått informasjon om og tilbud om bistand fra Borgestadklinikken for utarbeidelse av helhetlige rusmiddelpolitiske handlingsplaner. Fylkesmannen har i tillegg bidratt direkte inn i i dette arbeidet med råd, veiledning og deltakelse i dialogmøter i de kommuner som har skrevet/rullert plan i 2009. Videreformidling av statistikk, forskningsresultater m.v har vært en del av dette arbeidet.

Fylkesmannen har flere faglige nettverk på rusfeltet og alle kommunene deltar i et eller flere av disse. Rusfaglig forum er et nettverk for ansatte i kommunene som arbeider med mennesker med rusmiddelproblematikk. Ansatte i NAV, hjemmetjenester, ungdomsteam og andre deltar på samlingene som er 4 ganger i året. SSHF v/avd. for rus- og avhengighetsbehandling deltar på møtene. Fylkesmannen har ansvar for å organisere samlingene og veileder fra niversitetet i Agder har ansvar for faglig innhold. Deltakerne bestemmer tema og eksterne deltakere/inneldere inviteres inn avhengig av tema.

Regionvise faglig fora for psykisk helse og rus er 4 ulike fora der vi har samlet representanter fra flere kommuner fra samme region. Det gjennomføres 2 møter i hver region i året, og Fylkesmannen har ansvar for organisering og gjennomføring av møtene. SSHF og NAV deltar på møtene. Det er rettet en henvendelse til brukerorganisasjonene vedr. deltakelse, men vi har foreløpig ikke fått til fast brukerrepresentasjon.

Fylkesmannen har støttet opprettelse av et forum i regi av lokalgruppa for psykiatriske sykepleiere. Fylkesmannen sitter her i arbeidsgruppen som består av representanter fra lokalgruppen for psykiatriske sykepleiere, teamleder for mestring og rehabilitering i den største kommunen, 2 brukerrepresentanter, representant fra UiA og NAV Fylke, samt overlege ved psykiatrisk avdeling ved SSH og leder av Aust-Agder legeförening. Hensikten med dette forumet er å skape møteplasser gjennom ulike arrangementer, sette fokus på levekårsproblematikk i Aust-Agder, bidra til kompetanseøkning og holdningsendring.

Det er videre ulike faglige nettverk innenfor NAV som også har betydning for arbeidet med rusmiddelavhengige - Nettverk for økonomisk rådgivning og nettverk KVP.

Fylkesmannen inviterer til nettverkssamlinger for systemkoordinatorene for IP, og kontaktinformasjon om koordinerende enhet i alle kommuner er lagt ut på Fylkesmannens hjemmeside. Vi har fokus på bruk av IP i alle møter med kommuner/NAV - og spesialisthelsetjenesten. IP har vært tema i flere nettverksmøter og dette blir også tatt opp som et viktig virkemiddel i ulike kurs/konferanser. Systemer for /bruk av IP blir etterspurt ved tilsyn og i klagesakbehandling. Viktighet av bruk av IP er spesielt presisert overfor kommuner som mottar tilskuddsmidler.

Fylkesmannen har tatt initiativ til å opprette et brukerråd for rus og psykisk helse, og dette arbeidet skal videreføres i 2010. Det planlegges en bruker-/pårørendekonferanse i samarbeid med brukerrådet. Fylkesmannen har videreformidlet informasjon om lovendringer og ny veileder "Pårørende som ressurs" på ulike kurs og nettverkssamlinger. Brukermedvirkning blir etterspurt i prosjektsøknader.

73.1 Lov om sosiale tjenester

Se embetsoppdraget under Arbeids- og inkluderingsdepartementets område.

Ressursrapportering

Vi henleder oppmerksomheten på resultatområde 77 Andre oppdrag. Her har vært en betydelig økning av ressursinnsats som skyldes pandeimioppfølgingen. I et lite embete vil en slik ekstraoppgave medføre forskyvninger og nedprioriteringer av andre oppdrag - og denne ekstrainnsatsen strakk seg over flere måneder. I tillegg til de ukeverk som er registrert her er det rapportert 20 ukeverk under Justisdepartementets resultatområder.

Resultatområde	FMAA		Sum	
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 75 og 86	5	46	5	46
Resultatområde 76 og 77	98	8	98	8
Resultatområde 81	49	0	49	0
Resultatområde 82	159	0	159	0
Resultatområde 83	40	11	40	11
Resultatområde 84 og 85	32	27	32	27
Resultatområde 87 og 88	17	94	17	94
Sum:	400	186	400	186

Statens Helsetilsyn

Resultatområde 81 Tilsyn og klagesaksbehandling etter sosialtjenesteloven

Fylkesmannen hadde et volumkrav på 7 systemrevisjoner etter sosialtjenesteloven i 2009. Det ble gjennomført 7 revisjoner, hvorav 4 var landsomfattende tilsyn med tjenester i barneboliger og 3 tilsyn med saksbehandling ved tildeling av og klage på hjembaserte tjenester.

Både Landsomfattende tilsyn, der tema er fastlagt, og egeninitierte tilsyn der både tema og kommune bestemmes lokalt, er valgt utfra en risikoanalyse.

Det vises forøvrig til særskilt rapportering til Statens helsetilsyn med frist 20.1.10, samt medisinalmeldingen fra Aust Agder som straks er ferdig til trykking og skal sendes Statens helsetilsyn, Helsedirektoratet og andre adressater innen 1.3.10.

81.1 Planlagte tilsyn

Det ble sendt inn rapportering på gjennomførte tilsyn i 2008 innen fristen 20.1.2009. Felles tilsynsplan for Helsetilsynet og Fylkesmannen i Aust Agder med underliggende risiko- og sårbarhetsanalyse ble sendt innen fristen 15.3.2009.

Det er gjennomført 7 systemtilsyn innenfor sosialtjenesten, i samsvar med oppdraget. 4 tilsyn var rettet mot barneboliger (landsomfattende tilsyn), og 3 tilsyn var systemrevisjon med tema: Saksbehandling ved søknad om og klage på tildeling av hjemmebaserte tjenester innen pleie- og omsorgssektoren.

Med unntak av en rapport som ikke var ferdig ved årsskiftet er samtlige rapporter sendt Statens Helsetilsyn til publisering, samt oversikt over andre tilsyn og kartlegginger foretatt i 2009.

Fylkesmannen/Helsetilsynet i Aust Agder har deltatt aktivt med innspill til den igangsatte eldretilsynssatsingen.

Godkjente veiledere for klagesaksbehandling etter sosialtjenesteloven kap. 4 og 5 er implementert i embetet.

81.2 Områdeovervåking

Den årlige medisinalmelding (helse- og sosialmelding) ble utgitt innen fristen 1.mars (se denne; www.fylkesmannen.no/aa, Rapporter).

Prioriteringsinnspill for psykisk syke går fra vårt fylke først og fremst i retning av barn og unges levekår og helse: samhandling mellom barnevern, barne- og ungdomspsykiatri, NAV og helsetjenestene. Fokus er ikke bare i forhold til overholdelse av meldeplikt, men også i form av tiltak, oppfølging av tiltak og tiltaksplaner.

Fylkesmannen har en nær og tett dialog med kommunene i forhold til disse spørsmål, som også er tema i møter med kommunens ledelse i nær sagt alle kommunene.

81.3 Klager etter sosialtjenesteloven

Viser til særskilt rapportering til Statens helsetilsyn med rapporteringsfrist 20.1.2010, samt Medisinalmeldingen som viser utviklingen. Det har vært nær 100% økning i antall behandlede klagesaker etter sosialtjenesteloven fra 2008 (50) til 2009 (92).

Fylkesmannen i Aust Agder har likevel overholdt kravene om saksbehandlingstid.

81.4 Spesielle oppgaver etter sosialtjenesteloven kap. 4A

Fylkesmannen mottar og registrerer skadeavvergende tiltak løpende, og tilsammen mottok vi 253 meldinger fordelt på 27 personer i 2009.

Det har vært tilsammen 12 forhåndsgodkjente vedtak i Aust-Agder i 2009, tilsyn ble gjennomført med 50 % av godkjente vedtak. Kopi av tilsynsrapporten sendes Statens helsetilsyn.

Det gis dispensasjon fra utdanningskravet i 50 % av sakene, og ingen fikk avslag på søknad om dispensasjon fra utdanningskravet.

Minste saksbehandlingstid på tre måneder er overskredet i tre av de 12 sakene, og ellers varierte saksbehandlingstiden fra to uker til 17 uker, med et gjennomsnitt på 8 uker.

Fylkesmannen i Aust-Agder har ikke i egen regi arrangert felles kurs for kommunene i 2009, men alle kommuner har stående tilbud om å bestille kursholdere fra Fylkesmannen til kommunale samlinger og personalmøter, og

kommunene får veiledning når de henvender seg skriftlig eller muntlig. Kommunene har benyttet seg av dette etter behov, og Fylkesmannen har drevet og driver fortsatt en utstrakt råd- og veiledningstjeneste, også ved å delta på personalsamlinger, kommunal opplæring osv.

Vi dekker også utgifter for kommuner som selv arrangerer kommunale eller interkommunale fagmøter/konferanser for å få økt kompetanse på feltet.

81.5 Andre oppdrag

Fylkesmannen/Helsetilsynet i Aust Agder har ved flere anledninger hatt tilsyn med eldre som tema på våre interne møter og samlinger. En av våre medarbeidere var i en periode med i sentral arbeidsgruppe som skulle forberede satsingen.

Vi har kommet med fyldige innspill innen de fristene som Statens Helsetilsyn har satt for slike, og var deltakere på konferansen arrangert i begynnelsen av desember 2009.

Vi har kommet med forslag til egeninitiert tilsyn innen temaet, og har fått positiv tilbakemelding på dette.

I et lite embete som vårt, er en stor del av medarbeiderne engasjert i eldretilsynet, og ansvar for enkeltelement er stort sett fordelt utfra den enkeltes kompetanse.

Vi har sendt inn flere tema som aktuelle for tilsynsaktiviteter i 2011 innen fristen 20.1.2010.

81.6 Hendelsesbasert tilsyn

Vi har behandlet 1 sak etter sosialtjenesteloven § 2-6 i 2009. Kopi av avsluttende brev er sendt Statens helsetilsyn.

Det ble ikke gitt pålegg/avvik i saken, men kommunen fikk merknader. Kommunens svar ble tatt til etterretning.

Resultatområde 82 tilsyn og klagesaksbehandling etter helsetjenestelovgivningen

Resultatområde 82 er hovedoverskriften, og det vises til rapportering på underpunktene. Alle oppdragene er utført i samsvar med oppdragsbrev.

82.1 Hendelsesbasert tilsyn

Hos Helsetilsynet i Aust-Agder behandlet vi i 2009 i alt 62 saker, av disse ble 16 avsluttet etter lokal avklaring, 9 ble avvist. I de 37 resterende ble det gjort 39 vurderinger enten mot helsepersonell eller virksomhet. Median saksbehandlingstid er 137 dager, gjennomsnitt er 162 dager.

16 av sakene gjaldt leger, og i åtte av sakene fant vi ingenting å bemerke. I fire av sakene ble det konstatert pliktbrudd, mens i fire saker ble det gitt råd og veiledning. En psykolog og to fysioterapeuter mottok råd og veiledning. Fem saker gjaldt sykepleiere. I den ene saken var det ikke merknader, to mottok råd og veiledning, og en sak ble oversendt Statens helsetilsyn.

I 15 av sakene ble virksomheten gjenstand for vurderinger, 10 saker uten merknader, tre saker med råd og veiledning og i to saker ble det påpekt pliktbrudd.

De fleste sakene gjelder allmennlegetjeneste og offentlig spesialisthelsetjeneste, og det er vanligvis pasienten selv som er kilden i saken (klager).

82.2 Planlagt tilsyn

Det ble gjennomført 13 tilsyn med helsetjenestene, i samsvar med oppdraget.

Helsetilsynet i Aust-Agder har, sammen med Helsetilsynet i Vest-Agder, ført tilsyn med intensivavdelingene i Sørlandet sykehus HF. Det vil si avdelingene i Flekkefjord, Kristiansand og Arendal.

Som en del av LOT 2008/2009 - DPS har revisor fra Helsetilsynet i Aust-Agder deltatt i tilsammen tre systemrevisjoner i Telemark (som revisjonsleder) og Vest-Agder.

Sum spesialisthelsetjenesten: 1 i Aust-Agder, 5 utenfor fylket.

Av egeninitierte tilsyn er det gjennomført systemrevisjoner med følgende virksomheter i kommunene:

Legevakten i Arendal, interkommunal men organisert i Arendal kommune

Plankemyra bo- og omsorgssenter, Arendal kommune, legemiddelhåndtering

Vegårshei pleie- og omsorgssenter, Vegårshei kommune, legemiddelhåndtering

Landsomfattende tilsyn med kommunale sosial- og helsetjenester til barn i barne- og avlastingsboliger ble gjennomført i fire kommuner (Arendal, Grimstad, Lillesand og Risør), i alle fire tilsyn ble det påvist avvik.

Saksbehandling pleie- og omsorgstjenesten, 3 tilsyn

Fysioterapitjenesten, privat og kommunal, 2 tilsyn

82.3 Områdeovervåking

Helsetilsynet i Aust-Agder deltar i nettverksgruppe i området for Helse Sør-Øst med kvartalsvise rapporteringer og nettverksmøter.

I 2009 mottok Helsetilsynet i Aust-Agder 64 meldinger etter § 3-3 i spesialisthelsetjenesteloven om hendelser ved Sørlandet sykehus Arendal. Det har vært en økning de siste to årene med 58 meldinger i 2008 og 44 meldinger i 2007, noe vi ser på som positivt.

Alle meldingene er registrert inn til Meldesentralen innen gitte frister. Det er gitt skriftlig tilbakemelding til helseforetaket (SSHF) på alle meldingene om deres håndtering av den enkelte hendelse, samt en årlig oppsummering.

Den årlige medisinalmelding (helse- og sosialmelding) ble utgitt innen fristen 1.mars (se denne; www.fylkesmannen.no/aa, rapporter).

Prioriteringsinnspill for psykisk syke går fra vårt fylke først og fremst i retning av barn og unges levekår og helse: samhandling mellom barnevern, barne- og ungdomspsykiatri, NAV og helsetjenestene. Fokus er ikke bare på overholdelse av meldeplikt, men også på tiltak, oppfølging av tiltak og tiltaksplaner.

82.4 Klager etter helsetjenestelovgivningen

Rettighetsklager

Hos Helsetilsynet i Aust-Agder ble det behandlet 22 pasientrettighetsklager i 2009. En sak ble avvist. Av 22 saker var 13 rettet mot helseforetak, mens ni var klager mot kommune. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid var 77 dager.

De vurderte tjenesteområdene var blant annet sykehjem/boform for heldøgns PLO (4). Av disse sakene fikk to helt eller delvis medhold, mens to ikke fikk medhold i klagen. Videre gjaldt flere klager annen kommunehelsetjeneste (5). Her fikk to helt eller delvis medhold, to ikke medhold og et vedtak ble opphevet. Innen området somatikk (5) fikk fire klagere ikke medhold. Psykiatrifeltet fikk også flere klager (5). I 3 av sakene fikk klager helt eller delvis medhold, og ikke medhold i to. På rusområdet (3) fikk en klager medhold.

I 2009 var det totalt 26 vurderingsgrunnlag. Vurderingsgrunnlagene var retting/sletting av journal (1), retten til nødvendig helsehjelp (14), rett til vurdering (1), rett til syketransport (5), rett til medvirkning for pasienten (1),

rett til informasjon for pasienten (1) og annet (3). Blant klagen som vedrørte retten til nødvendig helsehjelp gjaldt tre rett til nødvendig helsehjelp etter kommunehelsetjenesteloven. Her fikk en medhold. Fire klager omhandlet retten til nødvendig helsehjelp i primærhelsetjenesten. Blant disse fikk tre klager medhold. Videre var det sju klager som gjaldt rett til nødvendig helsehjelp i spesialisthelsetjenesten. Tre fikk medhold. Det ble gitt medhold i den ene saken som gjaldt rett til vurdering etter pasientrettighetsloven. I sakene om syketransport fikk en medhold, tre ikke medhold, og en ble opphevet. Det ble ikke gitt medhold i sakene som gjaldt rett til medvirkning og rett til informasjon for pasienten. I sakene som gjaldt annet, ble det gitt medhold i en sak.

Pasientrettighetsloven kap. 4 A

Helsetilsynet i Aust-Agder har aktivt gått ut og tilbudt fylkets kommuner et undervisningsopplegg. Formålet har vært å gi helsepersonell en innføring i det nye kapittelet og gi dem et godt grunnlag for selvstendig arbeid med å fatte vedtak. God opplæring minsker antall feil i vedtakene som fattes og vedtakene blir mer samstemte på tvers av kommunegrensene. Tilbudet har blitt godt mottatt i kommunene. Vi har hatt opplæring for helsepersonell i Gjerstad, Evje og Hornnes, Tvedestrand, Froland Åmli, Grimstad, Bykle, Valle, Bygland, Risør, Lillesand og Arendal. Undervisningen ble tilrettelagt for aktuelle grupper av helsepersonell som har deltatt, med teori og praktiske oppgaver. Opplæringen har fokusert på viktigheten av å iverksette tillitskapende tiltak, og for øvrig fokusert på de andre vilkårene og saksbehandlingen. I tillegg har vi invitert alle fastlegene i fylket til et eget todagers kurs, der en dag i sin helhet var viet til pasientrettighetsloven § 4 A. I løpet av 2009 har i overkant av 400 personer i Aust-Agder fått opplæring i pasientrettighetsloven kapittel 4 A.

To kvelder i oktober ble det holdt åpent møte for brukere, pårørende og andre interessenter. Møtene ble lagt til i Grimstad og i Bygland. Til sammen var det nærmere 60 personer som møtte opp. Responsen var meget positiv og engasjementet høyt.

Helsetilsynet i Aust-Agder har i løpet av 2009 mottatt 31 vedtak om bruk av tvang. I første tertial mottok vi seks vedtak. I andre tertial mottok vi fem vedtak. Tjue av vedtakene er mottatt i siste tertial. Dette viser en positiv økning i antall vedtak som fattes i fylket.

Helsepersonell har også i løpet av året i økende grad tatt kontakt med oss for å få veiledning, noe som viser en større bevissthet rundt bestemmelsene. Inntrykket er at mye helsepersonell har fokus på å finne alternative måter å takle pasientens motstand på for å unngå bruk av tvang. Dette anser vi som meget positivt ut fra lovens formål. Det forventes at antall vedtak som fattes vil øke ytterligere, ettersom bestemmelsene blir mer kjent og inngår som en del av rutinemessig oppfølging av pasienter.

Av de mottatte vedtakene har 22 hatt en varighet utover tre måneder. 17 vedtak er utfyllende besvart fra oss med veiledning og forklaring av lovens vilkår. Videre er sju vedtak tatt til etterretning og to vedtak er opphevet. Det forventes at saksbehandlingen vil bli lettere etter hvert, ettersom helsepersonellet blir fortrolig med og vant til å vurdere den enkelte pasients situasjon ut fra pasientrettighetsloven kapittel 4 A.

Vedtakene som er mottatt gjelder i stor grad bruk av tvang overfor pasienter med ulike demenslidelser. Hovedtyngden av vedtakene er fra ulike sykehjem i fylket. Det er et stigende antall vedtak som gjelder nødvendig helsehjelp ved stell og pleie, samt bruk av belte, sengehest og andre bevegeshindrende tiltak.

Videre utfordringer i arbeidet med kapittel 4 A, er blant annet opplæring av ansatte i tannhelsetjenesten. Det vil i 2010 bli fokusert på å gi tannleger og helsepersonell i tannhelsetjenesten et tilsvarende opplæringstilbud som er gjennomført for øvrig helsepersonell.

De aller fleste vedtakene fattes i omsorgstjenesten. Vi ser at kapittel 4 A i liten grad er tatt i bruk eller blir vurdert brukt i bruk i øvrig del av kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Det er uklart hva som er årsaken til dette, men det vil ofte ta tid før nye lovbestemmelser blir godt nok kjent og tatt aktivt i bruk. Foreløpig må det i de aller fleste tilfeller gis veiledende tilbakemelding på vedtakene Helsetilsynet i Aust-Agder mottar. Det medfører at hvert vedtak krever omfattende saksbehandling. Helsetilsynet i Aust-Agder ser at dette arbeidsfeltet vil beslaglegge mye ressurser framover dersom vi skal følge opp lovbestemmelsen på en god og grundig måte, og det er beklagelig at det ikke er tilført driftsmidler til vårt embete som står i forhold til arbeidsmengden.

82.5 Andre oppdrag

Kontaktfylkeslegefunksjonen er lagt til Oslo- og Akershus.

Øvrige oppdrag for Statens helsetilsyn er utført i samsvar med deres forespørsler.

Fylkesmannen/Helsetilsynet i Aust Agder har ved flere anledninger hatt tilsyn med eldre som tema på våre interne møter og samlinger. En av våre medarbeidere var i en periode med i sentral arbeidsgruppe som skulle forberede satsingen.

Det er levert risiko- og sårbarhetsanalyse for tjenestene til eldre i kommunene, og tilsynsplan for eldresatsningen 2010 er innlevert innen fristen 15.november. Vi var deltakere på konferansen arrangert i begynnelsen av desember 2009.

Vi har kommet med forslag til egeninitiert tilsyn innen temaet, og har fått positiv tilbakemelding på dette.

I et lite embete som vårt, er en stor del av medarbeiderne engasjert i eldretilsynet, og ansvar for enkeltelement er stort sett fordelt utfra den enkeltes kompetanse.

Vi har sendt inn flere tema som aktuelle for tilsynsaktiviteter i 2011 innen fristen 20.1.2010.

Samferdselsdepartementet

Resultatområde 91 Avkjørselssaker etter vegloven

En sak i 2009

Resultatområde 92 Konesjon til anlegg og drift av taubaner

En sak om konesjon. Div. henvendelser.

Ressursrapportering

1 uke

Resultatområde	FMAA	Sum
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 91 og 92	1	1 0
Sum:	1 0	1 0

Utenriksdepartementet

Resultatområde 93 Apostiller

Vi hadde 493 apostiller i 2009

Ressursrapportering

Vi hadde 493 apostiller i 2009.

Resultatområde	FMAA	Sum
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 93 og 94	2	2 0
Sum:	2 0	2 0

Kultur- og kirkedepartementet

Resultatområde 95 Tros- og livssynssamfunn

Det er i alt 13 trossamfunn i fylket som har søkt og mottatt statstilskudd i 2009. Til sammen har vi utbetalt kr 1. 236 375 i statstilskudd. To av samfunnene har klaget på utbetalingen av tilskuddet med hensyn til antallet tilskuddsberettigede medlemmer etter kontroll i Brønnøysund. Fylkesmannen har behandlet en av klagen og har gitt medhold på bakgrunn av dokumentasjon som bekrefter at de aktuelle dobbeltmedlemmene har meldt seg ut av et annet trossamfunn, herunder Den Norske Kirke. I og med at departementet har gitt åpning for å kunne realitetsbehandle innkomne klager, er dette andre gang fylkesmannen har kunnet realitetsbehandle en klagesak. I tillegg venter et samfunn på svarbrev fra departementet på sin klage vedrørende manglende innsyn i dobbeltmedlemmer (mot DNK fra 2006) og konsekvenser for utbetaling av statstilskudd og det kommunale tilskuddet for 2009. Fylkesmannen har også dette året mottatt mange henvendelser i forbindelse med dobbeltmedlemmer mot den Norske Kirke, konsekvenser av kirkevalget, dobbeltmedlemmer og håndtering av klager. Fylkesmannen er kjent med at departementet utarbeider sentrale retningslinjer for klagebehandling og ser behovet for slike retningslinjer.

Fylkesmannen har ikke mottatt klager på utbetaling av det kommunale tilskuddet. I møte med trossamfunnene i 2009 orienterte vi blant annet om denne klageadgangen.

Fylkesmannen mottok en søknad om oppretting og registrering av nytt trossamfunn i 2009. Søknaden ble returnert med en invitasjon til søker om et veiledningsmøte i forhold til formelle krav til søknaden. Søkeren har imidlertid ikke kontaktet Fylkesmannen og gått videre med saken. Vi har i år heller ikke stått ovenfor saker hvor vi har slettet ett trossamfunn som ikke lengre skulle være registerført. Fylkesmannen har behandlet 11 søknader om godkjenning av nye forstandere og fratredelse av forstandere.

En del ressurser har gått med til å informere og veilede forstandere samt andre som tar kontakt, om regelverket som regulerer tros- og livssynssamfunn, jf embetsoppdraget. Dette er veiledning som skjer enten via telefon, post, fylkesmannens nettsted eller i direkte møte. I denne forbindelse kan det nevnes at det er særlig problemstillingene rundt dobbeltmedlemmer i Den Norske Kirke, vigselmyndighet og føring av regnskap og årsmeldinger som det har vært fokus på. Det er avholdt ett informasjonsmøte der forstandere og ledere av trossamfunnene deltok. Dirketøren i Kirkerådet, Jens Petter Johnsen, deltok på møtet og orienterte om arbeidet med medlemsregisteret for Den Norske Kirke.

Resultatområde 96 Gravferdsloven

Fylkesmannen fattet vedtak i 23 saker vedr. askespredning i 2009, hvorav 12 gjaldt søknader om forhåndstillatelse og 10 gjaldt søknader fra etterlatte. Fylkesmannen gav avslag på to søknader. Begge avslagene gikk ut på at det ikke kunne godtas da det var snakk om askespredning fra passasjerferge i det ene tilfellet og i privat rosebed i det andre tilfellet. Fylkesmannen har i tillegg til vedtakene gitt både skriftlig og muntlig informasjon om askespredning på spørsmål fra publikum. Alle henvendelsene er besvart innen 1 måned. De fleste innen 14 dager. Fylkesmannen fattet vedtak i 23 saker i 2008, 17 i 2007 og 23 i 2006.

Fylkesmannen har i 2009, som i 2008, ikke mottatt søknader om privat gravplass eller klager over enkeltvedtak truffet av kommunen.

Oversikt over sakene.

	Medhold.	Avslag	Sum
Forhåndstillatelse	11	2	13
Fra etterlatte	10		10

Totalt 21 2 23

Resultatområde 97 Lov om helligdager og helligdagsfred

I 2009 hadde vi syv saker, saksbehandlingstiden er overholdt.

Ressursrapportering

Resultatområde	FMAA	Sum
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.
Resultatområde 95, 96 og 97	18	18 0
Sum:	18 0	18 0

Fornyings- og administrasjonsdepartementet

Resultatområde 98 Oppdrag på det administrative området

98.1 Rekruttere og beholde medarbeidere

I 2009 har vi hatt en turnover på et forholdsvis lavt nivå sammenlignet med turnover for et par år tilbake. En viktig årsak til dette er forhold i arbeidsmarkedet og etterspørsel etter arbeidskraft, problemstillinger rundt finanskrisen, sikre arbeidsplasser og det at vi har et godt arbeidsmiljø. Vi har i 2009 stort sett hatt bra tilgang av søkere til ledige stillinger, men har hatt problemer med rekruttering av leger, til tider jurister og høyere utdannede med erfaring fra undervisningssektoren. Vi har fortsatt endel unge søkere med kort yrkeserfaring etter hovedutdanning.

Det har vært ført 2.3.4-forhandlinger i de tilfelle hvor embetet har stått i fare for å miste medarbeidere med særlig verdifull kompetanse.

Vi har i 2009 innhentet sluttevaluering fra alle som sier opp sin stilling i embetet. Kort oppsummert viser disse at de som slutter i embetet alt i alt har vært tilfreds med jobben, og at de omtaler embetet som en god organisasjon å arbeide i.

Vi har en målsetting om å ha et sykefravær som er lavere enn det gjennomsnittlige sykefraværet i statlig virksomhet. Ved at vi i 2009 hadde et sykefravær på 4,43 % ble dette målet nådd. Kortidsfraværet utgjør omlag 1,4 % og representerer ikke noe problem. Retningslinjene for sykefraværsoppfølging er blitt revidert i 2009. Disse er utformet for å sikre at arbeidsgiver følger opp og viser omsorg for alle arbeidstakere når de blir syke.

I tråd med intensjoner i IA-avtalen legges det rutinemessig til rette for at ansatte med redusert funksjonsevne får spesielle tilrettelagte tiltak. Ut i fra at vi er et lite embete med relativt få ansatte har vi ingen generell lokal IA-avtale. Vi har fokus på tilrettelegging og i enkelte tilfeller gjøres dette i samarbeid med NAV. Nyansatte med eventuelle funksjonshemninger får nødvendig tilrettelegging. Vi har i samarbeid med NAV tilrettelagt arbeidsplasser slik at arbeidssøkere kan få testet ut sin funksjonsevne hos oss eller opparbeidet seg viktig praksis. Vi hadde to medarbeidere til slik utprøving i 2009.

Ultimo 2007 ble det gjennomført arbeidsmiljøundersøkelse som gjennomgående viste svært gode resultater, bortsett fra stort arbeidspress. Tiltakene som fremkom på bakgrunn av denne undersøkelsen er nå iverksatt. Bl.a. har alle ansatte gjennom året fått tilbud om ergonomisk gjennomgang av arbeidsplassene sine, noe de fleste har benyttet seg av. Det er på bakgrunn av dette blitt kjøpt inn nødvendig utstyr som for eksempel underarmsstøtter,

stoler og hev/senk pulter. Når det gjelder problemstillinger rundt arbeidsoppgaver og stort arbeidspress er dette sntralt tema i medarbeidersamtalen. Avtale om trim i arbeidstiden er, på bakgrunn av en evaluering, etablert som en fast ordning.

Det er en målsetting at den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i samfunnet. Alle stillingsannonser opplyser derfor om at det er et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønnsammensetning, samt rekruttere personer med innvandrerbakgrunn. Videre annonserer vi at arbeidsplassen vil bli lagt til rette for personer med nedsatt funksjonsevne. Dersom vi har kvalifiserte søkere med innvandrerbakgrunn innkalles disse inn til intervju. Det ikke er innkommet slike søknader i 2009.

Fylkesmannen i Aust-Agder har deltatt i "seniorforsøket" i regi av FAD, hvor fire av våre ansatte har hatt 80 % arbeidstid og 100 % lønn. Forsøket ble avsluttet pr. august 2009. Alle fire gikk da tilbake i 100 % stilling.

En ansatt under 70 år har tatt ut hel alderspensjon i 2009. Av ialt 8 ansatte over 62 år har en tatt ut delvis AFP tidligere, en tok ut delvis AFP i 2009, mens de resterende er tilsatt i full stilling.

Også i 2009 har embetet hatt egen "kulturgruppe" med ansvar for jevnlig sosiale tiltak for ansatte. Arbeidet finansieres av velferdsmidler samtidig som arbeidsgiver skyter til et tilsvarende beløp. Formålet er å bidra til at ansatte blir bedre kjent med hverandres ikke-profesjonelle sider, samt øke samholdet i embetet. Kulturgruppa arrangerte i 2009 bla skitur, kurs i fotografering og en kveld hvor ansatte fikk prøve seg som keramikere.

Tilsatte med innvandrerbakgrunn

Embete	Antall 2008	% 2008	Antall 2009	% 2009
FMAA	0	0	0	0
Sum	0	0	0	0

98.2 Kompetanseutvikling

Det er tidligere utarbeidet årlige felles opplæringsplaner for embetet, samt i tillegg forutsatt utarbeidet tilsvarende avdelingsvise planer. I 2009 er felles opplæringsplan erstattet av "embetsskolen". Opplegg er utarbeidet gjennom året og har i 2009 innholdt embetets- og avdelingenes arbeids- og ansvarsområder, forvaltningsrett og informasjonssikkerhet. Vi har også startet opp tiltak innenfor "bedre språk". Dette vil det bli satset ytterligere på i 2010. Det er nedsatt en referansegruppe med en representant fra hver avdeling.

Embetsskolen er bl.a. tenkt som tilbakevendende samlinger, men vil også i stor grad ta for seg "dagsaktuelle" fagområder.

Det har vært gjennomført medarbeidersamtaler i alle avdelinger. Viktig tema har vært kompetanseutvikling på kort og lang sikt.

Fylkesmannen deltar i 2009-2010 i Female Future Agder 3, ved at en av våre ansatte kvinner er deltaker i programmet. Female Future er et program for å mobilisere talenter, videreutvikle dem og skape møteplasser slik at flere kvinner kommer i posisjon til lederroller og styreverv i private og offentlige virksomheter. Satsingen har som mål å fremme likestilling i Agder-fylkene. Det er NHO Agder som organiserer programmet, i samarbeid med Innovasjon Norge, Aust-Agder fylkeskommune, Vest-Agder fylkeskommune, Arendal kommune og Kristiansand kommune

Fordeling menn/kvinner i lederstillinger

Embete	Kunngjorte lederstillinger	% tilsatte kvinner	% tilsatte menn	Antall kvinnelige ledere	Antall mannlige ledere
FMAA	2	50	50	7	5

Fordeling av kompetansemidler

Embete	% kompetanse kvinner	% kompetanse menn	% under 50 år	% over 50 år
FMAA	40	60	50	50

98.3 Medvirkning

Ansatte informeres gjennom intranettet, felles informasjonsmøter for alle ansatte, i avdelingsmøter og tillitsvalgte i samarbeidsutvalget. Vi har i 2009 avholdt 5 møter i samarbeidsutvalget og behandlet 36 saker.

Viktige saker i tillegg til budsjett har vært: sykefraværet og revisjon av rutinene for sykefraværsoppfølging, evaluering av trimavtalen, plan for bemanningssvikt og forslag om organisasjonsendring.

Fem ansatte (to fra administrasjonen og tre tillitsvalgte) deltok høsten 2009 på regional konferanse om medbestemmelse og samarbeid i arbeidslivet i regi av regionalt nettverk for Sør-Norge.

98.4 Likestilling og likeverd

Embetets personalpolitikk vedrørende likestilling og likeverd er i løpet av året oppdatert i henhold til diskriminerings- og tilgjengelighetslovens formål. En viktig målsetting er nedfelt i personalpolitikken vår om at vi i størst mulig grad skal gjenspeile mangfoldet i samfunnet.

I vår lokale lønnspolitikk har vi også en målsetting om at kjønn ikke skal være bestemmende for lønns plassering eller lønnsutvikling og at det brukes kjønnsnøytrale kriterier for lønnsfastsetting.

Ved en gjennomgang og sammenligning av lønnsnivået mellom kvinner og menn i embetet finner vi at pr. 01.01.2009 avlønnes gjennomsnittlig menn 4,6 lønnsstrinn høyere enn kvinnene. Kvinnelige ledere er i snitt høyere lønnet enn tilsvarende mannlige, men her er ikke fylkesmannen (mann) på lederlønn medregnet.

Lønnsdifferensen mellom kvinner og menn skyldes ikke kjønnsdiskriminerende lønnsfastsetting, men i hovedsak følgende forhold:

- omlag 20 % av kvinnene har ikke høyere utdanning og er derved plassert på lavere lønnsstrinn.
- I de senere år er det rekruttert inn flere yngre kvinner med kortere yrkeserfaring enn tilsvarende menn, jfr. kommentarer under resultatområdet 98.1 om søkerunderlaget til ledige stillinger ved embetet

Kjønnsfordelingen totalt i embetet må anses som rimelig tilfredsstillende (henholdsvis 43 % menn og 57 % kvinner). Særlig på ledernivå er totalfordelingen god. Av 5 avdelingsdirektører er 3 kvinner, og av 12 ledere/nestledere totalt er 7 kvinner. Regjeringen hadde som mål 40% kvinneandel i statlige lederstillinger innen 1.07. 2006. Fylkesmannen i Aust-Agder hadde etter foranstående 58 % kvinnelige ledere ved siste årsskifte.

Kjønnsfordelingen varierer likevel betydelig mellom de enkelte avdelinger. Særlig administrativ enhet, og utdannings- og familieavdelingen har et mannsunderskudd.

Fylkesmannen i Aust-Agder har i 2009 vært representert på to konferanser om nytt lovverk og nye rapporteringskrav i forhold til diskriminering og likeverd. Den ene i regi av Likestillings- og diskrimineringsombudet og den andre her lokalt i regi av senter for likestilling, LDO og Arendal kommune.

Av konkrete tiltak som vi gjør for å fremme diskriminerings- og tilgjengelighetslovens formål kan nevnes at vi ved alle utlysninger av ledige stillinger understreker at vi i størst mulig grad ønsker å gjenspeile mangfoldet i befolkningen med hensyn til kjønn, alder og etnisk bakgrunn. Når det gjelder kjønn og alder varierer ”mangfoldet” i søkergrunnlaget noe fra stilling til stilling. Til faste stillinger har vi i stor grad et mangfold, mens vi til enkelte stillinger de siste par årene har hatt en overvekt av unge kvinnelige søkere med kort yrkeserfaring. Dette gjelder særlig ved utlysning av engasjementer.

Når det gjelder ansatte med utenlandsk bakgrunn har vi et stykke igjen for å nå målsettingen. Dette begrunnes primært med at vi har tilnærmet ingen søkere til utlyste stillinger med denne bakgrunnen. Er det kvalifiserte søkere til en stilling med utenlandsk opprinnelse, kalles disse inn til intervju.

Videre kan nevnes at vi også i alle våre stillingsannonser opplyser om at arbeidsplassen om nødvendig vil bli tilrettelagt for personer med nedsatt funksjonsevne. Erfaringsmessig er det bare unntaksvis at søkere oppgir å ha nedsatt funksjonsevne i søknadene. Vi har et godt samarbeid med NAV om tilrettelegging og arbeidstrening/utprøving. I 2009 hadde vi to medarbeidere engasjert på bakgrunn av dette samarbeidet.

Vi har i 2009 etablert en likestillingsgruppe bestående av en medarbeider fra hver avdeling i embetet. Formålet med gruppa er først og fremst å være en nettverksgruppe som skal fungere som en støtte for det arbeidet som skal gjøres i avdelingene. Gruppa er i gang med å utarbeide en handlingsplan med utgangspunkt i embetsoppdraget på likestillingsområdet. Handlingsplanen vil beskrive konkrete satsinger/aktiviteter som vi mener er viktige for å oppfylle tilsyns- og kontrolloppgaven vår overfor kommunene og hva vi ønsker å satse spesielt på internt i embetet.

Resultatområde 99 Partistøtteordningen

I følge embetsoppdraget er det ingen rapportering i årsrapporten.

Ressursrapportering

Resultatområde	FMAA	Sum		
	1510 Fagdep.	1510 Fagdep.		
Resultatområde 99	1	1	0	
Sum:	1	0	1	0